

БІБЛІОТЕКА
НАУКОВОГО ТОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА.

III
ЖС-14.988

1929-1-12

БІБЛІОТЕКА
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА
імені
ШЕВЧЕНКА
У ЛЬВОВІ.

Ч. 30429/1929 р.

Legs

11

26.14.988

1929-2

04 952 (24)

„ПОСТУП“

ВІСТНИК ЛІТЕРАТУРИ Й ЖИТТЯ

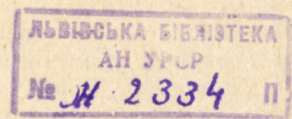
РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ:

І. ГЛАДИЛОВИЧ, А. гр. МОНТРЕЗОР,
М. МОХ, П. ШОСТАКІВСЬКИЙ

НАЧ. РЕДАКТОР Др. Гр. ЛУЖНИЦЬКИЙ

30429

РІЧНИК ІХ

Л Ъ В І В

НАКЛАДОМ КАТОЛИЦЬКОЇ АКЦІЇ і УКР. ХРИСТ. ОРГАНІЗАЦІЇ

1929

Зміст ІХ річника

І. Красне письменство

	Стор.
<i>А. М.:</i> * *	46
<i>Бараболяк М.:</i> Шляхом юнаків	252
<i>Вартовий А.:</i> Зміст	154
Сліди	193
* *	264
<i>Гнатюшак М.:</i> Осіння	71
Варіяції на тему з Клябунда	109
<i>Гомзин Борис:</i> Аж там	12
Вузлики	358
Негідь	37
День	151
В сорок літ	154
<i>Гефеля Г.:</i> Смерть кардинала	340
<i>Кміт Ю.:</i> Пекло	189
Шалений	245
Пригадка	322
Над прірвою	334
Без відповіді	350
<i>Курдидик А.:</i> Булочка	110
Христос ходить	150
Мученики	152
Остання стежа	194
Святий чернець	195
Маки	196
<i>Курдидик Я.:</i> Помста за краплю крові	112
Серце	118
<i>Лімниченко В.:</i> Сніжні настрої	3
Завіщо	46
Тріо	70
<i>Ляґерлеф С.:</i> Різдвяні рожі	72
Довговічність св. Отця	113
<i>Матісен В.:</i> Годинник	22 44
<i>Меріям:</i> Сумнів	11
Липень	207
<i>Монкевич Б.:</i> Бій під Крутами	59
А Дніпро плив спокійний, байдужий	309
<i>Монтрезор А.:</i> Да будет	69
<i>Назарко Ір.:</i> Не тудою	71
<i>Н. К.:</i> Одної ночі	363
<i>Петрійчук О.:</i> Молитва	26
<i>Північний П.:</i> Покута	265
<i>Флайшлен Ц.:</i> Колишіть мене	203
<i>Форт Ля Геутруда фон:</i> Гимни до Церкви	6 39
<i>Чесина С.:</i> З поеми „Тюрма“	21

II. Статті й розвідки

Від редакції	349
<i>Аненко Ів.:</i> Появи духів	231 329
<i>Бать О.:</i> Тревневі польські події в історичній перспективі	47 83
<i>Бохенський Я.:</i> Срібні тіни	93 139 177 226
<i>Галуциньський Т. о. ЧСВВ.:</i> Подія всесвітньої ваги	125

			стор.
<i>Гладилович І.</i> : Ідея й тактика			54
	Польський католицький академічний рух		217
<i>Гнатюшак М. Др.</i> : Театр в Берліні		119	155
	Ренесанс Шевченківської романтики		212
<i>Гординський Яр. Др.</i> : До проблеми форми в ліриці			128
<i>Дністровський В.</i> : Національне самогубство			19
	Галицькі соборники		86
<i>Зубик Р.</i> : 300-літній ювілей засновин львівської пошти			52
<i>Ковалів П. Др.</i> : Господарська відбудова		135 173	222
<i>Козак М.</i> : Гетьман Павло і його рід			159
<i>Копач Р.</i> : Метрополія і колонія			169
<i>Крилич С.</i> : З книги гордих мрій			272
<i>Липинський В.</i> : Стаття в часописі „Przegląd Wileński“			78
<i>М-кий Р.</i> : Авторитет, Відвічальність, Свобода в життю нації			282
<i>Монкевич Б.</i> : Лицар незломний			198
<i>Мукерман Ф.</i> : Усмішка смерті			8
<i>Нигрицький Л.</i> : Розкладовий елемент літератури сучасности			91
	Правда для правди		144
	З видавничого руху		298
<i>Олянич Дюмет Др.</i> : Поняття імперіялізму			132
<i>Чехович К. Др.</i> : Католицька філософія		208	335
	Читач і редактор		1
<i>Шостаківський П.</i> : Що писати?			204
<i>О. Юрій Кміт</i>			331

III. Зі світу

Держава короля Аманулі			28
Оселя з доби молодшого каміння			28
Відслонення пам'ятника великого приятеля українців			29
Наслідки світової війни в Англії			29
Культура первісних часів			29
Прочуття в звірят			29
Загадка Аглянтиди			97
Характер католицької літератури			145
Монарх			184
Тиранія рівности			185
Питання раси			235
Мініатюрна республіка			235
Лікар про чудеса в Лурд			303
На Соловецьких островах			221

IV. З природи й техніки

Мова звірят і її розуміння	30	Електричні фантоми	187
Зорі й атоми	31	Мутняк чорнилець	187
Плинний вуголь	32	Дерева вельсани	187
Черпахи (танки)	100	Найменша птаха	240
Чуда олігодинаміки	100	Радіоактивізація металів	240
З пустині Гобі	101	Христос і біснுவатий	240
Світові рекорди	101		

V. Всячина

Король Зогу й його край			102
Монографії до філософії щастя			183
Малп'ячі теоретики			183

ПОСТУП

ВІСТНИК ЛІТЕРАТУРИ Й ЖИТТЯ

ЗМІСТ

Читач і редактор — *В. Лімниченко*: Сніжні настрої — Місяць доброї преси — *Г. фон Ле Форт*: Гимни до Церкви — *Ф. Мукерман*: Усмішка смерти — *Меріям*: Сумнів — *Б. Гомзин*: Аж там — *П. Дністровський*: Національне самогубство — *С. Чесина*: З поеми „Тюрма“ — *В. Магіссен*: Годинник — *О. Петрійчук*: Молитва — Місячна хроніка — зі світа — З природи й техніки — Бібліографія — Літературні замітки — Надіслано до редакції — Оголошення

С І Ч Е Н Ь

ЩЕ З 1921. РОКУ ВИХОДИТЬ ЖУРНАЛ

ПОСТУП

ВІСНИК ЛІТЕРАТУРИ Й ЖИТТЯ

ЯК ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК В ОБ'ЄМІ 2—3 АРКУШІВ ДРУКУ

Містить: багатий відділ красного письменства оригінального й перекладного — статті з ділянки письменства, політики, релігії, соціології й и. наук — бібліографію, місячну хроніку, літературні замітки й анекдоти.

Стоїть на становищі державницької ідеології; редактований у християнським дусі.

Участь у „Поступі“ за 1928 р. брали: Андрусак Микола, Аненко Іван, Бать Олекса, Гладилевич Іван Конст., Заїкин Вячеслав, Залозецький Др Володимир, Зубик Роман, Крипякевич Др Іван, Личинський Вячеслав, Лімниченко Василь, Лоський Др Ігор, Лужницький Др Григорій, Меріям, Монкевич Борис, Монтрезор Адам, Мох Микола, Назарук Др Осип, Нигрицький Л., Пасіка Микола, Петрійчук Орест, Саварин Денис, Фірак Михайло, Чесина Святополк, Шостаківський Петро та інші.

У 1929. році зайдуть у техніці видавництва „Поступу“ деякі зміни. І так: замість виходити що два місяці подвійною книжкою на 4—6 аркушів друку, „Поступ“ виходитиме цього року що місяця (біля 15-го числа) в об'ємі 2—3 аркушів друку. Замість грубого паперу друкуватиметься на кращім (але тоньшим) ілюстраційнім. Хоч через тонкість паперу здаватиметься число тоньшим, то таким воно в дійсності щодо змістовності не буде; навпаки, через розширення колюми складу кожне число дістанє около 20,000 букв більше, тобто — рахуючи на обем у змісті — 5 сторінок більше вмістимости (або річно 50—64 сторінки більше). — Вже від 2-го числа „Поступ“ буде мати в тексті ілюстрації. До кожного числа буде долучена одна гарна світлиня (в 1929. р. „з видів українського Львова“).

Передплата не буде підвищена: річно коштуватиме „Поступ“ 10 зол., — піврічно 5 зол., натомість поодинокє число буде коштувати о 20 гр. більше, тобто 1 зол. 20 гр. Для закордону річно 1 50 доляра.

Для тих, що приєднають „Поступові“ до кінця лютого р. нових передплатників дає адміністрація премії (про це гляди. особна відозва, долучена до цього числа).

Гроші в краю просимо слати долученим блянкетом Почтової Каси Ощадности в Кракові на імя „Константин Гладилевич — Львів — ч. 408,908“, а не іншими чеками.

Замовлення адресувати:

Адміністрація „Поступу“ — Львів, ул. Кльоновича 8/II.—Телеф. 4—48. Просимо памятати: розвиток журналу — це скількість і точність його передплатників!

Це число розсилаємо як оказове; хто цього числа не зверне, того вважатимемо за передплатника.

30429

Св. Юр у снігу.

Поступ 1929—1.

ЧИТАЧ І РЕДАКТОР

„Поступ“ починає з отсим числом 9-тий рік свого життя, свого існування. З тої нагоди користуємо ми, редакція „Поступу“, щоби поділитися з читачами „Поступу“ думками про наш журнал... Ти, дорогий читачу, може не здаєш собі як-слід справи з цього, як дуже кожному редакторсьві залежить на тім, щоби про його журнал висказувалися якнайкраще, і щоби передовсім Ти, читачу, був цього переконання, що й сам редактор, що нема на цілій широкій та далекій Україні цікавішого і ліпше редагованого журналу від нашого... отже власне, говорім широко, від нашого „Поступу“. Це вже така загальна редакторська „слабкість“. Отже і ми не йнакші і ми не хочемо про редагований нами журнал думати инакше, але...

Саме хочемо говорити про те „але“. Починаємо 9-ий рік праці. Вісім молодечих літ „Поступу“ і вісім молодечих літ наших, за нами. Коли в 1920 р. творилася наша редакція — а було нас тоді 8 абітурієнтів гімназіяльних 18—20-літніх молодців — ніхто з нас не мав найменшого не то досвіду чи практики, але взагалі поняття про редакційне діло. Ми горіли тоді жаждою чину, бажали пером здійснити наш великий Ідеал, за котрий боролися ми в 1918—20 р. з крісом у руках. Це наше хотіння знайшло зрозуміння серед гурта старшого громадянства. Зокрема сердечно займався нашою справою о. др. Й. Маркевич ЧСВВ і завдяки його заходом міг „Поступ“ появитися в січні 1921 р. та виходити опісля в накладі Марійського Товариства Молоді аж до кінця 1926 р. Перших шість літ редагували ми „Поступ“ спільно і під кермою редакційного гурта старшого громадянства. Тоді був наш журнал „студентським вісником“. Редагували його студенти, читала молодь гімназіяльна і студенти вищих шкіл. Напрямок ідейний: „Поступ“ був редагований у католицьким і патріотичним дусі. Ціллю журналу було будити і взивати українську студентську молодь до одиноко правди-

вого, на правді Христовій опертого **Поступу**. Звідти і носив наш католицький студентський журнал назву „Поступ“. Назва ця була сіллю в оці анархічних і атеїстичних елементів української молоді і громадянства. Ніщо більш їх так не дратувало як саме це, що ми група „обскурантів“—клерикалів посміли вважати і називати себе поступовцями. Чиж не була ця назва монополем в руках „лівих“ і чи ж справді не мали наші хаотики причини зеленіти з досади на наш правдивий католицький „Поступ“. І справді працею нашою і наших прихильників з кругів старшого громадянства ми очистили правдиве поняття і оправдали назву цього, що в українстві стало синонімом безладдя, хаосу і руїни. Атеїстичному, неморальному і анархічному псевдо-„поступові“ протиставили ми правдивий католицький та зі здорового консерватизму випливаючий **Поступ**: наше горяче бажання прискорити кращу будучність Українській Землі, Українській Католицькій Церкві й Українському Народові.

В 1927 р. наша молода редакція стає самостійна. Ми вже не студенти, ми громадяне (не тільки з мужеським заростом і 25 роками, але також і на своїм хлібі). А й Ти, дорогий читачу, вийшов з тих часів, коли Ти з юнацьким запалом писав любовні сонети і поезії в прозі та надсилав нам у редакцію помістити (обовязково з присвятою Йї і з псевдонімом) у „Поступі“. А наші старші опікуни сказали нам оглядатися поволи на свої власні „матеріяльні“ (о! якеж це немиле для одушевленого молодого редактора слово) сили. „Поступ“ став тоді вісником літератури і життя, призначеним для всіх кругів громадянства. Про це ми, дорогий читачу, тоді Тобі писали. Отже, словом „Поступ“ став також „старшим громадянином“, хоч не дістав мужеського заросту, мав тільки 6 скінчених літ і абсолютно не міг вдержатися „на

своім хлібі". Редагували ми тепер самі і редагуємо до нині. Можеш додуматися, читачу, що „Поступ“ не оплачувався. Приходи не вистарчали навіть на заплачення друкарні і паперу. Дефіцити в друкарні вирівнювала Українська Християнська Організація. Нашим дописувачам і співробітникам не могли ми по найбільшій часті звернути коштів порта рукописів. Але „Поступ“ виходив далі, ми не хотіли навіть допускати сеї думки, щоб заперестати його видавання. Вдержався так до нині.

Ідейний напрямок в редагуванні „Поступу“ остав і остане той сам. Своім основним засадам „Бог і Батьківщина“ і ключеві християнського і національного поступу остав і остане „Поступ“ на завше вірний. В релігійно-церковних справах визнаємо науку і авторитет Катола. Церкви, в політично-національних корисомся перед Маєстатом української Нації уосібленим у правнім Гетьмані і Його Роді та поступаєм за вказівками української державницької ідеології, котрої творцем є Вячеслав Липинський.

На грані нового видавничого року, редакція „Поступу“ подає Тобі, читачу, свою автобіографію. Так було, такі а не инакші були ми, таке було наше відношення до Тебе, читачу. Ми щиро сповідаємося Тобі з цього, що за цих 8 літ вже пройдених нами, — ми хотіли зробити. Таке було наше хотіння і Ти отверто осуджуй нас і нашу працю. Чи варт вона що і чи заслуговуємо ми редактори на се, щоб наша „слабість“ була заспокоєна..., але не забувай на те „але“, про яке ми Тобі розказали.

Ціллю кожного журналу повинен бути скоординований світогляд видавців і вироблювання та плекання цього світогляду в читачів. Тоді журнал у цілости сповняє своє завдання. В нашій молодій досьогочасній праці ми бачимо болочі браки (не забувай читачу про „але“). Кожну навіть найкращу ідею осуджується звичайно по

формі, в котрій вона кристалізується. І ми далеко не осягнули відповідної форми для наших високих і світляних ідей. Ті браки думаємо в майбутньому поволи усувати й нашим завданням буде щораз то уліпшувати наш журнал в тому напрямі, щоб він маючи руку на живчику нашого громадянського життя і беручи активну участь у ньому, уліпшував, поправляв, доповнював та витворював „Царство Боже в нас самих“.

З отсим новим роком, „Поступ“ входить у тіснійший контакт з перетвореною і обєднаною групою українських католицьких письменників „Льогос“. „Льогос“ ставить своєю ціллю: брати чинну участь у католицькому русі й, маючи в допомогу наш журнал, творити українську католицьку книжку й пресу та формувати отвертий мужній католицький світогляд серед нашого громадянства. „Льогос“ навязує і на далі піддержуватиме звязки зі світовими католицькими літературними товариствами. Таким чином бажає він вирвати українське громадянство з тої духової ізоляції, котрою ми себе самі в повоєнних роках окружили. З „Льогосом“ думаємо отже й на далі співпрацювати.

Не будемо занедбувати піддержувати звязків з ідеологічною групою українських гетьманців-державників. З ними лучать нас вузли глибокої ідейної симпатії й єдності. З сердечною відданістю бажаємо оставати в порозумінню з творцем української державницької ідеології, Вячеславом Липинським.

Праця наша викаже, чи маємо силу і здібність сповнити свій обовязок. Тобі, читачу, не обіцюємо нічого з новим роком і не просимо в Тебе нічого. Ми просто глядимо Тобі в очі й кажемо: „Якщо віриш у наше діло і почуваш у своїй совісті тягар обовязку — то сповни той обовязок і приступай до нас“!

Редакція „Поступу“

... Політичним самодурством було проголошувати соборність власне після знищення „єдиним революційним галицько-наддніпрянським фронтом“ такої єдиної, обєднуючої, традиційної національної влади, якою було Гетьманство.

В. Липинський

Василь Ліжиченко

СНІЖНІ НАСТРОЇ

I.

Біленьким снігом небо землю присипало.
 ... Щоб ясне сонічко на стерні не дивилося.
 Щоб не плямило чистих променів у калюжах осінніх..
 Сонейко ясне!

Й проснулася душа з туги за білими снігами.
 Мов сирота — здіймилася з лігва, де смутки спали..
 Ненакрита, холодна.
 Душа моя бідна,

Пішла:
 білі сніги зустрічати..

За віконця душа першим снігам кланяється!
 Так низько — низенько:
 — Вітайте!

(Хтож мої стерні й калюжі понакриває?)

II.

На дворі місячно, ясно.
 Сніги іскряться, мов білі самоцвіти.
 Всміхаються до далеких зір, пролискуються, мерехтять. Приманою незайманих
 чистот зовуть до себе захмарні далі. Переливами блесків і тремтінь, мов чарівними
 усмішками, закликають на землю зоряні простори.
 Манять мою душу в царство
 Білого Життя..

III.

Мороз.

Важкими дихами попригинав галуззя, понавіщував до віток кришки леду й снігу.
 Позамазував дивоглядними взорами вікна, повимащував доріжні сліди..

Гей, коні, гей!..

Гладкими слідами везіть мене вперед, несіть мою душу за села за хати —
 у біле царство снігів серед піль на Поділлі!..

Несіть мене там, де булиб лиш сніги тай сніги —
 і моя душа!

Гей, коні, гей!..

Занесіть мене там, де нема чорних плям, де все біле й незаймане й непорочне,
 як в щасті..

Занесіть — мене там лишіть!

Не вертайте зі мною до дому..

А тим, хто питатиме, де ви діли свого пана, скажіте:

пішов серед білого царства

свою долю відшукати..

серед білого життя

щастя напитати! —

„МІСЯЦЬ ДОБРОЇ ПРЕСИ“

Установлений в січни „місяць доброї преси“ не дозволяє українцям-католикам забувати про справу першорядної ваги: скріплення і поширення пресової катол. акції. Справа ця, вже віддавна в нас актуальна й пекуча, до нині ще не розв'язана. Від ряду літ звертали ми в нашій журналі увагу нашого громадянства на се питання і старалися з окрема наших читачів заохотити до ділової праці в сьому напрямі. І нині все ще мусимо ясно усвідомити собі, що справа піднесення доброї преси це найголовніше завдання всякої католицької акції на наших терені.

Важко сьогодні уявити собі якунебудь поважну громадянську працю без помочі і співділання преси. Що більше, взагалі не можна подумати собі про існування модерного європейського громадянства без друкованого слова, що постійно і витривало сповняє своє всестороннє завдання побуджування до життя. Бо ж в дійсності сьогоднішня преса будить всяку ініціативу й волю не тільки громадянства, але й поодиноких людей. Це її велике культурне завдання. Знову ж великанське соціальне значіння преси полягає в тому, що вона є найуспішнішим орудником для утравлення і поширення ідеї—слова в публичному життю. І ми наглядно можемо обсервувати як життєздатність, духовий імперіялізм і хотіння творити діла всякої соціальної групи—проявляються в першу чергу через належну постановку своєї власної преси.

Величезні потенціалні сили зберігаються в українському католицькому громадянстві: глибока релігійність народніх мас, прив'язання до своєї віри й обряду, жертвенність і т. п. Але сили ці лежать ув'язнені, присипані тягарями невідрадних зовнішніх обставин і натиском ворожих, противних християнському світоглядю ідеї. Грозить поважна небезпека, що сили ці можуть піти зовсім на марне, якщо не вдасться їх нам залрягти до позитивної праці для добра Церкви й Батьківщини. Бо ржавіє безчинний плуг і марно пропадає закопаний талан. Чи зрушені, чи відкриті вже оці сили, та чи використані вони для творчої національної праці в дусі Христової науки?

Опанувати ці приспані сили і повести їх в напрямі позитивної роботи, може тільки Добра преса, значить католицький часопис і католицька книжка. Добра преса може одиноко словнити апостольське діло духового відродження нашої інтелігенції і тим самим забезпечити кращу будучність цілому українському народові. Для того кожна наша громадянська праця, що має розвиватися по думці клича „*inrestaurare omnia in Christo*“ мусить початися від скріплення, піднесення і поширення серед нашого громадянства католицького часопису й книжки.

Про недостачі й хиби української катол. преси не приходиться на цьому місці говорити. Вона що тільки твориться і ставить перші кроки в українському життю. І власне як молода ніжна ростинка вимагає вона з боку катол. громадянства уважного плекання і старання. Тут треба головно сердечного співчуття і опіки, а також і оборони перед напастями чужих і вбивчою „критикою“ невдоволених своїх. І якщо дійсно бажаємо бути правдивими католиками, а не тільки

в „метрики“, то мусимо тямити, що дбалість про добру пресу є нашим обов'язком супроти Церкви й Христа.

Надходить січень—„місяць доброї преси“. Різдвяні Свята і Йордан. В днях радості і святочного відпочинку не забудьмо сповнити наш обов'язок супроти католическої преси й виконати ці акти, які на цей рік поручені в відозві Комітету Доброї Преси до українського католического громадянства. Акти ці слідуєчі:

1. Пішлить скоро передплату, бо католицькій пресі ніхто не жде на заплату ні за друк, ні за папір.
2. Приєднуйте передплатників українській католицькій пресі.
3. Посилайте до адміністрації католических часописів адреси цих ваших знайомих, про котрих думаєте, що вони стануть передплатниками.
4. Домагайтеся католицької преси в ресторанах, каварнях, особливо там, де бачите вже інші часописи.
5. Купіть бодай раз на рік хоч одну добру книжку.

Адреси українських католических часописів і видавництв подаємо понище:

І. УКР. КАТОЛИЦЬКІ ЧАСОПИСИ

А. В Галичині:

МІСІОНАР. Місячник. Орган Апостольства Молитви. Передплата: річно 2 зол. За кордоном 50 центів амер. Адреса: Місіонар—Жовква.

НАШ ПРИЯТЕЛЬ. Місячник. Ілюстрований часопис для молодіжи. Передплата: річно 2.50 зол. За кордоном 50 центів амер. Адреса: Наш Приятель—Львів, поштова скритка 108.

НОВА ЗОРЯ. Два рази в тижні. Передплата: на 3 місяці 6 зол. За кордоном: на 3 місяці 1 долар.

ПРАВДА. Ілюстрований часопис для народу. Шо тижня. Передплата на пів року 5 зол. За кордоном: на пів року 1 долар.

БЕСКИД. Виходить два рази на місяць. Для народу. Передплата на пів року 2.30 зол. За кордоном на пів року 50 центів.

ПОСТУП. Місячник літератури й життя. Передплата річно 10 зол. За кордоном: 1.50 дол.

Адреса часописів: Нова Зоря, Правда, Бескид і Поступ є: Львів, улиця Кльоновича, 8/П. Телеф. 4-48.

Б. На Прикарпатській Русі:

БЛАГОВІСТНИК. Ужгород, ул. Раковця, 54.

В. За морем:

КАТОЛИЦЬКИЙ ПРОВІД. (Catholic Leadership). Двотижневик. — Річно 2 долари Адреса: 815. N. Franklin Str. Philadelphia. Pa. U S. A.

(Всі часописи, коли хто зажає, висилаєть показові примірники даром).

ІІ. УКР. КАТОЛИЦЬКІ ВИДАВНИЦТВА

А. В Галичині:

Видавництво ОО. Василян — Жовква.

Видавництво Марійського Т-ва — Львів, почт. скрит. 108.

Видавництво „Добра Книжка“ — Львів, почт. скритка 11.

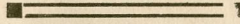
Видавництво „Епархіяльна Поміч“ — Перемишль, ул. Чацького 12.

Б. В Америці:

Orphanage Book Store (Сирітська Книгарня) 832. N. Franklin Str. Philadelphia Pa. U. S. Amerika.

(Видавництва висилають цінники даром).

Дальші інформації про інші катол. часописи і видавництва та про уряджування „місяців доброї преси“ на місцях, подає „Комітет Доброї Преси“ у Львові, поштова скритка ч. 108.

Гертруда фон Ле Форт

ГИМНИ ДО ЦЕРКВИ ПРОЛЬОГ

ГОСПОДИ, душа моя про тебе мріє,
а ніяк мені прийти к тобі,
бо зачинені усі мої ворота!
Наче рати мене облягають,
і я замкнений у моє вічне Самий!
Побилися руки мої при цьому й поранилась
при цім моя голова,
всі духа мого образї тінню стали при цьому!
Бо в глибіню мою не пада й луч про тебе,
тільки падає в неї душі моєї посвіття!
Як ти в нутро увійшов, голосе Бога мойого? Чи ти
не зов може тільки диких птиць хвилювання мого?
Носив я тебе по всіх сподівань горах, але ж вони
тільки верхи мої власні!
Зійшов я у води зневіри, але й вони
не глибші серця мойого!
Неначе ступанка в душі моє кохання: усе й усе
я тільки в собі самім!
Але не маю спокою в усіх моїх світлицях: що найтихійша із них і вона
[ще мов крик одинокий!
Що найдальнійша із них тільки присінок наче,
що найсвятійша із них тільки туга, що найтемнійша із них тільки мов
[пісня про день!

ДО ЦЕРКВИ

Поворот до Церкви

Я ПАМОЛОДЬ з обезкоріненого пня, та тінь твоя лежить на верхівці моїй, мов
[стародрева тінь.
Я ластівка, що в осінь хати не найшла, та голос твій неначе крил шелестіння.
Імя твоє для мене йменням зорі грає.
Немає образу по всіх очий моїх краях, що можна би його з тобою порівняти:
Ти мов кольона цвітеш поміж мертвим розгрузням валяв.
Ти наче чаша-хрусталь поміж самим черепинням!
Перед тобою зівянуть царі й війська побіліють, бо вітер їм братом усім, тобі ж
[братами скелі.

Хто б мовить зміг, як мовиш ти? Хто б не мусів ізгинуть од гніву найвищих?
 Ти голову свою возносиш в небеса, і лобина твоя не обпалиться,
 Ти вниз до краю пекла сходиш, і ненарушна остає стопа твоя!
 Ти вічність ісповідуєш, і не жахається душа твоя.
 Ти певності повеліваєш, і не стають німі твої уста:
 Направду, хиба ангелів хмари обозом понад тобою, і херувимів бурі хиба скривають
 [тебе,
 Бо зеленієш у самопевності своїй як пальма у пустині і діти в тебе мов нива ця
 [повнокоса!

ХОТІВ ЯБ голову мою тобі на коліна покласти на всю тишину!
 Хотів би я спочить по всю надію в раменах твоїх!
 Та ти не приют при шляху, й на двір не відчинитися воротам твоїм:
 Ані один, що запізнав тебе, тебе пізнасть!
 Сумнівникам: „Мовчіть“ ти кажеш, і питаюм: „Клякніте!“
 Утікачам: „Піддайтеся“ ти кажеш, і до окрилених глаголеши: „Впадьте!“
 Мандрівка всяка устає при тобі, і проща всяка находити хату в тобі.
 Тому втікають дні мої перед тобою, як утікає вітру дух ізперед тишини.
 Та знаю я, ніколи не втечу тобі, бо справді, гонити так як ти, так Бог лиш пере-
 [слідувати може!

НЕНЕ, у руки твої, кладу я голову мою: перед тобою захисти мене!
 Страшний бо віри закон, що його ти збудувала.
 Чужий він царинам усім мойого зору.
 Долини годин і розлогі зір не знають про нього ніщо.
 Сховзуються на ньому мої ноги немов од леду збіч,
 І дух мій розтріскується на ньому, наче на скелях зі скла.
 Чи певна ти цього, моя нене, що посол аду не зманув тебе?
 Або що з ангелів світлиці дикарі не заглузували з тебе?
 Ти велиш згасить мені моє єдине світло і наказуєш запалить його від гочи тьми!
 Ти повеліваєш мені сліпоту, щоби бачить, і глухоту, щоби я почув!
 Чи знаєш ти, що твориш? — Нене, в твої руки кладу я голову мою:
 перед тобою захисти мене!
 (Продсвєження буде)

КОЛИБ наші революційні отамани та інтелігенти в 1918 р. визнали і піддержали місцеву консервативну владу Гетьмана Павла Скоропадського, то по цей день існувала-б Українська Держава. Місцеві консервативні хліборобські, промислові, військово-бюрократичні елементи не оглядались-би тоді, рятуючи себе від українських революціонерів, на поміч обшєрусских „добровольців“: вони сполучили-б свій досвід влади і організації держави з молодим загонистим українським імперіалізмом та вірою в Україну місцевих українських революціонерів, і дали-б спільними силами одсіч большевикам. Бо слабесенький напір большевиків у 1918 р. на Україну вдався (як і всі взагалі чужеземні напори на нашу землю) тільки завдяки внутрішній різни українських революціонерів і українських консерватистів між собою...

Б. Липинський

УСМІШКА СМЕРТИ

Примітка: Недавно вийшла цікава німецька книжка, згідно альбом п. н. „Вічне обличчя“ (Das ewige Antlitz). Це збірка посмертних масок замітних людей, в якій крім масок є тільки дрібні пояснення до кожної з них, зредатовані Бенкардом Ернестом. Фрідріх Мукерман, редактор місячника „Der Graf“, містить у зшитку за листопад 1928, присвяченому вілості проблемі смерті, свої багатозмістовні рефлексії про „Вічне обличчя“. Стаття Мукермана має наголовок „Усмішка смерті“. Перекладаємо її тут, реферуючи згл. пропускаючи несуттєві місця.

Що за захоплююча книжка! На її наголовку видніє великий напис: „Вічне обличчя“... По кількох сторінках вступу йдуть замість тексту тільки — ілюстрації. А на кожній з них — посмертна маска. Перша знята зі святого Бернардіно з Сієни, а остання з Йогана Вольфганга Гете. Під маскою імя й назвисько, дати уродження й смерті, ніщо більше. Як на надгробні камені. Перегортаючи картки, ідеш ніби великим кладбищем історії і оглядаєш надгробні пам'ятники й плити самих знайомих: Льоренцо Медічі, Кромвель, Паскаль, Карло XII, Петро I... Колишні противники лежать тут мирно й згідливо побіч себе так, як там на широких полях поляглі світової війни. Довше, аніж при інших, затримуєшся при Ленау-і, при Гайне, Толстою, а також при Лютрі. Що за роман — ця книжка! Яким безвартісним є весь зміст найкращих книжок супроти цієї епопеї! Знайдіть мені десь ще бодай одно видання того рода: На кожній сторінці череп, смерть обличчя! А кожний череп — одна доля. Між ті чоловік зморщини, в ті очодолі, в ті гострі кутики уст врізьбилися цілі періоди величезної світової драми. Ні сльози, ні почування, ні романтики — ніщо, тільки чиста річевість. Річевий, як мертвий череп, чи може бути щось більше річеве.

Не можеш позбутися першого вражіння. Воно не пускається тебе. Небаром ти вже говориш з тими масками, бож тобі знайомий дух, що колись заселявав склепіння кожного з цих черепів. Тут і там заглядаєш на другу сторінку за поясненням, шукаючи просто слів, щоби висказати це, що написала смерть на кождім з цих облич майстерною рукою. Приміром про Гайне сказано: „Вісім літ лежав він так, прибитий гвоздями терпінь на хрест паралізи... в статую грецького божка врізьбила хвороба з невгомною ревнивістю середньовічного артиста вимарнілого аж до кістяка Христа...“ (Th. Gautier). Якийсь божевільний хаос в черепі Ніцше! Здається, що борода його ще колишеться від вітру, наче би він гнався в гору проти бурі, проти струї, відважно й вперто і — нагло заціпенів. З Генриком IV. передумуємо ще великі пляни, з генералом Мольтке виграємо ще раз усі його баталії, з князем Райхштату мандруємо по сумнім парку в Шенбруні. Декотрі з цих облич мають такий вид, начеби в останній хвилині вже знайшли те, чого шукали, начеби нарешті прозріли і стали на властивій дорозі до великої розв'язки і начеби вже ось-ось були у мети — нагло запалася над ними безпросвітна ніч, яка не дає вже ділати, але усмішка лишилася, начеби насміхалася тепер такж з їхнього останнього страшного самообману. Тут є Достоевскій, Шекспір, Шіллер і другі мистці слова, артисти-актори, що тут наложили останню і найвірнішу свою маску, герої і філософи, а ти бавишся їхніми черепами, як гробокопатель у „Гамлеті“.

На дворі ніч. Ти задумався про цвинтар на своїм столі. Понад бездонною пропастью перекинений безконечний міст. Лямпя освічує клаптик, на якому ти стоїш. Та чародійна рука починає кидати світло на шляхи, пройдені людством перед тобою. Череп за черепом. З черепів витесані квадрати в глибину, з черепів величезні двигуни і перстені важних ланцюхів. Черепи шкрять зуби з поруччя і з вязання мосту. Оди-

нокий кістяк лишився на цім мості — це невтомний будівничий його, що далі працює беззглядно прибиває всіх і кожного на призначене місце.. На спогад неминучої кінечности, від якої не втікти, здригаєшся і корчишся в двоє. Та це тобі не допоможе. І це, що прийде, буде таке, як те, що було. Мертве над живим. Скількисть цих, що на перекопаних кладбищах будують свої селидби, є смішно мала супроти мільярдів тих, що дримають в холодних щілинах землі. І хто зна, як задалеко сягне таємничий черепаний міст? Та певно що й майбутність буде мати такий образ: квадрати з черепів, поручча з черепів, ланцюхи з черепів, усе з черепів. І чого не згадати, і чого ігнорувати це призначення? Чого завжди і вічно писати тільки такі книжки, що говорять про життя, кличуть до життя, боготворять життя? Труси й нікчемники ви всі, що гадаєте уникнути долю або обманути її!

Книжка „Вічне обличчя“ саме пригожа в наші часи. Це глибокий хоч німий протест проти сучасної трусости. Всі світогляди, що запанували на руїнах середовічних поглядів, повстали тільки в імя життя. І тільки цю одну сторінку буття вони визнають І як Толстой — знають вони лише один страх, страх перед смертю. Похоронний похід у великім місті не ділає вже нині, як щось велике, поважне і гідне пошани й зворушення, ні, це щось таке, перед чим людина втікає, чимборше збочує в сліпу вуличку, або скаче до каварні, або — до кіна. Трумна разить, похорон ділає відпихаюче. На що нам цього? Що це має спільного з гуманністю, з гуманітарними установами, товариством обезпечень, касою хорих, з нашими клініками, домами поправи й іншими такими соціальними організаціями. Геть! Проч зі смертю, бо чим же іншим є ті всі установи. як не зорганізованими полками на війну з таємною величністю? Якеж тому косареві діло до нас, як ми вже закінчили світову війну? Ти не чуєш, костистий косарю? Ми тебе засудили на баніцію! Ми пацифісти, опікуни дітей, ми гуманітарно настроєні! Не мішай нам знизити ще відсоток смертности в масах! Лібералізм, соціалізм, комунізм — усі вони кличуть в ті голоси. І хоча впертий косар і шукає собі косовиці тут на війні, там на землетрусі, там у голоді й пошести, а тут при залізничих і летунських катастрофах начисляє щораз більші мільони своїх здобутків, ми не маємо відваги глянути в його вічне обличчя! Ми! ці самі, що обчисляємо вже атоми, запрягаємо електрику і dokonуємо технічних чудес, не бачимо очевидного: первісної техніки всіх творів, таємничого кругобігу життя, в якому одною зі стацій є стація смерти. Не бачимо тієї крицевої структури, що невмолима на всі благання і скомління боязливої гуманности й сантименту. Не бачимо цього, хоча щоденні похорони нагадують нам неминучість вмирання.

Одна маска в цій книзі мертвих представляє цісаря Максиміліана І. В поясненню до цієї маски читаємо, що цей володар на довго перед смертю видав докладні вказівки, як обійтися з його трупом по його сконі. „Трупа не бальсамувати... ані не випатрошувати, голову й бороду оббрити, зуби вирвати (!)... Потім бичувати трупа, а вкінці разом з негашеним вапном сховати в потрійний мішок: з грубого, з білого шовку а останній з адамашку.“ Всі ці приписи сумлінно виконано — додає автор пояснення. Коли подумати про це, то цісар Максиміліан був властиво дуже мало гуманний. Ще за життя займався своїм трупом. Не боявся глянути на свою власну смерть, на свій череп... За це він був гуманний супроти смерти, отже супроти того єдиного, супроти чого нині всі є — негуманні! І цим заслужився він на імя останнього лицаря. Бо лицарі були гуманні супроти смерти... Св. Боніфатій зложив дбайливо свою одіж на випадок смерти в свій куфер, з яким вибрався в останню подорож. Сестри св. Брігіди лягали що дня в домовину.

Що це таке — смерть? Не один мудрець думав над тим питанням — і досі ще воно не замовкло. З живучих поетів мабуть ніхто не дався піврати цій таємниці так, як Томас Ман. І подивугідне, що цей іроніст дуже часто затіває надто поважну гру зі сполукою смерти й — любови... Де є любов, там чує він інстиктивно щось з розкладу. Як ніхто другий, вміє він показати ту красу, що своєрідно лучить най-

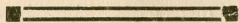
вище життя з умиранням. Идучи за цим слідом, питаймо вже не „що є смерть?“ але: „Що є любов?“ Тим чином підемо на крок далі. Одна велика свята сказала: „Хотіти любити не вмираючи, це тільки ілюзія!“ До слівця „відданість“ радо додаємо: віддає щось в користь другої особи. Тому у всякій любові є вмирання. Неможливо любити, не жертвуючи чогось на смерть. Але любов, це певно щось найкраще, що взагалі є. Людина мусить любити — так як мусить вмерти, — чи це не дивно? Чи це не подивугідна гармонія? Колиж любов це щось найкраще, то чи смерть може бути чимось найжахливішим? Якщо любов є життям, то чи й смерть не мусить мати якутось таємничого звязку з життям? Томас Ман не слідив смерти аж до її кореня, з якого починається нове життя, і тому говорить про розклад і гниття, що є тільки карикатурою чистої смерти, так як гуманність є карикатурою і сурогатом любови. Певно: гниття і гуманність близькі знайомі, але смерть і любов — це зовсім інші звуки! Георг Кольбе пише в передмові до „Вічного обличчя“ м. и. таке: „Смерть людини називаємо спасенням, звільненням від терпінь. І справді — по останнім віддиху слідує майже неземська усмішка полекші! Отже як завершення і сповнення, як найвищий мент життя — так приходять смерть! Як довго ще кров тепла і мязи діяльні, показується обличчя — ніби в останнім розцвіті — в дивнім сьайві переображення“. І так мусить бути, якщо наше найвище „сповнилося“ може вміститися лише в любові.

Маємо ще одно слово, яке з іншої сторінки підходить до поняття смерти. Воно каже, що смерть прийшла у світ через гріх.. І це слово власне pomoже нам зрозуміти той своєрідний жах, який лучиться зі смертю, з видом вмерця. Бож у самій природі смерти, наскільки вона є тільки переходом у нове життя, того жаху не може бути! А цей жах є споріднений з тим, що його відчуваємо, коли десь насильно при своєму собі тхось права природи. Цей жах чуємо, коли яка зухвала рука зрубєе дороге пам'яткове дерево. Цей жах був зародком первісних вірувань і релігій. А відносно смерти цей страх говорить нам, що тут колись людина вдерлася була в права і порядки Провидіння. Мусів колись бути прорваний той спокійний кругобіг, який з первочину родить життя а життя переводить у смерть, — кругобіг, що був величним доти, доки він був чистим прообразом того кругобігу, який постійно відбувається між трьома божими особами в безконечній щасливості вічного буття, непонятним для нас чином, — де одна особа є любов, отже вмирання, але вмирання з жертвенности, зовсім не подібне до нашого несовершенного вмирання, бож і наше вмирання стане в небі безконечним щастям. Цей кругобіг був прорваний а це був розрив з самою любовю, яка могла віджити тільки завдяки божеській любови Спасителя. В цій любови пропав жах. Христос мені життя, смерть мені зиск. Релігія життя є заразом релігією смерти. Остання структура буття була нововідкрита, бо довершилася злука буття з божеською природою. І життя стало знову можливе. Бо і якже можна жити, як не вміється любити?

А коли ми це знаємо, то смерть узнаємо й похваляємо. Ця книжка посмертних масок, що нас так глибоко вражає, є лише потвердженням того, чого хотіло христіянство через усі століття. Хрести ставимо на гробах, з хрестом ідемо на ворєга, на хресті будуємо свою культуру, і маємо відвагу, не заперечити смерти й не закрити її достойного обличчя маскарадою уявленого життя, життя боягузів, що жахаються смерти. Не можемо похвалити тої брехні і самообману, що не бачить неминучого. Тому й не журимося так дуже і не пристращаємося до не одного такого, що зветься гуманітарними цілями, бо ми маємо власне глибщу любов. Ми з радістю і захопленням ідемо на зустріч „Косареві“, бо в смерті щойно бачимо життя. І тому не боліємо так життєвими невзгодинами і не одного відрікаємося за життя, чого другі відрікаються аж на смертній постелі. Смерть це нам затишний притулок, в якому заспіваємо нову пісню, що її піймемо аж в годині смерти. І на цьому полягає наш оптимізм, у противенстві до того трусливого захоплення життям, що є властиво лише втечею від смерти, даремною втечею! І коли засвітимо світла на гробах дорогих нам, думаємо про вічне сьайво й раювання, яке їх обняло по смерти.

Посмертна маска ч. 96 підписана: „L' Inconnue De La Seine“. Це обличчя жінки. Невимовне терпіння на ньому. Наче остигла остання терпелівість, що нагло втратила спромогу боронитися. Але з цього болю зацвіла усмішка, така глибока й величня і чиста й ясна, така всезнаюча й зріла, що можна дивитися на неї лише з найглибшим зворушенням і пієтизмом. Це ще не щирість віри, — але думка, прочуття, що сягає вже до ясної межі, з якої впало на неї це світло. Тихо шепче вона тому сяйву молитву, тихо й втішно. Колиж то наше століття прийде до того пізнання, коли загляне смерти в її вічне обличчя і — буде жити?

(Переклав: Ю.)

Меріам

СУМНІВ

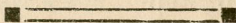
Мабуть до Тебе не дійду я, Христе,
Такий важкий, такий болючий шлях!
В далечині дріжить мережево імлисте,
А на шляху скрізь терня болотнисте,
І жах.

Я сам один — а тут чужі, о равві,
І чашу горя з власних рук я пю.
Манять вершки у соняшній заграві,
А я паду — паду що дня, о равві,
Тут, на шляху.

Яруги, скелі, рухи рук ловимі,
Що спинують мій хід і душу тягнуть вниз.
І погляди очей, жакливі, нездержимі
І скарги, голоси, притишені, безримі,
Ез сліз.

І йду, бо мушу йти. Твій голос чую, Христе,
На безпросвітньому далекому шляху.
В очах дріжить мережево імлисте...
А я іду й паду й знова паду — о Христе,
Чи я дійду??

Чи я найдусь у Твоїх стіп, о равві,
Немов наvernений, блудний скиталець — сил?
Чи згину без сліду у світовій темряві —
— Хоч знаючи, що День Твій йде у славі
Я — сам один?

А Ж ТА М

Замислюватися почав соборний протодіакон. І тобі цигарка не в цигарку... І чай не в чай!

Одне слово — журба!
Усе пішло шкеребеть!

Навіть календар і той захорів на пропасницю. Раніше все честь—чесно, по закону, — йдуть тобі чорні, себ-то, робітні, а потім, звичайно, прийде черво-ненська неділя святая, а там, глянь, і Різдво Христа нашого Спаса, а ще далі й Пасха Світла, а поміж ними дванадцять і та-белі... Порядок був!..

Замислюватися почав соборний протодіакон Воньмигласов...

Хоч би шевця Харлашку взяти, за-валящий собі чоловічок був, на тонку пряв — злидні та сухоти душили його.

А фанабері! Й те не так, і те не так!

Щоби про гріхи подумати й главу смиренно схилити, так ні!..

Бувало на підпитку стане проти його господи та кулаками вимахує, щось гун-досить...

Туди ще — приндиться!

Ах ти тля черевичная!

А ще й сусіда!

Але був таки порядок! І як тобі не гороїжиться оттаке дрантя, а все десь рука й обявиться:Цить, шевче! Сиди тихо та чоботи латай!

А тепер? І... куди тобі!

Таке дрантя сухітниче, дратва об-смикана, стане проти хвіртки та дуситься — кашляє словом глузливим.

А календар?

Та в того злидаря нужденного на календарі самі червоні й червоні дні на-стали, й сам червоний, аж лиця горять — із похмілля!.. не з того, а цього само-го... новорежимного.

І заверне протодіакон думкою в ми-нуле.

То-то було... Сам исправник ручка-ється з ним, за панібрата були... Бувало все йому протодіакон іздалека про Хар-лашку почне та на роботу небезпечну

ріжних стрекулістів ізверне, а исправник і вухом не веде, ніби й не розуміє.

Знаємо, думає протодіакон, хто се-мейство твое забездурно взуває, а семей-ства того ні много, а семерко со чади домочадци...

Не слухали протодіякона...

А хто перший у вязницю, по лицях наперед попобивши й у очі наплювавши, исправника відвів.

Хто? Га?

А тепер... Зітхне протодіакон і плю-не з пересердя. Раніше Харлашка ходив із чоботами до діякона, а тепер діакон Харлампія Євстратовича не допроситься: часу нема!

Ходи, протодіяконе, босий!

Сховає це протодіакон пиху свою до кишені, візьме чоботята й до хати шевцевої — гай-гай! Нема того пройди-світа ще зпоранку, по мітингах уганяє, народ повчає... Прийде протодіакон, гля-не на календар Харлашкин, аж млосно йому...

І здається йому, що вогнем пеколь ним горить той календар, і здається йому, що то його кров сточують та нею цифри ті червонять..

У піч кине, а потім вогнем пропече...

А вдома в вічі йому лізе Ситинський календар, дивиться пильно на нього чор-ним оком і в серце гадуюкою холодною лізе...

А ввечері товариш Штокало (так величають тепер Харлашку) вертає, йде повз протодіяконову господу, веселий такий; протодіакон в палисадничку по-під вікнами жоржини підливає, що їх донечка його, вмерла Наталочка садила. Зобачить товариш Штокало протодіякона й пустить на весь завулок фістулою:

— Ха-ха-ха! Натє вам, патлатая контрреволюція!

А протодіакон дебелий нурком у две-рі... й нема.

Замислюватися почав о. Павел Вонь-мигласов.

* * *
 Весело стало жити дрібноті отій нещасливій... Немов віко з труни хтось ізняв... Глянуло туди сонячко радісне та по жилах вогниками весняними бунгівливими розлилося... Радять усе, як би найкраще життя впорядкувати своє..

І ніби пухарчики на воді по дощі, звідкилясь радники взялися.

Де не збереться трохи більше народу, диви, вже там, як ізпід землі виросте такий, та з бочки, або воза, або й так усе своє доказує..

Радять, як найкраще життя своє настановити, оден одного триматися, бо вогонь не спить..

І диво дивнее, ніхто й не припиняє!..

Се народ і собі проміж себе балакає, думками прикидає..

Ех, як би..

Весело!

І раптом крапку хтось поставив..

Де сонячко радісне поділося..

І мітингів уже не чути і люде все пошепки та нишком, очей уникають, вуха нашорошують..

Знялося темним бур'яном десь далеко, блискавками розцвітилося, громами загуло, стогоном задудніло..

Через місто перекочувалося, жаром в повітрі завивалося, шамотіло, полохливим словом оберталося..

Ластівки день на ніч змінили, вночі прилітають, у вікна легесенько крильцями стукотять, ніби захисту просять. І швець десь пропав, як у воду, лише вночі „Букет“ песик шевців, радісно скавулить та чорні вуха об чийсь холошні витирає..

А холошні шкірою приємно пахнуть.

Одної ночі й до протодіякона гості, небіж із фронту, хрестиком білим сяє, а замість руки правої рукав порожній теліпається. Зрадив о. Павел, давно Петрика не бачив, чаєм частує..

В небіжа очі задумливі, а сам блідий, блідий..

Каже, від білих утік, а протодіякони дивно.. Сидять це вони у двох і бісиду тиху ведуть.

Двічі вже о. Павел самоварчик бадьорив, уже й синіти стало на дворі й у світлиці синява від курева.

І не бачать ті двоє, що обличча бліде з цапчою борідкою щільно прилипло до шиби, очі чийсь злобні тютюнові сині хмари сверлюють..

Аж ось хрестик білий засяв у голодних очах, нитками сірими до мозку протягнувся й чорною тварюкою ненажерною в серці обернувся й пащу роззявив.

Ящіркою з палисадника з жоржинами вислизнув швець, шмигнув у халупу, написав щось на папірчик, у руки тицьнув жінці, крізь зуби буркнув: Знаєш куди! — тільки й бачила його Домаха.

А в світлиці падають тверді кострубаті слова про кривду, кровю тхне від них і болем..

Вогнем здійсмаються слова про кривду країні нещасливій, країні придорожній, про Україну Петрик балакає..

— Еге! — Каже голосно протодіякон, а сам про себе всміхається: цей блудить, мазепинцем став, ще в семинарії казав: нема Бога!.. ні, цей помиляється.

Каже небіж, що білі ось-ось тут будуть, на пати вже йому наступали.

— Еге! — притакує протодіякон байдуже, а на серці дзвони радісні гудуть: Дон-дон-дон! З Дону правда, з Дону правда!

* * *

В горі хмари світ завязали — тихо долини полонило. Тихо-тихо навколо, аж ляк бере, бо за тишею там хтось пелехатий причаївся з приском під полою. Очіма здалека поблискує..

Ось стрибоне, кливаками клацне, зарегоче несамовито й вогнем запалить усе.

Попращав Петрик дядька.

— Куди? — питає протодіякон.

Махнув рукою в поле: правди піду шукати! — і зник.. Уже й „Букет“ даремно вночі чекає почути знайомий запах шкіри.. Знудиться та й завие жалібно-жалібно..

„От... гадина! І собі туди“! Бубонить протодіякон у суміш із „Подай Господи“..

Не спав протодіякон — чекав.

* * *

Раптом під самим містом за горою аговкнуло, а йому назустріч із другого кінця відгукнулося...

Та й ну перегукуватися, хто дужчий.

Ось бухло й серед міста, вулицями перекотилося, шибамі забрящало.

В поверххах надією солодкою розцвіло: Вони, вони! При землі й під землею чорним очі заслало: наші потерпають! А декому так переляком ноги взуло...

А потім ізнову тиша залягла...

І не бачить ніхто, як один гад сірий із-за гори на місто повзе, крицею вилискуючи, піснею повітря рвучи, багнетами небо поколюючи.

А другий чим швидше од міста свій хвіст у жито втягає... Плями червоні по собі залишаючи.

Розступилися мовчки жита... Поглинули сіру масу... І знову муром стали, думу мовчки думають... Ніби й не було нічого... Тільки там за муром там на дні моря зеленого, до землі міцно притулившись, мов до дівчини вимріяної, лежать мовчазні, непорушні з очима шкляними, в небо безжурне задивившись.

І в тихому морі зеленому крик гнівний росте, вогнем до неба здіймається, руки з погрозою до міста простягає...

Але місту це вже байдуже.

Підстаркувата приподібниця старе тіло порепане шматячком трибарвним причепурила, й бедрами вихиляючи, оком каправим підморгуючи, нового гостя хлібом-сіллю частувала, на м'яких подушках одпочити припрошувала.

А ввечері протодіакон у соборі, як за давнини, могутнім басом виводив переможно: „і покорити під носі Йому всякого врага і супостата“.

А на завтра шевчиху трусили, по піці били, про шевця допитувалися, потім у поліцію відвели...

Вернула вона по двох днях нишком до хати, біла, як крейда, і біль заліг зморшкою між очима...

Не добре з нею там було...

Поголос ішов, що прилюдно її соромливість жіночу зганьбили.

„Нічого, образується“... — Зітхає протодіакон, але непевне щось тягне й тягне за серце.

Одмахнеться діакон, а воно як та муха осіння... дз... дз... та настирливо так.

І не дзвенів уже голос протодіаконів переможно так, як того вечера...

Вже й календар, як календар...

І червоне на своєму місці й чорне, де треба... А воно все дз.. дз..

І так воно все, й ніби не так...

Дз... дз..

„А може Петрик і правду казав?“ (десь у глибині) Обірвалося щось у світі... точку якусь загубили.

І в протодіакона десь струна якась обірвалася...

Здавалося усе просто, а воно щодалі, то й гірш... плутанина все більша й більша виходить...

Обірвалося!

Дз.. дз!..

Аж заморився протодіакон.. нема ради..

* * *

А непевне знов навколо місто павутиння заплітає, шляхи перетинає, на білого пухнатоого звіря лапки наставляє, джмеликами з жита дзичить...

Дивись — і жидки знов гиркати голосніше почали... баби на базар не виходять..

Крокує собі протодіакон якомсь ранком, як звичайно простуючи до церкви. І не в догад йому, що щось воно не тее...

Хоч і йшов поголос, що підуть швидко теперішні, та все не вірилося.

А воно й справді було не тее.

Насупилася приподібниця, сліди закрила, шамотить щось ізтиха невдоволена. Не любила стара джинджеруха духа мужицького, слова твердого, рук порепаних, ізмозолених...

Червоний папірчик ув око впав.. біля нього тройко, читають... Протодіакон і собі туди. А там про „робітничо-селянську владу“, ледви силою зібрався, глянув у долину, а там і підпис кольками в очі лізе: Х. Штокало, повстанчий отаман!

Похолов протодіакон та мерщій до дому...

Тільки відсапався та закурити хотів а тут двері навстіж, гості на поріг: анти-

кар Залкинд а за ним троє з чубчиками зпід кашкетів, зброєю обвішані, червоними биндами позаплітані.

— Здрасте, Залкинд! —

„Во первых я вам не Залкинд, а гаспадин председатель чрезвычайной комісії, а во вторих я з контреволюційними приспешниками нічево общаво не імею... Обискать...“

Обмацали протодіякона коряві, махорочні руки.

Вогнем ізнявся протодіякон і потом зійшов. — А зуби цокотять: смерть, смерть.

І ступити протодіякон не може... Так по-під ручки й на авто втягли...

Загуділо, залоскотіло, курявою слід замело й лишилася сиротою господа, дверима відчиненими на вулицю кричить.

Пройдуть люде й очі в бік, щоб не чути...

Ще в халепу попадеш...

Лише голодний кітпо присьбі ходить, спину вигинає та мьвчить жалісно.

Та жоржини в палисадничку, головки схиливши, скаржаться панові невідомому, бо водички їм напитися рука ласкава не дає...

* * *

Тягнуться дні... довгі дні... безприсвітні... Сидить протодіякон, а в камері з ним ще троє, Яшка біндюжник, що за найліпшу квартиру вязницю вважав, жид Майорка — різник та вчитель латини з гімназії. Один в матір усе так-перетак криє, другий йойкає та плаче, а третій як заліз у кут так осикою труситься й зубами клацає.

Нарешті на допит кличуть.

Троє сидять біля столу, нетутешні.

— Хто з вас був у ночі 17. червня?

„Племіник мій“...

Усміхається той, що по середині, й до то того, що ліворуч: — дайте, товаришу, повідомлення товарища Штокалі! —

„Так це ти?! Ах, ти черевична тля. Так це ти“? — обурился в душі протодіякон. — „Ах, ти Юда новокалендарний“! — Підпливло серце злобою: „почекай, почекай, Іроде, хай тільки обернеться“...

А той — по середині пильно-пильно — дивиться...

А в протодіякона щось за серце стисло, а самого в безодню пхнуло...

„Пропав.. пропав“...

І ковтаючи слова, верескливим голосом доводить протодіякон своє..

А той по середині пильно дивиться й усміхається...

І чує протодіякон, що слова в нього якісь повстані, нікому непотрібні, зайві...

Стіни байдуже дивляться кудись крізь нього, мов порожнє місце тут, а не дебелий чорнобородий протодіякон...

„Погиб“!.. — майнуло в голові й холодом скувало тіло. Сплутався протодіякон і замовк...

— Відвести! — мов віко на труну впало.

І знову тягнуться дні...

Беться з думками протодіякон... думає, думає, змориться й засне...

І ось одного разу сниться йому сон: Іде це він лукою, а на луці цвітять цвіття!..

Придивляється, а цвіття те лише чорне та червоне...

Тільки нахилився цвітів тих нарвати — а на зустріч донечка його померла, Наталочка, йде до нього й каже: „таточку, не рвіть тих цвітів, отруйні вони, нещасливі“...

А він до неї з плачем: — Доню, а де ж щастя? — А Наталочка ласкаво всміхається: „Не тут, таточку, й не там“ і вказує на чорні й червоні цвіточки.

— А де ж, доню? —

„Аж там“! — і пальчиком на небо блакитне.

Прокинувся о. Павел, мокрий увесь.

Прокинувся й думками знову розкидає.

Відчув протодіякон, що „завтра“ вже нема для нього...

І все, що оте завтра ненажерне, здавалось, без останку проковтнуло, всі непомітні вчора й позавчера, рік і позаторік, що від них одмахувався протодіякон у щоденній суєті, як од чогось зайвого та непотрібного, раптом устали перед ним і словом до нього новим промовили... Заплетися колом чарівним ба-

гатованими і вогниками засвітилися переливчастими.

Все чисто згадалося йому. Як дід, теж дякон, розповідав, що його архирей на Воньмигласова перехрестив, раніше Нетудихати вони були, козаки-хлібороби; архирей як посвящав діда, то й каже: „Невместно церковнослужителю призвище таке гумористичне носити“. Згадалася Наталочка, що все українських пісень було співала та українською мовою балакала, а він її картав за це.

Згадалося о. Павлові, що він і Богові не служив, а так лише ремесло відправляв... Жахнувся протодіякон: „Боже, Боже! Куди ж це йшов я“. І ясно стало протодіяконові, що все чим жив він, усе таке важливе — видимість одна... Що поза тим усім сила одна велика, могутня... І просвітлів увесь о. Павел... Знамення Боже — сон оттой... І сльози гарячі струмками побігли...

І легко стало йому...

І злоба на шевця десь ізникла.

Радісно й сояшно на серці в о. Павла:

„Не тут, не там, аж там“!

— Доню, доню, моя люба!

У друге на допит кличуть.

Дивиться ті самі, що й уперше були, та ще один біля окремого столу, спиною до нього, не пізнає його о. Павел. Знов питають про те саме.

А о. Павел тільки лагідненько всміхається.

Бються з ним ті, що біля столу... Ось їм терпець увірветься...

Тоді той од столу як не скочить до протодіякона: „Ах, ти патлатий. Я..“ та й змовк — не протодіякон перед ним огрядний та дебелий, а дідок похилий і сивий-сивий; дивиться на шевця й усміхається ласкаво.

— Що ж, товаришу Штокало, підтверджуєте своє показання про організаційні звязки контр-революціонера Воньмигласова з небезпечним для селянсько-робітничої влади золотопогонним бандитом полковником Бруком“...

„Це вони про Петрика“ — майнула в о. Павла, й щось уже хотіло скочити веселим зайчиком із уст, але ніжна ручка

Наталчина лягла на них, а голос її зпід вусів о. Павла чисто продзвенів:

„Прости мені Харлаша, а тобі Бог простить“...

— „Підтверджую“! — промимрив Штокало й повз протодіякона прожегом у двері.

— „Відвести“!

„Що паря, звільняють“. — Зустрів його Яшка-біндюжник, міркуючи з радісного обличчя о. Павла.

Похитав заперечливо о. Павел головою.

„Ну, тоді значить, амба сьогодні... Тут більше двох разів не викликають: або випустять, або.. Готуйся, батя!“

І став готуватися о. Павел.

Згадувати не було на кого. Хвилю думка на Петрика — „як той? Ні, цей собі раду дасть“! Помолився гарячо, потім попрохав своїх співмешканців простити його...

Жахом застиглим дивилися очі Майорчині, професор і не повернувся з тапчана, лише Яшко щось таке хотів сказати та не вийшло воно, мабуть, матерщина густо дороги залягла, тільки кліщами своїми стиснув руку о. Павлові.

А потім приліг о. Павел на тапчан, сил уже не ставало, зморився дуже.

А як прийшли вночі й кликнули злодійкувато з порога: „Воньмигласов, до слідчого!“, легко по юнацьки схопився о. Павел із ліжка, поправив волосся й бороду, перехрестився широким хрестом і пішов поперед них із очима світлими, задивленими в нерозгадану таємницю...

* * *

А в хатині шевцевій дні теж як мерці...

Чи перестудився де швець, чи з перевтоми, ну, ніби хто з нього огонь отой життєвий вибрав...

Як та ніч вигасла в холодній хаті.

Схопиться ще іноді, загориться, мов жарина та кине наслідок своє прощай і заховається під хутро попеласте, так як і він.

Не те вже...

Ноги тобі, як подивитися, такі легесенькі здаються, ніби ниточки, а поворох-

чути, так мов колодки хтось до них поначіпляв... Ніби пришви замість до підошов так до землі притачали...

Пішов швець до лікаря. Покрутив той головою, блиснув окулярами та й каже: „У Крим би вам, товаришу!“ Іде швець до дому, лається: де в чортового батька той Крим, коли там оте чортове насіння засіло.. та й куди його поїдеш. як грошей чорт ма...

І згадалося шевцеві, як він бачив паротяг-паротяг без душі. Везли його холодного в вантажній валці поміж возами.

І рухи він усі робив, як звичайно, але мертвим од нього тхнуло...

І смішно й боляче дивитися було, як він, колись гордий красунь, повний огню, летів попереду могутньо віддихаючи й тягнув за собою цілу низку незграбних, коротеньких, опецькуватих, мабуть, із задухою, червоних карапузих возів...

А тепер... затиснений поміж двома такими карапузами та ще задом наперед поставлений, він на сміх швиденько штрикав своїм коромеслом...

— Оце так і я тепер! — подумав швець...

І потяглися ті дні...

Сидить швець на присьбі та „Крим“ робить.

Сидить і „Правду“ читає...

Темнувато дещо йому, без сорому жазка, але як дійде швець до повідомлення з фронту, що червоні герої зграю поміщицьку на всі боки перевертають та піря їм скубуть, то аж прицмокне: „так їх, сухих синів!“

І газету покладе й задумається...

Жаль невимовний за серце бере шевця.

Тільки б і жити тепер... Тільки би й уживати... Не судилося тут... Ворушиться злоба чорна на світ цілий...

І сірим-сірим стає все навколо. А там то що? Дурниці... яке там? Нічого там нема! Хробаки одні...

Не хоче вже думати швець.. Навколо роздивляється... В вічі лізе замкненими віконцями протодіяконовий дім.

І знову злоба під серцем закипає...

Не може пригасити її швець, а вона звірюкою в слово обертається й дощем

жорствяним на суворий чернечий профіль Домнин падає.. Зупиниться на хвилю Домна, на чоловіка очі піднесе, мов із ікони стародавньої, потемнілої.

Аж зачервониться від люті швець та кашлем зайдеться, за груди хапається, мов повітря хоче туди втиснути й удержати...

Подасть йому води Домна, з ласкавою усмішкою по голові, мов дитину, погласкає. Любила вона свого Харлампія, горда на нього була.

А шевцеві вже й соромно... Пятнайцять літ же прожили разом. Ніколи нічого не чув од неї, крім слова ласкавого.

Згадає швець коротке життя своє... Тільки й світлого було, що Домна та тая воля тепер... Сиротою залишився... Потім учнем у майстра був... Потилишники, голод, холод, аж поки на своє вибився... Та що з того. Так зазнавбідую й прогарував життя...

А посохлі жоржини з сусіднього палісадника знов ув очі лізуть... головками зруділими йому хитають, мов співчувають. Плюне швець і відвернеться у другий бік...

Домну покличе, а її нема...

„Де була“? — як прийде. „В сусіди“ — відповідає.

Знає швець куди це вона бігає... До церкви...

Лютиться швець, а мовчить...

А тут думка якась шпигоне шевця...

„А може?“

Аж здригнеться швець і потом холодним зйде...

В голові молоточки як не вдарять, а в грудях порожнеча...

І не знає вже чи в яві він, чи дрімає, а відвести від господи сусідньої очей уже не може.

І дивиться туди швець, мов ланцюгами прикутий... — Ось двері тихо-тихо відчиняються, а з них похилений старчик із сивою бородою... просто до шевця йде...

Хоче підвестися швець, а ноги в землю корінням вросли...

І чує він, як на вухо йому ледви чутний шепіт іздалека доходить: Бог простить, Харлаша!

— „Згинь проклятий“! — Несамовито заверещить швець і прочується ввесь мокрий...

Хвалити Бога, Домна в хату вечеряти кличе.

* * *

А дні своєю дорогою... Вже й осінь у жовтім уборі погідна прийшла.. Ніби все у свої береги почало входити. Трохи поліпшало шевцеві. Потроху й за роботу взявся.

Якось дивиться він у вікно: хтось по палисадничку сусідському вештається; двері поторгав... до нього у двір заміряє...

Придивився швець і затрусився ввесь: він, він!.. той безрукий із хрестиком!

Швець прожогом назустріч: — Што нада?

„Не знаєте, товаришу, де це дякон Воньмигласов пробуває“.

— А ви хто будете?

„Я?!.. Племянник його, Петро Роздорожний“!

— Та не про те я... Знаєте, товаришу, час такий...

„А?! Ви про це, ось вам і посвідчення моє“!

Дивиться швець у папірець, а звідти літери друковані очі йому випікають: „...член реввоенради кавказського фронту, Петро Роздорожний“...

Обірвалося щось у шевці. І ніби орожній увесь став.

Зник десь товариш Штокало, нема шевця, так — одяг один...

„Так де ж він, товаришу“? Й очі аскаво так дивляться й усмішкою виблискують зуби білі.

— Не знаю! — бовкнув хтось чужий із одягу шевцевого.

*

Ледви доліз швець до ліжка.

Ліг повернувся до стінки обличчам і думу чорну думає...

Не допроситься його вже другий день Домна щось ізісти.

Мовчить швець, не повертається... Курить та кашляє, немов душу хто йому шматками вириває.

Не витримала Домна й побігла свічечку Божій Матері поставити. Од чоловіка ховалася, бо не любив він цього

А швець хоче підвестися, та де! — мов дитина безсила.

Зібрався все ж із силами, до вікна його тягне, доліз таки, сперся на поруче й дивиться, дивиться на дяконову господу, надивитися не може, жаль серце стискає...

Прийшла Домна до дому, а швець зімлілий біля вікна лежить. На силу до ліжка його затягла

Прочуявся швець, ліг на ліжко, довго, довго дивився на шевчиху, заплакав як дитина й шепоче щось... Нахилилася Домна, а шепіт у серце западає й душу розриває: „до церкви ти ходила, я знаю, знаю... нічого... піди до церкви, помолися за раба божого Павла... йди“...

Побігла шевчиха...

Назад поспішає, бо біду серце віщує.

Двері відчинилися... до ліжка чим швидше...

А швець витягся струною на постелі, руки на грудях склав, а очі кудись у таємницю незнану задивилися — спокійні, тихі.

Україна, коли має істнувати, мусить пройти через процес створення держави, тоб-то процес завоювання влади найсильнішою місцевою групою. І не помиляються наші націоналісти охлократи, коли цьому процесові завоювання вони хочуть дати один провід. Але помиляються вони, думаючи, що цей один провід може дати націоналізм і диктатура. Створення Української Держави, тоб-то завоювання влади на українській території найсильнішою місцевою групою, може відбутися тільки під гаслом: — „Українська Держава для всіх, що живуть на Україні“ — гаслом, яке власне всякий диктаторський націоналізм засадничо виключає. І це завоювання не може бути зроблено групою диктаторською, тоб-то такою групою, якаб, на вірець комуністів чи фашистів — екклдалась з людей тільки з одного громадського типу, яка-б перемогла всі групи інших типів і яка-б могла необмежено по диктаторськи правити.

В. Липинський

НАЦІОНАЛЬНЕ САМОГУБСТВО

14. XII. 1918 — 14. XII. 1928¹⁾

Десять літ минуло від тої хвилі, коли повставші під проводом Національного Союзу українські війська і народні маси, заняли Київ та повалили молоду українську Гетьманську Державу. 14 грудня 1918 Гетьман Павло покинув столицю України, прогнаний з рідної землі українськими демократичними вождями та проскрибований ними як „ворог народу“. Українській державницькій ідеї завдано важкий удар. Саму ж відроджену українську державу зведено тим актом на край пропасти, звідки не було вже вороття ні рятунку. „Українська Народня Республіка“, з початку на чолі з Директорією, відтак з головним отаманом Симоном Петлюрою, це вже період повільного замирання реальної української державности, який кінчиться новим Андрусовом, а саме мировим договором у Ризі. З упадком української державности здержується стихійний ріст наростання української національної свідомости серед мешканців території України. Перестається формувати українська нація, а це, що було свідомим українством почало знова дробитись на безчисленні українські партії, що взаємно себе виклинали „зрадниками“ та ворогами України. День 14. XII. 1918, що започаткував в українській історії добу „нової руїни“, — се не тільки день упадку і розвалу української Держави українськими руками, але день, в котрім молода українська нація наложила на себе руку.

Десять літ минуло від того часу і нині ми можемо менш-більш докладно усвідомити собі й оцінити безмір катастрофи української державности, яку ми і тільки ми самі спричинили. Ся оцінка приходить нам сьогодні лекше не тільки тому, що за нами значніша перспектива часу, яка завжди потрібна для об'єктивного розгляду події, але ще й тому, що „дух“ ни-

нїшного часу зокрема пригожий для такої оцінки. Українська демократія доживає поволи свого кінця. Смертельний удар завдав їй колишній її союзник у боротьбі проти Гетьмана Павла, московський большевик. Українське громадянство переходить якраз глибоку ідеологічну кризу: відвертається від своїх давних „демократичних“ засад і божків та піддає їх критиці. В боротьбі за реальний ідеал нації, за державність, всі ті „демократичні“ ідеї жорстоко завели і нині знається вже добре їх правдиву вартість.

Яка була дійсна причина, що спонукала українських демократів розвалити українську Гетьманську Державу? Як витолкувати сей страшний злочин супроти своєї власної батьківщини, як розуміти сей божевільний акт самогубства? Бо ж справді чи не була це якраз та найсвідоміша українська нація, що в особах своїх найчільніших і найпопулярніших на Україні представників допровадила невдовзі себе саму через повстання проти законного українського Гетьмана, до повної руїни.

Щоби найти відповідь на отсі питання треба в першу чергу усвідомити собі, хто були ті свідомі українські демократи, що во ім'я української народньої республіки знищили українську Гетьманську Державу і взагалі підорвали коріння всякій українській державности як такої. Не будемо їх називати, бо імена сих людей і партій, що за ними стояли, загально відомі. Се були перш за все українські інтелігенти, яких спеціальною професією в громадських справах стало „роблення революції“ так як взагалі по переконанням своїм були вони ворогами соціального консерватизму і речниками „поступу“. Опинившись в проводі відродженого українського руху, найшлися вони в тяжкій ситуації: їм довелося будувати українську національну державу, себто реалізувати ідею органічно противну їх ментальности

¹⁾ Стаття призначена до грудневого числа „Поступу“ і лише з технічних перешкод не могла туди ввійти. Містимо з опізненням. *Ред.*

(способови думання), бо в сути річи ідею консервативну. Признатися до цього свого невміння не дозволяла їм їх гордість і зарозумілість здеклясованих отаманчиків, віддати справу української державности в досвідчені руки вони не схотіли. Для того теж і не признавали вони державотворчої праці Гетьмана Павла й українських хліборобів — українською, а їх самих українцями, користаючи з цього, що монополія на назву „українець“ вдалося їм закріпити за собою і за темним, національно неусвідомленим народом. Пан, поміщик, царський генерал — це були якраз поняття, котрих українські революціонери найбільше ненавиділи. І почали вони в своїй ненависти підготовляти те діло, до котрого вони єдино були приготовані: революцію — тим разом вже не російську, а українську, революцію, що остаточно на довгі роки запропастила справу української державности.

Оця ненависть українських революційних інтелігентів до Гетьманщини і самого Гетьмана породила ще одно зло, може ще страшніше як само знищення української державности, — а саме брехню. Щоби оправдати свій національний злочин почали українські інтелігентські революціонери фальшувати історичну правду і в поборюванню Гетьмана Павла і гетьманців вживають найпідліщої брехні. Брехня — стала для них ще одною „демократичною“ засадою і вони всесторонньо нею послуговуються. Наслідки утрати української державности важко відчуваємо тепер на власній шкірі, наслідки ж брехні українських революційних демократів про Гетьмана і Гетьманщину 1918 року можуть

стати прямо вбивчі для політичної ідеї українства. Щоб це не сталося, треба рішучо кожному з нас боротися з цією брехнею, її демаскувати і називати по імені так, як зробили це вже В. Липинський, Скоропис-Йолтуховський, Д. Дорошенко, Лебідь-Юрчик і багато інших.

Брехня про Гетьмана Павла і українські консервативні кола, що заходилися біля будови української державности в 1918 р. на Україні, завзято кольпортована українськими інтелігентами від хвилі повстання Гетьманщини, втягнула в пропасць і західно-українську державність. Галицькі Січові Стрільці, які по приказу Гетьмана Павла мали піти на польсько-український фронт, були втягнені в акцію „національного повстання“ проти Української Держави. Таким чином „вдалося“ не тільки завалити українську державність над Дніпром, але також допомогти Полякам утрвалити й на далі їх панування в Галичині.

Минуло десять літ. А на уста так і тиснуть болюче питання і хотілося його так голосно викрикнути, щоб усі мешканці Української Землі почули: І чому не могло статися так, щоби тому десять літ всі Українці обідналися біля свого українського Гетьмана для спільної боротьби проти ворога? А коли це питання романтика і фантаста-мрійника, то спитати б чи наука історії навчить нас чогось нового, чи далі будемо повторяти свої страшні помилки? Бо справді, ще один факт подібного національного самогубства як повалення Української Гетьманської Держави в 1918р. і українство як стремління політично-державницьке буде знищене на завсіди.

Галичане, які гасло — „шлях до Львова веде через Київ“ — розуміють так, щоби покидати Львів та йти до Києва піддержувати тамошніх соціальних революціонерів і політичних руйнікників; — Галичане, які в Києві роблять повстання проти Українського Гетьманського Уряду тому, що він „москвофільський“; — Галичане, які поваливши такий український „москвофільський“ уряд, шукають союзу з московським урядом Денікіна, або проповідують орієнтацію на московських большевиків; — Галичане, які братаються з наддніпрянськими політичними хаотиками — галайками, проголошують з ними „содборність“, кличуть їх до себе в Галичиму, слухують побожно їх теревенів про „похід на Москву“, а потім плачуть, коли ці хаотики або „змінили віхи“ і втікли в Москву, або в Варшаві уступили Галичину Полякам, — такі Галичане хай мають принаймні стільки розуму, щоби причини всіх своїх нещастій шукати в самих собі, а не в „Папі римському“, чи „амбасадорах антант“ *В. Липинський*

С. Чесина

З ПОЕМИ „ТЮРМА“

Клинно, томно сунуть думи
понад снами богомілля...

Заридало своєвілля
гором дня...

Ніч подасть пугар отрути:
Все минути!... Все забути!..
(Лиш борня).

Заїскрили в ляві болю
мою душу чорні руки..
(Без принади, без понуки)
Як жажду!

По пустелях духа броджу,
терня глоджу, тигра воджу..
Ось: впаду.

Розпустили сіттю вії
мої ближні павуками..
— Пий п'явчисто, бий гаками!
Він ще жив!

Бють, шматують на крихіття,
без страхіття, без жажіття..
(А я снів...)

Гей! Не має у вас серця!

В грудях шепіт беться дивно:
— Сину!... Вернеш переливно
в край давний..
Знай!

Далека є дорога
від пустинь землі до Бога
в світ новий.
Всіх пригорну, всіх вколишу,
всіх впокою, всіх затишу
Я... Отець...

Бережи від граду й тучі
стиглі колоси пахучі —
...Ти..
мій любий, добрий жнець....

Отче!
Отче мій!...

Крізь темряву сліз благає,
кровю плаче і ридає,
від жаління усихає
син заблудший Твій...

ГОДИННИК

In Aeterno corda rerum.
Nil in unda est dierum
Et in hora nihili verum.*)

Не знаю вже, коли то се було. Бач, я зовсім таки відучився орудувати числами. Усякий календар се для мене просто гієрогліфи. Та тоді, коли то я у Надренії йшов на сей храм — властиво се дорічне збіговище скидалося радше на ярмарок — тоді то я ще так само вірив у числа, як кожний инший мешканець цієї найбільш зарозумілої з поміж усіх планет. Оттої то днини поклав я у портфель декілька грубших банкнотів і весело та моторно переправився через Рейн. Прямував я до малого місточка, де відбувався ярмарок, а зблизька й із далека теж напливали туди у веселих гуртках люді з жінками й дітьми.

Ярмарок сей чи храм був здавен давна справді славний на всю околицю. Годі й описати, скільки веселих та чудернацьких вигадок та дій можна було тут побачити. А поверх сього ще й людове свято само собою було окремим видовищем, комедією, яка мусіла залишитися у пам'яті розбавленого видця на весь вік.

Одна тільки жара-спека давила серце й обдавала голови ніби некольним огнем. Та ось і про неї забув я від реготу, коли побачив, як то якийсь драбуга справді чортівським вереском захвалював берлінські коржі й оселедці, і держав у кожній руці по одному зі захвалюваних присмаків. При сьому перебирав печиво й рибу то одною то другою рукою без ріжниць. Ось — подав саме покупцеві бажаний присмак і швидко обтер собі свобідною рукою грубокропистий піт з лица, а опісля — саме ся рука влазила у кіш з коржами, чи в бочку з осе-

ледцями, сеж було неважне, куди саме... Коли наглядівся я вже доволі на сю знамениту картинку, пішов я далі крізь товпу і часто захоплювала мене безмежно ся чисто атенська краснорічність, з якою всякі дешеві Йойлики з нечуваною, справді людською щедрістю обдаровували прохожих своїми чудовими товарами. За ціну кількох дрантивих сотиків забирали ущасливлені чоловіки й жінки цілі склади виробів промислу. Захоплювали мене й принадні, запрошуючі усміхи та чемні заклики дівчат при стрільницях, які мали настільки знання товариських тонкостей, що до кожного прохожого казали „Гарний пане“! А пошана наповняла мене, коли бачив, як то дебели мужі часто в товаристві суджених, які подивляли їх мужеську силу, ступали повні рішучости і залізною рукою били по піці гумового боввана.

Не раз не два, вкинений у спітнілу глоту слухачів, зворушувався я до глибини серця, коли поважні мужі та сумовиті жінки гробовим тоном розказували про жахливі убійства, а до сього послуговувалися незвичайно по мистецьки вималюваними картинами, які наче плякати висіли на дрючку від мітли.

Вкінці одначе, коли настав сумерк. а власники буд позапалювали свої коптячі нафтові ліхтарні, почув я деяку втому і став оглядатися за якоюсь не надто переповненою госпоною. Небаром здобув я собі вільне місце у куті шинкової кімнати, щоправда кут сей був доволі темний. Я попивав пиво та заїдав саджені яйці з шинкою й зовсім не зворушував мене крик дітей довкола мене. Бач саме при сусідньому столі одно зі сих янголяток проймаючими голосами оплакувало бальоник, який йому був утік. А ось друге зі сих любих створінь пробувало здержати бляшану льокомотиву, яка мов перед чортом тікала через стіл, та при сьому перевернуло бідному батькові пиво. Перлистий плин поплив мов на злість на недільні штани батька, а за такий жарт тато на-

*) Слова гимну.

...У вічності серце світа,
В хвилі днів нема нічого,
Нема й правди у часі....

ділив свого цвітучого синка доволі звучним ляпасом. Тимчасом дівчинка падала ненастанно, що її совісна мати, мудро сповняючи обов'язок виховання, бажала її присилувати, щоби берегла деякі крихкі предмети. Один із них міститься звичайно у нічній шафі, другий ставляють звичайно у гостинній кімнаті на мережану скатертку і називають вельми поетично трубочем зі Секінген *). Оттут сей трубоч мав у руці хоруговку з повним змісту написом: „Резервовий стіл“. Люба дитинка домагалася, щоби слуга наповнив водою глечик, бо вона бажала пустити на воду свого целюльозового лебедя. Одначе мати впевняла з пошаною в голосі що глечик сей виграв Антін на колесі частя Невідомо, хто се був сей Антін, але дитина верещала що сили. В виду сього попав я на дивовижно гадку, що воно не булоби може немилим, як щоби ся чесна рідня забралася домів.

Та ось появилсь обемистий добродій, якого загально величали вуйком Федором. Сей то вуйко Федір впевняв, що стрітив когось там Шанга, а Шанг буде вважати се обидою, навіть великою обидою, якщо батько не піде до нього. З виразом смутку у кожному слові зясували вуйко Федір і батько сю залізну конечність мамі, впевняючи, що батько швидко прийде за нею. На се може безпечно покладатися, бо він, вуйко Федір ручить за се. Тоді мати, яка очевидно сама стидалася свого схвильовання, сказала кілька слів пращання, та вони звучали не надто прихильно, а там і відійшла разом з дітьми. Батько перевів рух, а вуйко Федір замовив дві склянки пива. З черги поставив і батько теж дві склянки. Саме бажав я приступити до їхнього стола й поспитати мимоходом, що на се скаже мігичний Шанг, та що се вельми негарно веліти йому так довго ждати, — коли ось вони оба повставали, заплатили й відійшли. Були се очевидно чесні громадяни. Я зрадів, очевидно з огляду на Шанга, та попри се відносний спокій довкола мене не був мені немилый. Навпаки!

*) Імя героя вельми популярної поеми В. Шэффеля. Тут порцелянова фігурка, яка представляє саме сього трубоча.

Я підійнявся щоби віднайти перетяженого роботою кельнера та замовити пляшку добірного вина. З сього зробилася ціла дослідна виправа, що могла радше виглядати на експедицію для відкриття жерел Нілю Нілю чи пак кельнера не найшов я вправді зате вдалося мені по навязаних зусиллях купити при буфеті пляшку Ріслінгу та позичити чарку. Озброєний цими двома здобутками, насилу виборов я собі дорогу до відвороту, який мені й удався. Одначе дома, тобто при моєму столі замітив я, що від часу мого відходу зайшли тут чималі зміни. І так біля книжочки, яку поклав я собі на стіл, щоби з тим більшою приємністю попивати винце, найшов я велику чорну скриню зі шкіряними наплічними ремнями. Склянка з пива стояла в тіни нечувано високої стінкватої шапки, яка була вся вкрита всілякими символічними та пестрими рисунками і знаками. Поруч лежав отвертий футерал на окуляри, який немов домагався повороту свого мешканця. Поза усім сим сидів маленький поморщений, поломаний та скорчений чоловічок, який мав на собі одяг, може дещо незвичайний у нашому підсонню. На ньому було щось в роді арабського бурнуса, але не білої, тільки червоної краски, а все те перев'язав ніби поясом старою пруською, військовою куплею. Його штани скидали, ся на штани індійця, які Карло Май, оскільки не помиляюся, називає ледж-джінс. Лице було жовте, чи пожовкле, наче у Китайців, а численні брязкітливі нашійники майдалися довкола висохлої шиї, що нагадувало браманця. Коротко кажучи, я сам не знав, чи маю вітати його арабським, чи жидівським привітом, спитати його, чи не вважає він, що сьогодні є дуже горячо, чи може вважаючи його Індійцем, мав я запитати його, чи мій червоний брат не ступає по стежці війни. Міг я так само побажати йому добрих інтересів, або прохати Брам, щоби освободив його від снів про минулі втілення, або врешті бажати йому, щоби його жінка згрубіла як столітня свиня, що як кажуть, є найбільш приятельським побажанням у Китайців.

Та саме сей чоловічок вибавив мене від усієї жури, вітаючи мене перший

і то німецькою мовою. Зате сам привіт був дещо незвичайний: „Всякий добрий дух дякує Господа“!

Як начитана людина знав я гаразд, що відповісти на такий привіт, сказав отже: „Я теж“! Але згодом попрохав я з деяким непокоем сказати мені, чи то я вже вмер і він вважає мене може вже тільки духом?

На се дав він мені потішаючу відповідь, щоправда у дещо дивовижній формі: „Чого нема ще на землі, може ще прийти і статися“! А опісля докинув ще немовби для оправдання: „Бо то, знаєте, я чарівник! Чи ви не бачили мене сьогодні“?

Звісно, я бачив уже чарівника, але не сього. Мій чарівник мав широкий синій плащ, гафтований у золоті звізди і продавав зачаровані цигара, які перед устами розпорскувалися у магнезіїві звізdochки. Він мав також, зачаровані кістки і карти, на яких вмів показувати діявольські штуки, а врешті порошок, який ви-кликував свербіння. У зачиненій обгортці під сімома чорними печатками мав він також 8. книгу Мойсея, останній примірник, на весь світ, який заховався. Підчас коли я йому приглядався, продав він шість таких примірників. Він певно мусів чарами роздобувати за кожним разом потрібну книжку. Одначе, як сказано, се був зовсім инший чарівник.

Сей ось торгував, як сам признався посміхаючись, еліксиром життя. Попри се продавав по дві шістки пляшочки з водою, яку що року власноручно набірав з дощу на горі Сінай, бо якби сього не робив, то вона не моглаби нічого, а так зовсім певно боронить від лисавки та грому. Далі були в нього малі запечатані коробочки, у яких, коли приложити їх було до уха, щось шкрябало і дряпало. Він казав, що се „домовик“ „spiritus familiaris“ і питався, чи я не купивби одного? Всього одну марку! Бач давно вже відчинив чоловічок свою скриню. Та я відмовився, кажучи, що маєвого хруща дістану від кожного школярика за п'ять сотиків, а за шістку навіть три. Чоловічок зареготався знову, а його регіт звучав наче здержуване мекекання якогось

несамовитого чісика десь у куті шпихліра.

— Ну, ну, — сказав чоловічок, — ось які то сі молоді люди наших часів. Так! так... Може купите що иншого?

Тут витягнув укриту висувку з своєї скрині.

— А ось! — тут подавав мені своїми кошавими пальцями малий паперовий зверток — тут побачите знамените ка-дило. Спалите одно зеренце на огні, а кождей небіщик, якого покличете, явиться.

Я засміявся й відказав, що й сього мені не треба, бо для мене навіть живі вже померли.

— Але, що се таке?

Бач, коли клав я порошок у висувку, побачив я у ній якусь річ завбільшки гусячого яйця, тільки що круглу. Від неї йшло слабе сяйво.

— Се?

Я бачив, як чарівник наляканий здригнувся і спішно засунув висувку з тріском

— Се ніщо — справді ніщо! — сказав.

— Все таки покажіть! — прохав я.

Він крутився сюди й туди, але я не вгавав, доки він сам не поклав мені на руку сього гусячого яйця. Був се годинник, чудовий старинний годинник у масивно срібній важкій оправі, справжній музеальний оказ. Колиж я його взяв і приглянувся, то мене нагло наче наврочило. Я мусів добути сього годинника! Я приложив його до вуха, — так, він ішов ще, а в його тиканню звучало наче срібliste звеніння з безмежної далі. Показував він усе можливе: Секунди, мінути, годину, день, місяць, рік. Справді, ось пригадую собі: він показував 19. червня 1925 р. осьму годину, трицять чотири мінути, вісімнадцять секунд вечером. Я був просто захоплений.

— Що коштує сей годинник? — спитав я.

— Ах, — відповів чарівник, — навіщо вам сього старого дрантя?

— Що воно старе, бачу... та все таки скільки хочете за нього?

Після довшої надуми сказав врешті продавець, а очі його блестили несамовито через окуляри:

— Скажу вам щось! Купіть від мене моїх домовиків — маю їх ще сімнацять штук, — за десять марок, а тоді подарую вам сей годинник!

— Чи виздуріли, чоловіче? — крикнув я.

Та нагло нагадав я собі казочку. Наче надруковане стануло передімною: „Йди у місто й купи когута без торгу... значить не слід торгуватися про ціну. Ось як се було“. Сейчас поклав я на стіл свій портфель.

— Ось вам десять марок!

Чарівник узяв гроші й присунув коробку мені.

— Годинник ваш! — сказав при сьому і не бачив, як я всунув йому у скриню стомарковий банкнот. Без сумніву годинник був куди цінніший, ба, правду кажучи, просто ціни йому не було. Та зате звісно, що такі люди звикли й самі небагато платити за такі річі. Глибоко віддихаючи, сховав я свій набуток у кишеню і сказав:

— На те випемо ще разом плящину доброго вина.

— Дуже радо! — всміхнувся старий, — але... додав, підійнявши вказуючий палець до носа, тихо й таємничо: „Нічого не буде, нічого не було; перед Богом є тільки одно одиноке буття у сяєві Вічного Світила“.

Коли він се говорив, стояв я уже серед густих та крикливих гуртків. Та проте розумівя кождісеньке слово старого.

Був се неначе брязок кіс на луках там далеко за горами. Я й сам не знаю, як дійшов до буфету, виглядів вино, заплатив та вернув до стола.

Стіл був порожній. Чарівника не було, а мені видалося, що годинник пече

мене у кишені. Мов крізь сон сів я на своєму місці, налив собі вина і підняв чарку — і ось під її ніжкою лежав рівно зложений мій стомарковий банкнот. Я потряс головою, сховав його в кишеню і сам не знаю, як випив отсе вино. Раз-ураз приглядався я годинникові, прислухувався до його ходу, який все ще звенів ніби далекі дзвони. Одначе хвилями звучав він наче шум далеких водопадів, то знову ніби плескіт весла, коли човен ніччю мчитья стрілою по ріці.

Вкінці здавалося мені, що вичуваю у сьому чудовому витворі людської штуки, як беться одно серце, поруч із ним ще друге, а тони їх сплітаються разом.

Нараз одначе здригнувся я всім тілом. У годиннику настала тишина, глибока, нескінчена. Невже він станув? Я глянув на вказівник — вказівок не було. Числа років, місяців та днів виглядали тільки як блідосірі, опалізуючі листки. Виразно бачив я лиш числа годин, але й їх обсновував ніби якийсь срібlistий серпанок.

Майже дрожачи, узяв я годинник між обі руки. І ось почув я, як знову обзивається цокання, звільна, спровола. неначе сей звук мусів примандрувати сюди крізь світові простори — а ось видно вже й вказівки, години, дні, рік...

Се було перше, що я побачив, а друге се, що від счезнення чарівника минуло вже три години. Я просто не вірив очам, коли одначе глянув на мій власний годинник, а до того побачив, що гостиниця опорожняється, то пізнав, що годинник показує справжній час. Очевидно отже, що сей годинник нічим не ріжнився від звичайного людського годинника. Серед таких тверезих, буденних гадок, які мене заспокоювали, подався я домів.

(Дальше буде).

УКРАЇНЬСЬКА ДЕРЖАВА — пустий звук, коли не зуміти усвідомити собі свою волю (хотіння), не створити державної ідеології, не знайти шляхів, методів та засобів для її реального здійснення. Українська Нація — це мара, коли нема Держави, коли нема любови до Батьківщини в її цілім, до такої, якою вона є.

Н. Кочубей

Орест Петрійчук

МОЛИТВА

...і вниде к ним в корабль, і улеже вітр (Мк. 6. 50, 51)

...Ждемо часу незнаної години. Така туга, велике Невідоме...

Питали ми нераз про щастя, і йшли в bagno утіх. І думали, часу у нас багато. А нині — молодість минула, — розбита чаша, і не дзвонить сміх. Куди не підем, всюди Ніч, і лжепророків повно поміж нами.

У чашу неба ллеться світа біль. Доповнює терпіння Спаса і доливає кров у Кров.

Дими кадильні, паний чорта сміх: Не вернеться голубонька з вітками. (Пак: сад, котрого Ти не насадив, іскорениться і не стане його).

На побставі лугів зелених жертвуєм тліну подарунки: благання наші, сльози, кров.

: Хай зйде Дух Твій з Вічності верхів і ясним громом спопелить віттар!

...тож пси їдять крушки із страви пана, і сонце світить гршним і святим.

Останься, Господи, із нами, бо гасне сонце і надходить ніч!

Ввійди в судно, й напевно ляжуть хвилі: і море й вітер слухають Тебе. Останься, Світе тихий, вічна Славо — Тебе не зможуть ані час, ні смерть!

Лягають тихо сонце й світа справи, на землю сходить сонний сивий смерк.

І тільки Ти, Розпятий, Милосерний, терпиш, конаєш — Воскресення ждеш...

МІСЯЧНА ХРОНІКА

Сірі, похмурі зимові дні нашого літературного життя прояснює час-від-часу гостинний виступ львівського літературного товариства т. зв. „Союзу письменників і журналістів ім. І. Франка“. Так званого — бож годі в діяльності цього товариства дошкаться якогонебудь „союзу“, ще менше письменників не говорючи вже про літературу чи журналістику. За виїмком кількох поважних літературних сил, котрі незвідомо чому й з якої речі гуди попали (можєби вони й радо вицоралися та щож! українська солідарність і товаришкість!) решта бачить одиноку ціль „Союзу“ в уряджування раз в рік „балю преси“ (себто „Зиза“) або знову „концертів“ і ювілей, яких не посоромивсь перший кращий літературний кабаре́тик чи тінгель-тангель. Потреба й таких — безумовно але чому муситься це робити під фірмою „Союзу письменників і журналістів“ і чому так мститесь на Франкові? Інша річ, що на кожний виступ цього тінгель-тангло радимо щиро йти. Повірте, що можна

сердечно насміятися і знаменито забавитися, краще як у якомунебудь барі чи дансіагу. А тимбільше, що це своє, рідне...

Кілька місяців тому назад літературний кабаре́тик „Сюз письменників і журналістів“ обходив ювілей М. Козобинського, з якого то приводу, як відомо, А. Крушельницький виговорився в своїй промові на кілька літ, декілька місяців і пару днів. Загалом кажучи, Україні починають обходити ювілей щораз частіше й це не лише Шевченка, але також і живучих людей, що вказує на великий розліст злоби в ншій суспільності. Натомість великий гумор і дотеп доказує останніми днями уряджений „Союзом письменників і журналістів“ ювілей в честь Дра. А. Чайковського. Письменник Чайковський є автором як відомо знаних повістей та отовідань з козацьких часів. В:ї отже привні на концерті в честь Юзілята з величезним здудуванням і просто несамовитим зацікавленням слухали інтерпретацій португальських та бен-

гальських пісень, безуспішно та надаремно дошукуючися якоїнебудь звязи цих пісень з творчістю достойного Сеніора. Кажуть, що впорядчики вмисне вибрали такий репертуар, (себто співання пісень на всіх європейських мовах і трьох азійських), щоб саме такою аналогією представити популярність творів Др. Чайковського. За це одначе ручити не можна, таксамо як не можна було згориручити за успіх пиру, який відбувся цього дня по концерті в ресторані „Бристоль“. А успіх був просто небувалий. Приявних начислювано більше пів сотки (самі письменники й журналісти!! Vaterland du bist verloren!) З неписьменних був консуль Лапчинський з містоконсулярами й дружиною а з „Хвилі“ М. Рудницький Почато відчитувати сотки привітів а між ними такі щиро сердечні задоволення і бажання для Ювілята як „зломити перо“, або „ювілей це смерть а привіти то некрологи“. Сльози зворушення ставали в очах присутних. (На другий день „Діло“ писало, що на комерсі витворився теплий настрій і принявці з одушевленням опускали ресторан!) Причиною цього теплою настрою були ще й промови, а головню промова К. Коберського. Знаменитий промовець, хочаби перейти заслуги всіх присутних, почав від консула Лапчинського й піднесеним голосом заявив, що консуль є злодієм, бо большевики вкляли машини, а він є (Лапчинський значить!) консуль С. С. С. Р. Не знаючи ще наших романтичних відносин, віцеконсуль страшенно обурився й хотів вийти, але на міг... Бо лише біля консула стояла пляшка вина й усі письменники й журналісти так близько присілися до консула, що годі було вийти.. Теплий, дружний настрій!..

Премієра Я. Галана „Вантаж“, що її виставив минулого тижня театр кооперативи під дир. Й. Стадника наробила в літературних кругах великого й (сама по собі!) незаслуженого шуму. Власне кажучи, діло було не в цілковито недраматичній драмі Галана (гл. „Новий Час“ чч. 155-159. докладну оцінку пєси О. Боднаревича) а в тенденції змісту. Діаметрально противні собі театральні оцінки „Діла“ й „Нового Часу“ викликали блищчі означення з боку „Нового Часу“ рецензента „Діла д. М. Рудницького в цій формі, що мовляв він „агент“ большевицької літератури! (гл. „Новий Час“ ч. 155. стр. 4) Та й справді, як воно не дивно, але одиноким аргументом „знаменитости“ драми, по словам М. Рудницького було це, що драма „повинна мати успіх на Великій Україні“. (гл. „Діло“) Аргумент, який доволі сильно ослаблює твердження! Зовсім отже ясно, що по такій „об'єктивно-літературній“ критиці, інші критики а то й навіть суспільність, мусіли займати голос. Тимбільше, що „Діло“ завжди хоруючи на нешкідливу впрочім мєгальоманію, досить арогантно збуло „Новий Час“ і ред. Ос. Боднаревича, мовляв, хай сидить тихо й не рипається, бо на Галицькій Україні, є тільки один критик!.. Редакція ж „Нового Часу“ відповіла менше гостро й запропонувала... літературний суд! Беручи під увагу серйозність цілого інциденту, себто розкладові, деструктивні елементи сучасної большевицької літератури й вицплювання її всіми шляхами здоровому ще (о ундівсько-большевицька критико „Діла“) нашому організмові (звичайно зараза больше. визму скорше прийметься!), ми дозволимо, собі в черговому числі нашого журналу довше над цим спинитися.

Quasimodo

В ГАЛИЧИНІ люде трудно розуміють, що справжній консерватизм не йде в парі з угодовством. Бо консерватизм в цьому розумінню, яке я йому надаю, це перш за все державництво-державництво позитивне, будуюче, а не революційний бунт. Яко таке воно єсть найстрашніше для всяких окупаційних урядів. Тому Австрія в 1846 р. винищала при поомочі мазурських хлопів польську шляхту; тому так само нищиз цю шляхту російський уряд; тому Польща за часів Хмельницького все ставила козакам домагання, щоб вони видали своїх шляхотських прозідників („szlachtę wydać, czerń rozpiścić“), тому врешті пєпєсовські боївки і большевики так запопадливо помагали українським повстанцям проти Гетьманської Держави. Але цього всього не розуміють в Галичині навіть заводозі політики з профєсорською освітою, щож говорити про неполітиків.

В. Лапчинський.

ЗІ СВІТА

Держава короля Аманули

Закон природи про удержання рівноваги відноситься правдоподібно й до ділянки політичного життя. Коли в людським тілі або якимсь іншим організмі, якась часть згине, відпаде або лихо функціонує, тоді природа розвиває тим більше якийсь інший орган, щоби заступити брак тамтого, одним словом, щоби в життєвім процесі удержати рівновагу.

Коли по війні позвикали в Європі королівства, то в Азії повстали нові королівства вправді з екзотичними назвами, котрі одначе покликані відограти неабияку ролю у всесвітній політиці й господарці. Чуємо і читаємо отже багато в останніх часах про короля Ібн Савда в Мекці, короля Фейзуля в Багдаді, короля Абдуляга в Трансйорданії і головню про короля Аманулу, володаря Афганістану.

Європейська опінія цікавиться найбільше наймолодшим королівством, Афганістаном, бо молодий король наостіж отвирає ворота і двері свого краю європейській культурі й цивілізації. Він активно підготовлює терен для модерної європейської техніки, промисловости й науки в тім глухім закутку світа. А рідні земляки, його піддані готують йому зате повстання.

Афганістан, колись незначна азіатська державка, завдячує своєю незалежністю тільки зависти Великої Британії і Росії. Це буфорна державка між тими обома світовими потугами. Новий король Аманула обняв афганський престіл завдяки державному переворотові в 1920 р.

Він зумів так щасливо урядитися, що поміж обома суперниками, Англією і Совітами, він був тим третім, що сміявся і затирав з вдоволення руки. Коли Совіти визнали короля і незалежність Афганістану — то Англія була приневолена зробити те саме та зректися своїх впливів, щоби тільки оминуть дальших конфліктів. Хочби з огляду на вічно погрожуючі вибухом повстання сумежні Індії. Колись Афганістан був іграшкою в руках обох суперників — сьогодні

і Лондон і Москва забігають приязни Афганів. Англія і Совіти обдаровують короля Аманулу літаками. Але сей азіат на стілько обережний, що ні одній ні другій державі не дозволяє укріпити їх впливів у свому королівстві.

Афганська інтелігенція і їх модерний король свідомі сього, що край їх конечно потребує новітніх європейських установ, щоби удержати на дальшу мету незалежність. По російській революції повтікало багато австрійських і німецьких старшин, інжинірів та лікарів з російського полону до Афганістану. Вони стали піонірами європейської культури. Король радо витав чужинців у себе, головню архітектів, бо його улюблена річ — будувати міста. Столиця Кабуль, старе місто Герат і інші міські осередки мають бути наново по модерному перебудовані. Будова міст і військом пожирають майже цілий державний бюджет. На інші реформи мало що остає.

Через свої іновачії, великі податки і притягання чужинців король має безпереривні спори і боротьби зі своїми радикальними підданими, головню з фанатичними гірськими племенами. Се а також брак довіря до своїх любезних сусідів приневолюють Аманулу держати добре вивіноване модерне військо. Інструкторами є переважно німецькі, австрійські і турецькі старшини. Аманула бажає зєвропеїзувати своє окруження й інтелігенцію свого краю і в тій ціли уладив в Кабулі приготовну школу для тих молодих Афганів, що бажають продовжувати свої студії за границею. Підданим своїм велить носити європейські одяги та брити борода.

Оселю з доби молодшого каміння (неоліту) відкрив проф. І. Гаєр в місцевости Ослярн у Долішній Австрії. Найдено там глиняні посудини, що свідчать про високий степень культурного розвитку. Замітне одначе те, що мешканці цієї оселі були людодіями. Вони забили (пізнати по сліді) одну приблизно 15—літню особу, почвертували її в дрібні кусні й зіли.

Відслонення пам'ятника Великого приятеля Українців.

Пам'ятник нашого Великого приятеля, папи Венедикта XV, відслонено в Соборі св. Петра в річницю його уродин. На свято прибув св. Отець Пій XI з 30 кардиналами, патріярхами, архієпископами й єпископами. Рівнож на святі був присутній сестрінець помершого папи, маркіз делля Чіеза. Пам'ятник представляє Венедикта XV в молитовній екстазі.

Наслідки світової війни в Англії

Світова війна розділюючи народи, получила людей ріжних віроісповдань. Товаришування Англіїців з Французами мало величезний додатний вплив на душевний світогляд Англіїців. Англіїські жовніри на власні очі бачили силу католицького духовенства й нераз жаліли, що англіканська церква не уділює останньої потіхи вмираючим. Поволі здобуває собі в них право горожанства молитва за померших і палата льордів потверджує богослужебні легати. На полях боротьби англіканські військові духовники бачили Спасителя утаєного в Евхаристії, котрого несли католицькі священники, бачили як Він зближався до терплячої людськості, велів їй приходити до Себе, йшов до неї і не один з них відчув, що в трагічних хвиликах ця щира лучба з божеським життєм, могла принести потіху. І англіканські священники усвідомлювали собі, що в їхній церкві Евхаристія і народ є надто віддалені від себе...

Культура первісних часів

В халдейському місті Ур віднайдено королівський гробовець з перед 5000 літ. Найдено велике число цікавих предметів, дарунків до гробу нпр. чудові клейноти королевої зі золота, срібла і самоцвітів, модель човна, ляпади, всего разом 150 предметів. Але найдено й ще щось иншого, а саме тіла шістьох убитих жовнірів у повній зброї і останки двох деревляних, чотириколісних возів. Пригім лежало вбитих шість волів запряжених і стількиж погоничів 50 инших людей пожертвовано в честь помершої королевої. В цім числі була приблизно половина муштин, половина жінок. При домовині лежали жертви тіл при-

служниць і танцюристок. Всі ті жертви пізнати по тім, що тяжкими предметами порозбивано їм черепи. З острахом відвертаємося від цієї страшної різни неповинних жертв старовавилонських деспотів. Але ж вкінці й нині не поступає інакше людська bestія в большевицькій Росії!

Прочуття у ззірат

Грозячу небезпеку суву (лявіни) завважують звірята скорше ніж люде. Ось що пише про те оден німецьки йнародний учитель: 18 січня 1878 переїзджали селяне з наладованими саннями попри гірську колибу в Лянзаттель, котра лежить на полудневому збочі гори Геллер в окрузі Ліліен-Фельд у Долишній Австрії. Колиба ця — се був звичайний постій для фірманок. Але якраз цього дня і в цій годині коні не хотіли пристанути і люде з саннями переїхали далі в західнім напрямі. Невдовзі опісля злетів з Геллера сув (лявіна) в ширині 150 метрів і мурована колиба пропала безслідно. 8 мешканців сеї колиби і 5 людей, що саме тудою проходили, згинули. Тільки 3 людей вратувалося втечею. Вони находилися в найменше загроженій полосі і в пору могли відістатися на безпечне місце.

Пес перебіг з Каліфорнії до Бостону (4.800 кільометрів)

Гарвард, 4-літний поліційний пес, пропав своєму панові М. Гікеєві на вакаційній прогульці в Каліфорнії. По безуспішнім пошукуванню рішився остаточно власник повернути до своєї хати в Бостоні. По шістьох місяцях, почув він біля дверей своєї сипяльні тихеньке драпання і скавуління. Відчинив двері і Гарвард поздоровив його мокрим язиком.

Пес був до краю змучений, брудний а ноги його були вкриті одною раною. Насувається питання, як міг перебігти пес суходіл і віднайти хату?! Память не могла його вести, бо до Каліфорнії їхав він в авті й по дорозі по більшій часті спав. В своїй мандрівці мусів сей пес поборювати величезні труднощі. Колиб без перепоп вертав, то при пересічній скорості бувби сю дорогу перебув за місяць. Так отже тих додаткових п'ять місяців стратив Гарвард на боротьбу з перепопами.

З ПРИРОДИ Й ТЕХНІКИ

Мова звірят і її розуміння

Коли хочемо розуміти мову звірят, то мусимо звернути увагу не тільки на їх голосові звуки, але перш за все на їх міміку, їх рухи та погляд очей. Вправді погляд очей належить подекуди до міміки, однак у звірят має він своє особливе значіння.

Чиста звукова мова грає у звірят, і то у звірят вищого ступня, переважно підрядну роллю. Вправді чуємо остерігаючий гаркіт пса, але вже в іншому випадку не можемо на основі чисто звукових проявів осудити, чи пес своїм отвертим і різким гавканням думає нас відстрашити чи навпаки заохотити до гри зі собою. Вправді і дикий м'явкіт kota, що жадібно зїдає зловлену миш, здержує нас від того, щоби туди зближуватися, — однак все те виступає лиш у дуже незначних відмінах і уступає мові виразу лица.

Немає більш виразистого лица в цілім звірячій світі від лица пса. Майже що хвилини виявляє воно інші морщини, інший вираз. Раз високопідтягнені „брови“ в спокійному ожиданню; а який то погляд визирає тоді з цих очей! Кожний його знає і розуміє. Другим разом окружає він нас з боку, недовірливо дивиться зизом, кожної хвилини готовий вхопити зубами. Коли без дозволу волочився кудось, тоді приходиться „зигнений у чотири погібелі“, майже повзаючи по землі й увихається на всі боки й способи, як це тільки він уміє. Дуже часто робить при тім таку заклопотану міну, вискаливши всі зуби, що мимоволі мусимо розсміятися і подарувати кару.

Може подекуди занадто по людськи пояснюємо собі прояви звірячої душі, та всеж таки звичайно влучно їх оцінюємо. Розуміємо звірину і вона нас розуміє. Не могло б натомість цього порозуміння бути тоді, коли б ми прояви звіринної душі вияснювали лихо і неправдиво. І це є певне, що звірина розуміє наш погляд, наші рухи і т. п. Про це може кожний чоловік сам переконатись, коли тільки

частійше буде перебувати зі звірятами і на ці справи звертатиме увагу.

При порозуміванню зі звірятами найважнішими чинниками є погляд. Очевидно зі звірятами не тресованими, чужими. Приневолити кусаючого коня, попри котрого мусимо близько пройти, відвернути голову; вистарчить у такім випадку сказати лиш слівечко „ти“, але в відповіднім, майже погрожуючій тоні. Або можемо також дуже довгий час розмавляти з псом: він, зовсім природно не розуміє ні одного слова зі змісту нашої балачки, але всеж таки бере в ній участь. Бо вправді не розуміє самого слова, але дуже добре відчуває тон, в котрім до нього відзиваємося і вичуває найніжніші модуляції нашого голосу. Таким розумінням кермується пес в розмові з нами. Коли говоримо до нього заохочуючо, майже подразнено і слова свої підтверджуємо відповідним поглядом очей — тоді пес, а головню чужий й молодий пес приходиться до нас і починає вертати хвостом.

Коли-ж це пес знакомий, тоді він прискакує до нас, спирається передніми ногами, притулюється й виявляє таким чином свою велику втіху. А говоримо спокійно, майже сумним тоном до нього, тоді він сідає, кладе самовільно лапу на наші коліна і глядить мов непритомний. Це моменти, коли людину „тягне“ щось до співстворіння, коли самітний тужить за чимсь живим, що поділяло б його радості й болі. А може це тільки ознаки привязання та освоєння, що їх звіря виявляє супроти свого пана! А все ж таки видається нам, що це найсердечніше співчуття і тому власне пес став нашим товаришем і вірним приятелем у такій мірі, як жадне инше звіря. Життя його душі так наглядно нам представляється в його зорі, що сміло можемо говорити про око як про „зеркало душі“.

Основою для досвіду звірячої душі, котрої сути ми ще не вміємо поняти, може бути тільки об'єктивне помічання (обсервація). Нам важко вдуматися й поняти звірячу душу, бо як люде можемо

зрозуміти тільки людську душу. По проявах звірячої душі можемо осуджувати тільки її прикмети. Але вже ділання її на зверх розуміємо знова тільки по людськи. А скільки ж то може бути тих проявів, яких ми взагалі не помічаємо або просто не вміємо собі їх пояснити. Що їх, як вже попередно було сказано, вірно можемо розуміти — це правда. Але не забуваймо, що розуміємо лиш маленьку частину проявів звірячої душі.

Поняти душу звіряти, зрозуміти мову звірят принайменше по людськи — цього з книжок навчитися не можна, бо до цього належить докладне помічання, охота й любов пробувати зі звірятами, вкінці досвід і хоч трошки кебети.

І якраз у сьогодняшних часах так ворожих природі, коли не бачиться в домовім звіряти нічого иншого як тільки робітну машину або якусь забавку, конечною річчу є дивитися і зважати на звіря як на співсотворіння. Скільки ж то життєвої сили зберігається в бадьоро упертім зайченяткові або в жилястім скороногім „добермані“ і скільки то ворушливого психічного життя, що так без фальшу проявляється у звірини?

Зорі й атоми

Англійський астроном Еддінгтен видав недавно дві свої праці п. з. „Зорі й атоми“ та „Нутро зір“. Перша — се властиво популярний зміст другої, теоретично-наукової. З великого богатства матеріялу, що подано в цих працях, подаємо за др. Дімом найцікавіші подробиці зі студій англійського вченого над будовою зір.

Отже покиньмо на хвилину нашу безмежно маленьку землю у всесвітнім просторі і перенесімся (очевидно тільки думкою) до сих великанських газових куль о величезнім промірі й високій температурі. Маємо саме на думці зорі-велитні.

Матерія тих зір-велитнів (мільони разів більших від нашого сонця) є дуже розріджена (наслідком високої температури і богато рідша від земського воздуха. Для досліду таких тіл можна отже приміювати тільки закони про ідеальні

гази і тільки на основі сих законів можна обчислювати масу, поверхню, температуру й густоту зір. Такі обчислення для деяких зір уже переведено: наприкл. температура поверхні подвійної зорі „Капелля“ виносить 1,890.000 степенів Цельзя, а температура осередка цієї зорі виносить 7,200.000 ст. Ц. Дуже інтересні обчислення одержав Еддінгтен для одної червоної „зірки“ з констеляції Оріона. Промір цієї зорі виносить 500 мільонів км, а обем її такий великий, що дорога землі навколо сонця могла б у ній найти місце. Отся великанська газова куля є 50,000.000 разів більша від сонця. Зате густота її матерії є 1000 разів менша від нашого воздуха, а 1,000.000 разів рідша від матерії сонця.

Температура на поверхні зір виносить мільони степенів Цельзя (на сонці 6.000 степенів). Ясно, що про якісь хемічні відміни зоряної матерії нема що й думати. Нема там молекулів, а всі атоми розбиті, позбавлені своїх електронів, бо вони не зйонізовані. А що атоми відріжняються тільки своїми електронами, то Еддінгтен влучно замічує, що будова зоряної матерії є зовсім простим проблемом: зорі-велитні утворені з однородної розпаленої маси атомів. Взагалі всяка матерія починає виявляти свої питоменности щойно при низькій температурі як на прикл. на нашій землі. Еддінгтен ілюструє оту прикмету атомів зоряної матерії ось таким жартом: атоми на зорях це голі дикуни, котрі не мають поняття про клясові ріжниці наших добре одітих атомів на землі.

В нутрі зір кружляють ушкоджені атоми зі скорістю 100 km/sec (100 кілометрів на секунду), а їх утрачені електрони зі скорістю 10.000 km/sec. Одначе на зовні вони не видістаються, бо сила притягання спинює їх.

Крім цих величезних зір, що складаються з дуже рідких газів, є ще зорі-карлики. Ці останні зорі мають знова неймовірно густу матерію. Так на прикл. відкритий астрономом Бесселем у 1844 р. „товариш“ Сіріуса, (довкола котрого кружляє велитенський Сіріус), має густоту 61.000 g/cm³, то значить, що кус-

ник тої матерії величини коробки сірника важить 1.000 кілограмів. Матерія сеї зорі здавлена до такого степеня густоти що се переходить межі нашого досвіду. Всеж таки не диво, що велитень Сіріус кружляє довкруги свого два рази меншого товариша.

Еддінгтен подає ще дуже багато цікавих подробиць про будову і прикмети зір. Цікавих більше довідатись відсилаємо до його праць, що появилися в німецькому перекладі.

Плинний вуголь

Запобігання на плинні пальні матеріали щораз більше зростає в світовім промислі. Авта й літаки спотребовують великанські маси бензини, фабрики а перш за все кораблі обслуговуються знова щораз то більше ропою. Ще в 1900 р. тільки 3 процент океанічних кораблів урухомлювалося при помочі ропи, сьогодні процент сеї при збільшеній кількості одиниць корабельних виносить 45. Поодинокі держави зуживають плинних пальних матеріалів на великі суми. Напр. Німеччина випаює їх річно за 350 мільонів золотих, а що паливо це мусить закуповувати поза границями, то очевидним стає, як великим тягарем для німецької національної економіки такий видаток.

Ся обставина спонукала теж м. и. берлінський науковий інститут для досліду вугля зайнятися проблемом переміни вугля в плинну ропну субстанцію. Іменно дотеперішні лябораторійні заходи ученого Бергіюса для переміни вугля в плин не мали практичного значіння. Ропа добута методом др. Бергіюса коштувала величезні суми. Значно простійше, а тим самим і дешевше добувається з вугля ропу методом проф. Франца Фішера, шефа берлінського інституту для розсліду вугля.

Ропу дістається при коксованню вугля, себто ропа є побічним продуктом

при дестилляції вугля. Давніше витворювалося кокс з найліпшого вугля і для того кокс та добути при тім ропні субстанції були дуже дорогі. Велика заслуга Фішера якраз у цім, що він добуває ропу і кокс з найпідліпшого брунатного вугля. Давніше, щоби одержати кокс пражилося вугля при дуже високій температурі (450°) і при тисненню близько 200 атмосфер. Се була так звана „суха дестилляція“, що коштувала дуже дорого при чім ропної субстанції одержувалося дуже мало. Фішер вийшов більше з хемічно технічних заложень, щоб оминати дорогий кошт поступовання при приміненню атмосферичного тиснення. Щоби одержати з вугля ропу, Фішер піддає вуголь хемічному процесові, а саме лучить окис вугля з воднем і одержує найріжніші вуглеводневі продукти, що виступають у формі ропи, котру він називав синтолем. Синтоль — се сирий продукт, подібно як і бензол і надається до дальшої дестилляції. Великим успіхом дослідів Фішера є отже: 1) До продукції коксу можна вживати найдешевшого роду вугля т. зв. брунатного, якого Німці добувають 140 міль. тон річно 2) кошти продукції коксу значно менші, бо спосіб продукції простійший (непотрібно дуже дорогого урядження для атмосферичного давлення) 3) Крім доброї якості коксу одержується також 5 відсотків плинних ропних продуктів, що вартістю зовсім не уступають земній ропі.

Німці починають тепер будувати в себе спеціальні дестиллярні, в котрих будеться перетворювати вуголь на кокс і ропу (мазь). Якщо лябораторійний здобуток Фішера дасться практично примінити в промислі і якщо Німеччина зуміє перетворювати весь свій брунатний вуголь на кокс і ропу, то тоді проблем плинного палива в Німеччині буде успішно розв'язаний, отже і збільшиться економічна сила німецької держави.

Ми, українські державники, не сміємо ніколи забувати, що творчий консерватизм не має нічого спільного з реакцією якого-б то не було рода. Др. Ігор Лоський

БІБЛІОГРАФІЯ

Др. Осип Назарук. **Преса.** Перша міжнародна вистава світової преси в Кольонії. (Вражіння і думки Українця). Бібліотека Української Християнської Організації ч. 8. Львів, 1929.. VIII, ст. 192.

Проминуть літа. Дасть Бог, виздоровіє і скріпне наш національний організм, — ми станемо державним народом. Розцвіте й наше культурно-національне життя й українська преса, зокрема українсько-католицька, стане могутнім фактором поступу й розросту нашої духової сили. Чи згадаємо тоді нинішні часи, тяжке положення і нерівну боротьбу за свою католицьку пресу?...

Праця др. Назарука — це не сухий опис міжнародної вистави преси в Кольонії. Ні. На живому, широкому тлі всесвітнього, а радше ріжнонаціонального культурного пресового дорібку — малює автор у ряді пластичних картин нашу пресову... мізерію й некультурність. Перед очима читача, мов у кіновій фільмі, виринають поодинокі культурні країни й народи в образах своєї преси. Могутні всесвітні держави, як Англія, Німеччина, Америка і Франція, побіч маленьких державок, як Данія, Люксембург, Латвія, Норвегія або Ісландія. А от хочби ця маленька Ісландія Ultima Thule, країна леду і вулканічних скал. Се самостійне королівство, що числило в 1928 році 102 000 (сто дві тисячі душ) убогого рибачького населення — могло почванитися на кольонській виставі своїми шістьдесятьма (60) пресовими органами. „І мимохіть тиснулися до голови думки: „А ти, Україно? Найкраща земле цвитує, медом і молоком пливуча... Кількож ти маєш органів своєї преси?“...

Др. Назарук один з найталановитіших українських публіцистів і мемуаристів: його спомини й описи читається — немов особисто переживаючи все те, що він — автор — бачив. Варість опису кольонської вистави тим більша, що автор першорядний знавець журналістичного діла й сам активний католицький публіцист. Представляючи нашу велику пресову мізерію, він не обмежується виключно до ствердження фактів, але ставлячи західно-європейські

народи як взірєць, застановляється й шукає доріг, щоб робити, щоби було у нас краще. Тому „Преса“ є також першорядним і скажемо необхідним підручником, порадиником для українських народних діячів і організаторів просвітньо-культурного та національно-релігійного життя.

„Преса“ — це документ наших часів. Щоби пізнати та зрозуміти незвичайно важний проблем преси — цього найуспішнішого двигуна всякого культурного розвитку — необхідно сю працю др. Назарука прочитати.

З технічного боку — це на адресу видавництва — книжка булаб дійсно бездоганна, якби подано зміст розділів і статей у цій, будь що будь, доволі обемистій праці. Чи ж справді наші видавці не мають ще зрозуміння для сих „дрібниць“, які одначе так багато говорять про „культурність“ видавництва. А коли вже місяця не було, то чи не можна було вмістити оглаву на окладинці, замість подавати менше потрібний список (і то неповний!) праць автора.

Іван Аненко

„Правда“ Листки для поглиблення світогляду. Перша серія. Ч. 6. **Модерна преса.** Львів, 1928. XVI, ст. 40. 2—видання.

Видавництво „Правди“ має на цілі подавати в приступно-науковій формі відповіді на актуальні суспільні, філософійні й релігійні проблеми. В серії брошурок, які дотепер вийшли, находимо опрацьовання таких тем: „Математика і релігія“, „Голос катакомб“, „Церква у боротьбі“, „Чиїм ділом Церква“ та „В царстві Антихриста“. Найновіший випуск призначений правдоподібно на „місяць доброї преси“. „Модерна Преса“ лежить перед нами. Заголовок цього випуска не відповідає властиво самому змістові, на котрий складаються дві статейки: „Сучасна преса“ о. Василя Мельника та „Наші пресові завдання“ Івана Гладиловича. Одна й друга стаття мають властиво пропагандовий характер і наголовок „Пресові завдання“ (так як це було в першому виданні) бувби для них більше відповідний.

Брошурочка ця може послужити досконалим матеріалом для організаторів у їхній пресовій акції. Багато находимо тут думок, фактів і статистичних даних про ворожу і католицьку пресу. Крім цього пробивається у цій книжечці сердечний запал і співчуття для справи поширення укр. католицької преси.

О. Д.

Андрій Чайковський: Корнієнко, історична повість на три частини, Львів 1929. I-III.

Читаючи перший том читач зацікавлюється: повість оснований на повстанню Хмельницького захоплює цікавим сюжетом, відповідним стилем і живою акцією. Однак вже на перших сторінках другого тому бачимо велику зміну. Повість перемінюється в звичайне переповідання історії (мимо цього, що як Жовті Води так і Корсунь просто так і надаються до живої акції) і поволі починає затрачувати „*pevus tegim*“. Постаті бліднуть, а привязання Хмельницького до короля, мотивоване власною кривдою, задихає рабством.

Історична повість під сучасний стан теперішньої ментальності повинна на мою думку мати одну з головних і спільних собі прикмет кіна й комедії: швидкість темпа. Тимбільше повість на три частини. Поскільки читач починається мучити описами чи то пак діяльогами, цілі годі дошукатися. Це повинно бути одною з передумов сучасної повістевої форми.

Ми зовсім ясно й недвозначно здаємо собі справу, що в кожній повісті мусить бути тенденція, чи радше кажучи докладніше особиста закраска поглядів автора. Як воно не дивно, але книжку (а ще й історичну повість) читається і (може навіть мимоволі) переймається нею. Молодіж з історичних повістей пізнає свою історію і відповідно формує свій світогляд. Найкращим доказом хіба є історично-шовіністичні брехні Сенкевича. Навіщож отже віщиплювати свої (впрочім цілком неоправдані) суб'єктивні погляди про єзівитів, унію (ототожнювання!) чи православ'я. Правда! Автор як антидот прхдав тип Савіги („не в самім православ'ю корінь зла“ II. 20.), однак історична правда, не говорячи вже про сучасне, об'єктивно скори-

сталаби багато більше, колиб контрасти були зазначені виразніше і яркіше.

Навіщо отже йти слідами „історичних“ плюгавств інших повістярів і вводити зайву й так шкідливу анархію вже й у так несущільний організм? Чи справді ототожнювати ідею з людьми є завданням сучасної історичної повісти? А як так, то де світло?*)

Л. Нигрицький

М. Церлиця: Марта, повість. Коломия 1928. Накладом В-тва „ОКА“ стор. 96. 8^о.

Автор порушив у своїй „повісті“ (поскільки таке оповідання можна назвати „повістю“ як зазначено в підитулі!) одну з дуже важних психологічних проблем: гріх ради добра. На мою думку з видаванням цього рода оповідань треба здержатися до часу, бо по виданню їх ледви чи вже вертається до цих питань, підчас коли в головному їх вповні нерозв'язано. І так напр. „Марта“, саме по собі незвичайно інтересне оповідання, просто однак шкода, що така величезна (а для самої речі шкода) різниця є між початком оповідання, завязком проблеми, а кінцем, вирішенням розв'язки. „Розвалена зв'язь з Богом, з дітьми... зв'язь супружа“. Автор безумовно зробив „Марті“ шкоду, тимбільше, що мав повні дані як по стилю так і по формі акції, дати лискучу, справдішну повість, деб розвалена (вживаючи цього слова) зв'язь супружа льогічно й систематично потягала за собою розвалення зв'язи з Богом і закінчувалася трагедією дітей.

Цеб однак було, якби... й т. д. А перед нами сама річ і — і про неї ялюбся нам говорити Позитивні прикмети оповідання: добре підібраний сюжет, жива акція, легка форма оповідання, часом навіть дуже схожа на популярне оповідання призначене для широких верств. Негативні: невдалий підхід до теми, — тому на мою думку невдалий, що по прочитанню цілого оповідання, читач не находить протиставлення рівного в силі й сильного в описі

*) Повість задля своєї релігійної тенденції до католицьких бібліотек зовсім ненадається.

до опису гріха. (Розвалення звязи й наслідки). Себто отже річ етична в автора, при читанню в уяві читача прибирає неетичну закрутку а таким чином, як звісно, стає літературою бульвару чи знову деструктивним елементом. Я рішуче застерігаюся, що „Марта“ є таким твором, але повторюю, м о ж е ним бути. А це вже, на жаль, обезцінює її в наших очах.

Л. Нигрицький

J. Emonts: Kenata Buafu — Duch Trwogi. Powieść podróznicza. Biblioteka „Przygoda“ t. 1. Instytut Wydawniczy „Dobra Książka“, Lwów (1928) стр. 207. 8.

P. Lhande: Bilbilis. Biblioteka „Przygoda“ t. 2 „Dobra Książka“ Lwów (skrytka pocztowa 155) стр. 208. 8.

Можна тільки жаліти, що обі повісті вийшли не в українській мові. Як одна так і друга являються безсумнівно цінним вкладом у перекладну літературу, тим більше, коли візьмемо під увагу сьогодняшнє сміття книжкового ринку. „Дух тревоги“ це повість, дуже цікава, писана легко й живо, надається головно для молоді. Постать місіонера серед диких муринських племен, їхні забобони, чарівники й несамовиті події, держать читача в напруженню і велять йому не скорше покинути книжку поки не прочитається останньої сторінки. З другоїж сторони знова, висока ціль місіонерів: привернути любов ворожих собі племен і заціпити

вічні слова Христа в їхні душі, не разить своєю тенденцією, а є ніжно й безпретенсійно представлена.

Зовсім иншим твором є одна з найкращих сучасних есхатологічних повістей „Більбіліс“. Лянд, краще від філософа Бензена, зумів представити кінцеві події світа. Ціла акція повісти, вміло удержана чудово-легким, типово французьким стилем, дозволяє нам перебувати в перецивілізованих товариствах люксових дансінгів і мільярдерських принятъ, над котрими висить загида світа. Останні бали, упадок акцій, катастрофи біржових спекулянтів, вуличні бійки — все це неначе в калейдоскопі пересувається перед нами, переносючи нас в инший світ. Бо зі старого світу повстає—новий світ, вибудований на нових основах: „одна раса, одна мова, одна віра“. А між тим любов двох незіпсутих сердець... Неначе аналогічно до Честертена виступає в Лянда, священник-учений (у Честертена силою контрасту до пуританських забобонів — священник-детектив), котрого можнаби порівняти з рівнож по мистецьки зазначеним типом священника - дослідника в „Богині помсти“ Поля Буржé. А врешті одна з найкращих (побіч образів кохання музики) сторінок повісти: смерть папи Урбана IX, що погаслими очима вдивляючися в синю далечинь шепче збілілими устами, так, що ледви чує його наслідник Петро II.: Roma...

Р—о.

ВУЯВЛЕННЯ в ідеї Української Трудової Монархії хотіння державного буття для Батьківщини може бути здійснене тільки активною, сильною і добготребалою організацією, без якої політична боротьба з чужоземним визиском і колоніальним хаосом Української Землі єсть безпутною шарпаниною.

В. Липинський

ВЛАДА, Територія, Громадянство — це три основи державного думання. А державне думання, це основа державного ділання: політичної творчости, а не політичної руїни.

В. Липинський

ЛІТЕРАТУРНІ ЗАМІТКИ

Накладом Української Академії Наук появилoся збірне видання розвідок і статей посвячене жидам на Україні.

Інститут Білоруської культури переіменовано на Білоруську Академію Наук.

На пресовій виставі в Кольонії вкрадено шість цінних рукописів з музейної бібліотеки в Могунції.

Помер знаменитий критик і історик московської літератури **Й. І. Айхенвальд**, у 57. р. життя. Він редагував літературний відділ берлінського щоденника „Руль“.

В перших днях січня минуло 10 літ від смерті відомого творця т. зв. „телеграфічного стилю“ в письменстві, німецького письменника **Петра Альтенберга**.

В нужді на піддашу в Парижі помер славний колись а забутий тепер французський письменник **Танкред Мартель**. У звязку з його голодовою смертю французька преса помістила ряд статей про нужду й невідрадни обставини сучасної інтелігенції.

В льондонській церкві св. Павла відбулася вистава штуки **Джером К. Джерома**. Сотрудник парохії виголосив з амвони проповідь про мораль театру.

В Бремi накладом **Шнемона** вийшли незвичайно цікаві причинки до історії німецької літератури п. з. „Заборонена література“. Другий том цієї публікації сягає найновіших часів і кидає цікаве світло на діяльність цензури.

ВІД РЕДАКЦІЇ

Це число виходить з пів-місячним опізненням зі слідуючих причин: адміністрація нашого журналу від „УХО“-ї перейшла до в-ва „Добра Книжка“; друкування перенесено до Львова а сталося це в час завалення львівських друкарень передсвяточними роботами; треба було наладрати й примінити до змінених умовин редакційний апарат, бо „Поступ“ виходить починаючи з цим числом вже як місячник а не як двомісячник. Редакція просить вибачення у Читачів за це спізнення.

Слідуєче число вийде мабуть також з деяким опізненням, через це, що дописувачі й співробітники не мали ще змоги примінитися до зміненого часу виходу журналу. В це число ввійдуть (незначну зміну застерігає собі редакція) такі статті:

Ол. Бать: Травневі польські події в історичній перспективі

Он. Дністровський: Галицькі соборники

Б. Монкевич: Бій під Крутами

Л. Нигрицький: Розкладові елементи літератури сучасности

І. Гладилевич: Причини неуспіху католицької акції у нас

Р. Зубик: 300-літній ювілей львівської пошти

Місячна Хроніка, Зі світа, Бібліографія і т. д.

Наших теперішніх Співробітників і Прихильників просимо не відмовити нам і надалше своєї цінної помочи й поради та приєднувати нам нових дописувачів.

Рукописи просимо надсилати на адресу редакції:

Львів, ул. Кльоновича ч. 8/II. телефон 4—48.

Неприняті рукописи звертається за зворотом порта.

Начальний редактор приймає кожного дня, крім українських свят, від 5—6 год. вечером.

Видавець і відповідальний редактор **Олександр Мох**
З друкарні **Ставропигійського Інституту** у Львові

Д а р о м

даємо цього року кілька премій для всіх, хто приєднає нам передплатників!

Ті премії такі:

К н и ж к а м и

- 1) А. Лотоцький: Кужіль і меч – історична повість (ціна 4 зол.).
- 2) М. Ценевиц: Злощасний самодвіт – історична повість (ціна 4 зол.).
- 3) А. Шмітт: Католицька апольоґетика (ціна 4 зол.).
- 4) А. Вволлес: Бен Гур – (історична повість з часів І. Христа (ціна 4 зол.).

П р е н у м е р а т о ю

- 5) Цілорічна передплата „Поступу“.
- 6) Піврічна передплата „Поступу“

Г о т і в к о ю

- 7) 100 золотих пол. згл. їх рівновартість у долярах.

Хто може ті премії даром дістати?

- а) Премії 1, 2, 3, 4 і 6 дістане кожний, хто приєднає 2 передплатників „Поступу“ і пришле нам готівкою ціл річну пер дплату за них і за себе (30 зол.).
- б) Премії озп. числом 5 дістане кожний, хто приєднає 4 передплатників „Поступу“ і пришле за них і за себе цілорічну передплату (50 зол.).
- в) Премію готівкову (під ч. 7. дістане кожний, хто зеднає „Поступові“ 50 цілорічних передплатників і пришле за них передплату (500 зол.).

Щоб одержати премію треба конечно:

- 1) зеднати цілорічних передплатників, 2) прислати за них і за себе готівкою цілорічну передплату, 3) зазначити точно адреси їх і свою (разом три) та вислати се письмо до адміністрації, 4) зробити це все найдалше до 15. лютия 1929. року;
- 5) зазначити котру з книжок хоче дістати як премію.

Назвиська всіх тих, що відповіли цим вимогам і одержали премію, будуть випечатані в 3-тім числі (березневім) „Поступу“.

Як приєднувати нових передплатників?

Найперше відвідайте свояків і знайомих та покажіть їм це число „Поступу“. Згадайте їм про се, що „Поступ“ це найстарший (виходить уже 9-тий рік) та одинокий католицький журнал для інтелігентних українців-державників.

Скажіть, що є обовязком кожного доброго християнина спомагати передплатою свою пресу і тим ставити відпір злій пресі.

Пригадайте, що „Поступ“ стоїть на рішуче державницькій ідеології — спомагаючи так усі державотворчі й поборюючи хаотичні сили Української Землі.

Відповіджте наг'ативно на всякі закиди, прим.:— „Поступ“ виходить тільки для студентів (так було давніше, але від двох літ уже так не є), або, — „Поступ“ видається для поборювання української ідеї (спитайте де і коли це в „Поступі“ рибилося; закид без доказів не має вартости) і т. п.

Зверніть їм увагу на се, що „Поступ“ виходитиме в сьому році як **місячник**, що буде **ілюстрований**; що його зміст буде **цікавіший а обєм більший** (хоч буде здаватися тоньшим через те, що ілюстраційний папір тоньший на половину від минулорічного), бо вживатимемо більше скупленого складу черенок; що будуть приєднані **нові співробітники**; що вкінці **передплата** не підвищена, а **дальше дуже дешева** (цей склад, що його дає одно число „Поступу“, заповнивби як книжка 8 аркушів 8^о, отже яко книжка коштувавби бодай 2 зол., а так коштує тільки 1 зол.

Коли хто не має грошей на цілорічну передплату (10 зол.), нехай пришле піврічну (5 зол.), згл чвертьрічну (3 зол.); можна також присилати передплату за кожне число (що місяця по 1 зол.). Знайте, що передплата „Поступу“ коштує 4 сот. денно; чи це так дорого? Чи не варта жертвувати на духову поживу тих 1—2 папіросів денно чи 2 бохонців хліба місячно?

Отже до діла! Кому дорогі: релігія, лад, державницька ідея, сей ставай у лави прихильників „Поступу“! А прихильником його тільки сей, що показує цю прихильність ділом: передплатою і приєднуванням передплатників!

Адреса для всіх замовлень:

„Поступ“ — Львів — Кальновича 8. II.

Телефон 4—48.

Надіслані книжки й журнали

(Авторів і видавців просимо надсилати книжки для зазначування в сій рубриці).
Книжок тут оголошених Редакція тим же оголошенням іще не поручає.

Бюлетень Гетьманської Управи. Ч. I. Січень 1929 р. На правах рукопису. Ліюграфовано IV° ст. 42. Зміст: Вступ. Частина офіційна: Наказ Гетьманській Управі на час перебування на еміграції. До питання про реорганізацію. Посмертна згадка. Частина неофіційна: Н. Кочубей: Українська Державна Армія чи Військо Української Народньої Республіки. В. Залозецький: До характеристики класократичною методу організації. Н. Кочубей: Що пишуть про гетьманський рух українські політики. З листування Гетьманської Управи: З листа Гетьманської Управи до п. Р з дня 13. IV. 1929 в справі земельного питання. З листа Гетьманської Управи до п. Г. з дня 8. V. 1928 в справі релігійної боротьби в Галичині. З минулого: Відносини з Доном. Від Гетьманської Управи.

Можна замовляти по адресі: N. Kotschoubey, Berlin N W. 7, Schliessfach 63. Deutschland. Ціна числа з пересилкою 1 зол.

Dr. Domet Oljancyn: Hryhorij Skowroda, der ukrainische Philosoph des XVIII. Jahrhunderts und seine geistig-kulturelle Umwelt. Ost-Europäische Forschungen. Band 2. Berlin 1928. 8 стр. Ost-Europa-Verlag

J. Emonts: Kenata Buafu. Duch Trwogi, powieść podróżnicza. „Dobra Książka“ Lwów 1928. стр. 207 8°.

Pierre Lhande: Bilbilis 1929. Lwów стр. 228 3° „Dobra Książka“.

М. Ценевиц: Злощасний самоцвіт повість з козацьких часів „Добра Книжка“, 86 випуск Р. Б. 1928. стр. 224. 8°. Львів.

А. Лотоцький: Лицар в чорнім оксамиті, повість з козацьких часів „Добра Книжка“. 1929. Львів, стр 243 8°.

М. Дерлиця: Марта, повість. Коломия, 1928. Накладом Вид-тва „Ока“.

О. Лещук: Ждала, ждала козака й інші оповідання Львів 1928. Бібліотека „Нового Часу“ ч. 28 стр. 80. 8°.

Б. Гомзин: Трійзілля (поезії) Прага 1928. стр. 54 В-тво „Самотужки“

М. Рудницький: Нагоди і пригоди, оповідання в-тво „Ізмарагд“, Львів, 1928. стр. 264.

V. Vilinský: Rusky Národ a sjednocení církvi. Olomouc 1928. Nákladem Apoštolatu sv. Cyrilla a Metoděje. стр. 64.

Вістник Українського Національного Музею - Архіву при Укр. Інституті Громадознавства в Празі. Прага 1928. Ч. I. Життя і Знання. Січень 1929 Ч. 4. (16).

Більшовик України 21—22 1928. Держ. Вид. України.

Студенская Думка, Вільня 1928 ч. 10.

Die Wacht Nr. 11. 12. 1928. Düsseldorf.

Luč, Zagreb, Nr. 12. 1928.

Deutsche Jugendkraft Nr. 22. 1928. Düsseldorf.

Apoštolat sv. Cyrilla a Metoděje, Olomouc 1928. č. 12. 1928.

Wiadomości Literackie Nr. 2. 1929. Warszawa.

Wiadomości Katolickie Nr. 1. Kraków 1929.

Душпастьрь. Ч. 1. 1929. Ужгородь-Пряшевь.

Przegląd powszechny, tom 181, Nr. 541. styczeń 1929. Kraków.

Ми Молоді, орган українського протиялькогольного руху. Рогатин, січень-лютий ч. 1—2.

Chryścijańska Dumka, Hod II. Nr. 1. Biełaruskaja katolickaja časopiś. Wilnia 1929.

Духовний Сіяч, церковно-народній журнал присвячений справам Православної Церкви ч. 1. 1929. Кременець.

На Місяць Доброї Преси

(продовжений до 15. II. ц. р.)

поручаємо такі видання:

	зол.	Для Світла.	зол.
Др. О. Назарук: Преса	3—		
Модерна преса	—50		
Нове апостольство (пресовий апостолат)	—20		
Місяць доброї преси (летючки) за сотку	1—		
Стань і читай (афіш) даром			
„Добра Книжка“ — ч. 3-4 (1928) (великий список добрих книжок) даром.			

Бібліотека Історичних Повістей

1) В. Недоля: Пригоди запорозьких скитальців (пригоди козаків у початках 18 стол.)	4—	Всі 6 випусків разом (замість 3 зл.) коштують у „місяці доброї преси“ тільки 2 зол.	
2) А. Лотоцький: Бужіль і меч (життя героїської княгині Настасі Слуцької)	4—		
3) Л. Воллес: Бен Гур (повість з часів І. Христа)	4—		
4) Б. Монкевич: Слідами новітніх Запорозжів (спомини з походу на Крим у 1918 році)	4—		
5) О. Леуцук: Криваві сліди (життя нашого жовніра-героя в 1918—19 роках)	4—		
6) М. Цевевич: Злочасний сімочуват (природа хлопця серед козаків і турків)	4—		
7) А. Лотоцький: Лицар в чорнім оксамиті (про гетьмана Ружинського)	4—		

Хто замовить усі 7 випусків, платить замість 28 зол., тільки 25 (вже з почтою). Гроші треба прислати наперед.

Наша Релігія.

Др. Я. Левчицький: Пастирське богослов'я	5—		
Др. А. Шмітт: Католицька апологетика (оборона віри проти закидів)	4—		
Обі книжки коштують у „місяці доброї преси“ замість 9 зл., тільки 7 зол. Гроші треба прислати наперед.			

1) Жінка й дитина на Радяниці (в царстві Антихриста)	—50
2) Большевики й селянство	—50
3) Мученицьке Мексіко (як там мучать за віру)	—50
4) У невидимій сітці (хто тепер над світом пан, є і як)	—50
5—6) Нове джерело багатства (як збогачуватися, годуючи шовковика)	1—

Новости з 1928—1929 рр. (повісти)

Б. Ленкий: Полтава т. I	8—
— т. II	10—
в переплеті за том 0 3 зл. більше	
— Мотря, 2 томи	19'80
— Не збивай	9'90
— Багури	9'90
Меріям: Чорний сніг — новелі	2—
Гриневичеві К.: Шеломи в сонці (істор. повість)	5—
Купчинський Р.: Курилася доріженька	4—
— Перед навалою	4—
Костомарів М.: Кудеяр (істор. повість, для старших)	5—
Грінченко Б.: Під тихими вербами	4'80
Леуцук О.: Ждала козака (оповідання з 1918 р.)	1—
Семчук С.: Пророки	1'50
Д. Ч. Честертен: Знак зломаного меча	—50
М. В. делья Граціє: Два вороги	—50
Б. Полянши: Перша ніч	—50
Ж. Emonts: Duch trwogi	4—
P. Lhande: Bilbilis	4—

Всі тут оголошені й багато інших добрих та цікавих книжок подає список „ДОБРА КНИЖКА“ ч. 3—4. (даром).

Гроші й замовлення просимо адресувати так:

„ДОБРА КНИЖКА“ — Львів

р. Lwów — skr. p. 11.

ПОСТУП

ВІСНИК ЛІТЕРАТУРИ Й ЖИТТЯ

З М І С Т

*Б. Гомзин: Негідь — Г. фон Ле Форт: Гімни до Церкви — В. Матісен: Годинник — В. Лімниченко: За віщо? — А. М.: * * * — О. Бать: Травневі польські події в історичній перспективі — Р. Зубик: 300-літній ювілей засновин львівської пошти — Г. Гладилевич: Ідея і тактика — Католицька діяльність Сіґрід Ундсет — Б. Монкевич: Бій під Крутами — Місячна хроніка — Бібліографія — Літературні замітки — З природи й техніки — Посмертна згадка.*

Л Ю Т Е Н Ь

Від Редакції

Чергове число нашого журналу (т. зн. за березень) вийде вже правильно в останніх днях лютого. Ізза великого навалу матеріалів в оце число не ввійшли статті, подані передше, як рівнож і бібліографія. Вони ввійдуть в чергове число, яке міститиме крім белетристики :

Ол. Дністровський : Галицькі соборники

Л. Нигрицький : Розкладові елементи літератури сучасности

Ол. Бать : Травневі польські події в історичній перспективі (докінчення)

Стаття *В. Липинського* в „Пшеілонді Вілвнській“

Я. Боженський : Срібні тіни (дещо про фільмове мистецтво)

Місячна хроніка, Зі світа. Всячина, Криве дзеркало и т. д.

Наших теперішніх Співробітників і Прихильників просимо не відмовити нам і nadalше своєї цінної помочи й поради та приєднувати нам нових дописувачів.

Рукописи просимо писати читко на одній сторінці (по можности на машині) і надсилати на адресу редакції

Львів, ул. Кльоновича Ч. 8/III, телефон 4-48.

Неприняті рукописи звертається за зворотом порта.

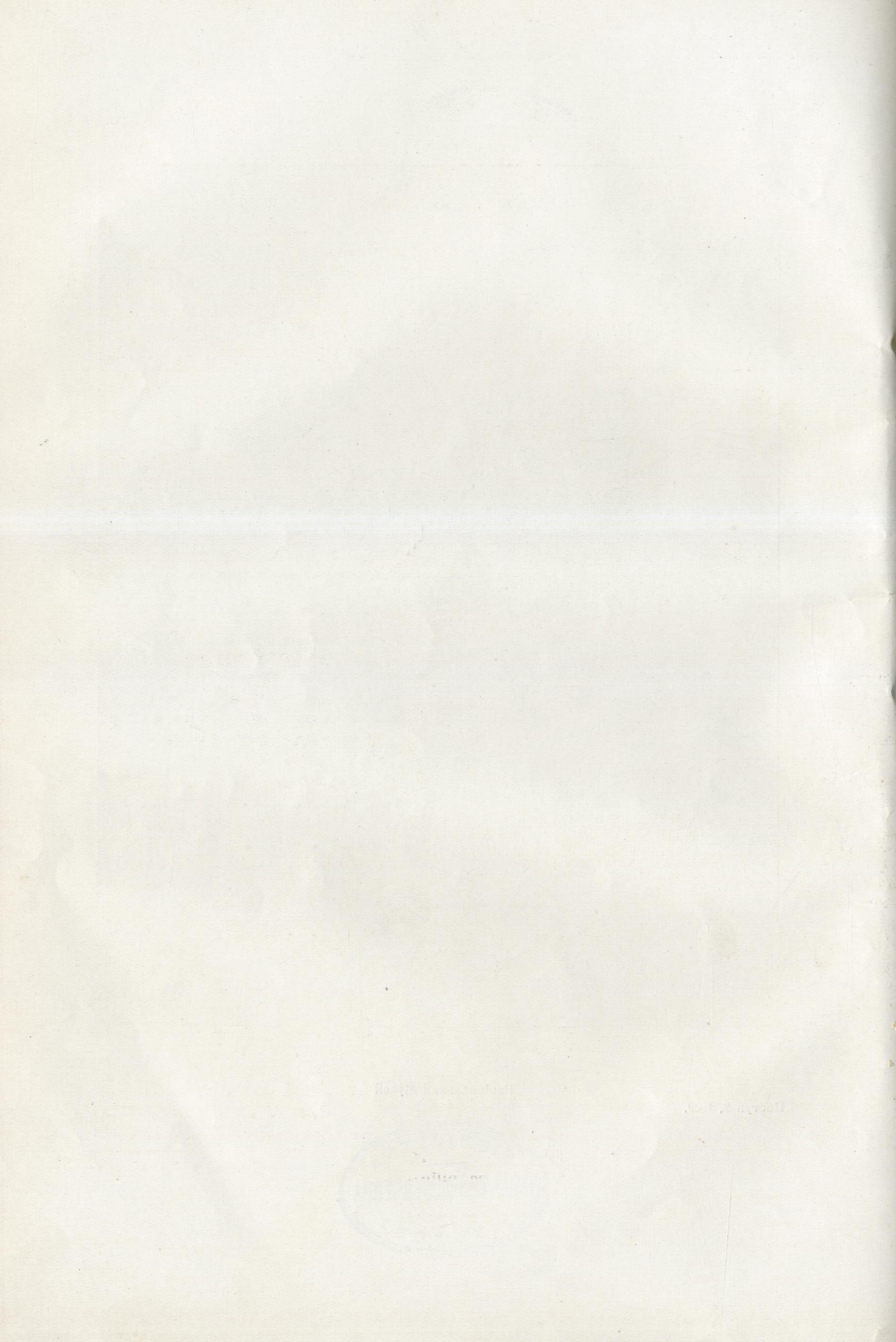
Начальний редактор приймає у вівторок і п'ятницю між 5—6 год. вечером.

Поступ 2, 1929.

Національний Музей

Борис Гомзик

НЕГІДЬ

Яким вітром занесло її на бесарабщину, мара її знає.

Казали з Добруджі якоїсь, там і чоловік її, переказували. Одне слово — зайда.

Так ось оця Флочиха вчителькою була.

І все б нічого... Сиди собі та дітей розуму навчай... Так ні! Мало їй було.

Все нишпорить по селу, щось ніби винохує, а очі так і липнуть до рота, як мухи до патоки. Сверликом у груді лізе, масличком по жилах розливається, серце витягає, душу мужицьку розглядає...

А потім чай у земського попиває, канхвети, як та миша, хрумкає та людські серця ласицею на шмаття рве, гадюкою сичить на вухо, закрутки завиває на думки...

А дзвіночок земський потім по селах розливається. На що молдавани, та й ті потилицю чухають.

Одне слово — негідь!

Та що чай!

Урядник, так той усе листи її що-місяця пише... Пазина, наймичка урядникова, казала бабам, що це він бсрг Флочисі повертає, що-місяця 25 карб. у конверту вкладає. І де це вона тих грошей назбірала, що людям напозичала?

Та що селяне!...

Ось, панотець Христофор, спокійний та лагідний чоловіга був, а ласкавий, аж янголики в церкві біля Божої Матері радісно всміхаються, як почне він службу Божу правити...

Так і той спокою не мав...

Усе Флочиха на нього пише, що й те не так, і те не так. Усі люде в одну душу: негідь!

А їй хоч би що. Яструбом ненажерним понад селом колує.

*

Аж ось німець війною пішов на царя.

Вже й гармати десь далеко заграли... Смуток пройшов через село, парубків та чоловіків із собою до міста повів, сльози та журбу полишив.

Принишло село... Молодиці та дівчата, мов те цвіття по морозі.

Де сміх? де пісня дзвінка? Все нишком та тишком.

Зірветься голосне слово, Боги суворо з докором з кута подивляться і зникне зухвале в безвістях глибоких.

А Флочиха голубкою по селу, хоч до рани прикладай, а оченятами сверлує, носом вітрить... Серце тобі шашелем точить, аж млісно стає.

Тьмяно, задушно стало на селі.

Хмари сонце поховали, тінями чорними ходять.

І не впізнаєш нікого.

І піп аж ледве ходить. Горе людське тягарем на плечі старенькі.. Батькам та молодицям листи читає...

З кривульок тих писаних кривця падає на серце, слізми з очей повертається.

А дзвін на подзвіння: бум, бум, бум...

Мов терпугом по серцю.

Серце крається попові — хресники ж усі його.

А в церкві Божій вже й янголики не всміхаються, рученятками сльози витирають та до Матері Святої слізеньки ті простягають, немов питають: мамо, мамо, за віщо?

Йоська крамар, старий жид, головою хитає: Ой-йой, йой буде, ще буде..

А дядьки, повно їх у крамниці, й собі похитують у відповідь головами й думу нестерпну думають.

Щось скребе на серці, мов миша в коморі, ось пролізе до голови та тут як у тумані бється птахом, а потім випурхне на волю, розпливеться в пасмах синіх диму з корінців і туди, де хмари земні зливаються з хмарами небесними, де громи гарматами обернулися.

А земський із дзвіночком уганяє..

А дзвіночок тужно-тужно грає..

А дзвіночок ялівок із хижок виганяє..

А дзвіночок зерно із комори висипає.

Далі то й дихати не стало чим..

Той дзвіночок, диви, потяг із собою діда Онихвата й Селющенка Петра.. Казали, що про війну й про землю вони балачку зняли та Флочиху твердим мужицьким словом помянули.

*

А Флочиха вже й писарює..

Часу їй нема сердешній одпочити. Все на поштових конях Нехтодових. Ці вже її добре знають. Прийдуть у двір.. боками роблять, на пашню й не дивляться. Так то тяжко було возити її.

А сухенька була, мов той опеньок.

Серце важке в неї було, спокою їй бідолашній не давало.

Жене й жене: „Меходій, поганяй“.

Нехтод, молдаван, оце було не витримає та й крізь зуби по свому й пустить: Минка тяр драчій сер менинче!*)

— „Що ти кажеш“?

— Та то я на коней! — цвіркне й почне періщити з пересердя коненят. Забудеться та й запалить. А вона шулікою на нього: „Скільки казала тобі.. Не можу твого запаху чути“.

Гай-гай, Нехтодові коні, ті добре Флочиху знали.

*

Ось уже край, здавалось..

А воно щось бігло тими дротами, землею дудніло, а серце змучене мужицьке тремтіло й раділо..

*) „Щоби тебе чорти зіли“.

Ось-ось вогником займеться, пожежою спалахне..

А Флочиха щось чує.. ще більше селом нишпорить..

А тут і попа вже до начальства кличуть.. Зібрався старенький та й потарабанив у місто.

Засмутилися хати, наїжилися — чекають.

А піп тобі повернув веселий — радісний, а на рясі червона биндочка горить..

Дзвін вдарив до церкви, та радісно так: бом-бом-бом! бом бом-бом!

Ніби на Великдень! Радісно всім і боязко чогось. Чогось серце завмираючи чекає.

Піп людей на Службу скликає.

А тут тобі і Флочиха на порозі. Низько кланяється, а крізь тоненькі губи гадючкою солодкою повзе та до серця заміряє: „А що це в вас, отче, за квіточка на грудях, може який ордер дістали“?

Та ні, мабуть, не ті вже часи настали.

„То кривцю пан Біг ізібрав, а вона із серця трудного червоною квіточкою зацвіла..“ й не докінчив.

Чорна пляма ласицею кинулась і.. зникла.

Лише березневі промінчики ласкаво всміхаються до попа з біленьких фотелів. Посміхнувся і собі лагідно піп, сивою головою похитав: „Так, так, гріхи наші, Христе Боже“ — і до церкви потюпав.

В церкві повнісенько. Піп молебень править.. А янголики знов усміхаються..

А повз церкву дзвіночок як не заплаче, а колеса як не затарахкотять..

У вечері баба Докіца по сусідах ходила та розповідала: „Чую дзвонять, зібралася я до церкви, думаю, забіжу до куми Харити, разом підемо, аж ось повз мене Флочиха мов буря на Нехтодових конях.. Нехтод блідий похнюплений, а в неї очі блискавками горять.. Ну, думаю, біда..“

„Я аж перехрестилася й Заступниці молитву проказала. Повернули це вже з церкви, я ще забарилася в куми. Вертаю домів, аж хтось їде. Дивлюсь і очам не вірю..“

Воно чи не воно?.. І ніби Нехтодові коні, й ніби Нехтод, і ніби не вони... Прокказала я. „Свят, свят“. Ні, дивлюсь, вони: коні по господарському трюх-трюх, Нехтод цигарку пихкає, а сам як мальва сяє.

„Кинула я оком на Флочиху... Мати, пресвята Богородице. Лиця й не видко,

й сама скулена, тільки на грудях червона бинда, як зізда горить“.

Бач і на неї кінець прийшов!

Але і стяжка та не врятувала.

Мусіла винестися та біда з села — народ постановив.

Мабуть, ще правда на світі не перевелася.

Гертруда фон Ле Форт

ГИМНИ ДО ЦЕРКВИ

Продовження

ДО ЦЕРКВИ

Поворот до Церкви

УПАВ я на віри твоєї закон немов на обнажений меч!
 Розуму мого нутром пройшло його вістря, світили пізнання мого нутром!
 Ніколи більш не йму я похожати попід зорю очий моїх й при кріпости моєї костурі!
 Мої береги рознесла ти і насилу вчинила землі під ногами моїми!
 Мої судна ганяють по морі: всі якори мої ти розкрутила!
 Думок моїх ланци розбиті, понад безоднею немов пустар стрімчать!
 Блукаю, наче птах довкола батьків моїх хати, чи не найду щілини де, що твоє чуже

[світло впускає.

Але скрізь по землі нема ніякої, крім рани в духові мому —
 Упав я на віри твоєї закон немов на обнажений меч!

А ПРОТЕ виходить ще сила з терня твого, й з проваль твоїх лунає спів.
 Тини твої на серці моїм наче рожі лежать, і ночі твої немов вино міцне:
 І хочу любити тебе ще й там, де любов моя к тобі кінчиться.
 І хочу хотіть тебе там ще, де я більше не хочу тебе.

Де я сам починаю, там хочу заперестати,
 і де перестав,
 там хочу повік залишитись.

Де ноги мої противні йти зо мною,
 клякнуть там хочу,
 В осені гордості леготом стати хочу
 і снігом в сумніві зими.
 Так, наче в снігу гробах нехай спить
 вся тривога у мині.

Перед скалою навчання твого я хочу порохом стати
 і попелом перед завіту полум'я твого —
 Рамена мої зломить я хочу, чи не обійму тінню їх тебе.

І ГЛЯНЬ, закона твого голос до мене глаголе:
 Що розбиваю я, не є те розбите,
 і що я в порох гну,
 угору те возношу!

Для тебе безласкавою я з ласки стала й немилосерною із милости:

Тебе осліпила, щоб розпливлись твої границі,
Тебе отінила, щоби обмеж твоїх ти не найшов.
Як море ковтає острів, так я тебе проглинула,
щоб виплавить в вічне тебе.

Твойого розуму поруганням я стала і насиллям природі твоїй,
Щоб немов вязня розкути тебе і перед брами духа твого вивать тебе.
Бо куди найглибша глиб твоя спрагнулась,
там землі тієї більш не бють криниці,

І остання де твоя німіє туга, там усі часу годинники стоять мовчки.
Глянь на крилах моїх білі тіни Іншого несучи,
І на чолі моїм Тогобичнього прочуть береги!
Тому мені будь пустарем у пізнанні твому і погубою на твоїх устах,
Та душі твоїй я зрив і шлях у рідне і понад хмарами її із Богом мира лук.

ХТО ВИРЯТУЄ душу мою перед словами людей?

Згучать вони з далини наче сурми, та коли ближше підійдуть, тільки брязкала носять вони.

Вони друкаться вперед з прапорами й хоруговками, та коли втишиться вітер, перестане маяти вся їх поставність.

Почуйте ви голосні й нахабні, ви, духа вітрокрути й ви, діти сваволі вашої:
Ми заспраглися при джерелах ваших, заголодувались ми при страві вашій, сліпі ми стали при ваших ляпдахах!

Ви наче та вулиця, що ніколи не наспіває,
ви мов манюсінькі кроки довкола нас самих!

Ви наче води движучі, заєдно в ваших устах пошум ваш власний!
Нині колиска ви правді вашій а завтра стаєте також і гробом для неї!
Горе вам, вам що хвтаєте нас руками: душу можна зловить тільки Богом!
Горе вам, вам, що поїте нас чарками: душі треба дати вічність!
Горе вам, котрих вчить пuste ваше серце!

Священик при вівтарі не має обличчя, й рамена, що Господа підносять, немає в них окрас чи порошин,

Бо кому Бог говорити каже, тому каже мовчати, і кому запалює духа, той гасне.

ТИ ОДНА моєї шукала душі! Хто хоче обмежити право бути вірним тобі?

Душа моя була мов дитина, що її підкинено в тайні.
Була вона сиротою при всіх столах життя і вдовою в раменах любка.
Мої брати згордували нею і мої сестри були мов сторонські для неї.
Мудрі світа зрадили її.

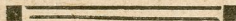
Коли вона спрагу мала, давали вони їй минуше, і коли вона побоювалася, мовили їй:
тож ти зовсім ніщо!

Відіслали вони її до серця мого, начеб вона була кроплею крови його.
Відіслали вони її до розуму мого, неначебто вона думкою була.

Ї була вона мов дичина в лісах гонів темних
і мов заляканий птах у вселенній мертвій.

Ї була вона наче ця, що життя все вмирає.
Але ти молилася за неї, й це вирядувало її,
ти жертвувала за неї, і з того прохарчувалась вона.

Ти оплакувала її мов клейнод, тому голосить вона ім'я твоє.
Ти вознесла її мов королеву, тому лежить вона у стіп твоїх.
Хто хоче обмежити право бути вірним тобі?

ГОДИННИК

(Докінчення)

Коли я прибув у хату, то як завсіди так і тоді перш усього подбав про свої цвіти. На сам кінець занявся я китицею дикої рожі, яка стояла у мене на столику. Старанно пообтинав я відцвілі рожечки, вилив стару воду, а налив у вазу свіжої. Опісля серед думок поклав я новий годинник під китицю, яка складалася тепер уже тільки зі самих пупянків.

На диво не снився мені годинник цієї ночі, та заедно бачив я перед собою рожі. Не мав я одначе ясных споминів про сі помотані снища. Знав я тільки, що рожі до когось там промовляли на свій чудний мові та чув, як вони пахли.

Другої днини збудився я дуже пізно. Сонце стояло вже високо. Я встав, та мав почування, що спав погано. Бач здавалося мені, що всю ніч жив не своїм життям а чужим. Тодіто нагадав я собі знову й годинник. Сейчас перейшов я у робітню, щоби оглянути сей дрібенький мистецький твір при денному світлі. Перше, що побачив я в кімнаті, се були мої рожі; мало не всі їх пупянки розцвіли через ніч, а вся кімната була повна їх пахоців. Другий погляд звернувся до годинника. І ось знову видалося мені, що я у сні. Невже сей годинник живе тепер у якомусь зовсім другому світі? Зі сказаною швидкістю бігли вказівки довкола вказівника, а секундової вказівки зовсім не було й видко. Швидче чим у нас мінути, минали місяць за місяцем. Глянув я на число літ і побачив виразно 18. Та вказівки летіли дальше, тікали місяці — ось годинник вказує березень, ось квітень, ось травень, вкінці почувається голосніщий звук, бож се був саме червень — ніби дзвіночок дзвонив — а там посувається річня вказівка і показує 19! Що се за числення? Коли узяв я годинник до руки, то видалося мені, що держу в руках якусь незвісну планету, що живе окремих, своерідних життям. Вона здавалася мені тяжкою і щораз то тяж-

шою, а в її тьмавому нутрі скривалося щось нечуване, несамовите. Тай навряд чи питав я ще, що саме і як діється. Бо й чи жив я ще взагалі у світі?

Швидким рухом сховав я годинник у кишеню — се моя хозяйка застукала до дверей, а там і увійшла зі сніданням на підносі. Вона накрила стіл і поклала побіч почту, якою я сейчас занявся. Бач не мав я найменчої охоти запускатися з сією доброю жінкою в один зі сих безконечних розговорів про ціни вугля та хліба, або про сусідів. Сим разом стара штука вдалася і хозяйка лишила мене самого. Та з почтою одержав я рівночасно також коректу могого нового твору. Тимто й забув майже про годинник і став з цікавістю переглядати аркуші, бо правду кажучи, з цього твору не тямив вже нічого крім мельодії. Першим словом, яке прочитав я, було:

„*Media vita in morte sumus*“, тобто: Серед життя окружає нас смерть. І нагло нагадав я собі годинник знову. Легка дрож проняла мене, коли я нагло почув його чикання та його дивовижню вагу. Мимохіть мелькнула гадка, що я на ділі приніс собі в хату домовика. Але ні — треба було вибити собі з голови сі дурниці, яких вину поносила очевидно тільки несамовита поява чарівника, а хто знає, чи й не вчерашне вино. Бо, що хід сього годинника був зовсім не схожий на хід якогонебудь порядного годинника теперішности, то се було хіба більш чим самозрозуміле з огляду на його вік.

Та проте справа ся займала мене неподільно навіть підчас снідання та підчас коректи і то мимо моєї волі. Я рішився таки сейчас запитати про гадку одного приятеля, якого збірка годинників моглаби стати славою неодного музея. Бач він збірив їх не тільки з мистецьким смаком, але й із основним знанням. Я відложив отже папери, а пів години опісля сидів я вже напроти приятеля й видобував з кишені годинник.

— Яка твоя гадка про нього? — спитав я.

Він глянув на мене, а там, і наклонив своє бліде, розумне лице над сим мистецьким твором. Приглядався йому довго, потряс головою, видобув з футуралу чималі окуляри у роговій оправі і знову приглядався годинникові — а там намість заложити окуляри, всадив у праве око люпу. А тоді знову потряс головою. Опісля пробував відчинити покриву.

— Ні, — сказав врешті півголосом, — се неможливе! Оправа є прилютована...

— Алеж прошу тебе, друже, — закликав, я — се хиба виключене! Прецінь горяч розплавленого металю мусілаби усе понівечити!

— Певно, певно! Та проте воно так є. Я й сам не розумію сього.

— Хай і так, але годинник сам собою?

— Що до сього, то се для мене справді загадка. Се просто безпримірне. Правда, доволі є старих годинників, які показують так добре роки як і секунди, але цілий вигляд.. усе зовсім інакше. А там... він іде ще знаменито... тільки рік показує фальшиво.

— Так, — замітив я, — вчора вечером показував зовсім виразно 1925, та сьогодні ранком бачив я, як перескакує з 18 на 19...

— Не вже? — здивувався товариш, — а ось маємо 324... се дата нікейського собору, о скільки пригадую собі гаразд. Чи не мігби ти мені лишити тут сього годинника на кілька днів? Може бути, дам тобі таки красше пояснення.

На се я радо згодився, а коли по хвилі відійшов від товариша, то почув чималу полекшу, ось немовби визбувся з хати добрим способом злобного домовика — біса. Та проте вже слідуєчій днини відчув я якусь несамовиту тугу за годинником, яка росла з години на годину аж до просто фізичного болю. І вже хапав я за капелюх та загортку, щоби відвідати приятеля, коли саме у сю хвилю задзвонив хтось до дверей, хозяйка відчинила, і у хату ввійшов мій друг. Його лице було блідше чим завсіди й мені вдалося навіть, що в його волоссі

провивається більше срібних ниток чим учера.

— Відношу тобі твій годинник! — сказав він сливе шепотом, наче боявся, що годинник, який він саме поклав на стіл, мігби се почути.

— Щож, — спитав я, — чи найшов ти у ньому щось замітного? А там, що тобі властиво сталося? Як ти виглядаєш?

Втомлено, та все таки наче з полекшою опустився він на крісло.

— Чи знаєш ти, що саме показує сей годинник від учера вечера й то точно до мінути?

Я тільки глянув на нього: мене просто лякало дізнатися про се.

— Мій вік, — продовжав товариш повагом, — довжину моїх днів показує він саме... сьогодні ось знову о одну днину більше.

Я намагався, на вид безжурно, говорити дещо про случай чи як там. Одначе мій друг усміхнувся болісно і взяв знову годинник зі стола.

— Бачиш? — сказав, — трицять вісім літ, десять місяців, дванацять днів... се точно правда... Але се, що мене у даній хвилі так поразило, се ось що... от тут найшов я у прикрасах оправы отсей гузик. Він двигается. Якщо його покрутиш, то механізм сейчас перескакує і годинник іде на задгузь!

— Узад?

— Так, до певної міри... Тільки що числа літ і днів не маліють від тої точки, до якої дійшли... Се не те...

Він цідив слова нехотя, немов жартом. І знову показав мені годинник.

— Трицять вісім літ, як сказано, — а тепер уважай! Тут покрутив маленький, ледви замітний гузичок. На оден миг припинився хід годинника, наче биття серця, а там загуркотіло й забрязчало через хвилину, неначеб у ньому спустилася пружина. Счезли числа літ та місяців, обі великі вказівки повернулися швидко зправа на ліво раз — два рази, опісля успокоїлися за одним махом і годинник тикав далі. По секундovій вказівці бачив я сейчас, що годинник іде взад.

— Нумо! — сказав мій друг, — приглянься тепер числам!

Я похилився над стукотячим приладом ще дужче і нагло зірвався крайно заляканий.

— 0 літ, 3 місяці 12 днів, 1 година... прочитав я півголосом.

— Правильно! — кивнув головою приятель, — коли я в останнє дивився, то були ще дві години... Бачиш, як меншає число мінут?... А врешті, чи розумієш те все?!

Я не відважився висловити здогаду, який зродився у мене.

— Ось усе, що остає мені з життя... — прошепотів він, — за три місяці та дванацять днів умру!

— Хай чорт пірве се прокляте нюрнберське яйце!* — grimнув я. — Воно ж зводить з ума навіть тебе, що поміж усіми моїми товаришами найбільш тверезо думаєш! Ба, колиб так я... се булоби зрозуміле!

Він не відповідав.

— Ти розкажуєш, — спитав, — що вчора вранці показував годинник дев'ятнадцять літ?

— Зовсім певно!

— Якжеж те можливе? Якщо він ішов узад, то хибаж се мавби бути останок твого життя?

Я засміявся злісно.

— От не осмішуй себе! Усю ніч годинник лежав спокійно на столі оттут під китицею рож. Він мені навіть не привинився.

— Рожі! — промовив товариш, а в його розумних сірих очах блиснула іскорка розуміння. — Так, рожі! Видно, що в сей мент мали вони дев'ятнадцять літ.

— Хибаж я чарівник, щоби вмів через дев'ятнадцять літ переховати рожі свіжими?

Він усміхнувся.

— Невжеж людина розуму має повчити тебе? Чи ж бачиш, що сей годинник наставлений після людського поняття часу? У ньому може бути тільки одна душа... Се значить, що наколиб сі рожі були людьми, ось хочби дівчатами, то сі рожані дівчатка малиби саме дев'ятнадцять літ. Та ось, — тут узяв капе-

люх, — вибачай! Не хочу я вже нічого прогайнувати з моїх трьох місяців!

І заки я зміг відповісти йому хоч слово, опинився я одним одиє.

Чув я ще тільки його спішні кроки на сходах, що тихли з кожною хвилиною, аж втихли. Мене проняло жалібне почування наче при працанню і розлуці.

Слідуючої днини мусів я в пильній справі поїхати у Швецію. Годинника не брав я зі собою. До товариша писав я сейчас зі Штокгольму, та не одержав відповіді. Тоді рішив продовжити свою поїздку і так переїхав я усю Швецію аж до Гапаранди, а звідсіля через Фінляндію подався у Гельсінгфорс. Одначє й тут не ждала мене ніяка вісточка від приятеля, якого речинець минав саме на днях і після трьох місяців очікування й муки мало для нього початися красше життя. Щойно тепер міг наглядно пересвідчитися, що годинник очевидячки тільки закпив собі з нього.

Коли я висів з пароходу у Штеттині, роковий час уже минув. Наче освободившись від нічної змори, всів я до берлінського поїзду й розложив найновіші німецькі часописи. Майже рівнодушно прочитував я їх і складав знову оден за другим.

— Добродію, ось вам випала газета! — сказав у сю мить якийсь добродій, подаючи мені часопис.

Я й забув подякувати, бо ось у мене наче грім ударив, як тільки глянув я на часопис: у ньому бач прочитав я відразу... посмертну вістку про мойого друга! Точнісінько в означений годинником день помер він на запалення легенів.

Найрадше бувби я хочби й сейчас завернув назад у Гельсінгфорс, коби тільки бути здалека й якнайдалше від годинника. Та заразом відчув я, як звільна потопая у якусь страшенну самотність, чи радше завміраю у ній усім еством. Для мене перестав уже естувати світ, а всі земні справи одна за другою тратили весь змисл.

У цей мент бачив я знову перед собою мойого друга, так як при наших останніх сходах, коли то він так спо-

* Так називають найстарші годинники Нюрнбергу, яйцеватого виду.

кійно говорив про свою смерть. І ось бачив я, що сей гарний спокій приходить і до мене. Він підходив щораз то ближше і ближше, аж укінці після довгої надуми рішив я вертати сейчас домів. А тоді почув я, що сей спокій обнімає мое буття неподільно.

— Дуже дякую! сказав я тепер добродієві, який подав мені був часопис. Я бачив, що ще можу се зробити, бо він ще навіть не взяв назад простягнутої руки. Моя надума тревала отже тільки маленьку часинку, а міжтим мої гадки пробігли за сей час цілі вічності.

Слідуючої днини сидів я вже знову над своїм годинником. Усю ніч носив я його на ремінці на руці. Бач я бажав зовсім тверезо і пляново почати досліди над сим несамовитим приладом.

Отже перш усього вичислив я аж до мінути точно довготу мого життя. Та нагло, не порівнявши навіть мого рахунку з годинником, кинув я перо й засміявся.

—Щож се значить час?—впало мені на гадку. — Часу немає прецінь зовсім! Щож мені зі сих просто діточих указок годинника, який прецінь тільки означає час після сонця?.. Але все таки — може в ньому є мелодія? Мені видалося, немовби з нього звучало поволі, дуже поволі якесь позасвітове лярго. Не звуки се і не слова, та все таки виразна мелодія, яка лежить поза звуком і словом. Я знав її гаразд:

Сонце звенить на давній лад
У співі братніх сфер..

І я застидався зза своєї гадки, що то мовляв „тільки після сонця“. З якоюсь понурою пошаною взяв я до рук годинник. Так, він показував мої роки, точніше, чим я сам міг був подати. І коли я так роздумував над сією непомильною точністю, яка обіймала навіть перші хвили ествовання, нагло проявля мене дрож розуміння сієї у своїй величині безмірної події, як то я увійшовши у тіло та дух, уперве приймав у себе ярке світло сонця, опари землі та лучі планет, що кружили надімною. І знову глянув я на годинник. Повний таємниць прилад помандрував теж узад за моєю думкою — счезли

роки, місяці, дні і він витикував тихо, нечутно перші секунди моєї першої мінути. Знаю тільки, що ось тоді зробив я зовсім річеве помічення, що годинник має силу і змогу увійти з кожним, хто його носить, у духову лучбу. Та опісля мої гадки ніби осінні бурі, понеслися з шумом знову через мовчазний, гарний — а так сумовитий ліс моїх споминів. Се було так, як коли нераз у сні пролітаю понад осяяні місяцем гори моєї вічності. То тут то там пристаю і бачу ось знову як колись давно великооку серну у лісі, що неначе весь час стояла там і тільки ждала мого повороту. А я стою дитиною зовсім близенько і приглядаюся їй у неземному захваті. Ось я рухаюся, а вона тікає стрілою по торічному листі та по склоні тоїж гори, що тоді.. А там оглядаюся ще раз і знову бачу серну, яка стоїть і жде. І слухаю з молитвенною набожністю мелодію, яку до сих картин виграває годинник.

Що раз було, ествує все,
Уся минулість, се лиш сон,
У сні за роком рік іде..
І лиш на всезеленім пні
Дерев із вічності саду
Цвітуть листки колишні всі,
Незрушені крилом часу.

Ніколи не чув я цих слів, ні не писав їх, та проте вони звуком своїм провожали мене у могому леті крізь вічність.

І знову мушу спочати. Бачу ось жерело, біля якого сів я ще хлопчиком. Як тоді шумить вода і як тоді великується пструг, пливучи долі потоком. Потому боці понурі ялиці, а у віддалі червоний верх вежі старого монастиря. Від села чувається покрик півня, як тоді.

Нагло годинник стає. І ось бачу зі страшною ясністю се, що я тоді тільки відчував: там поза жерелом чи де іноді у срібному водопаді пробуває Предвічний, а з його синьої мантиї пливуть води безвиводно, та завсіди є се одна й та сама філя, і то саме ся, яка пливе на Сірію та серед лянних пропастей Сатурна. А покрик звірнини й понурість ялиць — все те одно, вічне в його серці і непроминаєме.

Та ось годинник тикає знову, а я лечу даліше у мріях. Ох, я знаю гаразд, скільки мені літ. Так, знаю! Се саме сі осінні дні, у яких найшов я і втратив Регівіссу! І ось у здержуваному захопленню щастям почувається наче *Andante con moto*:

Що раз було, ествує все...

І я живу прецінь уже не в сні. У товаристві Регівісси проваюся саме тою дорогою, до якої звик. Довкола нас мають бліді листки, повітря холодне і дивно тихе. А в горах і у шляхах, у скошених сіножатах та у відцвітаючому степу почувається питання, спрямоване у тьмаву вічність. Німо ступає біля мене русьва дівчина. Вона ніби спів поважних буків або степу, ніби посестра усього що відцвітає, суджена осінного вечера — вона моя сестра й суджена. А я ступаю біля неї поміж понурими тисовими живоплотами парку і дивлюся, як вона хилється до горючих краскою айстрів. По темній воді їдемо човном і ніодна хвиля не ворухиться. Круглі листочки водяних лілей уже поблідли, а за кожним ударом вітру з боків, які наче склепінням покривають широкий водяний шлях, паде дощем на нас пестре листя. А ми пливемо щораз даліше. Довкола нас, як далеко сягне око, розвернувся парк, а водяний шлях леститься чорний і спокійний перед нами, неначе веде у нескінченість вічності. У ясному лучистому волоссі Регівісси видніє ніби самоцвіт з вінця смерті зівалий листок. А у віддалі цвітуть уже бугорки вічності...

Що раз було, ествує все,

Уся минулість, се лиш сон...

Усміхаюся. — Дивлюсь в очі Регівісси. Зовсім так, як глядів я у їх вічі, коли вона вмірала. І ось чую виразно, звучно, нічим великодні дзвони се, що сказали мені тоді сі осінні очі, коли заплющувалися до сну вічності.

Як скажені забігали нагло вказівки годинника. Та вони кажуть мені тільки те, що знав я вже здавна а саме, що:

— Ми здоровили тебе, коли вперше сонічко здоровило росу, коли то перед вічностями на престолі Богів лунав клич любови Батька до Сина та співали зорі

і світи. А коли Всевишні подумали собі тебе і сотворили тебе і ти зійшов із ступнів престола, то й тоді вже здоровили тебе сі очі, хоча вони тільки мріяли і спали... ох, як сі очі кликали! А в усьому, що тебе тішило, у різдвяному снігові й у великодніх дзвонах, у дощах усіх осеней — скрізь стрічають тебе мої очі... Тож ходи!... Серед парку, дома, чи тут, скрізь стукає вже хтось до воріт... Ходи милий, я поведу тебе... проведу тебе до мів, до сну вічностей, ходи!

Як виразно чув я сю мельодію, як легко було перекласти її на слова! Зовсім певно не снилося мені се і я не вдумав сього. Я пережив се просто, тільки сим разом уже більше свідомо. А годинник тикав передімною. Ніщо не проминає безслідно. Кожде переживання є пережите вже давно. У сні життя перерисовуємо тільки обриси і кидаємо пережите десь високо у нескінченість. А там кружить воно незмінно наче зоря, як перед вічностями.

Годинник тикав даліше. Я глянув на вказівник. „Триста двацять чотири роки“, прочитав я і подумав знову, як і мій друг, що се дата нікейського собору. Отже внутрішню мав я тоді триста двацять чотири роки.

Літа бувають часом годинами, години літами!

А годинник тикав щораз швидче, Ось його тикання стало схоже на шум а там здавалося, що переходить у хвилююче звеніння І знову чую, як гомін великодніх дзвонів несеться понад горами моєї вітчизни.

Хтось застукав до моїх дверей я повернув голову і нагло видалося мені, що чую ніби пахощі фіялок Але ні, я певно помилився і був навіть вдоволений що се мнине стукання прикликало мене назад у дійсність. Я глянув на годинник. Та він знову показував мій справжній вік і то властиву дату, а не якусь комічну дату собору.

Та ось тепер забажав я сейчас таки зробити другу пробу: як довго мав я ще жити? Відважно надавив я гузичок. Знову брязкіт, перескок і перепинення, а там... Роки летять узад. Ось вертається і се-

кундова вказівка. Як довго отже? Я сидів, та серце здержалося у груди. Років —ніодного, місяців — теж ні, навіть години ні одної. Годинник вказував одну мінуту і дві секунди. Неможливе! Та стукіт повторився знову й виразно почув я пахощі фіялок.

— Пршу! — закликав я дивлячися на годинник.

Ще трицять секунд!

Тихо відчинилися двері. Блеск стояв у кімнаті і щось темне, темно-фіялкове. Була се Регівісса, моя соняшно-русява подруга. Ясним поглядом гляділи на мене її осінні очі.

— Приходжу забрати тебе домів! — сказала своїм темним голосом. І немовби ніщо не ділило нас ніколи, весело подали ми собі руки.

А там і пішли ми.

На сходах стрітив нас чоловік, який з пошаною зняв капелюх. Я пізнав його сейчас. Се був чарівник.

— Я бажавби взяти назад! мій годинник! — сказав.

Я кивнув тільки головою, а Регівісса усміхнулася.

А на дворі дзвонили дзвони.

В. Лімниченко

ЗАВІЩО?

Проміж країнами життя і смерти розіклалися широкі межі... Простелилися пустарні облоги з терням і колючками.

І йдеш отими широкими межами, наче зачарований.

Дивишся: перед тобою терня, за тобою колючки, а з твоїх покалічених ніг спливає кров...

Твоя глибінь скиглить:

Завіщо?

І губиться це скигління над церковними хрестами...
Над сплетами Христового терневого віночка...

А. М.

Шелест..

Смерть чи життя!..

то — сон приснився дивний...

шелестять збіжні лани

бо час настав жнивний...

то — сиплеться зерно у полі,

кокос половіє ..

і в спеці південній

земля то мліє...

Шелест....

Смерть чи життя?...

то — серце чиясь беться ..

чиясь доля горює...

мовчання...

ніхто її не чує..

то — сон приснився дивний...

Олекса Бать

ТРАВНЕВІ ПОЛЬСЬКІ ПОДІЇ В ІСТОРИЧНІЙ ПЕРСПЕКТИВІ

ЗМІСТ: *Несподіваний поворот до влади Й. Пілсудського в травні 1926 р. — Дальший хід подій. — Щоб зрозуміти причини — треба вглянути в історію Польщі. — Чим є історія Польщі. — Роля т. зв. „kresów”. — Доля кресової шляхти. — Дві ідеології тої шляхти. — Дегенерація польської шляхти на західних землях Польщі й Конгресівки. — Мішанько-націоналістична демократична ідеологія. — Докладний розгляд і аналіза сих трьох ідеологій: революційної, консервативної і демо-кратично-націоналістичної — Відмінні умови в австрійській займанщині. — Становище польського пролетаріату. — На кім спирається влада Пілсудського — Польська „активна політика” піде напевно в напрямі Сходу по думці кляча: „Polska, Ruś i Litwa, to jedna modlitwa”. — Що мусять усвідомити собі Українці?*

Коли перший начальник Польської Держави — Йосиф Пілсудський захопив знов владу в Польській Республіці — всі, що цікавляться долею Польщі та взагалі Сходу Європи, мусіли звернути на цей факт пильну увагу. Громадсько-політична думка зах.-європейська та українська, вихована в традиційних поняттях партійно-демократичних назв та звикла розглядати всі явища соціального й історичного життя під кутом шаблонного змісту, що під тими назвами ніби ховається — і в даному разі не відступила від трафарету.

Люде, що не були знайомі з внутрішніми відносинами Польщі, з психологією польського громадянства, зі законами розвитку польської національно-політичної думки, — а до таких належить більшість інтелігентського загалу, — так і зрозуміли змісл того, що трапилося. Ті, що належали до табо у право-буржуазного, націоналістичного (в країнах дружніх Польщі) — були збентежені, — ліві-ж, радикали або соціалісти — не ховали свого захоплення — одним лівим урядом більше! Мені пригадується наївна радість чеської „Pravo Lidu” (с-д.) та з листи Крамаржівських „Narodnich Listu”, які писали, звертаючись до святкуючих перемогу чеських есдеків з іронічними словами: „Hleda se socialisticky general”! — „Пошукується Соціалістичний Генерал”! Очевидно для аналогічного Coup d'Etat у себе в Чеській Республіці. І всі були зацікавлені, всі чекали чогось значного, і — мабуть не помилялися, бо прихід до влади (в другий раз) б. Вождя Польських Революціонерів та б. Начальника Держави — сам по собі факт, з яким треба було числитися.

Але щож таке сталося через деякий час?

Маршал, що захопив владу при допомозі війська та активному співчуттю лівої частини польського громадянства — не проявляв особливих намірів взяти т. зв. лівий курс, якщо не рахувати притягнення до уряду де-кількох своїх старих друзів пе-пе-есів, як прии. Морачевського. Натомість несподівано для всіх, себо для тих, що не мали змоги знати дійсних намірів Маршала (мабуть знав їх лише він сам), цей останній в оточенні своїх найближчих старшин та шефа політичного департаменту Світалського зявляється в Несвіжського замку князя Радзівіла під претекстом покласти вінок на могилу свого буйшого адютанта, який загинув підчас наступу на Київ та походить з того ж роду. Туди-ж зізджаються чільні представники польської магнатерії. Незабаром два віленські монархісти Мейштович та Незабитовскі стають міністрами. Відбуваються горячкові наради та зізди великих землевласників, промисловців. Польський консервативний рух набирає досить широкого розмаху, організується польський монархічний рух. По Несвіжі йде Dzików гр. Тарновського і всім стає ясно, що на арену політичного життя виступає нова сила, сила маєтних клясів, переважно великопанська хліборобська і то в ролі не тільки льояльної або прихильної до уряду Бартля, а навіть як рішаючий чинник. Отже переворот довершено не для „лівого курсу” а для чогось такого, що з умовами демократичної політики мало погоджується. Дячого ж отже?

Щоби відповісти на це питання, мусимо передовсім зробити короткий екскурс в історію Польщі, прослідити етапи розвитку різних соціальних груп у різних районах історичної Річі Посполитої та їх звязок з польськими національно-політичними ідеологіями до останніх часів.

Історія Польщі — се історія її шляхти „Польща виникла, як пише В. Липинський, — із розселення між пасивною славянською масою прекрасно зорганізованих войовників — ляхів, які були мабуть дансько-норманського походження. Ляхи скоро осіли землю та разом з місцевим клясократичним ядром витворили перший основний кляс лицарів-землевласників“, а разом з тим поклали основи Держави й нації.

Але кількість цих войовників, що тягнула зі Заходу була настільки велика, колоніальне поширення на чужій території було таке значне, рівно-ж як і непомірне збогачення, що це привело кінець-кінців до зведення королівської влади на ніщо, до втрати почуття рівноваги між численною аристократією й пасивними масами і в результаті „запанувала самодержавна олігархія республіканської шляхетської демократії“.

Крім того, найбільше войовничі елементи емігрували в прилучені українсько-литовсько-білоруські території, там в значній степені засимілювалися й поклали основи місцевим національним аристократіям, місцевим державам, як прим. наша „Козаччина“.

Крім дуже сильного й постійного руху зі Заходу на Схід, який був корисний для східних окраїн, а некорисний врешті для центру й заходу, відбувся і протилежний йому рух зі Сходу на Захід.

Найбільше пасивна шляхта — та, що не могла асимілюватися на новій території а разом з нею слаба частина української та білоруської шляхти, що шукала собі захисту від власної безсилля улаштувати співжиття з місцевим населенням та одоліти місцеві, сильніші від польських, пасивні маси — купчилася на західних окраїнах польської Держави.

Таким чином стверджуємо історичний факт, що східні окраїни Польщі витягали з неї все, що було там кращого, натомість свої найгірші елементи віддавали Заходови. Це дасть нам ключ до зрозуміння другого факту:— схід давав контингент людей, що витворювали ідеології войовничі, в їх революційному або консервативному відламах, захід став тереном, де буйно розцвітали ідеології демократичні.

Як вже зазначено, східні окраїни створили умови для більшої активності та більшої войовничості місцевої шляхти. До цього ще треба додати, що все найважливіше в історії Польщі — відбувалося на цих східних окраїнах. Діячі цих окраїн були головними фігурами польської історії. Все те, що звязане з Литовською Унією, козацькими війнами, повстаннями проти Росії — це історичні події східних окраїн. Останні три століття так чи інакше, а останні два — можна сказати виключно, — Польща, Поляки мали до діла з Росією.

Польська шляхта на Україні, Литві, Білорусі силою історичних подій звикла до того погляду, що неможливо собі уявити Польщу, польськість інакше, як у противенстві до Росії, або в боротьбі з нею, як щось по суті вороже Росії або руськості, у всіх її навіть місцевих проявах. Навіть консервативна торговицька шляхта після реформи 1861 року переконалася, що царська Росія не буде надійним захисником її соціального становища. Події в 1905/6 році й остання революція підтвердили цей погляд.

Доля цієї окраїнної шляхти дуже трагічна.

Кровю десятиків поколінь збудувала вона історичну Річ Посполиту, кровю де-кількох поколінь заплатила за спроби зреалізувати свої ідеали під Росією, і в результаті ця шляхта почуває себе чужою не тільки на своїй предківській Землі

українській чи білоруській, але і в Польщі етнографічній. Факт її тяготіння до матірнього пня — корінної Польщі вже сам по собі не дає їй змоги асимілюватися з місцевим населенням, а цей факт у свою чергу вже не один раз виганяє її з рідних осель на еміграцію в корінну Польщу. Приходиться відмітити, що добра якість „кресової“ шляхти в значінню активності є вкупі з цілим рядом інших умов не вистарчаюча для вирішення проблеми її співжиття з опірними місцевими українськими й білоруськими масами. Факт її польськості — се джерело її слабости.

Всеж дуже добре помічається значна привязаність до місцевого краю й населення, до романтичної минувшини, шукання якогось нереального компромісу з місцевими вимогами — разом зі старою дуже часто фанатичною кровною родовою ненавистю до російської Держави, до російської культури. Ці прикмети дуже часто пересякають весь спосіб думання східного шляхтича.

Наслідком такої психології є основна ознака ідеології, що виросла на східних окраїнах — їх проти-російський напрям, радикально-політичний революційної частини цієї шляхти, національно-культурний частини консервативної.

Коли придивимося шляхті західних земель Річи Посполитої, то нам представиться зовсім інша картина. Як уже зазначено, тут купчилися пасивні, паціфістичні збагатілі, взагалі менш лицарські елементи. Ця шляхта почували себе тут досить певно, бо перед собою мала войовничу кресову шляхту, що тілом своїм захищала її добробут та спокій, а під собою дуже слабів, в порівнянню зі Сходом, пасивні маси місцевого населення. Всі ці обставини разом витворили мирний, маючий нахил до компромісу, егоїстично-лукавий та мало-ідейний тип шляхтича корінної, західної Польщі. Не прийшлося йому ні кидати десятки разів своїх зруйнованих осель, ні тисячами населювати Сибірські простори. Не було тут де взятися запеклій ненависти до Росії, тим більше, що всеж і відношення до поляків у б. Конгресівці було без порівняння кращим ніж на Україні, Литві, Білорусі.

Крім цього, економічна політика Російського Уряду дуже розумно звязала ці землі сіткою економічних інтересів з рештою Імперії. Без факту приналежності б. Царства Польського до Росії, з відсутністю митних кордонів для польської промисловости не можна булоб уявити собі бурхливого розцвіту варшавської та лодзької промисловости, яка останні роки перед війною побідно й безборонно конкурувала з промисловістю московською та побивала її на ринках Сибіру й Туркестану, необмежено володіючи ринками т. з. західно-руських губерній, — Литви, Білоруси та Правобережної України. Розцвіт цей створив міцну буржуазію (одночасно й пролетаріат), а ця в свою чергу створила за посередництвом здеклясованої шляхетської інтелігенції відповідну ідеологію і компромісову й русофільську, ідеологію — буржуазно-демократичну та націоналістичну. В основі цієї ідеології лежить стремління мійської буржуазії та здеклясованої шляхетської демократичної інтелігенції забезпечити своє матеріальне становище та потребу в інтелігентських професіях. Ще далі на Захід, у Познані, Поморю та Шлеську, маємо загартовані в боротьбі з німецькою експанзією елементи, але якраз в силу цієї експанзії — виховані в умовах оборони та витревалі культурно-господарської праці. Боротьба з германізмом не сприяла ніяким антиросійським настроям, а навпаки скеровувала думку місцевого польського громадянства в бік славянофільських ідеологій, симпатизуючих з Росією, та головного ворога добачуючих в Німеччині.

Таким чином створився ґрунт для ідеології революційних чи консервативних та анти-російських на Литві, Білоруси та Правобережній Україні, серед войовничої з природи шляхти; Конгресівка та Познанщина сприяли

ідеологіям міщансько-демократичним, русофільським та націоналістичним. Умови-ж австрійські, східно й західно-галицькі настільки відмінні, що на них спинимось при розгляді кожної ідеології зокрема.

I. Ідеологія революційна. Провідна верства революційної шляхти складалася переважно з тої частини східно кресової шляхти, яка або здекласувалася та не посідала значних маєтків, або стратила їх після повстання 1863 р.

Для цієї категорії справа представлялася так: їй 1) або залишалось прийняти ідеологію територіально-місцеву та злитися політично, культурно та національно з автохтонами; для цього треба було-б їй органічно ввійти в склад місцевих соціальних груп — що для цієї вже здекласованої шляхти було неможливим, або 2) шукати спочинку, а фактично політичної смерті на лоні формуючоїся польської демократії під Варшавою.

Оба ці шляхи булиб для войовничої, але почувуючої себе польською, шляхти — неможливі. Залишався третій шлях: шлях прищиплення войовничої національно-революційної ідеології такій етнічно польській соціальній групі, яка-б в силу своєї соціальної природи найбільше надавалася для зреалізування революційної програми революційною тактикою в умовах царської Росії. Таксю групою був пролетаріят Конгресівки. Зв'язавши з ним свою долю, кресова шляхта з одного боку не потребувала відмовлятися від своєї польськості, з другого реалізувала свій войовничо-революційний темперамент. Зі зеднання цих двох елементів, східної шляхти та польського пролетаріату і зародилася П.П.С., а „Вожд пепесівської охлократії, Йосиф Пілсудський, кресовий шляхтич, уроджений консерватист, стає в Польщі репрезентантом ідеології революційного пролетаріату“ (В. Липинський).

Російська дільниця дала П. П. С. — Вожда, групу перших провідників і масу мійського пролетаріату. Неможливість легальної роботи, приневолила партію піти шляхом революційним, терористичним, який виховав П. П. С. в душі військової дисципліни, єрархії та сміливості, прикмети, що дуже причинилися до майбутньої військової організації. Легальна-ж праця провадилася в Австрії, де був краєвий сойм, віденський парламент та преса.

Польські легіони, що зародилися в Австрії, були висловом національної ідеології та войовничої природи польських пепесів, цих національних революціонерів по сумі, котрі всю силу своєї духа спрямували на боротьбу з царською Росією.

II. Консерватисти на б. російських територіях були значно сильніші на землях В. Князівства Литовського ніж на Україні. Причин цьому де-кілька: 1. давний характер осілості й державницькі традиції Великого Князівства Литовського 2. менший опір місцевих пасивних мас. Місцевий „поляк“ — землевласних може цілком свobodно погодити свою польську національність з привітністю до традицій Великого князівства Литовського, як окремої держави, в той час як на Україні, місцевий консерватист мусить або цілком перейнятися українською ідеологією або буде чужорідним тілом, що шукає захисту в метрополії. Доказів можна навести багато: Наприклад, підчас свobod 1905-6 років були на Литві й Білорусі досить поважні організації територіально-консервативного характеру, як напр. „Stronictwo Krajowe Litwy i Białej Rusi“, в той час як по Україні таких організацій не було, (за винятком одної подібної і то не маючої успіху організації, створеної гр. М. Тишкевичем). В той час, як під німецькою окупацією білоруські католицькі пани творять поважну групу місцевого поміщцтва, входять в склад Білоруської Ради (група Скірмунта-Кондратовича) та дають першого голову Білоруського Уряду — Романа Скірмунта, українські правобережні пани зі своїм союзом хліборобів католиків не грають особливої ролі, заняті лише обороною своїх вузько клясових позицій та уступають майже монополь у творенню Гетьманщини шляхті лівобережній. Цей факт має дуже велике значіння, бо коли Польща станула на ноги й почала поширюватися в стрем-

літню до кордонів 1772 року—різної тактики вживала а відносно до кожного окремого краю:

1. Галичину прийшлося просто завойовувати отвертою фізичною силою й робив це вшехполяк Галлер — ознака високої національної свідомости місцевого українського населення, котре виключало які-б то не було компромісові шляхи.

2. На Вильно, це найдорше для Пілсудського місто, треба вже було фігового листочка — „Литовсько-білоруської“ дивізії пілсудчика Желіговського та проклямацій про Велике Князівство Литовське:— ознака, що місцевий польський елемент в силах опанувати цю територію, але лише під гаслом традиційної державности.

3. На Україну можна було рушати лише в якости союзної сили уряду „незалежної“ Української Народньої Республіки.

Ці ознаки потрібні для того, щоби определити — в який бік потягнуть кресові консерватисти й які власне проявлять більшу активність, Литовські чи Українські.

Загалом, Росія представляла дуже слабеньке поле діяльности для консерватистів, бо помимо чисто політичних умов життя, сама консервативна природа цієї шляхти, отже так чи инакше звязана з місцевим життям, не давала можливости розгорнути польської державної идеольгії, яка до війни 1914 року представлялося зовсім нереальною для цих територій (Литви, Білоруси, України). Подібно як у відношенню до П.П.С., Австрія і тут відограла позитивну ролю.

Територію Галичини, при огляді польського консерватизму, можна виразно поділити на дві частини, західну та східну.

Західна, населена польським елементом, незагородженим ні з якого боку, могла свобідно розвиватися. Краків, її центр, міг свобідно перейняти та виплекати консервативну идеольгію східної шляхти з отсих причин: 1) незагородженість території національною небезпекою для польськості як з боку німецького (Познань), так і з боку українського (Львів) — скеровувала думку в напрямі загально-польських завдань в історичному масштабі, не відхиляючись в сторону оборони місцевих позицій. Ці загальні завдання й історичний масштаб мусів привести до позиції чолом на схід, себто проти Росії 2) загальна проти-російська орієнтація Австрії, особливо тої Австрії, що шукала своєї идеї, як барієра західної цивілізації в її католицько і соціально-консервативних формах, проти варварської, православної та вже загроженої революційно-анархічним духом Росії. А деж була стара пісня польської східно-кресової идеольгії. Таким чином ся орієнтація погоджувалася з тими завданнями котрі ця идейна *) Австрія старалася виконати: — поставити перегороду російському панславізмові й по можности виховати своїх словян в дусі католицизму та романо-германської цивілізації, щоби мати в них надійних спільників цих завдань. (Докінчення буде).

*) Австрія федерально-консервативна, плянів Франца-Фердинанда, але не поліційно-бюрократична — Метерніха.

Від індивідуальної праці над собою, над досконаленням себе самого, починається гетьманська праця, гетьманська активність і з неї впливаюча організація. А заохочуванням других до такої праці над самим собою через зразкове поведіння починається ширення гетьманської идеольгії. Це її найліпша й найуспішнійша пропаганда. Шлях цей тяжкий та повільний, без зовнішних ефектів — але стаить характер, розбуджує мужність та витривалість, що по нім ідуть.

В. Залозецький

ЗОО-ЛІТНІЙ ЮВІЛЕЙ ЗАСНОВИН ЛЬВІВСЬКОЇ ПОЧТИ

Цього року припадає цікавий ювілей: тристаліття засновин першої листової пошти у Львові, а мабуть також першої на усіх просторах тодішньої Польщі. Із кількох документів втягнених до урядових книг Мійської Ради *) виймаємо декілька відомостей, щоб кинути жмут світла на поштованню та організацію сеї пошти.

Особова почта, що сповняла у малих розмірах завдання сьогодишніх способів особової комунікації (залізниць, автобусів чи літаків) існувала на наших землях уже давніше, зате листи треба було пересилати окремими коштовними післанцями аж до часу, коли багатий львівський купець дорогими матеріями, Роберт Бандінеллі, родом з Італії, занявся після західних зразків організацією листової пошти. По вступних заходах перед королем і воєводою, від яких одержав листи забезпечуючі монопольний характер львівської пошти, та титул „королівського постмагістра“ постарався про потрібні постанови рішачючих місцевих чинників які дійсно винесено на спільній нараді „всіх станів“ міста Львова і вписано 12.V. 1629 року до мійських публичних книг.

Передбачено в них два головні поштові шляхи:

- 1). Львів - Краків через Ярослав, Ряшів, Тарнів та
- 2). Львів - Данціг через Замосте, Люблин, Варшаву й Торунь. Крім цього в міру потреби і в інших напрямках а передовсім Львів - Камінець Подільський - Ясси.

Почта відходить зі Львова з правила раз у тиждень, в суботу. Якщож хтось бажавби вислати кудинебудь довірочні листи раніше, міг зажадати від почтаря окремого „королівського післанця“ і мав право вислати його в якунебудь місцевість, не повідомлюючи нікого про те, куди післанця вислав. В такому разі випроваджував сам післанця за місто, щоб той не міг при тій нагоді взяти в місті або на передмістю чужі посилки. До висилаючого належала мабуть тоді повна винагорода післанця.

Звичайна поштова оплата, як на тодішні відносини не була велика. Від кожного піваркуша або пів лута (дещо більше як 6 грамів) виносила при посилці зі Львова до Ярослава

	1 грош
до Ряшева або Замостя	1 ¹ / ₂ „
до Тарнова або Люблина	2 „
до Кракова або Варшави	3 „
до Торуня	4 ¹ / ₂ „
до Данціга	6 „

Аналогічно до тих оплат оплачувано листи висилані в дальші краї в міру віддалення місця призначення й ваги листа.

Одною з найважливіших прикмет новозаложеної пошти мала бути скорість в доручуванні посилок. Два тижні після висилки листа зі Львова до Варшави міг висилаючий читати вже відповідь. За спізнення відповідав післанець карою до 5 гривень а навіть вязницею, хіба що виказався урядовим посвідченням або посвідкою від поштових агентів т. зв. „коресподентів“, що в дорозі стрінувся з більшою перешкодою.

Почта ручила також безпеку посилки і ненарушимість печатей — себто — тайність кореспонденції. І тут відвічав передовсім післанець. В разі затрати посилки, її придержання в дорозі або відпечатання перед дорученням адресатові, мусів оправдуватися перед пошкодованим, а колиб виявилось, що посилку затратив через злобу або занедбання, мав бути строго покараний.

*) „Acta Officii Consularis“ том 37 документи 348 (стор. 565), 349 (ст. 567) та 368 (стор. 378).

Посередно відвічав за справність пошти її закладник а разом з тим і „королівський постмагістер“ Роберт Бандінееллі, що в згаданім акті списанім на нараді „всіх станів“ зобов'язався вивязуватись як найкраще з принятих на себе, як „постмагістра“ обов'язків та за кожную неточність в доручуванні листів на кожне жадання інтересованих служити виясненням. Вінжеж завідував поштовим ділом в місці головного осідку пошти, цєбто у Львові, а по різних містах на обох головних поштових шляхах держав до цьогож заступників „коресподентів“.

Розносили пошту заприсяжені післанці („курсори“). Їх мало бути щонайменше 12 під проводом „старшого курсора“, якого обов'язком був надзир над точним виконанням поштової служби через післанців. За те одержував дещо більшу винагороду. Таких післанців було в першому році 21. Були це переважно передміщани або бувші мійські слуги, які й досі займалися розношенням посилок на власну руку. В присязі складаній перед мійською Радою або війтом зобов'язувалися відбувати дорогу в означеному часі, відвічати за посилку та її печати а передовсім не приймати від нікого ніяких посилок до місцевостей обнятих сіткою львівської пошти, крім тих посилок які дістануть від постмагістра зглядно його коресподентів або від поодиноких осіб, що в порозумінню з поштовим зарядом уживатимуть їх до надзвичайних довірочних доручень. За порушення цієї заборони карано гривною до 8 гривень, вязницею та усуненням зі служби й наказом займатися на власну руку розношенням посилок до міст на шляхах львівської пошти.

Також приватні (незаприсяжені) післанці, які на поручення приватних осіб та без відома постмагістра зглядно коресподентів розносилиб посланки по шляхах львівської пошти мали бути строго карані, а разом з ними і ті, котрі їх без порозуміння зі зарядом пошти, — висилалиб. В останньому випадку кара виносила 30 гривень та йшла на потреби пошти, а постмагістер мав обов'язок зложити з тих грошей в раз потреби рахунок.

Останні приписи охороняли монопольний характер підприємства, щоб дати йому змогу вдержатись та розвиватися. Та як довідуємося з актів процесу між Бандінееллім а мійською Радою, що відбувся десять літ пізнійше (1639 р.), ²⁾ ця перша почта не вдержалась довго. Бандінееллі, що вложив у це підприємство 1.500 зол. власного капіталу мусів його ліквідувати й то з вини самої Ради міста Львова, яка висилаючи в мійських справах власних післанців ломила постанови, які сама ухвалювала, та і в инший спосіб шкодила інтересам пошти. З тихже актів довідуємося, що в 1639 році почта вже знова була чинна.

²⁾ Фасцикул. 116. акт 6. точка 3.

Мечем і тільки мечем здобудемо свою державність, але мечем лицаря й герое, а не ножакою скритовбивця й погромчика. — Ненависть ширять? — На Україні? — Аджеж колиб оту базу ненависть зібрати, що сьогодні вздовж і поперек по нашій вітчизні бушує — то весь світ затроїти б нею було можна. Ненависть? Аджеж сьогдні немає хати на Україні, в якій не гострилиб нотаино „свячених ножів“. Аджеж у своїх безсилах мріях закованого бунтаря сьогодні що другий українець у крові плавиться на вид чужинцьких емблемів. Ненависть — хибаж вона однозначна зі здібністю не на руїну, а на творчий чин будування нової держави? Так начеб — то досвід нашої Визвольної Війни не доказав, що найкращі, найбільші здібні на жертву наш військові частини були теж рівночасно й найбільше лицарські. І що палив і мордував во імя „святого гніву“ ненависти якраз тільки той мотлох, що на фронті від одної гранати розбігався.

Василь Кучабський

ІДЕЯ І ТАКТИКА.

Дещо про причини слабого розвитку Католицької Акції у нас.

I.

„Радість і одушевлення“ це дві основні прикмети Католицької Акції на Заході. „Радістю радійте“ кличе устами своїх сивоволосих єпископів — Церква. І творяться у Франції, Німеччині, Бельгії, Італії й навіть у тій, мрякою сповитій цілмісяці, Англії—відділи веселих воїнів Христа. Це переважно молодики ще, діти. Наляжать до різних верстов суспільних: робітники, міщане, інтелігенти й селяне. Так, але це справді воїни Христа — це учасники побід, які відносить на Заході Католицька Акція.

Один могутній клич пробивається зі звідомлень ріжнонаціональних відламів Католицької Акції:*) „Переходимо до наступу“. Не треба тут наводити безлічі фактів. Послухайте. В дієцезії вестмінтерській в Англії 120 молодечих проповідників (в тім числі 40 жінок) виголошує на вулицях площах і бульварах католицькі проповіді. В неділю в льондонськім Гайде—парку десятки цих проповідників по черзі промовляють від ранку до пізнього вечора. Хто вони? Це робітники, урядники, студенти й студентки — борці в рядах Католицької Акції.

Щож це за ідея, що так одушевляє навіть флегматичних синів Альбіону?

II.

Католицька Акція це рух, що виріс в Італії на терені католицької Церкви в останних десятиліттях нашої доби. Поглибив, узасаднив і сформулював його теперішній Святійший Отець папа Пій XI. (енцикліка „Ubi arcano“ з дня 23. грудня 1922) і надав йому весь світ огортаючий розмах.

Це не якась нова „організація“, чи „партія“ — з точно виробленою програмою, обмурованою з усіх кінців раціональними аргументами „партійної“ лінії й тактики.

Це перш за все хотіння, глибоке бажання, болюча туга за Христом. Хотіння, дуже часто серед широких кругів католицького громадянства, — неусвідомлене. Хотіння, що не дає спочинку, що спонукує до акції, до діяльності. Це рух, це стихія!

Так. † Стихія. Але не революційна, що нищить й руйнує, що сліхо летить навмання, назустріч злу. Тисячелітній досвід Церкви використав і взяв у карби це хотіння, положив тамі й греблі стихії і спрямував її на новий підбій світа.

Католицька Акція це рух, що обєднує під проводом церковної єрархії активних світських католиків—добровольців. Це рух до дуже високих і далеких цілей, нормований лиш дуже загальними напрямними. А річку активних католицьких добровольців, учасників Католицької Акції — самим собі находити відповідаючі їм шляхи праці. Звичайно,—активним людям важко привикнути до дрібничкових приписів і вказівок — вони знають, що вони хочуть і інтуїтивно вичувають де небезпека і що треба робити.

Отже Католицька Акція це не товариство зі статутами, регулямінами, звичайними загальними зборами і т. п. Це дійсно рух, стихійна католицька діяльність, що впливає з самої вдачі й темпераменту віруючого й практикуючого католика. Це всесвітній, католицький рух, котрий — як висловився один німецький католик **) — бажає проникнути (durchdringen) всіх католиків і їх організації активним като-

*) Звідомлення з Конгресу Католицької Акції в Льсайтесдорф над Райном.

лицьким духом. Бо справді, чи можуть католики остати пасивними там, де політика, культура й господарство вступають на область релігії й моралі.

Хоч організаційна лучність і монолітність не належать до суті Католицької Акції, то всеж таки годі уявити собі її без якихнебудь, хочби й дуже свобідних організаційних форм. Вже сім літ розвивається вона інтензивно в усіх католицьких краях і серед різних народів. В її склад входять люде, тисячі людей у кожному краю, різного віку, образования, характеру й поглядів. На дальшу мету вона не моглаб удержатись, бо люде людьми, можуть помилятися а й їх ревність може й звичайно остигає. Тому люде потребують проводу й заохоти, а де провід, там вже й цілість, там вже організація.

III.

Не знаю, чи достаточне й зрозуміле таке пояснення суті Католицької Акції. Власне кажучи, якогось точного пояснення, якоїсь дефініції подати не можна. Ріжно вона в різних краях представляється. Інакше виглядає вона в англосаських народів, інакше в романських, ще інакше в германських і словянських. Носіями її ідеї і головними працівниками є скрізь світські католики, які бажають працювати в злуці й під проводом Святійшого Вітця, єпископа й пароха.

Отже ті світські люде, ті активні католики, що під проводом своїх єрархів починають католицьку діяльність, самі вкладають блищий зміст й означають суть Католицької Акції. „Бо Католицька Акція“ — пише Св. Отець у листі до бреславського єпископа — „не полягає тільки в праці над власною християнською совершенністю. Бо хоч це її перша й найвища ціль, то вона вимагає однак також правдивого апостольства, в котрім беруть участь католики кожної суспільної класи“. Члени Католицької Акції повинні бути апостолами, апостолами світськими, котрі мають продовжувати діло свого Господа й перших християн, котрі завсіди мусять бути готовими принести жертву за добре Діло. Отже еліта, отже гурт вибраних, отже громада найліпших. Їх не може бути багато, на всякий випадок ніколи в початках. Коли їх мало — це навіть добре. Бо Католицька Акція дивиться на якість своїх членів не на кількість, на глибину їх почувань і переконань і ніколи на ширину. Маса ніколи не ублагороднювала світа, робило це завсіди тільки невелике число найвизначніших людей.

IV.

Ціллю Католицької Акції є поглиблення католицького світогляду, або інакше окатоличення католиків і їх організацій. Це окатоличення не має полягати тільки в зверхній церковній практиці, але також і це найголовніше в унутрішнім способі думання. Це справді дуже висока ціль і завдання. Це завдання особливо важне скрізь там, де католицьке громадянство окружене ворожою католицизмові атмосферою. Де вороги Христа й Церкви їддю своєї ненависти зморожують тепло католицького почуття і думання. А деж сьогодні нема тої ворожої, антихристової атмосфери.

„Царство сатани сьогодні в повнім розцвіті й уже кінчиться час великої проби“ — молитесь Папіні. Куди не глянути, з усіх боків окружений католицизм ворогами. Мистичне тіло Антихристової „церкви“ розрослося на весь світ й опанувало його як може ще ніколи. Всюди ворог: в урядах, в політиці, в суспільнім й економічнім устрою, в пресі, в школі і т. д. І свідомий своєї великої сили Сатана вже на криється зі своїми ворожими намірами. Він сторона зацінна, він атакує: до боротьби з католицизмом гуртує ряди ворогів Христа під кличем радикального перевороту „старого“ світа, давньої культури, що так чудово розцвіла на зрошеній кровю Христа ріллі.

***) Др. М. Кавфман в статті „Католицька Акція“. „Der Fels“ ч. 1. 1928/29.

І справді велика, геніяльна сила Антихристової „Церкви“. В ділі знищення сягає Сатана до основ, до самого коріння. Він не признає вже ніяких компромісів, ніяких посередних доріг. Ясна й отверта його ціль: знищити до тла, щоб і сліду не остало, все те, що не від сього світа, все те, що хоч у найменшому пятно Христової Ідеї носить, все те, що не є від Сатани. Це радикалізм зла.

„Світ стає щораз більше радикальний“ — пише Роберт Медер *) у своїм прекраснім творі про Католицьку Акцію — „де боротьба в глибину, боротьба за основи, боротьба за цілість. Це час переоцінки всіх людських цінностей. Бо вже не ходить про більше чи менше проектів „направи“, ні не залежить нікому на тимчасових спробах „латання“ або „відлякерування“ суспільної надбудови. Тут ставиться рубом питання школи, подружжя, родини, політики, Церкви, власности й правного ладу. Це цілковита переоцінка й повна революція! Отже радикалізм безвір'я (атеїзму), радикалізм у вихованні, радикалізм в ділянці моральности, радикалізм у політиці, радикалізм у т. зв. науці й мистецтві, радикалізм у господарським життю“.

Ціллю Католицької Акції — протиставити радикалізмови зла Антихристової „церкви“ — радикалізм добра. З фанатиками зла, руїни й знищення, успішний бій мають і мусять звести ревнителі добра, будови й католицького поступу, ревнителі „Бога“. Коли страшний ворог голосить клич: знищити все до основ! — то найвищим завданням і боевим кличем Католицької Акції є: поправити все від основ!

V.

Ідея Католицької Акції і її тактика в західно-європейських краях: Це один порив, одно почуття, одно одушевлення й радість, радість боротьби за Христа й з Христом.

А в нас?

Де та молодь наша, де ті робітники з мозолистими руками й ті бліді мізерні студенти, щоб як в Англії пішли на вулиці боронити правд Христової науки? Де і бельгійські „веселі воїни Христа“, ті діти робітників, де італійські й французькі „лєгіонери католицькі“ і т. д. і т. д., де вони всі в нас?

Скажуть: Ми народ поневолений...

Алеж тим більше! Чи лиш на гіркі жалі, нарікання й плачі, й на скриту ненависть до „воріженьків“ обернете свою любов і тугу з Україною? Чому не злучити вам свого душевного національного горя і болю, з вашим „неспокоєм до Бога“?

Кидаєте низьку мерзенну ділему: „Чи Бог, релігія і Церква чи Нація?“

І Бога в Вас немає і нації своєї Ви не любите!

VI.

Нема в нас Українців ясного й отвертого католицького світогляду. Наші релігійні переконання — це вода. Хай це звучить парадоксально, але ми на правду творимо невиданий ще тип „лібералів-католиків“. А „вино католицького світогляду“ не терпить домішки. Воно мусить бути чисте, не змішане, хрустально чисте. Католицька Акція — без католицького світогляду, без католицького внутрішнього життя й морального відродження — це зовсім пустий звук. І не обманюймо передовсім себе самих — числом заложених гуртків і кружків Християнської Організації там, де передтим не запалилося в серцях полумя внутрішньої відновки в Христі.

Католицизм — це не мертва ідея й теорія. Католицька думка мусить опромінювати цілість життя, входить в кождо його ділянку, отже й в політичну. А в нас „вожди“ народу прилюдно жадають, щоби Церква, щоб отже католицизм, служив

*) Р. Медер (Mäder) визначний німецький католицький діяч.

„національним інтересам“ нації! Як же це інтереси? Хто про це рішає, чи „демократичні — вибранці“ народу?

І тому не можемо мріяти про успіх Католицької Акції в нас так довго, поки не зірвемо з цілою отою плеядою ложних поглядів і переконань про релігію і її відношення до нації й політики.

VII.

Католицька Акція мусить знайти в нас у першу чергу підготований для себе терен. Треба одним словом підготовчої праці. Бо чи може прийнятися ніжна щепка на закам'яній мертвиці?

Цю підготовчу працю треба вести на всіх ділянках нашого церковного й національного життя. Першим етапом цієї підготовки повинна бути парохія. Немислимо прямо в початках вести цю працю в ширших розмірах, в цілім краю чи в повітах. У занадто широких границях навіть найбільш жертвенна й ідейна праця одиниці блідне й розпливається, й тим симим не дає ніяких результатів.

Не переконує вже нині нікого бажання „рятувати Україну“, бо ці „рятувальники“ — переважно академіки й студенти — замість помочі вносили в наше громадянство лиш ще більше неладу й хаосу. І пропала на завсіди пропала ця пульсуюча енергія, запал і одушевлення цілих поколінь української молоді, бо сили ці розпорошилися в морі нашої національної байдужности й отяжілости. А моглоб бути інакше колиб ці сили були звернені в одне русло, колиб вони були направлені на здобуття одної ворожої позиції. Це якраз незвичайно важливе питання тактики, котра часто як і сама ідея має характер і значіння засадничої справи.

Всяка праця, яка має на меті відновлення й уздоровлення громадянського організму мусить починатися молодю і від молоді. Молодь можна захопити й одушевити ідеєю, або молодь можна й навіть треба заставляти до праці. Хай вона викидає зі себе той вулкан почувань і найфангастичніших замислів. Молодь завсіди — це рух, активність, діяльність, це стихія. Від цього чи опануємо цю стихію, чи звернемо її в русло католицизму — залежатиме дальший розвиток і успіхи Католицької Акції в нас.

Покищо ми цього не зробили.

Ідеї політичні не поширюються тому, що вони єсть найкращі об'єктивні. Ні один політичний пророк без зброї не перемагає. Зброєю ідеї політичної єсть не її об'єктивна вартість, а її здатність підіймати на діла тих, з чийми суб'єктивними хотіннями вона тісно звязана. Утопією єсть думати, що одною тільки пропагандою можна сотворити Гетьманську Україну на тій підставі, що, мовив, ця ідея України як найкраща. Наша державна українська ідея Гетьманська переможе лиш тоді, коли, поруч пропаганди, віддані їй будуть діла і жертви тих, для кого вона єсть символом їх існування хто з її здійсненням вяже своє власне буття. Коли на Україні нема людей, які жити можуть лиш тоді, коли буде Україна, і не можуть жити коли не буде України, то Україна вся єсть літературною утопією. Те саме з ідеєю Гетьманської України.

В. Липинський

КАТОЛИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ СІГРІД УДСЕТ

В особі цьогорічної лязреатки літературної нагороди Нобля пні Сіґрід Ундсет найшла католицька Церква велику хвалу й підпору. Правда, католики в Норвегії є дуже нечисленні, після статистики один на тисячу, одначе Церква може бути вповні вдоволенна зі своїх визнавців.

Письменниця Сіґрід Ундсет далася пізнати цілому краєві щойно від 1924 р. себто року свого навернення. Від цього часу виступає вона горячо в обороні католицьких ідей не лише як ориґінальне письменниця, але як перекладчиця а навіть бере живу участь в полеміці. В 1927. р. на сторінках найбільш поширеного дневника Aftenposten появилися статті про висіість лютеранської етики над католицькою та про протестантське поняття християнської єдностн. Статті ці писав пастор Норман. Проти цього не завагалася виступити на сторінках цьогож самого дневника Сіґрід Ундсет і щоби річево відповісти на одну проповідь Нормана Ундсет переглянула Дамініка й зложила вінець своєї слави на вівтар пречистої Диви. Одержавши грошеву нагороду ця католицька лязреатка ні одного сотика не оставила собі. Тов-ство взаємної помочі авторів одержало 100.000 фр. а 5 0.000 фр, зложено на фонд милосердя для нерозвинених дітей, щоби вони могли перебувати біля родичів а не скитатися по інститутах.

65. томів творів Лютра. Через чотири тижні Aftenposten був теологічною трибуною і ніколи ще в реліґійних кругах Норвегії не цікавленося так творами й ідеями Лютра.

На вечеріє виїзду до Штокгольму, перед одержанням літературної нагороди Нобля, премієр Норвегії підчас банкету виданого в честь великої письменниці враз з головою союзу письменників вложив їй на голову лавровий вінець. А другого дня—в свято Непорочного Зачаття—п-ні Ундсет ранком пішла до церкви св.

В історичних повістях Сіґрід Ундсет відживає епоха, коли то Норвегія і реліґійно й політично була незалежною, епоха середновічча. Не є це так як в Штокгольмі, де народню славу зосіблює могучий володар-лютеран Густав Ваз. В Норвегію реформу знесено й насильно накиннули її в XVI. і XVII. в. побідні Данці, котрі іменем свого вожда Христіяна назвали столицю краю — Христіянієну.

Сьогодні Христіянія скинула зі себе це пятно повертаючи до первісної назви Осльо й таким чином відповіла історичну традицію між XX. в. а віками перед реформою.

Нація для нас — це всі мешканці даної Землі і всі громадяне даної Держави, а не „пролетаріят“ і не мова віра, — „ми, українській націоналісти“ = то це значить: ми, що хочемо Української Держави, обіймаючої всі кляси, мови, віри і племена Української Землі.

В. Липинський

БІЙ ПІД КРУТАМИ

„Віддихуймо атмосферою лицарів“

Роман Роллан.

Крути — це перший етап великої і страшної боротьби Українського народу за визволення, це Голгофта українського студентства, української молоді.

Масова загибель української молоді в бою під Крутами показала, що раз витягнутий меч — піхва повинна бути відкинена. Ці перші жертви потягнули за собою нові й нові лави борців. Велике горе викликало незломне бажання боротьби до перемоги. Тіні крутянських героїв кликали до продовження цієї боротьби.

З боку сучасної військової науки події під Крутами своїм масштабом і в стратегічному відношенні, не можуть мати жадного значіння, але з боку морального вони втілили в собі й Маренго й Ватерло й Седан.

Разом з революцією 1917 року прийшло й національне відродження українського народу.

Найвидніщі уми нашого відродження спочатку непохитно вірили в російську демократію, вірили в те, що російська революція приносить визволення усім народам і думка про могутню і непорушну монолітність великої Росії була міцно прищеплена в українських угрупованнях.

Цілком зрозуміло, що ці угруповання не мали своїх певних державних українських ідеологій і більшість з них годувалася запозиченими радикальними течіями російської суспільности.

І ці найвидніщі наші уми прийшли з великим революційним багажом, але малим державним досвідом. Скоро корабель української держави опинився в їх руках і вплив не озброєний без певного курсу.

Треба було творити військо-підвалини цілої державної будови. Але українська влада більше цікавилася військом не як збройною силою, а лише як сконцентрованою масою людей, яка була добрим ґрунтом до агітаційної праці й насаджування соціалізму.

Борячись за українізацію армії вона головно стреміла до одержання, так би сказати, монополю на агітацію серед цієї зібраної маси людей.

З кінцем 1917 року скінчилося і свято революції, настав грізний час для України. Озброєні сили большевиків, заволодівши вже східним шматком України, йшли до нашої столиці Київ двома сильними арміями. Одна армія під командою Єгорово йшла по залізниці Харків—Полтава—Київ. Друга армія під командою Ремигова посувалися в напрямку Курск—Бахмач—Київ.

Загальне керовництво большевицькими операціями було в руках Муравьова а сили ворога склалися з великої кількості піхоти й артилерії.

Крім того з боку Жмеринки—Казатіна посувалися здеморалізовані частини російського гвардійського корпусу, стримувані до того часу 1-м українським корпусом генерала Скоропадського.

Помалу це залізне кільце звужувалося й наближалося до Києва.

Трудно в історії знайти більш трагічне положення.

Українське Правительство опинилося майже безборонним з відкритими кордонами держави.

Наказом нашого Військового міністра ще в половині грудня оголошено загальну демобілізацію української залоги столиці.

Цим Український Уряд позбавляв себе останньої оборони. Наслідком цього наказу трагізм положення подвоївся, бо полки які були опорою Цен-

тральної Ради, як наприклад Сердюцька дивізія, демобілізувались на протязі кількох днів, натомість полк збольшевичені й здеморалізованні, як Солойдачники, понтонгій баталіон та інш., залишилися в повному складі й своїм ворожим настроєм та поважним числом становили велику небезпеку в центрі самої столиці.

При такому стані річей розпочалася горячкова праця по організації спротивлення наступаючому ворогові. І тут відіграло велику роль українське студентство, українська шкільна молодь м. Києва.

Доцільним буде тут подати кілька фактів з життя цієї молоді в час революції.

Ще в червні місяці 1917 р. з ініціативи кількох українських гуртків, тоді ще російських середніх шкіл, відбулися збори представників українців середнєшкільників м. Києва в українському клубі „Родина“.

На тих зборах ухвалено організувати всіх середнєшкільників в оден союз під назвою „Осередок Українських Середнєшкільних Організацій м. Києва“.

На зборах прийнято резолюція, в якій середнєшкілана молодь висловлює готовність віддати себе на пслуги Українському народові.

„Осередок“ об'єднував біля себе 2000 учнів одного лиш Києва.

Виконавчий орган „Осередка“ розпочав активну працю і вже за який місяць всі міста України були покриті густою сіткою „Осередків“. Почав виходити орган комітету „Каміняр“.

Сама молодь розпочала культурну працю серед війська, а також виступила в ролі агітаторів за українське національне відродження. І коли в серпні оголошено в Києві маніфестацію вірності української молоді, то перед будинком Центральної Ради пройшов могутній похід цвіту української нації. Перед Центральною Радою вітав молодь зі слізьми на очах батько нашої кооперації Левицький і наче передчуваючи свою близьку смерть сказав:

„Діти, квіти наші. Вітаю вас, що прийшли нас змінити в тяжкому бою за вільну Україну. Вже небагато лишилося нам жити, але погляд на ваші струнки лави, готові на всі жертви задля щастя рідного краю, дають нам можливість спокійно вмерти, бож ми певні, що боронитимете те, що ми досі зробили. Благословляюж вас до дальшої світлої праці, хай Бог вам допомагає“.

У відповідь йому залунало: „Хай живе Вільна Україна“.

І цей заповіт Левицького вневдовзі ця молодь виконала.

Прошло ще два місяці й Україну проголошено самостійною Державою. Найвищий ідеал був досягнутий, але разом з тим настав новий іспит для цілої нації — удержання цієї самостійности. Чорною гадюкою пронеслася вістка про похід Муравьова, що „ніс на вістрях багнетів свободу північного брата“. Почуття тривоги з кожним днем росло в серці всякого свідомого українця. Очевидний брак організованої оборони краю був доконаним фактом і всі стали перед питанням: „щож далі?“

І вже в останній час перед лицем небезпеки наш уряд кинув розпучливий клич до всіх в кого ще жервіла в серцях надія, в кого ще не опали безсило руки. Видано відозви, до слухачів народнього Університету, до II гімназії і взагалі до українського елементу київських шкіл стати зі зброєю на захист українських інтересів. Крім того по всіх українських організаціях пішла палка агітація, скрізь жваві завзяті промови

І молодь одразу на цей поклик зголосилася боронити батьківщину. Це були все люди непартійні, готові присвятитися кожній національній праці, бо жадні партійні інтереси не наказували їм зоставитися позаду.

Без вагання вони покинули свої родини, залишили стіни своєї рідної almae matris. Ряди вільного козацтва зародилися від молоді. Народний Університет закладає в себе „Курінь Студентів Січових Стрільців“, під проводом сотника Тимченка. В цей курінь багато записується учнів II ім. Кирила і Методія гімназії (так напр. 7 і 8 клася майже усі учні), записуються студенти Володимирського Університету, учні гідротехнічної школи, учні київської військової, тоді вже українізованої, лікарської школи.

Цей курінь росташувався в будинкові константинівської юнацької школи на Печерську, де почалося провадити його формування. Але не було ладу й порядку в праці по організації цього куріня. Одразу частину козаків поставили на варті, не давши їм військового одягу. Вправи офіційно не провадились, а як провадились то з ініціативи якого небудь роєвого. І тільки на кілька днів перед відїздом куріня на фронт, приділено для муштрових вправ старшини Богданівського полку, але за такий короткий час не багато їх навчили. На обіді й на вечері козаки були усі, а вечером більша половина брала відпустки в місто і з сотні в в 140 чоловік залишалось не більш 20. (Усіх записалося 300). На варту назначили людей не по порядку, а так до вподоби. Були випадки, що одні й тіжє люди вартували по дві доби. Ніхто не знав коли будуть відїжджати й куди.

Наслідком такої боевої підготовки було то, що багато козаків не вмiли навіть добре стріляти, не знали як розібрати засуву рушниці.

З більш здатних і обізнаних з військовими вправами зорганізовано кулеметну команду, але без кулеметів. „Взагалі в „Куріні Студентів Січових Стрільців“, пише в своїх споминах один з учасників, куди не кинь оком, скрізь було якесь безглуздя та „взірдеве“ безладдя.“

Серед такого безпуття в неділю 27 січня 1918 р. „Курінь Січових Стрільців“ одержав від командного складу 1-ої військової школи, з котрою він йшов у контактi, наказ виступати в похід.

Почалася страшенна метушня.

Бунчужні кинулись видавати старі шинелі, штани, черевики без обмоток. Так одягнуті та озброєні старими, нечищеними „трюхлінейками“ вирушили в похід тільки на другий день 28. січня.

З войовничим видом виступили з касарень і погрузилися в поїзд. Мов передчуваючи свою загибель козаки були бадьорі, веселі й підняли веселий гамір. Українська пісня лунала серед вагонів. Нарешті в ночі о 11. год. ешелони виїхали з Києва П. і поїхали воювати в напрямку на Бахмач—Конотоп.

Цілу ніч їхали ешелони й тільки о 4 годині ранку приїхали на ст. Крути.

Тут їх зустріли гайдамаки, які до цього часу стримували ворога й після Макошинського бою під Бахмачем, мусіли відступити в напрямку на Крути, зриваючи за собою мости через річку біля Макошина.

Тільки самопосвята й легендарна енергія людей може робити такі дива, які ця горстка людей, що з чотирма кіньми, одною гарматою та двома кулеметами, стримували до цього часу переважаючі авангарди ворога.

Змучені й виснажені вони тішилися з тих обовязків і з тої відповідальної праці, яку вони до цього часу несли, стримуючи нахабний поїзд ворога.

Се були старі досвідчені вояки ще російської армії. Між ними був оден інвалід без ноги.

В Крутах відділ, який прибув з Києва, входив вже в безпосередню лучність з ворогом. Ешелони затрималися й рішено відсіля розпочати боеву акцію проти ворога.

Порахували свої сили. Січовиків разом з юнаками військової школи було чоловік 250. Вільних козаків та гайдамак 100 чоловік. Кінноти 12 шабель і три гармати.

Оце і вся сила „отряда дѣйствующаго на Слободской Украинѣ“, як голосно писали тоді газети.

О 5 годині ранку вислано розвідку в напрямі на Пліски. Розвідка складалася з 30 юнаків зі старщинами при двох кулеметах Максима від січовиків і вона виїхала окремим поїздом з площадкою, на котрій були уставлені кулемети.

Розвідка доїхала з початку до розїзду між Крутами й Плісками. На цьому розїзді трохи погрілися і з великою обережністю рушили назад. Але потім старшини порозумілися між собою і рішили їхати ще далі на Пліски.

На третій четвертій вартові на платформі завважили, що хтось йде по залізничному шляху.

Підїзджають ближче: видно три постаті, дали сигнал паротягові і поїзд спинився.

Невідомі розпочинають розмову, видно що це червоногвардійці. В кожного рушниця, сила набоїв, бомби, сигнальні ракети.

— Откуди єдете? Всьо у нашіх?

— Да, да. А ви хто?

— Да ми нешто с астрядь Ремньова!

— Ну садись к нам, под'єдеш.

Нічого не підозріваючи, большевики підходять до потягу, коли враз... „Руки вверх!! Віддавай зброю!!“ Не вспіли горопахи оглянуться, як були обеззброєнні і за поміччу прикладів загнані до вагону.

Попсувавши біля розїзду місток, розвідка вернулася в Крути. Зробили доклад, що Крути можна зайняти без бою. Але ця заява так і зосталось заявою. Команда відділу рішила звести бій під Крутами.

В день 29. січня почали робити малі окопи в дві лінії, по обі сторони високого залізничного шляху, між ст. Крутами і Плісками.

Під вечір кінна розвідка принесла відомости, що ворог зайняв без бою Пліски й лагодить залізничий шлях та телефони.

В годині 5 по полудни, коли почало темніти, засурмили тривогу, вартові викликали всіх на двір. „Висипайся в лінію“ — чути було зо всіх боків. Помалу зацарила тиша й порядок. Вишикували козаків по роях і повели на лінію передових окопів, котра розкинулася вправо й уліво, версти на півори від самої стінції.

В юнаків набої були видані ще в Київі, січовикам же, багато з котрих не вміли добре поводитись зі зброєю, набоїв не дали, щоби не було якого будь випадку, а в останній час мабуть забули. Факт той, що січовики мали не більш як по два обоймі, які вони випросили в юнаків.

Були більш енергійні хлопці, котрі заздалегідь подоставали собі набоїв і в скрутний мент поділилися зі своїми товаришами.

Козаки зайняли окопи й почали очікувати ворога.

Ніч. Тихо, хмарно, вогко, кругом багно та вогкий сніг. Козаки що мають короткі штани і черевики без овивачів їжуться від зимна. То там то сям дерчать кулемети, які переминують свої становища, шукаючи ліпших позицій для своїх стрілів. Робиться все темніше й темніше. Тихо, вітру немає, протягує тільки вогкість. Зрідка чути то сухий тріск „Кольта“, то глуховате стукання „Максіма“. Потроху все заспокоюється.

Коли це знечевля щось блиснуло, а далі гуркнуло й ворожий гарматній набій закреслюючи в повітрі високу триєкторію, розірвався в 2 верстах позад лінії окопів. Потім почали стріляти залпами поцілюючи по крилі правого відтинку. Рівнож розпочалася рушнична стрілянина з боку ворожих степ.

Трохи згодом біля Плісок большевики розложили багаття й почали лагодити залізничий шлях. Наші гарматчики виїхали з паротягом і плятформою, на котрій стояла 3-х цалева гармата, до розїзду, розстріляли шрапнелею робітників, котрі лагодили шлях, забрали приладдя і почали гатити в самі Пліски, відки стріляли большевики.

Командант цього імпровізованого бронепотягу, сотник Лощенко, або як його називали козаки „старшина в жовто-блакитному кашкеті“, з одним козаком, маленькою гарматкою й кулеметом під градом куль відважно й удачно нищив ворога, часто підїзджаючи до самої ворожої лінії.

Коло 5-тої години ранку все трохи заспокоїлося, хоча поодинокі стріли не замовкали.

Настав день 30 січня н. ст., котрий коштував героїчних оборонців батьківщини надто дорого. Це була середа. День був вогкий і похмурий і вже з самого ранку неспокійний. Відчувалося по рухах ворога, що мусить відбутися рішучий бій.

Не дивлячися на це команда відділу зняла з бойової лінії надзвичайну варту, залишаючи на кожному відтинкові по 30 козаків.

Зранку післала кінноту в кількості 12 чоловіка в розвідку.

Довго ця розвідка не верталася, нарешті в годині 2-ій дня вернулося двох людей і повідомили штаб, що більшовики наступають.

Знову засурмили тривогу. „Висипай в лінію“ — закричали вартіві. Знову зчинилося замішання, знову більш як половина козаків пішла на лінію маючи по одній обоймі набоїв.

Ніхто не звернув уваги, що штабний поїзд утік зі стації, а разом з поїздом сотник Тимченко.

Зайняли окопи й почали чекати на ворога. За годину вернулася післана розвідка з січовиків та юнаків, котра доносила, що більшовики нагромаджуються біля поїзду, а крила їх вже наступають.

Внедовзі почалася ворожа гарматна підготовка, ведена досвідченою рукою. Всі напружено ждали... Знали, що за кілька хвилин пічнетесь бій.

Командант сотні „січовиків“ увесь час був на лівому крилі і додавав енергії своїм хлопцям.

На правому крилі стояли юнаки з трьома кулеметами.

О 3 годині виїхала наша платформа з гарматою й почала стріляти в більшовицьке розташування. Ця наша одинока гармата, що відповідала ворогові, стояла високо на залізничному торі добре видна як нашим, так і ворогові, і працювала під сильним обстрілом ворожих кулеметів та гармат.

Героїчно вів себе гарматчик сотник Лощенко. Стреляв він надзвичайно влучно й швидко. Як потім оповідали, наш гарматний вогонь багато наробив клопоту більшовикам, котрі стояли в Плісках.

Незабаром почала зі стації працювати друга наша гармата, але слабо й недовго. Натомість гармата Лощенка працювала інтензивно й підносила духа завзятости в рядах козаків.

Хвилинами сум огортав козаків, коли раптом вона затихла, здавалося що замовкла на завжди. Але це було приготування до того, щоби з новою силою розпочати ще більший вогонь.

О 3^{1/2} годині більшовики поправили сильний наступ на правий відтинок нашого фронту. Заокали з обох боків рушниці, заторохтіли кулемети, Гармати не переставали піддержувати їх. Козаки міцно держалися в окопах цілий час тримаючи під вогнем ворожі лави, що наближалися до окопів.

В середині бою наша гармата перестала стріляти і наш „бронетяг“ відступив на стацію — здається хтось з цих героїв був ранений.

Але не зважаючи на це, бій розгорівся з новою силою. З обох боків скажено заговорили кулемети і ворог розпочав наступ на багнети.

Ворожа артилерія перестала стріляти.

Густими колонами посувалися більшовики вперед, не дивлячися на великі втрати від рідко розсіяної нашої лави. Наступали матроси Балтійського флота і майже усі були п'яні.

6 тисяч червоної гвардії і матросів густими лавами посувалися на відважних оборонців батківщини. Широким луком обходили вони їх зправа і зліва.

Тепер почав відчуватися брак нашої гармати, а до того почали виходити набої в козаків. Більшовики обходили наш правий відтинок на фланках, роблячи часті перебіжки. Але весь трагізм положення був у тому, що з відходом нашої гармати, звязок між обома відтинками по обох боках залізниці був перерваний, а високий насип перешкоджав бачити звичайним оком, що робиться по другому боці.

Більшовики роблячи сильний натиск на наш правий відтинок, на лівому нашому відтинкові провадили тільки рушничну стрілянину. І коли правий відтинок глибоко охоплений на крилах ворогом розпочав відворот, лівий відтинок нічого про це не знав. Головний удар ворога був спрямований у центр нашого фронту вздовж залізниці, де спротив був найслабший. Станція Крути, яка лежала в одній верстві від лінії окопів, була обхідним рухом зайнята ворогом і таким чином коло охоплює наш правий відтинок майже замикалося.

Тимчасом ситуація на лівому нашому відтинкові була ще більш критична.

Не знаючи про відступ правого відтинку, лівий міцно держався на своїх позиціях, а тимчасом більшовики накиннулися тепер на нього, далеко огибаючи його ліве крило.

Скоро він був з трьох боків оточений більшовиками й розпочав відворот.

Таким чином ціла лінія нашого фронту була в відвороті.

Відступ правого відтинка був дуже утруднений тому, що приходилося пробивати майже через замкнене коло, не даючи його щільніше стиснути. Але відступ відбувався в порядку. Бліді, безстрашні йшли в цілий зріст козаки під градом ворожих куль, тягнучи за собою кулемети. Менш досвідчені козаки віддавали свої набої старшим козакам, а самі понуро з похиленими головами йшли вперед. Багатьом борцям рушниці попсувалися й перестали стріляти. Набоїв ставало що раз то менше. Наші кулемети перестали стріляти. Ранені опираючися на здорових товаришів йшли стікаючи кровю. Забиті zostалися на полі бою.

Майже без набоїв дійшли останки людей до поїзду, який після захоплення ворогом ст. Крут, відступив на 2 версти назад. Але небагато було таких щасливих, що дійшли до нього.

В той час коли правий відтинок з бою відходив до поїзду й був уже за станцією, лівий відтинок тільки що розпочав відступ. Не знаючи про захоплення ворогом ст. Крути, більшість відступаючих пішла на двірць, де гадали знайти свій поїзд. І тільки наблизившись до станції вони помітили свою помилку, але вже було запізно її поправити, бо ворог оточив їх з усіх боків. В останньому розпачливому відрухові кинулись вони в атаку на переважаючого ворога, в котрій частина загинула, а решта попала в полон.

Був уже вечір, коли невелика горстка відступаючих козаків, переслідувана ворогом підійшла з раненими до поїзду. Дали наказ сідати до вагонів. В останніх вагонах поставили кулемети, які своїм вогнем стримували лави наступаючого ворога. Поїзд помалу відїхав ницуючи по дорозі залізничий шлях, бо про дальший активний спротив не можна було і думати.

Над полоненими більшовики довго знущалися і на другий день 27 студентів розстріляли, а трупи їх заборонили селянам ховати. 7 чоловік ранених відправили в Харків на лікування.

Довго валялися по полю тіла обезображених молоденьких героїв. І не одна мати заломила руки в божевільній нестямі і не оден батько заплакав кривавими сльозами. Дорогоцінну і найчистішу жертву принесено на вівтар самостійності України.

По увільненню України від московського наїзду в 1918 р., виникла думка відшукати й достойно поховати ці перші жертви українсько-московської війни в золотому верхову Київ.

Кілька вагонів заставлено густо трупами й на протязі кількох днів, батьки й родини розпізнавали своїх близьких. Відшукано не всіх, бо одні невідомо де були розстріляні більшовиками і потайки поховані селянами.

Всіх полонених замордовано звирячим способом: вони були з розбитими головами, повибиваними зубами, повиколованими очима. Кілька трупів не вдалося розпізнати, так вони були понівечені.

Урочисті похорони відбулися на державний кошт, при великій участі київського громадянства, делегацій, уряду й війська.

Заходами комітету по вшануванню пам'яті поляглих мав будуватися величезний пам'ятник, але ворожа окупація це унеможливила.

Але вічний пам'ятник вони собі збудували в нашій історії. Ці українські Тернопілі будуть завжди жити в нашій пам'яті і наших нащадків. І коли Україна стане вільною в сім'ї вільних народів, наші кобзарі в народніх думах рознесуть славу про цих юних борців по цілій Україні, бо як каже Шіллер: „Що невмірущо має жити в пісні, мусить загинути в житті“.

Всіх їх разом поховано на Аскольдовій могилі над Дніпром, відкіля відкривається широкий краєвид на Чернигівщину, де вони поклали своє життя за рідний край.

МІСЯЧНА ХРОНІКА

Виступ наших між рабінами цілковито не вдався. В десятилітній ювілей свого видавництва, сїоністична „Хвіля“ видала ювілейне число свого часопису на 104 сторінки, а з цього 2 сторінки присвятила українській літературі. Не чому іншому а літературі. Бо все таки знаєте, література, річ вигідна й що найважливіше не зобов'язуюча, ну а про політику почтївего людку руского, котрий так і рветься налагодити братне співжиття, пишеться досить в не-ювілейних числах, ну й не дуже то ювілейно. Тут просто факт. Так і треба. Ось навіть в ювілейне число попала така передбачуючо-пророча думка др-а Соппа: i, oni się mogli upić zwycięstwem (Українці себто) і... зробити погром...

Одначе велике щастя, що Українці не впилися побідою, бо в противному випадку редактор „Діла“ (як пише „Хвіля“) не мавби можности просвітити соткитисячі жидів а „Слово польське“ не зналоби, що Українці бойкотують Реймонта й Жеромського, чоґо безпосередною виною є Др. Дм. Донцов а посередною Літ.-Наук.-Вістн. Тут саме суть „współczesno-ї ukraińsk-oї literatur-и“ - статті поміщеної в „Хвілі“, котрої автором є Др. М. Рудницький.

Українська преса дискретно замовчала про такий метод пропаганди рідного письменства. Що більше, навіть воїнничий „Новий Час“ легонько шепнув на ухо читачам „більше обережності“, замітку дуже обережно написану, розпавшиися натомість широко про „торгов-

лю білими невольницями“. Тільки один-одинокий Літ. Наук. Вістн. важко зітхнув, повторюючи за Гайнем а згадуючи М. Рудницького: und mit solchem Gesindel muss man sich herumschlagen!

Це, безумовно, дуже неприємно, як говорити таке так і слухати. Страшенно неприємно! Просто невиносимо! А ще й читати таке. Кожний хто скінчив гімназію (навіть зі сінґлем!) а читає в хвилях вільних від заняття ріжні літературно-жіночі кутики, прочитавши статтю др-а Рудницького цілковито оторопіє! Серіозно! А то шопа! –подумає собі! Но! Но! Виходять книжки, є ніби якась академія (думає собі радник на „Бесіді“) а тут пац! нема української літератури. Цілковито нема! Literatura ukraińska niema dziś ani płodnych królików ani samotnych królów władczeґo słowa...

Виходить, що одиноким рїодным królikiem є М. Рудницький, достойний автор статті. Власне кажучи є ще інші крулікі (не попускає автор) і так bardzo рїодным (розуміється крулікем!) є Б. Лепкий, котрий як можна догадуватися зі слів др-а Рудницького, посідає прикмети плодовитости інших створінь, бо він одинокий є (зі всіх українських письменників!) gotów na każde zawołanie do (що за форми!) napisania poezji lub opowiadania. Але не вмився до Андрія Чайковського, котрого автор назвав najrїodniejszym ze starszych... Но, но! І хтоб то думав!

А інші письменники? питаєте. Вони, по словам автора „пробують“ і розу-

міється ані руш. Всі вони, колиб належали до autorów pokroju Marji Rodziewiczówny, то може й булиб увіковічені на сторінках „Хвілі“, а так пшик. І на Наддніпрянщині також невесело. Про двох найбільших сучасних українських поетів др. Рудницький так докладно розбалакався: *Tuczyna odkrył nowe źródła harmonji, Rylski ma szeroką skalę tonów*. Чиста орхестра! Цікаво тільки, де Тичина відкрив ці джерела гармонії і чи вони лічнічі. Поскільки так, то вони здалибся неодному критикові для ліпшої орієнтації й кращого обзнайомлення з українською сучасною літературою, без сгляду на ювілейні видання! А при кінці своєї так багато-інформаційної статті, др. Рудницький на зразок жидівських халупників, виправ свої бруди, які мав колись з ред. Літ.-Наук -Вістника, й вивісив перед хатою української літератури. Також причинок до історії своєїрідної пропаганди й себереклями. Та не в цьому річ, не в цьому річ, *wie sich der kleine Michel die ukrainische Literatur vorstellt*, річ у тому, що про баламутну й в основі неправдиву (мовляв на Заході література цвіте а в нас гине!) статтю про наше

письменство, заговорила ворожа преса зі своєїрідною усмішкою на лиці: *pop, chłop i Szweczenko*. Статтю ж писав не хто инший а „red. „Dziś“ Dr. M. Rudnicki“. Як „Діло“ винагородило шкоду спричинену членом її редакції? Як поставився до цієї справи т. зв. „Союз письменників і журналістів“?

Дня 3. лютия відбулося за спеціальними запрошеннями святочне посвячення молитвенниці грек.-кат. духовного Семинара у Львові. Одначе одинокий католицький журнал „Поступ“ не удостоївся запрошення від одинокого грек.-кат. дух. Семинара у Львові. Безумовно: навщо бути чемним супроти своїх?

А слідуячого дня відбулися похорони четаря У.Г.А. Олекс. Кириловича, студ. IV р. богословії, патріота й народного діяча. В похоронах брали участь майже всі професори богословського факультету й усі питомці. Представників У.Г.А. не було, що більше, навіть нікого зі старшин, не говорячи вже про вінець! Ясно: кому вже небіщик потрібний? Ні „Союзіві старшин“, ні „фондові генералів“!..

Quasimodo

Стративши свою державу, житте здатна нація зберігає себе в родині, стані, класі. Туди, в ці найміцніші твердині, одходить по руїні держави одиниця. Там зберігається по руїні дух нації — її ідея державна. І чим оці твердині міцнішими, тим швидше може бути возстановлена держава. Засудженими на смерть є такі нації, яких ідея державна переховується виключно в книжках. Ми хочемо Державу нашу Гетьманську відродити. Тому ми намагаємося всіми силами зберігти її ідею серед тих, хто нам органічно найблизчий — в нашім класі.

В. Липинський

Від індивідуальної праці над собою, над досконаленням себе самого, починається гетьманська праця, гетьманська активність і з неї випливаюча організація. А заохочуванням других до такої праці над самим собою через зразкове поведіння починається ширення гетьманської ідеології. Це її найліпша й найуспішніша пропаганда. Шлях цей тяжкий та повільний, без зовнішних ефектів — але сталить характер, розбуджує мужність та витривалість, що по нім ідуть.

В. Залозецький

БІБЛІОГРАФІЯ

Zaloziecky Univ. Doc. Dr. Wladimir: Die Wiedergeburt des klassokratischen Staatsgedankens in Ost Europa. Відбитка з Zeitschrift für Völkerpsychologie und Soziologie. Heft 4. Leipzig. Dez. 1928.

До наймаркантніших появ на полі східноєвропейської соціології зачисляє автор твори заслуженого українського історика й соціолога Вячеслава Липинського, а передовсім його „Україна на переломі“ і „Листи до братів хліборобів“. Автор дає коротку характеристику цих обох праць і переповідає опісля зміст соціально-політичної теорії Липинського: суть охлократичного методу організації і ідею класократичної державницької думки.

І перевороти на Сході Європи вказують на думку автора про те, що перед ідеєю класократичної держави розвиваються нові горизонти. Через односторонню диктатуру одної кляси побуджено в високій мірі клясову свідомість усіх поневолених суспільних верстов. З цієї свідомости мусить зродитися нова державна форма.

А особливу ролю в тій відбудові мусить відограти Україна, дякуючи своїй своєрідній, історично умовленій, соціальної структурі.

Іван Гладилевич

М. Ценевич: Злочасний самоцвіт. Бібліотека історичних повістей. Львів, „Добра Книжка“. жовтень — грудень 1928. 8^о. стр. 224.

Майже при кожній нагоді повторяється, що в нас великий брак повістей взагалі а історичних особливо. Чується нотка зітхання: ах, колиб це нашого Сенкевича, колиб щось сильного, палкого, завзятого!! З другоїж знову сторони вийде скажемо (чи вірна чи не вірна) історична повість, ви хочете її поширювати чи навіть настільки необережно висловитися, мовляв „нам треба цього рода річей“ — кожний здвигне раменами й кризь зуби вселаскавіще схарактеризує: „що за вбогість думки — яка дурниця!!“

Між иншим: коли брати з „наплетельной точки зрення“ достойного Бен-

Акіби, тобто говорячи його словами nihil novi sub sole — це правда, але коли хтось бажає мати Наполеона, то безумовно (хоч у мріях його давно-давн нько витесав!) мусить пождати, аж поки із цих, так йому несимпатичних наполеончиків, не виросте великий, творчий дух. А тільки тоді може вирости, коли матиме можливість чи поважно вчитися систематично, чи плекати зяву рівномірно з її розвитком природним. В противному випадку помішається горох з капустою і повстане ментокаптольогія! Прикладів, думаю, в нас досить! І тому одною з передумов цвітучого розвитку мистецької літератури є створення позитивної, здорової літератури для дітей і молодіжи. Це перше. А друге: в нас немає літератури для цього, що так мільйонами просто накладами розходиться в західно-європейських краях. Звичайної — яб назвав її — журналістичної літератури що сповняє ролю, скажемо, перекуски, другого снідання.

І ось цю ролю сповняє повість Ценевича „Злочасний самоцвіт“. Сповняє її зовсім вдоволяючо. Не є воно дуже оригінальне й хто знає чуже письменство то натрапить на слід, але яка ріжниця?! До масового поширення не треба ні дійсного члена Французької Академії ні оригінального підходу Готіє, чи археології Фльобера. Вистарчить таки й Декобра чи инший Марчинський. Тільки що перший з них полже на гірші при помочи всіх знаних порнографічних засобів а другий на чисту сензацію. А тимчасом Ценевич дуже цікаво передає пригоди українського героя, при помочи рямок з козацьких часів і твориться ідилля кохання. Пересічний читач задоволений, що все благополучно скінчилося і що не знудився читаючи „історичну (!) повість“. Книжка масово поширена серед молодіжи і середньої кляси суспільности повинна спонити свою ціль: розбудити любов до дальшого читання, до любови книжки. Правда творчість як і все живе, потребує погною. Повторюю: як найбільше журналістичної-літератури. **Л. Нигрицький**

ЛІТЕРАТУРНІ ЗАМІТКИ

Шлях французької літератури
до католицизму

Поль Кльодель, відомий письменник і французький посол у Вашингтоні виголосив на університеті в Оттаві реферат про сучасну католицьку літературу. „В моїй молодості одержав я нагороду з рук Ернеста Ренана, що стояв тоді на вершці своєї слави. При торжестві до-ручування нагороди сказав Ренан до учеників і моїх товаришів таке: „Хто зна, чи не знайдеться одного дня між вами один, що скажавби: Ернест Ренан спричинив багато лиха“. Цим молодцем мав бути я. В часах критики й дискусії Церква звертала все більше уваги на свої певні, сильні й тривкі ідеологічні фундаменти, менше на суперечки. Результат: Католицька Церква не загинула зате критика розвіялася. Католицька

ідея наново здобула весь свій витрачений терен. Французька література XIX століття замітна передовсім своїм почуттям розпуки, яке зродилося зі сумніву. Але віра знова виринула в літературних творах. Увага звернена в бік католицизму, не тільки в белестриці, але й у наукових і філософічних творах. Прилюдно виявляється католицьке відновлення. Без сумніву, що й мистецтво мусить відновитися в цьому напрямові. В літературі як і у всякій іншій науці нема нічого більше християнського надшукання тривких принципів. Велика сила душі це не смуток і не песимізм, але одушевлення й радість. Майбутність французької літератури буде ще краща, оскільки вона якнайбільше відмолодиться при чистих джерелах.

— —

Посмертна згадка

гр. де Монтрезор Констанція з Любовидзьких Йосифова

6 грудня м. р. померла на еміграції у Варшаві графиня Констанція де Монтрезор, мати співробітника нашого журналу українського письменника гр. Адама. Покійна походила з давнього шляхотського роду Любовидзьких, котрі ще з початком XVII ст. осіли на Україні й були власниками коростенських (колишня Іскорость) дібр на Волині. Бл. п. гр. Констанція уродилася в Одесі 3 листопада 1852 р. Одружилася в 1873 р. і від того часу стало пробувала в своїм родиннім маєтку Новохвастові на Київщині.

Визначалася рідким хрустальним характером і добротою серця. Від 1920 р. пробувала на скитальщині і невисказано тужила за рідною Україною. Не здійснилося її горяче бажання ще раз побачити Землю рідну. Осиротила сина одинака.

Не стало між нами світляної постаті гр. Констанції. Але пам'ять її серед близьких і знайомих не згине ніколи.

З ПРИРОДИ І ТЕХНІКИ

Клімат Сагари

Данський природник О. Олюфен оголосив під повищим заголовком свої спостереження зі Сагари:

Твердження, мовляв у літі температура на Сагарі доходить до 70 степенів, дещо переборщене. Абсолютне „максимум“ може доходити до 60 степ. Сам Олюфен перебув у зимі 1922/23 тільки 40 ст. Поверхня піскових звалів мала деколи 70 степ. На такім місці очевидно не можна вже встояти й тому не дивниця, що жовніри нераз воліли стоячи наражуватися на ворожі кулі, чим шукати захисту на горіючым терені. Вода з тих джерел, що випливають від 30—50 метрів глибини має цілий рік 20 до 25 степенів тепла. В студеній порі року лучається деколи мороз і іней. В 1910 р. завважено в місцевості Тідікельт — 30 степенів(!) Перехід від жары для донічного холоду — дуже нагальний. В пару, хвилини пізніше лучаються деколи обниження на 40 степенів. Тому, що у воздуху майже нема водної пари — земля дуже скоро охолоджується. З другого боку, тільки дуже тоненька верства піску розпалюється й тому її температура підчас дня часто змінюється.

Опарів атмосферичних має Сагара 100 міліметрів у рік. Але є місцевости, де цілими роками не впаде ні крапля дощу. Коли вже одначе впаде дощ, то паде дослівно „як з цебра“. Караванам, що підчас дощу схоронилися в долинах — грозить затоплення. В жовтні 1904 впало в оазі Аін Сефра за два дні 76 міліметрів дощу.

Мряки трапляються часто й то навіть на сухих місцях. Деколи не можна через них зорентуватися. Снігів Олюфен не бачив підчас своєї подорожі. В горах Гаггару має він, деколи падати, але й там удержується не довше пів години. Лисавки падають часто. Можна завважити як вдаряють у пісок. Але тубильці не згадували ні про один випадок смерті від грому.

Не до знесення є мілкий пісок — пил, який все лєтить з подмухом вітрів.

І страшно небезпечні є „піскові бурі“ які плястично представляє Олюфен. Нешкідливими натомість є „труби пороху“, що часто, одна за другою перелігають через пустиню. Часто описувана „тиша пустині“ це фантазія й видумка. Навпаки — попошуми найріжнійшого рода чути все у воздуху. Це очевидно не шелести живучих сотворинь, але сама земля в своїй вічній переміні й переверстовданню в звязку із рухом воздуху спричинює гомін, який дуже нагадує органічне життя.

Сибірський метеорит

який впав 30. червня 1908 р. щойно недавно досліджений. Мальцев думає, що цей метеорит походить з комети Понс-Віннека. Головна маса метеориту впала в долині тундри між річками Хуня й Подкоменная Тунгуска на просторі майже 30 кілометрів. Всі дерева в цій долині або поторочені або лишені листя й кори. Ціла місцевість виглядає неначе по пожарі ліса. Скрізь велике число „дїр від гранатів“ о промірі від пів до одного метра. Рени, які паслися в цій околиці — побиті. На жаль експедиція Кулика не могла піднятися роботи виконування метеоритів. А поки їх не найдено, не можна про них видавати осуду.

Рівник є еліпсою!

Вже навіть найменші школярі знають, що наша земля це куля, дещо сплюснена на обох бігунах, що рівник це правильне коло, а кождий із 360 полуденників це еліпси, що ріжниця між довгою вісю цієї еліпси й короткою виносить рівно 42 км. і т.д. і т.д. Щож ви байки оповідаєте про це, що й рівник має форму еліпси?

Фінський геодет, (землемір) проф. В. Гайскавен обчислив після дуже точних даних і по совісній провірці всіх дотеперішних обчислень, що рівник, подібно як і всі полуденники, є еліпсою. Форма цієї еліпси є менше виразна як при полуденниках, бо ріжниця обох осей виносить лєдві 484 метрів.

ЩЕ З 1921. РОКУ ВИХОДИТЬ ЖУРНАЛ

П—О—С—Т—У—П

ВІСТНИК ЛІТЕРАТУРИ Й ЖИТТЯ

ЯК ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК В ОБЕМІ 2—3 АРКУШІВ ДРУКУ

Містить: багатий відділ красного письменства оригінального й перекладного — статті з ділянки письменства, політики, релігії, соціології й и. наук — бібліографію, місячну хроніку, літературні замітки й анекдоти.

Стоїть на становищі державницької ідеології; редактований у християнським дусі.

Участь у „Поступі“ за 1928 р. брали: Андрусак Микола, Аненко Іван, Бать Олекса, Гладилевич Іван Конст., Заїкин Вячеслав, Залозецький Др Володимир, Зубик Роман, Крипякевич Др Іван, Лигинський Вячеслав, Лімниченко Василь, Лоський Др Ігор, Лужницький Др Григорій, Меріам, Монкевич Борис, Монтрезор Адам, Мох Микола, Назарук Др Осип, Нигрицький Л., Пасіка Микола, Петрійчук Орест, Саварин Денис, Фірак Михайло, Чесина Святополк, Шостаківський Петро та інші.

У 1929. році зайдуть у техніці видавання „Поступу“ деякі зміни. І так: замість виходити що два місяці подвійною книжкою на 4—6 аркушів друку, „Поступ“ виходитиме сього року що місяця (біля 15-го числа) в обемі 2—3 аркушів друку. Замість грубого паперу друкуватиметься на кращім (але тоньшим) ілюстраційнім. Хоч через тонкість паперу здаватиметься число тоньшим, то таким воно в дійсності щодо змістовності не буде; навпаки, через розширення колюмни складу кожне число дістане около 20,000 букв більше, тобто — рахуючи на обем у змісті — 5 сторінок більше вмістимости (або річно 50—64 сторінки більше). — Вже від 2-го числа „Поступ“ буде мати в тексті ілюстрації. До кожного числа буде долучена одна гарна світлинка (в 1929. р. „з видів українського Львова“).

Передплата н: буде підвищена: річно коштуватиме „Поступ“ 10 зол., — піврічно 5 зол., натомість поодиноке число буде коштувати о 20 гр. більше, тобто 1 зол. 20 гр. Для закордону річно 1 50 доляра.

Для тих, що приєднають „Поступові“ до кінця лютого р. нових передплатників дає адміністрація премії (про це гляди: особна відозва, долучена до сього числа).

Гроші в краю просимо слати долученим блянкетом Почтової Каси Ощадности в Кракові на імя „Константин Гладилевич — Львів — ч. 408,908“, а не іншими чеками.

Замовлення адресувати:

Адміністрація „Поступу“ — Львів, ул. Кльоновича 8/II. — Телеф. 4—48. Просимо памятати: розвиток журналу — це скількість і точність його передплатників!

Це число розсилаємо як оказове; хто сього числа не зверне, того вважатимемо за передплатника.

ПОСТУП

ВІСНИК ЛІТЕРАТУРИ Й ЖИТТЯ

схонф.

З М І С Т

Монтрезор: Да́ будет... — В. Лімниченко: Тріо
 — Ір. Назарко: Не тудою — М. Гнатюшак:
 Осіння — С. Лягерлеф: Різдвяні троянди —
 Стаття В. Липинського в часописі „Przegląd
 Wileński“ — О. Батъ: Травнев ільські
 в історичній перспективі — О. Дмитровський:
 Галицькі соборники — Л. Нигрицький: Росклад-
 довий елемент літератури сучасности — Я. Бо-
 хенський: Срібні тіні — Зі світа — З природи
 й техніки — Всячина — Бібліографія — Літе-
 ратурні замітки — Преса й правда — Криве
 дзеркало.

Б Е Р Е З Е Н Ь

В „місяці доброї книжки“

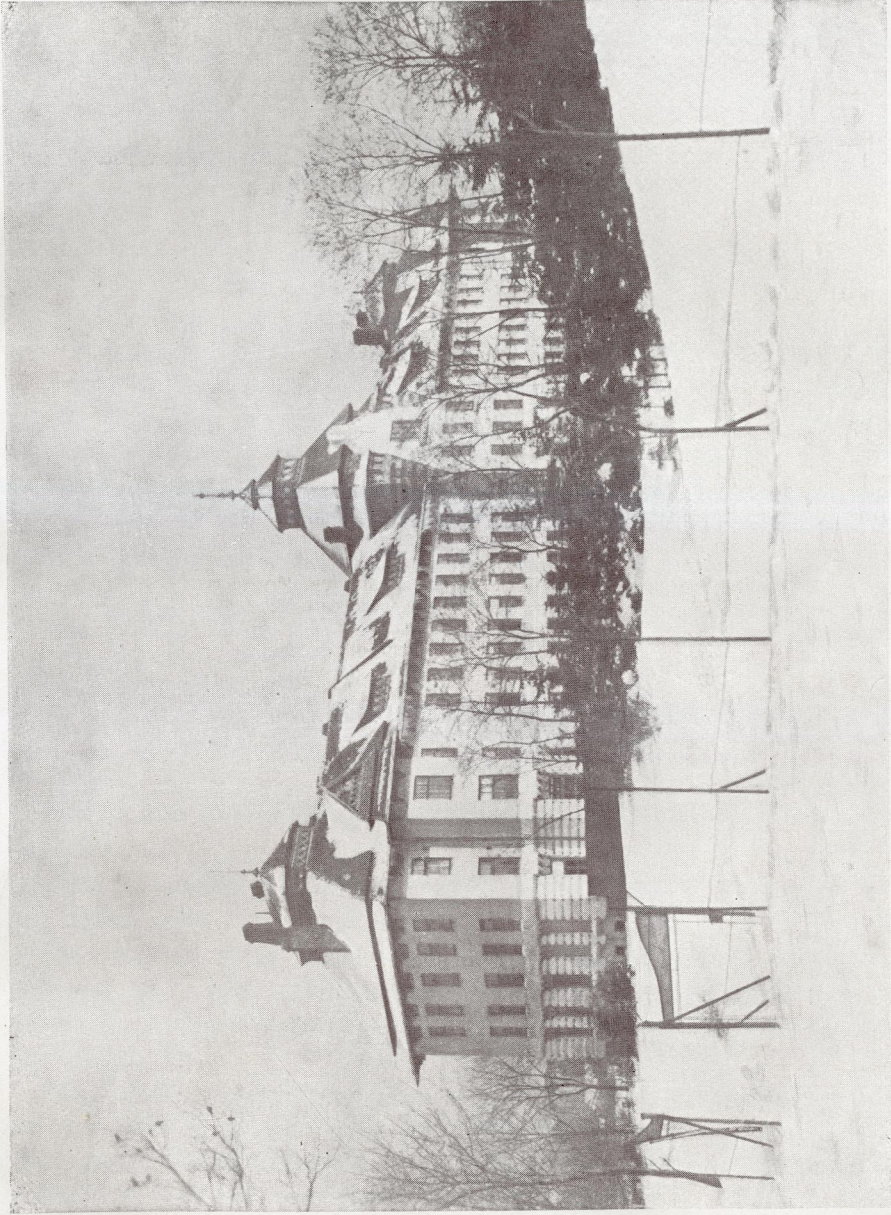
продаємо за пів (поданої тут) ціни такі видання:

Пояснення скорочень. По-поезія; п-повість; о-оповідання; р-релігія; н-наука; с-соціологія; д-діточа; др-драма.

	Звичайна ціна		Звичайна ціна
А. Б.: Гольшевики й селянство (с)	0:50	Липинський: Хам і Яфет (н)	0:90
— Мученицьке Мехіко (р)	0:50	Лімниченко: З війни (по)	0:30
Бандрівський: На ясний шлях (по)*	1:—	„ Клонюсь (по)	2:—
Бодревич: Стежечка в рай (р)	1:50	Лотоцький А.: Кужіль і меч (п)	4:—
Большевики, жиди і християнство	1:—	„ Лицар в чорнім оксамиті (п)	4:—
Будзиновський: Пригоди запорожських скагальців (пв)	4:—	Лужницький: Оставите дітей (ч. 4. і 5.). р.	1:—
Васьків: Де Бога нема (др)	0:80	Май: Воскресення (о)	1:—
— Жених з міста (комед.)	0: 0	Матисен: Зачарований годинник (о).	50
Вволлес: Бен Гур (пв)	4 —	Меріям: Чорний сніг (о)	—
Вільна школа (с)	0:30	Молебен до св. Йосафата	—
Вербицький: Україн.-ес		Монкевич: Спомини з 1918 р.	4:—
словар (н)	1:—	Назарук: Преса (с)	3:—
В. Я.: У невидимій сити (с)	0:50	Образки св. Йосафата, сто штук	1:—
Вуйко Квак (д)	0:70	Памятка з місії (молитви з відпустами).	0:10
Герц: Пригоди качурика (д)	0:80	Памятка для робітників (молитви щоденні)	0:20
Голубець: Галицьке малярство (н)	2:—	Петрійчук: Про це що люблю я (по)	3:—
Гомзин: Прокляті часи (о)	0:50	Підгірянка: Збірничок віршів (по, д)	0:30
Греко-катол. Церква (Унія та її історія) (р)	0:90	Петров: Євангеліє основа життя (р)	1:20
Горчинський: Короткі начерки проповідий	0:70	Поляннич: Перша ніч (о)	0:50
Делле Граціє: Два вороги (о)	0:50	Ради для нежонатих	0:30
Дикий: Дяки і церк. спів.	—	Рудий: Ще ся той не вродив (д, комед.)	0:40
Дойль: Пригоди Шерльока Гольмса, 7 томів (о)	2:10	Садовський: Про чернече життя (р)	0:20
Доля: Золота рибка (д)	1:—	Семчук: Метеори (по)	2:—
Emonts: Duch twogoi (п)	1:95	Спомини з терневої дороги	0:50
Ензен: Перелицьована Енеїда (н)	0:30	Сказинський: Блукання велитнів	1:20
Ергензен: Притчі (о)	1:—	Томашівський: Перший уніятський митро-полит (н)	1:50
Кабаровська: Тарас пастушок (д сценка)	0:50	Ушенічник: Основи соціології (н)	3:—
Календарець на 1929 рік	0:20	Ценевич: Злощасний самоцвіт (п)	4:—
Кузьма: Есперанто (підручник до науки)	1: 0	Честертен: Знак зломаного меча (о)	0:50
„ Як друкується книжка.	0:70	Чубатий М.: Державний лад (н, с)	1:—
Кузьмова: Українська читанка (II часть).	1:—	Шміт: Католицька апольоґетика (р).	4:—
Купер: Соколине око (о)	0:70	Яценків: Шовківництво	1:—
„ Poszukiwacz barci	1:95		
Кухта: Де правда (у відповідь п. Гамчикевичі)	1:—		
Lhande: Bilbilis (п)	3:—		
Левицький Я.: Пастирське богослове (н.р)	5:—		
„ Про секти (р)	0:60		
„ Спиритизм (н)	2:—		
Лежогубський: Теорія розвою (н)	0:50		
Лещук: Криваві сліди (п)	4:—		
Липа: Трицарство (д)	0:30		

Щоби дістати ці книжки за половину поданої тут ціни, треба прислати замовлення найменче на 2 зол. і то протягом терміну від 1 березня до 15 цвітня сього року. Гроші на замовлення треба прислати наперед і не забути долучити до належитости за книжки також і коштів на пошту (від книжки 15 грошів і 50 грошів на порученне від всеї посилки). Посилка за післяплатою коштує о 1:50 зол. більше. Хто замовить усі тут подані книжки і пришле належитість 50 зол. згори, той одержить іще даром дві книжки вартости 6 золотих.

Всі замовлення адресувати: „Добра Книжка“ — Lwów, skr. p. 11.

МОНАСТИР СС. ВАСИЛІЯНОК

БІБЛІОТЕКА
НАУК. ТОВАР. ІЗ. ШЕВЧЕНКА
ЛЬВОВІ

Монтрезор

ДА БУДЕТ...

Думою, про Отчизну одушевлені заприсягли ми присвятити Їй Діло жертви нашого життя.

Земля наша поневолена. В нутро сердець гляньмо: Де Русь-Україна?

Земля поневолена. Усобицями в зарозумілості сини Її спяніли. Що багато мали — й по Закону Бога багато дати б мали — Закону не сповнили. Народу одцурались свого. Підняли голову в гордині — засліплені жадобою безміри. Кличі привабливі звели на бездоріжжя і досі ними нарід наш блукає...

Це винні ми і ми — у лихоліттю тому, у тій руїні, що Сила в ній зотліла.

Деж шлях, щоб вийти з пустирів безсилля, де смолоскипи, які путь Правди вкажуть?

Один, один — це шлях Господньої Голготи — завершений Хрестом жертвовної Любови!

Негідні руки наші Землі Завтрішній День творити, якщо до праці во імя Господне ми не станем, якщо в душі хотіння чистого не визовемо й віри тої, що здвигає гори.

Тяжке єсть Діло наше і жертви частої жадає, напруги волі й духа творчої любови кличе.

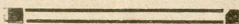
Діла крицеві не творяться в зриві, лиш героїзмом праці, що з кожним днем скріпляє попередній.

До героїзму праці кличе наша Справа, що перемогою ніколи не звершиться коли частину сил, душі лише частину Їй віддамо. Бо горе тому, хто пів душі віддасть Отчизні а другу половину собі тут заховає. Обі сторощить Бог і сліду не остане.

Міць Духа родить силу Перемоги. Міць Духа творить Право Споконвічне: Відняти нам ніхто його зможе, бо на поталу ми його не віддамо. І цього Духа, це Одвічне Право, перед Обличчам Бога непорушне чисте і святе, — клянемось — цілим зберегти, — Грядучим поколінням передати.

І кличем: Віруємо, Господи! По вірі нашій хай стається нам.

І молимо: Ми в Тобі, Боже! Любови духом серця нам ісповни.

ТРИО

НІЧ:

На крилах вечора прилину
Під вікна твого храму
І розкажу тобі, поете,
Сумну, жалібну драму.

І розкажу тобі, поете,
Про душі, що блудили,
Про пестоші, що їх завії
По світі розгубили.

Про храмові, святі кивоти
Без святощів, що зникли,
Про душі без іскор любови,
Що з жолобами звикли.

Про гомони воскресних змагань,
Що десь колись бували,
Про те, як люде світ ангелів
Спровола забували...

СМУТОК:

Я, смуток, шлюбний син півночі
І свідок смерти й трупо
Припаду до твого серця,
Неначе кров до струпа.

І хоч тебе в гіркі хвилини
Усякий друг забуде,
Твій вірний, нерозлучний смуток
З тобою завжди буде.

І хоч тебе колись, поете,
В живих уже не стане,
Хто лиш прийде на твої прахи —
Мене там все застане.

І хоч на твою домовину
Тягар віків наляже,
Твій вірний, нерозлучний смуток
Колись все людям скаже...

ПОЕТ:

До тебе, ясне Сонце, лину,
До тебе серце рветься,
Нехай огнем з твого лона
Моя душа займеться!

Хай іскра з твого огнища
На мое серце присне,
Хай вічний пожар намаганнів
В моїй душі заблісне!

Нехай мое нутро тобою
Перегорить, пройметься,
Нехай життя мого духа
Верхами пронесеться!

Нехай туга за твоїм світлом,
За твоїми теплами
Зарве мене шукати неба
Й далекими світами!

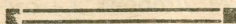
Щоб ясно було, промінисто
І весело, як в казці,
Щоби мій вік пройшов з тобою
У radoцax і в щасті...

А може з моїх намаганнів
І другим краще стане,
І їм середо чорних буднів
Ясніший день настане.

А що нераз над моїм духом
Морозна ніч царює,
Нехай про те ніхто не знає,
Нехай ніхто не чує...

Бо хоч нераз над моїм серцем
Холодний смуток блудить!
Воно з твоїм огнем, я вірю,
Ніколи не заблудить!

Бо хоч нераз поет зі смутком
Мов нерозлучна пара,
Це лиш тоді, коли над душу
Надтягне чорна хмара...

Ір. Назарко

НЕ ТУДОЮ ..

Я бачив сон.

На світ родився прегарний літний ранок. Перші райдужно-сяйні проміння сонця вітали заспану землю „добрим днем“.

Розбудили її з твердого сну. Вона ще раз витягнулась легосеньким вітром, позіхнула рідкою мрякою і проснулась.

Уже від раннього досвітку в городі плыло життя переливною хвилею. Брудні вулиці міста щораз більше збирали, наче відноги ріки після весняної тучі.

Сідоголові старці дівялі під осіннім подувом життя, молодь нероззвіла, гей рожевий пучок і все, що жило та жить бажало, нагло навмання одною громадою за місто. Повінь бажання несла їх туди.

І мене вона туди несла.

І принесла з усіми на узберіжжа великого багна.

На середині його, де грязюка рідшала, пишилася ніжна прегарна квіточка.

На берегах мегушився народ, бо квіточка манила всіх до себе юною мрією щастя.

Дехто пускався хиткою ходою до неї по присохлому баговинні.

Ось вродливий юнак захотів її дістати й спрямував свої кроки до неї.

Він випередив усіх. Поволи — обережно він дійшов майже до квітки. Погляда його променистих очей ані на хвилину не змигав з неї.

...Ще крок... два і... він зірве її.

Ось уже руку простягнув.

Нараз... проковтує його ненаситне багно!!!

Він тоне в вонючому багні.

Тільки рука ще на поверхні простягається до квітки.

... і вона тоне.

Слідом юнака йшли інші.

Йшли й тонули побіля самої квітки щастя.

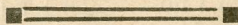
*

Я зрозумів, що не тудою йти мені до щастя.

Вибираю інший шлях.

Йду...

Верховіття замислених дерев лебедять сумний псалом самоти й хиляться на привіт бродяги з провалля життя.

М. Гнатюшак

ОСІННЯ

Г. В.

По деревах вже осінь тиха, злата
Свої цяцьки ясні розсіває.
Прийде дощів пора і чорного болота,
І мідяного смутку пісня залунає.

А вітер зліг у комині засвище,
Туга зажурена у серці заголосить;
Прийди сюди, сядь біля мене, блище!
Огнища язика гостей до хати просять.

Ти не прийдеш мене сумного пожаліти;

Ти будеш думати про цвіти весняні.

У печі букові поліна муть горіти, —

А в моїм серці — білі, снігові завії...

РІЗДВЯНІ ТРОЯНДИ

Одного гарного дня жінка розбійника, що жив у печері в лісі Гейнге, вибралася по околиці, просити милостині. Сам розбійник, виклятий архієпископом, ніколи не покидав ліса, а вдовольнявся тим, що чатував по дорогах на подорожних, що відважилися вступити в ліс. Одначе в тих часах мало людей подорожувало по півночній Скандії.*) Коли той розбійник — бувало не мав щастя через кілька тижнів, тоді його жінка мандрувала між люди. З нею йшло звичайно пятеро дітей і кожде з них мало подерте одіння зі шкіри, такі самі постолі і торби на плечах. Як жінка розбійника переступила поріг якої хати, ніхто не відважувався відмовити їй того, чога жадала: всі знали, що в противному разі верне вона слідуячого дня й підпалить хату. Отже лякалися тої жінки й її дітий більше ніж вовків а неоден радо вбивби її якби не боявся пімсти розбійника.

Мандруючи так від хати до хати прибула до Овед, де в тих часах був монастир. Подзвонили до брами монастиря й зажадали страви й сторож відчинив віконце в брамі і подав їй шість булок — одну для неї, а по одній для кождої дитини.

Тимчасом діти жебрачки розбіглися кругом. Одно з них вернуло небавом до матері, що стояла все ще при брамі, та сказало, що знайшло щось цікавого, і потягнуло її за спідницю, ведучи за собою. Монастир був окружений звідусіль великим сильним муром, але дитині вдалося знайти сховані зразу, дещо відхилені дверцята. Як тільки жінка розбійника побачила це, відчинила дверцята зовсім і своїм звичаєм, не питаючи нікого про дозвіл увійшла.

Ігуменом монастиря в Овед був о. Ганс, що розумівся на зіллях. За мурами монастиря він заложив город всякого

зілля і саме сюди ввійшла жінка розбійника.

В першій хвилині жінка здивувалася так, що станула при брамі городу. Було то серед літа, а город ігумена мав вже стілько ріжнобарвних цвітів, що аж очі боліли дивитися на них. Одначе небавом усміх задоволення заграв на її лиці й вона почала йти стежкою, що вела посеред цвітів.

В городі полов оден з братчиків. Він лишив незачинену фіртку, щоби могли туди викидати вирване зілля й хабаззя. Як тільки побачив жінку розбійника, що входила до городу з пятеро дітьми, зараз прибіг до них і приказав, щоби сейчас вийшли. Одначе жебрачка мабудь не чула його слів і йшла прямо перед себе, роздивляючися цікаво на право й ліво; то дивилася на білі лілеї, що росли на грядках, та на прочитан, що пнявся по монастирським мури, а на братчика зовсім не звертала уваги.

Братчик думав, що вона його не зрозуміла, хотів її взяти за рамя, щоби її приневолити вийти, одначе, як жінка розбійника зрозуміла, про що йому ходить, так остро глянула на нього, що він відступив кілька кроків взад Стара, згорблена під тягарем жебрачої торби, тепер випрямилася й сказала:

„Я є жінкою розбійника з Гейнге і коли хочеш, то руш мене!“

І видно було, як при тих словах була перекостана, що братчик лишить її в спокою.

Одначе братчик не відступав хоч знав, хто вона є, та сказав вже лагідніше:

„Ти повинна знати, що тут є монастир, куди ніяка жінка не сміє входити; якщо не підеш звідсіля, то монахи розгніваються на мене, що я не зачинив фіртки, а навіть можуть мене прогнати з монастиря й з цього города“.

Ті слова не вплинули на жінку розбійника. Вона далі йшла посеред цвітів

*) Округ у полудневій Швеції.

і приглядалася їм уважно. Збентежений до розпачі братчик мусів побігти до монастиря по підмогу.

Небаром вернув з двома сильними монахами. Жінка розбійника зараз зрозуміла, що не жарти. Рознявши руки, станула на стежці й почала з цілої сили кликати, що на монастир впаде багато нещастя, якщо їй не можна буде лишитися в городі так довго, як вона схоче. Одначе це не зворушило монахів: твердо постановили позбутися її з городу. Тоді жінка розбійника з криком кинулася на них, почала копати й кусати, а діти помагали їй в тому. Небавом монахи побачили, що самі не дадуть собі з ними ради й пішли до монастиря по дальшу поміч.

В переході між городом і монастирем стрінули ігумена Ганса, що, почувши крик, ішов до городу; мусіли йому сказати всю правду.

Ігумен зганив їх і казав обом монахам вернути до своїх занять, а сам, хоча вже старий віком, пішов тільки з братчиком до городу.

Жінка розбійника проходжувалася там посеред цвітів з таким видом, начеби пізнавала в них старих знакомих. До деяких усміхалася, а на вид інших хитала головою.

Ігумен любив свій город так, як тільки можна любити щось тут на землі. І хоча чужа жінка виглядала дико й осоружно, не міг вийти з дива, що вона звела боротьбу аж з трьома монахами, щоби лише спокійно могли оглянути його город. Підійшов до неї й спитав, чи город подобається їй. Жінка розбійника була так занята городом, що не завважила ігумена; почувши його мову, стрепенулася, але, побачивши його срібне волосся й згорблені плечі, відповіла спокійно:

„Спершу мені здавалося, що я ніколи досі не бачила кращого городу, але тепер переконаюся, що не можна його навіть прирівнати з тим, який бачу що — року“.

Ігумен не сподівався такої відповіді; як почув, що жінка розбійника бачила

кращий город, запаленіло його зіяле обличчя.

Братчик, що стояв побіч них, сейчас почав напоминати жінку розбійника:

„Це ігумен Ганс, що з величезним трудом зібрав ті цвіти; вони походять з ближчих і дальших околиць“ сказав. „Знаємо всі дуже добре, що в цілій Скандії нема богатшого городу. Не лицює тобі що живеш у дикому лісі дорікати йому за його працю“.

— „Взагалі не хочу робити прикраси ні ігуменови ні тобі,“ відповіла жінка розбійника „хочу тільки сказати, що якби ви бачили той город, про який я думаю, то ви повіривалиб звідсіль всі цвіти й викинулиб, як хабаззя“.

Почувши це, братчик почав голосно сміятися.

„Розуміється, ти так навмисне кажеш, щоби нас дразнити,“ сказав; „представляю собі, який то той твій город серед смерек у лісі; не знати за що заложуся, що ти не була досі ніколи в жаднім городі!“

Жінка розбійника запаленіла з досади й кликнула:

„Може бути, що щойно сьогодні перший раз я переступила мури городу, але ви, монахи, святі люде, повинні знати, що великий ліс Геінге в честь Різдва Ісуса кождої Різдвяної Ночі переміняється у величавий город, повний сонця й цвітів. Ми жителі ліса, що — року бачимо те чудо, сглядаємо такі гарні цвіти, що навіть не відважимося піднести руки, щоб їх зірвати“.

Братчик хотів ще щось відповісти, одначе ігумен дав йому знак, щоби мовчав. Бо як ще був дитиною, чув, що справді в різдвяну ніч, ліс одягається святочно. Нераз бажав побачити те чудо одначе ніколи йому не довелось. Тому почав дуже просити жінку розбійника, щоби дозволила йому прийти в різдвяну ніч до своєї печери. Притім обіцявав, що піде туди хочби сам оден і щедро її винагородить за те, якщо пришле йому одну дитину за провідника.

Жінка розбійника спершу не приставала на це, бо подумала про небезпеку, яка тоді грозилаби її чоловікови.

Одначе охота переконати ігумена, що є крацій город, як його, перемогла й тому жінка вволила його проханню.

— „І мусиш мені конечно обіцяти, що візьмеш зі собою тільки одного товариша“ — сказала на відхіднім.

Ігумен обіцяв святочно примінитися до її жадання. Рівнож наказав братчико, щоби нікому не зрадив того, що умовлено; боявся, що підчинені, довідавшись про його намір, не дозволять на це такому старому, як він.

Він сам також не думав зрадити кому небудь ту тайну; одначе лучилося, що до Овед приїхав з Люнд архієпископ Абсалон і, як Ігумен водив його по своїм городі, пригадав собі жінку розбійника. Братчик, що тоді працював у городі, чув, як ігумен оповідав архієпископови про виклятого розбійника, що жив віддавна в лісі, і просив його для нещасного о залізний лист, на основі якого мігби виклятий знову чесно зажити між людьми.

Одначе архієпископ не хотів про це й чути.

Тоді ігумен оповів йому про чуда, що діялися в Різдвяну ніч у лісі Геінге.

Архієпископ усміхнувся й відповів на це:

— „Можу тобі лише стільки обіцяти, що дам тобі для всіх виклятих залізні листи, як пришлеш мені цвіт, зірваний в Різдвяну Ніч у лісі Геінге“.

Братчик, почувши це пізнав, що архієпископ також не дуже довіряє оповіданням жінки розбійника. Ігумен не завважив того недовіря і подякував архієпископови за обітницю запевнюючи, що пришле йому такий цвіт.

* * *

Сталось після бажання ігумена Ганса; найближчого різдвяного дня їхав він до ліса Геінге й з ним вибрався братчик; оба їхали верхом. Оден синок жінки розбійника біг перед ними й показував дорогу.

Ігумен, що так горячо бажав тої подорожі, тішився як мала дитина. Одначе не так був настроений братчик; він дуже любив ігумена й певно не дозволив би кому іншому опікуватися ним в до-

розі, одначе не довіряв обітниці жінки розбійника, бо прочував якусь зраду.

Ідучи так на північ, щораз блище до ліса, всюди по дорозі бачили приготування до свят Різдва. В кождім селі горіли вогні у кухнях. Зі шпихлірів зносили до хати багато мяса, а зі стоділ виходили парубки зі снопами соломи на плечах, щоби її розтеляти по долівках.

Проїзджали побіч малих сільських церков що їх священники й старші браття прикрашували, чим тільки могли найкращим, а на бічній дорозі, що вела до монастиря в Босіє, стрінули сусідних бідаків, що несли хліби й довгі свічки, що їх одержали при брамі монастиря.

Ігумен Ганс, видячи ті приготування, поступав чимраз скорше, а його серце наповняла чимраз більша радість. Навпаки братчик, ставав чимраз неспокойним і все благав ігумена вертати, бо йому грозить від розбійника небезпека.

Одначе ігумен не звертав уваги на нарікання свого товариша. Подорожні переїхали вже рівнину й вїхали до дикого ліса. Дорога все гіршала, ставала камениста; ніякий міст уже не помагав подорожним в переході через рови і ручаї. Чим дальше запускалися в ліс, тим більше відчували зимно, а вкінці вїхали в околицю, вкриту снігом.

Дорога була дуже тяжка, бо вела через гущавину й багна. Коли вже перейшли її, син розбійника повів їх через поляну, окружену високими деревами. За поляною піднімалася скельна стіна, в якій побачили двері з тяжких бервен.

Пізнали, що вже прибули до цілі і зсіли з коней. Малий провідник отворив тяжкі двері і подорожні побачили нужденну печеру з пустими стінами. В печері сиділа жінка розбійника при вогнищі, що горіло по середині; під стінами були постелі з галуззя й моху, а на одній з них спав сам розбійник.

„Ходіть до середини!“ закликала жінка розбійника, не піднімаючись. „Возьміть сюди свої коні, бо перемерзнуть“.

Ігумен і братчик увійшли до печери. Бідно там було, бо як видно, жителі печери не робили жадних приготувань до свят. Жінка розбійника не пекла, не

замітала ні не мила долівки. Її діти сиділи на землі кругом паруючого горшка й заїдали чисту юшку.

Жінка розбійника сказала до гостей з гідністю і гордістю заможної господині.

„Відпочинь тут при вогні, а як маєте щось зісти, то їдьте, бо наша страва не буде вам смакувати. Як ви втомлені, то спочиньте на постелі. Не бійся що заснеш“, звернулася до ігумена, „я уважаю при вогні і збуджу тебе, як буде пора; небаром побачиш те, що було цілєю твоєю подорожі.

Ігумен послухав ради жінки розбійника й утворив подорожню торбу, але був так втомлений, що не рушив іди й незабаром заснув.

Братчик рішив не спати, хоча був дуже втомлений, боявся, щоби розбійник не зробив ігуменови чого злого. Але помалу огорнула його така втома, що заснув. Коли збудився, ігумен сидів при вогні й розмовляв з жінкою розбійника.

При вогні сидів також розбійник. Це був високий костистий мущина й виглядав страшно. Сидів спиною до ігумена, що оповідав жінці розбійника про передсвяточні приготування, які бачив по дорозі в ліс. Згадував їй святочні забави, що в них певно брала участь в молодих літах, коли ще проживала між людьми.

„Жаль мені ваших дітей, що ніколи не переверталися по різдвяній соломі“, — сказав між иншим.

Спершу жінка розбійника наче не звертала уваги на його слова, але в міру, як він оповідав, її лице почало оживлятися. Нагло звернувся розбійник до ігумена з затисненим п'ястком і крикнув:

„Ти прийшов сюди на те, щоби виманити звідсіля мою жінку й діти? чи не знаєш, що я виклятий і не можна мені покинути цієї нори?

Ігумен відважно подивився йому в очі і сказав спокійно:

„Хочу випросити у архієпископа залізний лист для тебе“.

Тільки сказав ті слова, а розбійник і його жінка почали голосно сміятися. По хвилі розбійник сказав:

„Обіцюю тобі, що не вкравду навіть марної гуски коли дістану залізний лист“.

Поведення розбійника й його жінки обурювало братчика; навпаки ігумен був мабуть зовсім вдоволений. Братчик небачив його ніколи в монастирі серед монахів таким веселим.

Жінка розбійника піднялася й сказала, звертаючися до ігумена:

— „Ми собі преспокійно балакаємо і забуваємо, що вже пора йти в ліс, бо чути церковні дзвони“.

Тільки сказала ті слова, а всі зірвалися й вийшли з печери. В лісі була ніч. Тишину переривав лише відгомін далеких дзвонів.

Ігумен почав роздумувати, як ті дзвони збудить ліс зі сну, і сумнівався, чи ожидає ним чудо станеться.

Нагло лісом мигнуло світло і зараз знову потемніло; одначе помалу світло почало знову прокрадатися між деревами, сутінь минула й почало свитати.

Тоді ігумен завважив, що сніг щез зі землі і зазеленіла трава. Папороть випрямила свій скорчений гін. Зазеленів вересіль, що ріс на камянистим горбі і ховався серед мохів. Почали підніматися купки моху, а первенці почали цвисти.

На вид цих перших знаків пробудження ліса живіще забило серце ігумена.

— „Чи справді я доступив ласки побачити таке чудо?“ думав зі сльозами в очах. Часом робилося так темно, що лякався щоби не запанувала знову ніч.

Одначе незабаром надійшла нова філя світла й принесла зі собою журчання ручаїв і шум водопадів. Тоді дерева почали так скоро пускати пучки, начеби величезна скількість зелених мотилів обсіла галуззя. Але не лише дерева й рости будилися до життя. Птахи почали скакати по галузках, дятлі так сильно стукали дзьобами до дерев, що кругом подала кора. Ключ шпаків, що летів на поля, спинився відпочати на вершку сосни. Були це величаві шпаки, бо кінчики їхніх пер багрилися і блищали, як дороге каміння, коли птахи порушались.

Хвилю потемніло, але знову прояснилось. Сильний теплий полудневий вітер розсіяв по лісовій поляні насіння з полу-

дневих країв що його перенесли птахи, кораблі й вітри; тільки впало на землю, а вже сходило.

При слідчій філі світла зацвили чорні ягоди й афини. В повітрі чути було голоси диких гусей і журавлів; синички будували гнізда, а вивірки скакали по галузках.

Це все пристигло так скоро, що ігумен не міг зрозуміти того чуда. Ледви міг надивитися й наслухатися. Слідуюча філя світла принесла запах свіжо з'ораних піль. В далечі було чути дзвінки овець і голоси пастухів, що накликували корови Ялиці й сосни так густо вкрилися червоними шишками, що подобало, начеби дерева були в багряних плащах. Ялівці дістали ягоди, що разураз змінiali краску. Зацвили різнобарвні цвіти.

Ігумен клякнув і зірвав цвіт суниці. Заки піднявся, ягода дозріла. Лис зі своїми малими вивіз із нори й прийшов леститися до жінки розбійника, а та схилилася й погладила малі. Рись, що починала свої нічні лови, налякана світлом, вернула до свого леговища й положилася спати. Зауля зі своїм яйцем у дзюбі підкрадалася до гнізд пташат.

Діти жінки розбійника кричали з радості. Вони їли лісові ягоди величини шишок. Одно з них бавилося з громадкою заяців, инше бігало з малими воронами, що попадали з гнізд, а третє підняло зі землі вужа й обвинуло собі ним шию. Розбійник стояв на луці та їв ожини. Нагло завважив перед собою великого чорного звіра; зірвав галузку верби й ударив нею медведя зі словами:

„Уважай, це моя добича“.

Медвідь слухняно пішов в иншу сторону.

Безнастанно надходили нові філі світла. Тепер чути було голоси диких качок з лісового багна. Появилися такі великі мотилі, що подавали на літаючі лілеї. Улій в дуплі дуба був такий повний, що мід стікав по дереві. На лісовій поляні появилися цвіти величини людської голови. Ігуменови прийшов на гадку цвіт для архиепископа Абсалона: але ще не зривав його, бо побіч нього зацвитали

чимраз кращі, а він хотів вибрати найкращий.

Находила філя світла за філею; воздух був такий повний світла, що аж блищав. До ігумена усміхалося літо в усій своїй величі; був переконаний, що земля не може дати чогось кращого над те, що вже було кругом нього, й подумав собі: „Тепер уже не знаю, що за велич принесе зі собою слідуюча філя світла“.

А світла далі прибувало і здавалося тепер ігуменові, що воно приносить зі собою щось наприродного. Ждав тремтучи.

Нагло запанувала тишина: птахи занімели, лисенята перестали гратися, а цвіти розцвітати. В далечі чути було звуки гарф і прекрасний спів.

Ігумен зложив руки до молитви й упав на коліна. Його лице було ясне, бо був переконаний, що то ангели співають коляду.

Братчикови, що був недалеко від ігумена, почали приходити злі думки до голови: „То не може бути правдиве чудо, коли показується злочинникам“, говорить до себе; „то без сумніву діло злих духів“.

З далечі линули чимраз виразніше звуки гарф і спів ангелів, але братчик все таки думав, що то надходять чорти: — „Нас хтять позабирати злі духи; вже не вийдемо звідсіля!“ думав він.

Гурт ангелів був уже так близько, що ігумен бачив виразно їхні ясні постаті між деревами. Те саме бачив і братчик, але думав, що то глузування чортів з Різдва Христа.

Над головою ігумена літали птахи й не боялися його так, що він міг їх брати до рук. Але братчика виминали; ніоден птах не сів на його рамени, ніоден вуж не приповз до його ніг. Як ангели почали зближатися, відважився оден лісовий голуб і сів братчикови на рамя, склонивши головку на його шию. Братчик думав, що то чорт у виді голуба й стряс його з рамени зі словами: „Иди до пекла, звідки ти прийшов“.

Якраз тоді співаючі ангели були вже так близько, що ігумен чув подув

їхніх довгих крил. Одначе, коли братчик сказав ті слова, спів замовк, а святі гості зникли. Зникло також світло й тепло. Ліс вкрився темрявою, наче чорною киреєю, нагло похолодніло, рослини покорчилися, звірята повтікали, шум водопадів затих, листя з дерев упало.

Ігумен почув, що його серце, яке щой-но недавно було повне радості, тепер корчилося в невимовному болю.

„Не переживу того“, думав „ангели, співаючи коляди, були вже так близько і прогнано їх“.

Рівночасно прийшов йому на думку цвіт, який він обіцяв архієпископови Абсалоні: впав на землю й зірвав його в останній хвили.

Тоді почув у серці ще більший біль і вже не міг піднятися.

Коли сімя розбійника з братчиком дійшла серед темряви до печери, завважили, що нема ігумена Ганса. Пішли його шукати з узятими з вогнища головнями і знайшли його на снігу мертвого.

Братчик попав у розпач; знав дуже добре, що він убив ігумена, бо витрутив йому чашу радості, яку той так бажав випити.

* * *

Коли перенесено до Овед тлінні останки ігумена Ганса, люде, які його несли, завважили, що він тримає щось у міцно затисненій долоні. Вкінці її відчинили й переконалися, що то були два білі корінці, які очевидно ігумен вирвав був з моху. Братчик узяв ті корінці й закопав їх у землі в монастирськiм городі.

Доглядав ті корінці, бо був переконаний, що з них зацвте цвіт. Минула весна, літо й осінь: але братчик ждав даремно. Як прийшла зима, перестав їх доглядати.

Одначе на Святий Вечір згадав ігумена Ганса. Пішов до монастирського городу і... о, диво! там, де посадив корінці, побачив величаву рослину зі срібнобілими цвітами.

Сейчас закликав усіх монахів, а як вони побачили чудо, зараз зрозуміли, звідкіля ця рослина... Братчик попрохав монахів, щоби міг занести цвіти архієпископови Абсалоні.

Як братчик давав їх архієпископови, сказав:

„Це посилає тобі ігумен Ганс. Це цвіти, які обіцяв він зірвати в Різдвяну Ніч у лісі Геінге.“

Архієпископ так поблід, начеби побачив помершого. Як прийшов дещо до себе сказав:

„Як ігумен Ганс додержав свого слова, то і я додержу свого“.

І видав залізний лист для розбійника.

Коли братчик одержав лист, сейчас поспішив у ліс і зайшов у печеру розбійника. Прийшов туди якраз в день Різдва Христа. Побачивши братчика, розбійник вхопив сокиру й сказав:

„Повбиваю всіх вас монахів. Певно то ви наробили, що цеї ночі ліс Геінге не вдягнувся святочно, як звичайно“.

— „Лише я оден тому винен“ — сказав братчик. „Отже радо відпокутую це життям, але передтим мушу виповнити волю архієпископа Абсалона“.

І дав розбійникови залізний лист, говорячи:

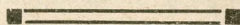
— „Від тепер будеш святкувати Різдво серед людей, як цього бажав ігумен Ганс.“

Розбійник остовпів зі зворушення, а його жінка сказала:

„Ігумен Ганс додержав слова, тож і розбійник додержить своєї обітниці“.

Як розбійник зі сімею покинув печеру, поселився в ній братчик і покутував за свою недовірчивість, благаючи прощення в Бога.

Але ліс в Геінге вже ніколи не святкував Різдва Христа; з усієї його величі остала лише рослина, що її зірвав ігумен Ганс. Прозвано її різдвяною трояндою, вона видає білі цвіти, начеби не могла забути звідки походить.

СТАТТЯ В. ЛИПИНСЬКОГО В ЧАСОПИСІ „PRZEGLĄD WILEŃSKI“

В Вільні виходить під редакцією п. Людвика Абрамовича часопис „Przeгляд Wileński“. У відношенню політичним часопис цей пропагує ідею возстановлення незалежного як від Росії так і від Польщі великого князівства Литовського, що обіймало-б землі литовсько-білоруські. Це князівство мало-б спиратися на історичній традиції почуття краєвого, територіяльного патріотизму. Що ці ідеї серед тамошнього місцевого польського суспільства знаходять відгомін, свідчить те, що „Przeгляд Wileński“ виходить ось вже 12-ий рік і вплив його тепер, за польських часів, помітно зростає.

Такий політичний сепаратизм місцевих литовсько-білоруських поляків супроти Польщі заслуговує нашої найбільшої уваги. У нас, на Українських Землях, на жаль, в цьому напрямі нічого тепер не робиться*). Вся енергія місцевого, як українського так і польського суспільства, замість звернутися єдиним фронтом проти Метрополії за здобуття кращої долі для спільної землі, йде на взаємне націоналістичне поборювання себе і на руйнування спільної батьківщини.

В „Przegl. Wileńskim“ знаходимо в ч. 1-м за біжучий рік статтю Вячеслава Липинського, яку тут в перекладі на українську мову, подаємо.

Стаття ця попереджена вступним словом від редакції „Prz. W.“ яке теж тут в цілості наводимо.

Редакція „Поступу“

В ч. 16 нашого часопису ми помістили хронікарську замітку, на підставі листа одного з наших читачів, простуючу односторонню опінію львівського „Діла“, про правління Гетьмана Скоропадського. На цю замітку напастливо зареагувала „Мисль Неподлегла“ іронізуючи на тему „розстідів історіозофічних“ Пшегльонду Віленського опертих на „лістівках від принагідних дописувачів“. Крім того „Мисль Неподлегла“, покликуючись на спомини Людendorфа та Гертлінга узасаднювала — зрештою не дуже переконуюче тезу, що „Гетьмана Скоропадського, уродженого у Вісбадені та вихованого в російській дусі стільки обходила Україна, скільки члена гетьманського „Уряду“, а згодом президента Віленської Дирекції залізниць, п. Еміля Ляндсберга“...

Статтю „Мислі Неподлеглої“ ми зараз-же переслали авторві листа, перебуваючому стало закордоном. Автором цього листа не був всеж-таки ніякий „принагідний дописувач“, лише відомий письменник та діяч на Україні п. Вячеслав Липинський, твір якого „Z Dziejów Ukrainy“ викликав у свій час великий відгомін. Будучи тяжко хворий, п. Липинський не міг відповісти п. Немовському негайно. Він зробив це лише тепер після кількох місяців. Пояснення п. Липинського охоче поміщаємо не тільки з огляду на це, що воно дає сувору але заслужену відправу зарозумілій редакції „Мислі Неподлеглої“, та ще більше з огляду на засадничий характер полеміки, торкаючоїся справ — правда, віддалених від нас у часі та просторі — та всеж — близьких нам завдяки своїй аналогії та ідейному звязкові.

Для характеристики Гетьманського Уряду за часів котрого в 1918 р. Державність Українська осягнула свого найвишого розвитку, „Мисль Неподлегла“ наводить як приклад п. Ляндсберга. Передовсім обурює її, що п. Еміль Ляндсберг може бути українцем. Коли рівнож Ляндсберг, віленський повстанець 1863 р., є поляк — „to so innego“, — гут йому не лехіцьке прізвище нічого не заважає, як не шкодить варшавським суверенам присутність проміж них нпр. сенатора Гамер-

*) Пропаганді цих ідей був присвячений „Przeгляд Krajowy“, що виходив в 1909 році в Києві під загальним провідом Вячеслава Липинського.

лінга. Далі не до вподоби їй, що п. Ляндсберг попередньо був на службі російській, а відтак польській. Та коли після поділів Річипосполитої цілі маси урядовців польських пішли на службу російську, австрійську та німецьку, а в 1919 р. знова цілі маси перейшли від цих держав на службу польську „to so innego“. Не маю, очевидно, наміру боронити ані тих урядовців польських, ані п. Ляндсберга. Тим більше, що про останнього знаю лише те, що він був цінним в залізничних сферах фахівцем. Як такий, він був протегований відомим і поважаним на Україні землевласником п. Щеньовським, який користувався чималим впливом підчас гетьманського правління. Обовязок міністра шляхів виконував п. Ляндсберг на Україні протягом дуже короткого часу,—ледве кількох тижнів в останнім гетьманським кабінеті Гербея. Значно довше співпрацював погім п. Ляндсберг з урядом Польським. Чи тому і уряд польський має бути урядом „спльонізованих на замовлення пройдисвітів“, як висловлюється „Мисль Неподлегла“?

І що дає право тим бундючним представникам варшавської „культури“ кидати образливі обмови на таких членів уряду гетьманського, як перший та найдовше виконуючий свої обовязки прем'єр Лизогуб, попередньо довголітній голова Полтавського та Чернігівського земства? Або міністр війни генерал Рогоза, попередньо командуючий 8-ою армією російською? Міністр освіти Василенко, професор Київського Університету, відомий перед війною вчений та український діяч. Міністр закордонних справ Дорошенко, один з найбільш працюючих піонерів українського національного відродження. Міністр внутрішніх справ Кістяківський, доцент університету, відомий вчений правник, нині працюючий на еміграції як адвокат у Парижі. Міністр шляхів Бутенко, один з найдібніших залізничних інженерів у бувшій Росії. Міністр фінансів Ржепедкий, попередньо діяч мійського самоврядування в Києві. Міністр апровізації Соколовський, ще перед війною основоположник „Союзу Південних Земств“, українських. Міністр віроісповідань Зіньковський, відомий християнський філософ, професор Київського університету. Міністр суспільної праці Вагнер, професор Київської політехніки. Державний контролер Афанасів, попередньо директор державного банку в Києві. Міністр здоров'я Любінський, відомий та загальноцінений київський лікар. Міністр торгівлі Гутник, голова Одеської біржи. Міністр юстиції Чубинський, професор Харківського Університету. Державний секретар Завадзький, бувший секретар Російського Сенату. Міністр хліборобства Колокольців, відомий раніш своєю діяльністю на цим полі в Харківському земстві. Чи врешті „зукраїнізованими на замовлення пройдисвітами“ були покликані Гетьманом до нового кабінету в жовтні пп. Лотоцький, Вязлов, Леонтович, Славинський та Стебницький, відомі давно перед війною провідники та учасники українського національного руху? Або „Мисль Неподлегла“ не має найменшого поняття про Гетьманський уряд та бреше в своїй манії величя так як брехав п. Заглоба,—або має поняття, і в таким випадку свідомо пише неправду.

Гетьмана Скоропадського — після „М. Н.“ „нічого не обходила Україна“, тому, що „вродився він у Вісбадені“ та „одержав російське виховання“. Виходячи з такої особливої точки погляду, слід думати, що варшавських державних мужів „обходить Польща“ тому, що родяться виключно в Піпідівках та що ніодин з них не виховувався в російських школах. Рід Скоропадських, який вже дав був Україні одного Гетьмана (Івана, наступника Гетьмана Мазепи), віками тримався твердо свого родового гнізда в серцю України Гетьманської — Лівобережної — і це, очевидно, лише випадок, що мати Гетьмана Павла Скоропадського підчас народження сина перебувала у Вісбадені, де лікувалася. В родині Скоропадських не вгасали національні традиції, чого доказом факт, що одною з основоположниць Наукового Т-ва ім. Шевченка у Львові, інституції яка відіграла велику роль в українським відродженню національним—була тітка Гетьмана, Єлисавета Скоропадська. Колиб зрештою Гетьман Скоропадський був, як твердить „М. Н.“ росіянином, то Росія вихвалю-

валаб його щонайменше так, як Варшава нині хвалить Петлюру. В дійсности почи- наючи від Денікіна, а кінчаючи сьгоднішню еміграцією російською, російські „єдинонеділимці“ ненавидять Гетьмана не менше, чим варшавські кольонізатори. Для них, як і для „Мислі Неподлеглої“—є він „слуга німецький“.

Не знаю чи „М. Н.“ і варшавську Раду Регенційну також називає „слугами німецькими“. В кожнім разі, для такої обмови малаб вона далеко більше даних. Бо Рада Регенційна своє становище завдячувала виключно окупації, підчас коли пере- ворот гетьманський був виконаний власними силами, при неутральности лише оку- паційних військ. Крім того влада Гетьмана була значно менше звязана і ширша, чим влада Ради Регенційної. Та що Польща підчас німецької окупації зуміла зорганізуватися до пізнішої боротьби з большевизмом то це лише тому, що там окупація тревала далеко довше, чим у нас, на Україні. І в однім і в другім випадку люди, що любили свій край, вважали своїм обовязком використати факт присутности армії культурної та знаменито зорганізованої для того, щоби свою батьківщину, одзвичаєну підчас пановання Росії від самостійного політичного життя, до цього життя призвичаїти та від руїни большевицької врятувати. Називати за це тих лю- дей „слугами німецькими“ можуть лише дневникарі поверховні та призвичаєні до дешевої фразеології.

Поминаю врешті ріжні вигадки про „черкеса не говорячого ні по французьки, ні по російськи“, натягання в стилі вище згаданого „Вісбадену“ і такі льогічні „речення“ про правління „московського поміщика“ підчас якого п. Ляндсберг мусів уявляти з себе „щірого Українця“. Хто бачив та пережив большевицьку демагогію — велику принаймні що до стилю в своїй брехливости, того анемічна брехня „щіро“— варшавської „Мислі Неподлеглої“ тільки розсмішить. Переходжу до суті.

Уряд гетьманський, як я це зазначив вже в попередній замітці, яка викликала гнів „М. Н.“, був урядом краєвим та з краєвими тенденціями. Це значить, що йому залежало передовсім на політичнім і ексномічнім усамостійненню краю, а не на вини- щенню на Україні „не—Українців“. Намагався він виробити в мешканцях України, без огляду на їх мову та національність, почуття краєве, територіяльне, державне, а не почуття племінне, (мови?) та націоналістичне. Намагався він, щоби мешканці України хотіли і були здібні самі собою правити без допомоги сусідів, а не щоби взаємно себе вирізували під кличами ріжних націоналізмів, закликаючи на поміч то Москву, то Варшаву. Тому, при виборі людей на державні посади, уряд гетьман- ський не кермувався мірилом націоналістичним. Не залежало йому на тім, чи цей або инший „правдивий українець“, лише на тім, що він уміє, до чого здібний та чи хоче своє звання й здібности посвятити державі українській, себто політичному і ексномічному—а що за тим іде і культурному—усамостійненню свого краю.

Власне ця краєвість, ця ненаціоналістичність уряду гетьманського викликала проти нього повстання українських націоналістів під фірмою Петлюри. Стоючи на тому, що „нація українська“—це „нація селян, робітників та трудосвітінтелігенції“ і що держава українська потрібна лише остільки, оскільки є вона власністю своєї „нації“, себто кажучи реально, власністю націоналістичної інтелігенції та півінтелі- генції, ці мало політично вироблені—але дуже жадливі влади—люде викликали повстання під кличем, що уряд гетьманський—це уряд „неукраїнський“, що спіра- ється він на „панах, ворогах народу та нації української“. Наслідком цього пов- стання був очевидно впадок нескристалізованої ще держави української та поділ України.

Основною помилкою українських націоналістів було та є переконання, що нарід український—такий самий нарід як нарід польський або чеський, та що коли Чехи і Поляки визволилися під кличем націоналізму, що під цим самим кличем визволиться й Україна. Поляки і Чехи—це народи державні, які протягом довгого часу мали свої держави, стратили їх, а потім відзискали. Українці-ж подібно як Білоруси—це народи колоніяльні, недержавні, які своєї держави або не мали

або мали її занадто короткий час, щоби стати народом державним. Головна ріжниця між народами державними та недержавними є присутність серед перших усіх шарів громадських, серед других приналежність до інших національностей шарів т. зв. вищих, організуючих життя політичне й економічне там, де є власність та приватня ініціатива, а не комуністична.

Якщо Чех або Поляк бореться під кличем націоналізму з Німцем або Росіянином, це тому, що він може на місце усуненого промисловця, хлібороба, фінансиста „не народного“ поставити такого самого промисловця, хлібороба і фінансиста „народного“. Але-ж яких „панів“ можуть поставити на місце усунених „панів польських та російських“ націоналісти українські? Кооперація дуже користна установа для продажі та купівлі доброго сира і доброго масла. Але для будівництва державного ця, націоналістами часто згадувана економічна установа, на жаль не надається. Головні складники держави: меч, земля, фабрика і золото вимагають для своєї організації і людей иншого типу і инших методів ділання. Тому в повстанню проти Уряду Гетьманського згідно льогіці поводитися лиш українські большевики, які націоналізм український звязали з радикальною зміною суспільного устрою.

Инша справа, що ця льогіка в теорії скінчилася кагастрофою в практиці. Але націоналісти з під знаку Петлюри та взагалі проти-большовицьких українських напрямків прогоріли у всіх відношеннях.

Уряд гетьманський розумів: 1) що без співуділу в державній праці українських шарів, організуючих політичне і економічне життя краю, не може бути мови про політичне й економічне усамостійнення краю; 2) що шари ці можна до такої праці покликати лише під кличем привязаности до краю та його усамостійнення, а не під кличем стати „справжнім українцем“ та вирізання „не — українців“, себ-то під кличем краєвим і політичним, а не під кличем племінним та націоналістичним. І як на землях литовсько-білоруських одинокою визволюючою ідеєю може стати краєва та політична ідея відродження традиційного, спільного всім мешканцям Великого Князівства Литовського, такі у нас ідеєю такою сталася ідея відродження традиційного Гетьманства Українського.

Що шлях був вибраний добре, свідчить те, що одинокий зі всіх українських урядів — уряд гетьманський, був урядом не одного лише місцевого класу, або одного лише місцевого „народу“, а урядом цілого краю, всіх його класів та „народів“.

Мав він піддержку широких шарів привязаного до своєї власности українського селянства, зорганізованого тоді в т. зв. „Союзах Хліборобів“. Мав піддержку місцевої великої власности земельної, як української, так російської і польської. Вистане, що згадаю, спроміж останньої лише про заслуги, покладені тоді для гетьманської України такими визначними громадянами, як передчасно вмершим Степаном Подгорським, як головою „Кола Поляків Земель Руських“ гр. Здзіславом Грохольським та иншими. Піддержували уряд Гетьманський промисловці, купці, фінансісти місцеві, зорганізовачі в т. зв. „Протофісі“. Піддержувала його найсвітліша та найчесніша в політичній відношенню частина інтелігенції української, духовенства, врешті Жидів. Україна стала на шлях повного визволення з під посторонніх впливів. І це власне доводило та й нині ще доводить до пасії всіх націоналістів і кольонізаторів, в роді редакторів „Маслі Неподлеглої“.

Коли польські хлібороби на „Кресах“ дають стригтися як овечки панам з Варшави, тоді „представляють вони культуру та цивілізацію серед варварської большевицької дичі“. Але коли вони хочять дати врешті реальний доказ цієї своєї культури й цивілізації та виявити свою здібність правити собою й своїм краєм без опіки Варшави, тоді заключається в Ризі урочистий мир з „диччу“ і віддається тій „дичі“ на поталу „представників культури і цивілізації“. За часів гетьманських місцеві люди польської національности мали забезпечену повноту культурного й економічного розвитку. Але тому, що гетьманська Україна означала кінець пановання на „Кресах“ панів з Варшави, ці панове зробили все можливе, щоби уряд Гетьманський пова-

лити. Пеовяки зривали в повітря склади амуніції на Україні, потрібні для військ німецьких та гетьманських. Вшехполяки вторили їм у праці дипломатичній та інформаційній в очернюванні перед переможною Ангантою та в опінії громадській „германофільського“ та недемократичного Гетьмана.

Коли нищепідписаний в імені уряду гетьманського вживав заходів, щоби на Україні залишилася — зі згодою переможної коаліції — частина німецьких військ — що і Україну і елемент польський в ній від руїни большевицької врятувало б — то найбільш завзятими ворогами цих заходів були власне панове з Варшави. „Кращі большевики, чим збудована без нас та помимо нас, — значить від нас незалежна — Україна“. Тому протягнуто було до большевиків руку згоди; тому браталися з російськими „єдинонеділимцями“ також очернюючими всіма засобами в Яссах, Парижах та Лондонах „зрадника“ Гетьмана; тому використано так цинічно глупоту політичну націоналістів українських і притиснено до варшавського серця п. Петлюру, якого вчора ще в опінії варшавській вважалося звичайним „гайдамакою“...

Нині це все належить до історії. Державність українська, а з нею усамостійнення всіх земель, лежачих між Росією та Польщею — на довгі роки похоронені. Але історія ця вказує нам виразно два шляхи: один, що веде до самостійности, — другий — до залежности від Москви та Варшави. Не дивуємося зовсім, що перший шлях не дуже прийшовся до вподоби „Мислі неподлеглей“, та що називає вона його „виправлюваною історією“. Історія, якої виправляти не слід, для „Мислі Неподлеглей“, слідує: відновити по відношенню до „Кресів“ старий варшавський клич 17-го віку — „Szlachtę wydać, czerń rozpuścić“. Українським, литовським, білоруським має право бути тільки „піп та хлоп“, або як нині інтелігент-регіоналіст та народець з кооперації. Польонізувати „Креси“! Наплодити там якнайбільше „Полякевичів“, а ці нехай „луплять по морді“ не — Полякевичів, як Вишневецькі лупили свого часу Кривоносів. З цього виросла велич давньої Річипосполитої — виросте велич і нинішньої...

Чи варт полемізувати з людьми, які нічого не забули та нічого не навчилися?

(Переклав А. М.).

Могутність твориться могутністю творчої сили, що впливає не тільки з великого розуму (питання державної рації), але також з великого серця (питання етики). За так малу річ, як совість політична, зачіпали й переверталися великі імперії. Без могутности етичної і моральної (авторитету) нема політичної могутности! Про це вневдовзі переконаються новоповстаючі великі „моцарства“. „Mania grandiosa“, що фліртує з ілюзіями, з опирами великості, це недуга нинішньої доби, вправді недуга провізорична, як існування деяких держав але небезпечна в розумінні провокації долі. Через сто літ Польща деклямувала про моральну могутність і великість, про політичну етику, про кару Божу на тих, що гноблять і т. п. — а отсе нараз занедужала на той сам „державний егзізм“ (проч зі совістю!), яким хворіла перед війною „держава боязни Божої“...

І. А. Гербачевський

ТРАВНЕВІ ПОЛЬСЬКІ ПОДІЇ В ІСТОРИЧНІЙ ПЕРСПЕКТИВІ

Продовження

Звідси така горяча привязаність краківських консерваторів — „Станчиків“ до Австрійської Монархії та Габсбургської династії, звідси й певна традиційна толеранція цієї групи, в порівнянні з іншими, й до українців. Краківські „станчики“ безсумніву найкультурніша та найбільше традиційна частина польського громадянства представляється ядром польського консерватизму.

Діячі цієї групи були керманічами цілої польської справи в Австро-Угорщині (Бадені, Голуховські); вони заявляли про своє *stoimy i stać przy Tobie chcemy* і дійсно, до останнього моменту стояли при царі, звязавши й польську національну ідеологію тісно зі справою перемоги Австро-Угорської Монархії. Коли ця остання розвалилася, вони мусіли майже покинути політичну арену.

Помимо чисто-австрійських сприятливих умов політичного життя, на сильну, домінуючу позицію станчиків мав вплив і Ягйлонській Університет. Ця цитаделя польської культури та джерело польської національної думки, майже до кінця XIX століття, мала серед своїх слухачів, дуже значний контингент заможних шляхтичів з Литви, Білоруси й України. Вони творили атмосферу, вони зберігали традицію і їх настрої стали настроями навіть тих кадрів демократичної інтелігенції, що вийшли звідтам. Поруч консервативного „Часу“ завжди стояла поступова „Нова Рформа“. Таким чином в Австрії витворилися: 1) культурний, ідейний та політичний консервативний центр, що домінував у всьому польському життю, 2) австрофільсько-настроєна й монархічно-вихована бюрократія та кадри демократичної інтелігенції, яка в своїх зовнішніх аспіраціях ішла за консерваторами, а в внутрішніх обмежувалася дуже скромною ролею, ніколи не претендуючи на провід.

Східно-Галицькі „подоляки“ (так популярно звалися землевласники-консерватисти), як уже зазначено, відчували польську стихію і себе zagrożеними Українською стихією. Тому шукали вони оперття та єдності з націоналістичною частиною польської демократії проти Українців. До Росії ставилися вони не дуже вороже (зі страху перед Українцями) і навіть підчас Російської окупації Східної Галичини в р.р. 1914—1915 вийшли зі складу Польської Ради у Відні. Галицьких „подоляків“, треба властиво викреслити зі списків польського консерватизму та прилучити до польського націоналістично-демократичного табору.

Державницька ідеологія польських революціонерів та консерватистів (особливо останніх) не була зовсім виразна з огляду на відношення до Австрії та неможливість виглядів на Познань. П. П. С. виставило програм незалежної Польщі по можливості зі Східними окраїнами, консерватори — створення незалежного, а то і в звязку з Австрією Польського Королівства із Конгресівки й Галичини.

З вибухом війни дипломатичний бік справи взяли на себе у Відні, більше до того підготовлені консерватисти (Білінський, Яворський), а в Німеччині цю роботу провадили кн. Радивил, гр. Гутен-Чапські (з Мінська). Певесі рішучо взялися за організацію легіонів. Ці обі групи одверто стали по боці центральних держав.

Регенційна Рада у Варшаві, легіони на фронті, — ось вислід їх діяльності.

III. Міщанська демократія, ендеки, під проводом Романа Дмовського, з початку війни заняли позицію виразно проти-німецьку. Пізніше це дало свої користи, бо перемога антинімецької коаліції забезпечувала об'єднання всіх польських етнографічних Земель в одну цілість. Що це об'єднання мало шанси зреалізуватися

у формі автономії або федерації з Росією, — то це мало лякало народову демократію. Особливого патосу незалежності вона ніколи не мала, а інтерес економічний все стояв у неї на першому плані.

В цьому напрямку повела вона роботу: Л. Димша і В. Жуковські в Петербурзі, гр. Вельопольські в придворних колах там же, Р. Дмовські в Лондоні й Парижі, І. Падеревські в Злучених Державах.

Щастя всміхнулося їм. Перемога держав антанги давала народовій демократії монопольне становище в польській національній дипломатичній роботі. Але два фактори перешкодили їй зайняти міцне, трівке становище у відроженій Польській Державі: 1. Російська революція, що усунула Монархію й тим виразно поставила вимогу державної самостійності для Польщі 2. Відсутність кріпко зорганізованої, військово-споєної групи людей, на яку можна було опертися в перехідний момент (корпус Довбур-Мусніцкоґо був у складі рос. армії).

Такою групою була П. П. С. Протиросійська ідеологія вже не могла стати на перешкоді, бо Росії вже не було. Перемога демократичних держав в імя демократичних принципів, Вільсон, революційно-демократичні гасла — як офіційні, як самотоко толеровані — з одного боку; вихована в терористичному підпіллі, дисциплінована, ерархічно-з'організована, пересякнута романтикою боротьби та сліпо віддана своєму Вождеві П. О. В. (Польська Організація Войскова) та П. П. С. — з другого, інакше патос національний та патос соціальний — зєдналися й Пілсудський мусів прийти до влади. Він прийшов. Але, „чужий польський метрополії, його духом його землі він приніс їй хоч польський, але не метропольний світогляд“. Польща, як казав він: „мусіла його вітати, сама цього не бажаючи, його, людину, від котрої всі в Польщі втікали“.

Він мусів, як каже Вяч. Липинський, або „накинути свою волю метрополії, збудувати силою своєї зброї якусь нову Польську Державу, або скоритись перед метрополією. Він вибрав друге і передав владу огидливій йому демократії“.

Не місце тут торкатися питання, які причини спонукали в друге Пілсудського взяти владу. Певно, що причин було багато. Внутрішній розклад, деморалізація і безвиглядність на майбутнє між зростаючою в силу Німеччиною та відродженою, в большевизмі традиційною Росією, примусили заговорників довершити свого діла. Як і треба було сподіватися за Маршалом станули сили війська, військової організації П. О. В., та прихильне відношення радикальної інтелігенції та й консерваторів. Виленські монархісти в своєму органі „Слово“ — благали політики сильної руки, звідки б вона не йшла. Ця політика прийшла. Але де-ж ті соціальні сили що на них можна було опертися для переведення заповідженої „санації“ внутрішніх відносин та збудування певного становища на зовні?

Польське демократичне міщанство, польські націоналісти, такою силою не могли бути. Вони вже довели свою безпринципність та спричинилися в першу чергу до руїни. Продовжуючи давню політику східної орієнтації, на цей раз зі сліпого страху перед большевизмом та зігхаючи за такою Росією, яка захистила б їх перед Німеччиною, не маючи жадної самостійної політичної думки, мегальоманією прикриваючи свою вбогість, польські демократи були ворожі всьому тому, що творило основний скарб польської душі — традиції збройної боротьби.

Заможні верстви, налякані примарою комунізму — шукають нових форм для своєї організації. Широкі кола землевласників і навіть торгово-промисловців та ремісників в станових формах добачають вирішення проблеми нової, корпоративної Держави під дідично-монархічною Владою та тим самим вбивають польську демократію, підносячи одночасно польський консерватизм.

Польський пролетаріят, що досягнув в рядах П. П. П. С. національно-державний ідеал, стратив в умовах демократичного розкладу свою єдність та ідеалізм. Частина революційна воєнничка не має вже перед собою царя, — лише приману робітничо-Селянської влади ССРСР. Туди вона йде, стаючи в ряди комуністичної партії. Елементи воєнничі з переважачо-національними емоціями, давно вже мають вихід — службу в державній польській армії. Решта ППС — це вже здемократизована мішанина малохарактерних індивідуальностей, давно забувши про своє бойове минуле та лицарський ідеалізм перших днів своєї молодости. Ліга Націй — ось альфа й омега бувших терористів. Хто ще залишається? Демокрація міщанська — банкрут, демократія соціальна — банкрут, безсилля, революціонери — в комунізмі? **Військо з одного боку, консерватисти з другого.** Військо — наслідник бойових традицій ППС, там полк. Славек, генерал Ридз-Сміглей, Соснковський, Нейгебауер і міністри Світальський та Медзінський таксамо з цього гурту старих співробітників Маршалка Пілсудського, тут вся гвардія Пілсудчиків. Висновок — правити буде військо в союзі з кресовими консерватистами, причім отверта, масова діяльність польського консерватизму виступає явно на — зовні. Поки-що в момент організаційного кипіння не помічаємо більших розбіжностей між цими двома правильними групами бо одна потребує другої — але тільки до певного моменту. А момент цей загальна східно-європейська криза — недалека — в звязку з упадком більшовизму. Що польська охлократія, себто політична організація польських військових, яка накинута свою владу демократичній метрополії — захоче накинута її, — клясократичним (в динаміці) — окраїнам — в цьому сумніватися не приходиться. Влада військової сили була-б негацією самої себе, коли-б не бажала здійснити таку політичну програму, таку ідею, яка-б для здійснення не потребувала вживання збройної сили, не потребувала „військової акції“. А що акція ця мусить бути так чи інакше звязана зі сходом, то ясно зі слідуючих трьох причин. 1) Криза більшовизму відбудуватиметься на сході, 2) Захід настільки сильний що активність в його бік виключена, 3) Ідея польської охлократії — є ідеєю її перших організаторів та основоположників, революціонерів польського патріотизму на східних кресах.

Всі ці дані говорять нам за „активну польську політику“ якраз на сході в напрямку — Polska, Ruś, Litwa. Але що ця політика мусить бути тісно звязана з аспіраціями кресових землевласників — це зрозуміло само по собі. Бо-ж ці групи на території сучасної Польщі мають лише частину свого соціального посідання й відповідно частину того політичного впливу, що могли-б його мати при кордонах далеко пересунутих на схід. Для цього й — союз їх із польською військовою охлократією, яка їм потрібна — лиш як збройна сила й лиш для певного завдання. Але — щоб з того могло виникнути гармонійне співжиття з метрополією, з якої ця військова сила захоче правити своєю поширеною домінією — з цим приходиться рішучо не погодитися.

Перед окраїнними консерваторами два шляхи: 1) або бути кольонією під диктатурою варшавської військової влади яка, як кожна військова організація, не стерпить паралельного собі існування політичного впливу по суті діаметрально протилежних соціальних сил, або 2) Створити свої місцеві осередки, врослих в ґрунт місцевих територіяльних консерватистів, як зародки місцевих традиційних національних Влад: Великого Князівства Литовсько-Білоруського та Великого Князівства Руського, Київського укр. Козацького Гетьманства. Ці питання зрештою стоять

рубом не тільки перед польськими кресовими консерватистами, але перед свідомими українськими людьми. Але щоби не було тільки пізно — свідомість ця мусить стати свідомістю землі і тоді не страшні ніякі чужі метропольні військові чи не-військові сили, ніякі національні чи інтернаціональні ідеології. Бо земля має свою Силу і свою Ідеологію.

(К і н е ц ь.)

Ол. Дністровський

ГАЛИЦЬКІ СОБОРНИКИ

(ЗМІСТ: Тип протилежний галицьким „патріотам“ се галицькі соборники. — Ріжні категорії і відміни: „Поляки“ й польонофіли. — Москвофіли — „Радянофіли“ й націоналісти українські. — Основна ціха галицького „сборництва“: орієнтація на псазімісцеві сили. — Приклади. — Поборювання галицького патріотизму—друга основна ціха „сборників“. — Приклади. — Значіння й завдання галицького патріотизму.)

1.

Галицькі „сборники“?...?

Щоб легше й скорше зрозуміти про кого мова—покористуймося контрастовим представлінням. Уявім собі тип галицького патріота або галицького сепаратиста — партикуляриста, про якого деколи з обуренням говорить українська преса. Кажу тому — уявім собі — бо покищо не було й нема у нас людей, щоб їх по совісти можна було „підтягнути“ під таке розуміння слова. Такі отже галицькі патріоти — се мусілиб бути люде, які голосилиб кличі менш-більш такого змісту: „Галичина для Галичан“, „хай живе, галичанство“ і т. п. Ті патріоти проповідувалиб любов до своєї Галицької Землі, вони плекалиб галицькі традиції, галицьку історію і галицький діалект і булиб завзятуцими ворогами всяких чужинецьких імперіалістичних посягань на свій край. Сказано: галицькі патріоти!

І власне: тип цілком відмінний, якраз протилежний оттаким неіснуючим галицьким патріотам — се галицькі соборники.

2.

Вони поділяються на дві головні категорії: одні, се ті, котрих матірня мова польська й котрі бажать собі, щоб їх Батьківщина управлялася людьми з Варшави. Другі, котрих матірня мова українська, се або польонофіли й москвофіли або таки українофіли. Першу категорію галицьких соборників творять наші місцеві Поляки. Се найповажніша й найчисельніша група галицьких соборників, яка в наших днях святкує повну перемогу своєї ідеології. Галичина є інтегральною частиною варшавської метрополії, якої влада спірається якраз на симпатіях і піддержці місцевих польсько-галицьких соборників. Друга категорія галицьких соборників значно чисельніша від першої, але одночасно вона розбита й розпорошена на три ворогуючі зі собою групи. І так частина тих галицьких соборників — се українські „польонофіли“, що йдуть вповні на руку польським галицьким соборникам і метропольній владі. Це властиво ніяка ідеологічна група. Це передовсім кліка безідейних шантажистів в роді Даниловичів, Ількових і т. п., яких завгодно можна купувати і які „ad hoc“ створюють свою ідеологію польсько-ягайлонської „сборности“ щось в роді: „Polska, Ruś i Litwa, to jedna modlitwa“. Про той тип соборників галицьких не приходиться взагалі говорити, бо це зрадники свого народу й своєї Батьківщини.

3.

Другий тип по українськи говорячих галицьких соборників — це москвофіли. Вони кидають клич всерускої соборности: „Єдина, неділімая“. Не входячи в генезу й в суть історичних і соціологічних рацій існування цієї идеології, ми мусимо за-примітити лиш певне справді кумедне маняцтво цих людей: Вони наперекір здоровим людським зміслам заперечують існування окремого українського народу, до-бачуючи на перекір науці (лінгвістиці, антропології, соціології) в українській мові і в українським народі — лиш діалект зглядно відміну „руського“, докладніше мос-ковського.

Цей тип галицьких соборників — „єдинонеділимців“ — доволі поширений і в су-часний мент навіть доволі остро вибивається з моря галицького идеологічного хаосу. Дехто висловлює думку, що нині переживають вони свій „ренесанс“ в Га-личині. В дійсности ж на підйом москвофільства треба дивитися як на один зі зви-чайних скороминаючих проявів галицького колоніального життя, що витворює і сприяє ростові таких справді екзотичних „цвіток“. Галицькі москвофіли це відстра-шаючий приклад національної і соціальної реакції, це здеклясовані й відірвані від землі й класу гурти й індивідуа, яких існування й „відродження“ можна помислити собі тільки в обставинах колоніального, метрополією нарочно піддержуваного хаосу.

4.

Остаточно третя група українсько-галицьких соборників — назв'їм їх анальоґічно „українофілами“. Та група поділяється ще на відлами: 1) „радянофіли“, що зма-гають до соборности під скиптром нинішних харківських псевдоволодарів та 2) на-ціоналістичні „українофіли“, що змагають до соборности з увільненням від больше-вицької займанщини українським національним Київом.

Тут не подана повна скаля відтінєй галицького соборництва, але годі нам уві-ходити в деталі цієї правдивої вавилонської вежі. Обмеж'їмся до вищенаведеного.

5.

Основною ціхою всіх галицьких соборників єсть орієнтація на якусь позамі-сцеву, позагалицьку силу. Свій ідеал вони не в силі зреалізувати своїми місцевими силами. От наприклад наші москвофіли, що идею своєї соборности здійснювали в 1914—15 рр. при помочі штиків московської армії. Або наші львівські Поляки, байдуже чи це ендеки чи пепееси, що почали свою „оборону Львова“ при співучасті „gzeszowskich dzieci“ й довели її до успішного кінця завдяки французько-польській армії Галлера. Не інакшими були й е наші українські галицькі націоналісти, що ки-дали клич „соборности української нації“ і валили не соборну, але одиноко прав-диву Українську Гетьманську Державу. І як наївно звучали відтак їх торжественні проклямації „злуки й соборности“ в Станіславові 3. січня і в Києві 22. січня, якраз тому десять літ. Які великанські шкоди принесли Галичині а тим й цілій Україні такі соборники як Безпалко й Вітик, або як командант корпусу Січових Стрільців, що замість слухати приказу Пана Гетьмана й повести підчинений собі корпус на фронт під Львів, пішов на другу злощасну Чорну Раду в Білій Церкві. В практиці — такі галицькі соборники не тільки руйнують реально існуючу державність укра-їнську та скидають з престола Гетьмана Всієї України, але ще й місцеву „parti-культурну“, „областну“ галицьку владу нищать, бо вона для них се тільки справа другорядна й маловажна. Галичина — для галицького соборника — се загумінок, а всяка ідея місцевої — місцевими людьми репрезентованої — влади, це зрада, сепар-атизм, угодовство.

Ало чи це відокремлений в нас тип — хочби такий соборник як сотник Сіяк, що збунтувався в травні 1919 р. проти своєї легальної ще тоді галицької влади

і перейшов з відділом молоденьких галицьких однорічних добровольців до „батька“ Петлюри, став там головним атаманом всіх повстанчих військ і командантом Окремого Залізного Загону - й відтак попавши в большевицький полон став знова проповідувати большевицьку соборність: „пролетарі всіх народів єднайтеся“. Таких прикладів „соборництва“, про яке ще нині говориться на всі лади й заставки, у взаємовідносинах Галичини до Великої України—можна з історії визвольних змагань українського народу навести без ліку.

Впрочім погляньмо тверезо на наше теперішнє національно-політичне життя. Нема в тій нещасній Галичині ніодної української політичної групи, котра б не проповідувала клича соборности. І ундісти й упіпсти, й радикали й соціалдемократи, сельроби й комуністи, націоналісти, фашисти, угодовці, петлюрівці й сансаристи, всі вони тільки говорять про „соборність“, й орієнтації на Київ, Харків, або „власні сили пробудженої стихії української нації над Дніпром“. Про соборність голосно говорять наші вороги: петлюрофільські варшавські санатори й більшовицькі володарі Кремлю й Харкова. Хіба тішся Україно й Галичино, бо жде вас соборність! Обдарують вас нею як не одні то другі!

Яка жорстока іронія пробивається от хочби з таких партійних кличів, котрі голосить галицька „Партія Праці“. Від вигуків про соборність вочи й їх одинокий посол у метропольнім соймі аж захлистуються—а все те або за... червінці, або з боязни перед червоними чекістами, які „можуть і тут прийти й мститися відтак безоглядно за це, що серед галицької інтелігенції не знайшлися такі, якіб їх боронили.¹⁾

Але чи тільки упіписти й рядонофіли торгують соборністю? Послухаймо що говорить орган УНДО „Українська Громада“ ч. 4 у вступній статті з приводу 10-ліття проголошення „паперової соборности“ з 22 січня 1919 р. у Києві. У статті „Незалежність і соборність“ читаємо:

„За 10 літ поблідла і наша незалежність і соборність. Це вже лиш вивіски у нас. Ми сьогодні сперечаємось хто краще кормить нас: Москва чи Варшава. Ми бої зводимо за те, чи права одна чи друга партія. Ми днем сьогоднішнім турбуємось і одні з одними змагаємось за українські душі, хто більше у свій табор їх завербує. За 10 літ ми забули, що робимо тепер якраз те, зза чого наша незалежність і соборність щезли“.

Страшна, але правдива сповідь. Одначе мимо всього не бачимо ми й у цьому таборі якоїсь зміни переконань: все ще проповідується в нас орієнтації на мітичну „40-мільонову українську націю,²⁾ або на „українську кооперацію“, яка вирятуює нас нещасних із „турецької“ неволі.

6.

Друга характеристична риса всіх галицьких соборників — се брак зрозуміння для краєвих ідей та прямо поборювання всіма силами місцевого патріотизму, в данім випадку галицького. Ненавидять польські ендеки, пепеєси а нині й санатори місцевих галицьких консерватистів - Поляків, за їх „galicyjsko - austrijska“ душу. Поборюють наших старорусинів галицьких не тільки українці всіх можливих партій, але й наші нинішні москвофіли, що в спілці й в братерськім союзі з панамз Серебрянниковими та Лелявськими — проповідують у нас свій московський націоналізм. А ось з якою антипатією до галицького патріотизму зраджується п. Кедрин, коли в різдвянім числі „Діла“, пояснює психіку наших „радянцілів“ галицьким патріотизмом:

1) „Ipsissima verba“ одного з лідерів У. П. П., сказані до автора цих рядків у 1926 р.

2) Гляди: „Діло“ ч. 6. в статті п. Кедрина: Українці чи Галичане?

„Далеко інше значіння, інший характер і інша роля нинішних т.зв. радянофілів. Вони не є національними ренегатами ані політичними спекулянтами (застерігаюся: не говорю про тих, які з „радянофільства“ зробили собі професію та нині є сліпим знаряддям розбивання українського національного фронту в Галичині). Навпаки — вони є (коли не всі то в більшості) найщиріші патріоти, але не українські патріоти: Виходючи з погляду інтересів в і к л ю ч н о Галичині—вони орієнтуються на Москву і тому саме вони є правдивими москвофілами,—назвімо їх у противенстві до т. зв. галицьких „кацапів“ — „неомосквофілами“. Все їхнє значіння і вся небезпека з їх існування у тому, що вони є представниками галицького сепаратизму. Найбільше характеристичною рисою їх ментальности є: оперування категоріями провінціального (обласного) галицького партікуляризму. Категорії всеукраїнської політичної думки для них цілком чужі незрозумілі. Бо їхня психіка не визволилася ще з тенет вузького галицького провінціалізму“.

Отже й наші галицькі українські націоналісти являються ворогами галицького патріотизму, котрий вони мов колишні петербурзькі міністри називають „страха ради Юдейського“ — галицьким сепаратизмом.

„Грізна недуга“ остерігають наші націоналісти перед „галицьким сепаратизмом“. Подумайте :

„навіть тоді, коли впали граничні стовпи, зник кордон і вже не було ніяких перепон ми не хотіли чи й не могли найти спільної мови, не могли віднайти себе як одна суцільна нація, не могли себе зрозуміти. Ми створили дві держави, ми навіть вели безконечні переговори, щоби ці дві українські держави злучити в одну. Навіть армія „стрільці січові“ стали дрібні сльози лити, як Збруч річку проходили“.. журились, бо перейшли через одну маленьку річку й були знов на українській землі, але ця земля не була вже їхнім загумінком.. Один одинокий був виїмок: це корпус Січових Стрільців, який виріс над будень і був не галицьким, не надніпрянським, але всеукраїнським“.

Зовсім несправедливо посуджується наших „радянофілів“ за галицький сепаратизм і патріотизм. В нічім, але то дослівно в нічім не можна добачувати в цих людей привязання до галицького ¹⁾ „загумінка“. Чи можна взагалі трусливий опортунізм і вузький егоїзм одиниць і груп з рабською психікою — мішати з поняттям територіяльного, хочби незнати як дуже обмеженого в географічній ширині й довжині, — патріотизму? Або за що ж гнівається на наших Галицьких Січових Стрільців др. Гига? Сльози й плач Галицької Армії над річкою Збручем — це ж хіба не тільки вияв галицького але також і всеукраїнського патріотизму. Якраз у той час пробуджується в армії свідомість території, від віків української. Плач над Збручем витворив з австрійського галичанина тип всеукраїнця через сильно загострене тоді почуття галицького патріотизму. Дещо згодом, підчас кам'янецького періоду Галицького Уряду, цей галицький патріотизм виявляв у відношенню до „петлюрівщини“ навіть виразні позначки „галицького сепаратизму“. Але чи може сьогодні винувати хтонебудь Галицький Уряд або робити докори й закиди Галичанам, що вони саме тоді „зраджували“ загально-українську справу?

7.

Галицьке соборництво — се ознака затрачення змислу державности в мешканців Галицької Землі. За довго Галичина була кольонією, за довго використовували її всякі кольонізатори, щоби вона могла відразу очунятися з тих кривавих ран, які

¹⁾ Цікаво, чи міг би п. Кедрин навести такий випадок, деб нинішній Баварець або Саксонець назвав свій Рідний Край загумінком. І чи любов Рідного Краю (Heimat) у Німців — уменшує їх почування любови до Батьківщини (Vaterland).

їй завдано підчас останньої всесвітньої і національної війни. Галицькі соборники — це дуже нещасливі мешканці Галицької Землі, що з ненависти до самих себе творять свої націоналістичні соборницькі ідеології. Націоналізмами — не творяться одначе жадні держави, бо тільки вже існуючі держави можуть сяк так використовувати їх для поширення своєї території. Держави повстають виключно з глибокого привязання мешканців даної землі, т. зн. автохтонів до своєї Батьківщини. Це привязання і цю любов до Рідної Землі називаємо патріотизмом. Отже патріотизм — це не націоналізм, що є тільки викривленням і зіпсуттям першого.

Галичина в кождім відношенні представляється як тип окремої, але не дорожвиненої цілоти. Передовсім у відношенні геополітичнім і культурнім. Треба отже в першу чергу дати їй змогу свobodно розвиватись. Але чи мислимий свobodний розвиток там, де бушують націоналістичні соборники? Чи можливий розвиток цієї країни, якої мешканці цураються свого патріотизму і за всяку ціну думають добитися „пiти під чийсь високу руку“?

Не принесуть користи й добра Польщі й польській нації ті галицькі соборники, що як нинішні ендеки, пепеси й санатори по відношенню до своїх найрідніших земляків не — поляків примінюють мораль й поведінку розперезаних метропольних колонізаторів. Се пімститься в першу чергу на них самих: місцевих „поляків“, які не знайдуть місця при державних урядах, проковтне й засимілює українська етнографічна маса, яка теж не має доступу до урядів. На їх місце будуть мусіли знаходити нові маси „соборників“ з корінної Польщі, яких по часі жде знова та сама доля. Одним словом безпереривний колоніальний хаос, який панує скрізь там, де правляча верства заступає інтереси метрополії та побороє місцевий патріотизм.

Не збудують теж України українські галицькі „соборники“. Українська нація ще не скристалізувалася і не оформилася, хоч процес цей триває вже цілі століття. Для того націоналістичне гасло „сборности української нації“ якнебудь — все таки передчасне. Чи не дивно впрочім говорити про всеукраїнську „сборність“ тоді, коли зовсім поважно варт булоб застановитися над „всегалицькою“ соборністю! Чи ж не розбилися вже галицькі Українці на ряд „партій“, вір і ідеологій, яких конче треба було поєднати і „пособорнити“?

Українська Держава і Українська Нація можуть повстати тільки з почуття територіальної свідомости мешканців Української Землі. Це почуття найсильніше розвинене на північно-західних українських землях, які тому повинні бути не тільки Пiємонтом, але й головним джерелом української державности. Тому отже й перед галицьким патріотизмом, перед сим усвідомленим почуттям територіальности велике завдання: будити серед усіх мешканців Української Землі хотіння творити свою владу.

Зєдинення всіх українських земель в одній Державі українській під булавою одного Господаря наступить тільки тоді, коли мешканці Української Землі замість говорити й деклямувати про соборність — стануть кожний на своїм місці лицем до ворога.

Політика одиганювання й видиганювання збанкрутовала в цілій Європі. Європа бажає урегулювання спорів, коли не в дусі суспільної етики, то принайменше в дусі купецької етики (економічної) дорогою компромісу, дорогою взаємних уступок, дорогою добровільних умов. Тип дипломата-цигана єсть уже поsmіховищем на арені міжнародної політики.

І. А. Гербачевський

А. Нигрицький

РОСКЛАДОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ЛІТЕРАТУРИ СУЧАСНОСТІ

I.

М. П. Арцибашев: Дикі. Повість. Ст. Цвайг: Лист незнайомої. Ст. Цвайг: Амок. Видавнича книгарня „Ізмарагд“. Львів 1928.

„Для того, щоб ушент розбити людське серце, не все потрібен судьбі могутній удар і широкий розмах; навпаки, саме від дрібної причини любить вона починати своє діло знищення, саме дрібна причина вабить її незагнуздану розкіш творення загину. Цей перший легкий дотик її різця називаємо в нашій неповоротній мові приключкою... але так як хворість не починається аж тоді, коли її можна пізнати, так і доля людини не починається аж тоді, коли вона стає очевидна, стає подією. Доля захована завжди глибоко в душі й в крові, вона діє там на довго перед тим, заки ззовні зіткнеться з душею. Пізнання себе це вже оборона, і найчастіше даремна“.

Так думає Цвайг в одній зі своїх новел п. з. „Загин серця“ поміщений в одній з наведених вище збірок. Це одначе на мою думку зовсім хибно. Оборона перед злом, коли воно є знане, себго коли його усвідомиться в завжди успішною — хіба мається до діла зі знищеним організмом. Тоді й нема чого оборонятися, тільки спокійно ждати кінця. Але слушною є заввага Цвайга, що „діло знищення починається від дрібної причини“, що не потребує широкого розмаху. Безумовно, від дуже дрібної причини починається в тому випадку діло знищення, просто від видань української вypoжичальні книжок „Ізмарагд“.

Воно дивно що саме від української... Бо коли цього рода речі появляються в польській літературі (а як кожному відомо на польському книжковому ринку існує тепер просто повільн порнографічних творів!) то вони мають за причину оден з головних моторів видавничого руху й власне кажучи не тільки видавничого, але й все-світнього, а саме: грші! А приходить цей *pervus genus* від комуністично-масонських тайних організацій, що просто завалюють деструктивними творами (своїми й чужими-перекладними) читачів, що би в цей спосіб взяти в свій полон їхні організми, ослабити, знищити їх і таким чином не мати спротиву поширювання своєї ідеї і плянів. Чим слабший організм, тим скорше приймається недуга, тим важче його вилічити й тим більше підпадає він впливам. Зрозуміли це добре масони, працюють над цим пильно комуністи. Видавництва польські „Rój“, „Ренесанс“ і т. д. всі стоять на услугах жидівської масонерії й маючи величезні капітали за 95 гроши пхають несвідомому читачеві книжку в руки реклямуючи її як „найкращий, найновіший твір одного з найбільших сучасних письменників“...

Протиакції на це в нас немає—що більше, ми в легкодушному запалі так тривіально використуваного „мистецтва для мистецтва“ беремо, що під руку попало й... перекладаємо „збогачуючи“ таким чином нашу „вбогу“ літературу.

Передімною кілька видань української вypoжичальні „Ізмарагд“...

Візьмім перше з них: Арцибашев: Дикі—повість. Скажемо: ми зовсім не знаємо хто є Арцибашев, яка його т. зв. школа, що В. Винниченко є його кепським наслідувачем—це нас зовсім не обходить. Беремо під увагу тільки сам твір, зовсім не входячи хто є його автором і чи він писав коли небудь щось ліпше чи гірше. Словом, старатисьмемо обзнайомившись докладно з даним твором, дати йому місце в життю, вказати, що він приносить суспільності, що він заявляє сам собою. Бо таке є наше в цьому моменті завдання. Іншими словами кажучи, стоячи на становищі

критика-читача, хочемо вказати чи треба чи не треба читати даного твору, яке місце займає він в нашом у життю а не в літературі.

„Дикі“, повість зі села, де „живуть люде тяжкі й понурі, котрі цупко тиснуть гріш, ідять багато масної страви, хроплять у сні, ніколи не сміються а на похміллю або в гніві бувають дикі й страшні як первісні варвари“ (стр. 6.). Є такі оселі, безумовно є, але не про це йде авторові. Його ціль представити перверзійні зносини братової з братом (!), щоби могли дійти до цього знаменитого заключення, „що Бог звязав, того чоловік не розлучає“ себто, хай живе вільна любов! Аджеж „баба легка річ: їй все одно хто, аби був“ (стр. 62). Так каже автор і на потвердження своїх слів уживає всіх можливих порнографічних підходів. У нього мущина—звір, жінка—„сита корова“ (стр. 15). В жінки любов до мушини проявляється в цей спосіб, що „вона старалася попасти йому в очі напів убраною, то знов їй страшно хотілося, щоби Захар побачив її цілком нагою“ (стр. 19). А муж? Зловивши свою дружину на любощах зі своїм рідним братом (!) „по неймовірнім катуванню і знуцанню у безборонної жінки, приневолив її заспокоїти його розпалену катуванням пристрасть“ (стр. 93.). Що більше, автор нас впевняє, що „такі зносини (брата з братовою) дуже часті в кругах інтелігентських і вони не здатні збудити більшого почування, хіба трохи стида“... (стр. 98.).

Так твердить автор і що більше не ставиться до тої справи просто ніяк. Він її не опрокидує, він навіть її не зогиджує, хоч має дуже багато даних (а головновже сам зміст надається до того!) він з тою типовою для Москаля гнилою посмішкою, неначе каже: — Шож робити! Вже така натура! Нема ради, „не тратьте кумесили, спускайтеся на дно“! Це одна сторінка повісти а друга це задуха гнилі стило, задуха, в котрій запирає віддих здоровій людині, що мрякою заслонює очі й горло стискає. Читач просто одурманений цим стилем, де все „обнажується“, „роздягається“, „тіло напружується бажанням“ „тіло пухке, м'яке, повне, похитливе, товсте, спокусливе“ й т. д. де на кожному кроці кидаються в очі „зімняти подушки“ „неміч в колінах“ і тим подібні „товсті животи“, повторюю, молодий читач навіть мимоволі сам про це не знаючи летить в безодню змисловости, кидаючися в рамена вуличної любови. Серйозно, цяж „література“ призначена головнов для молоді. Тільки для неї. Їїж не читатимуть ні ці, що її видають, вона не робить вражіння ні на цих, що її перекладали.

Візьмім одначе дальші видання „Ізмарагду“, дальші переклади, дві збірочки моднього тепер аналітика С. Цвайга, „Амок“ і „Лист незнайомої“. Примінім цей сам метод: Чи Цвайг є жидом чи ні, нас це зовсім не обходить. Річ в творах і в їхній цілі. Читаємо „Амока“. Лікар за зігнання плоду хоче з цюоуж самою вагітною жінкою мати зносини... Чиж це не перверзія? Думаю, що більше пояснень до цього не треба, колиж знову заходить потреба, то хіба треба писати психо-патологічну розвідку.

„Лист незнайомої“. Любила його, віддалася йому на вулиці кілька разів, повила від нього дитину, відтак стала любовницею цілого ряду мушин а врешті, коли дитина вмирає, піше до нього листа й поповнює самогубство.

„Загин серця“. Старий банкир бачить в ночі, як його улюблена, одинока дочка, крадькома втікає зі своєї спальні до якогось мушини, щоби перебути з ним ніч. Банкир не кажучи ні слова нікому втікає і стає бродягою!

Ви мабуть знаєте молодого мушину, чи молоду панночку, що перебуває в домі родичів, котрі їх примірно виховують. І вони підуть до випожичальні „Ізмарагд“ і випожичать собі котру небудь із цих книжок. А випожичаць певно! Ясно: книжка модна, автор чужий і... уявіть собі, „навіть“ перекладений на українське! Якийже він мусить бути поширений!

І коли вони прочитають книжку, ви підіть до них і спитайте: — Як ви уявляєте собі життя? — Пхі! — буде відповідь. Яка ріжниця! От, щоби як найбільше зажити

вразинь і зміслів. Цеж суть! Родина, нарід, ідеї — також щось! Требаж шаліти, в правдивому зміслі цього слова, насолоджуватися жінками, бо як каже Цвайг в „Місячній вулиці“ жінка держиться мушини тільки через гроші. А ви знаєте, що це любов! Дурниця! Лкбов це „подушки зміняти“, так каже Арцибашев, а жінка як „сита корова“ тільки того й хоче. Навіщо якісь подружа, родини, держави. Повірте мені докінчить вам молодий чоловік або молода панночка — щойно Арцибашев і Цвайг (не говорячи вже про Декобру) відчинили мені очі на життя. І так мені дивно, як можуть бути ще люде, що бавляться в ідеї, або працюють над створенням держави! Щось такого! Бо, що мої родичі инакше живуть, то я не дивуюся. Вони старі, думають иншими категоріями, ходять до церкви. Це стара генерація, котра не розуміє девізи *carpe diem*, або знаєте — й тут довірочна усмішка — вже навіть, коби хотіла, то не може йти за цією девізою...

І молодий чоловік протекціонально стиснувши вашу руку піде зміняти книжку, щоби тим разом перечитати щось з рідної літератури. А ви нагадаєте собі програм масонів, знаний ще перед 35. роками в т. зв. „Протоколі Мудрців Сіону“: „В краях, які уважаємо головними, творимо літературу розмаху, брудну, похлілву, розпустну... будемо попірати розвій такої літератури“...

(Дальше буде)

Я. Боженський

СРІБНІ ТІНИ

Фільмове мистецтво його минуле й будуче

I. Шляхом розвою

Трийцять чотири роки минуло всього від хвилини, коли наймолодша муза, фільмове мистецтво здобуло право горожанства. З малої дитячої іграшки розвинулося кіно в могутній промисл, заняло одно з почесних місць в мистецтві, сталося школою, розривкою і приятелем мас.

Трийцять чотири роки, скромний роками ювілей.

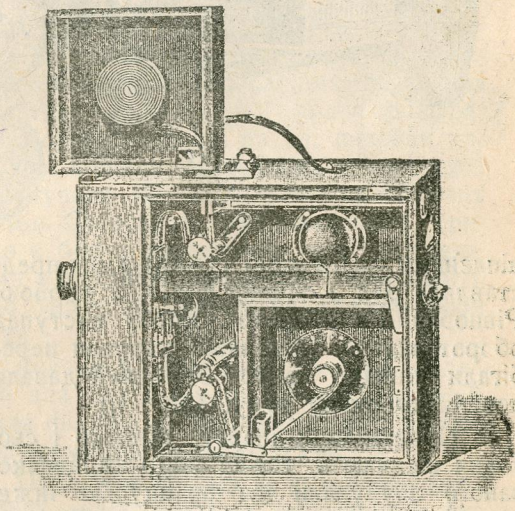
* * *

Несмілі почини на полі кінотехніки в тузі за поезією руху, находимо вже в перших історичних епохах.

З давен-давна улюбленою грою Китайців була гра тіней, які кидає тіло в русі на стіну. В творі одного римського історика є й неясний опис приряду, що міг бути прототипом сьогодняшнього фільмового апарату.¹⁾

Німецький професор. Ф. Павль Лісеганг в своїй праці „Handbuch der praktischen Kinematographie,“ згадує про еги-

петського вченого, жреця Птолемея (130-й рік п. Хр.), котрого Найвища Рада покарала досмертною тюрмою за зносини зі

злыми духами. Птолемея пописувався на торгах перед народом дивним апаратом, що кидав на чорне тло живі образи.

¹⁾ Гл. „Mein Filmbuch“ 1926. Берлін.

Проминули століття. Кервав війни змінили держави, релігії й світогляди.

Двигнена зі занепаду наука, зацікавилася винаходом Птолемея. XIX-е століття приносить ряд винаходів на цьому полі: фенакітоскоп (Плята з Брюсселі 1829-го р.) мутоскоп, або праксиноскоп Рейнарда (1877-го р.) хронофотографічну стрільбу Marey'a (з 1882-го р.) та кіно-тоскоп Едісона з 1892-го року.

Перші апарати були ще дуже примітивні під оглядом технічним і часто грішили наївністю помислу. Конструкція їх полягала на полученню вальця з на-

шу фільму, що представляла вихід робітників з фабрики Лімієра.

Перший публичний показ відбувся в підземеллях славного Grand Cafe de Boulevard des Capucines в Парижі в перший день Різдяних Свят 25-го грудня 1895-го року²⁾

Слідуючий з черги показ відбувся 25-го січня 1896-го року в Ліоні. Задемонстровано тоді й першу комічну фільму „L'arrose“.

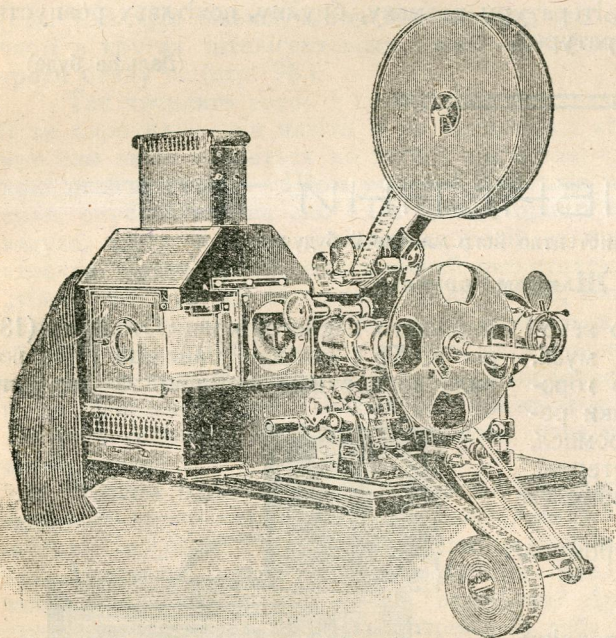
Публичні покази збудили велике заінтересування в цій Західній Європі. 20-го лютого 1896-го р. і льондонска публіка заізналася з лімієрівським винаходом у великій салі техніки на Регенд-Стріт.

Апарат Лімієра служив разом до знімок (т. з. кінокамера) і до висвітлювання (прожектор). Сучасна техніка з лімієрівського паратус творила два окремі апарати.

Конструкція найновішого знімового апарату є подібна до фотографічного апарату. Зубатий механізм, порушуваний оператором¹⁾ витягає з горішнього барабана плівку й перевиває її уриваним рухом перед об'єктивом. Емульсія³⁾ плівки ловить відбиття. Насвітлена плівка збігає в длі навивається на долішній барабан. (рис. 2.)

Мінімальна шкорість знімок вносить 16 знімок (сек.)

Відбитий з негативу, позитив висвілюється при помочі проєкційного апарату, на проєкційну лощу (екран).

ліпленими карточками (кожня з них представляла рух в певній фазі) з корбою. Рівнорядю з оборотом корби наступав об'орот вальця. Поодинокі картини перебігали швидко перед отвором й давали невеличку оману руху. (рис. 1.)

Проєкційний апарат, котрого і сьогодні вживають, тільки дещо змодифікованого, збудували два французькі інженіри-фабриканти Люї і Август Лімієри.

Дня 22-го марта 1895-го р. задемонстровано членам парижської „Societe d'Encouragement National a l'Industrie“, пер-

²⁾ З нагоди 30-ліття існування кінематографії оголосив парижський „Intrasigeant“ в 1925 році інтерв'ю з першим директором того кіно-театру Морісом Клементом. Першого дня — сповідає Клемент — мав я 33 франків доходу. По трох тижнях каса приносила денно 2000 франків, хоч не було жадної реклами. Перший програм о скільки памягаю, складався з 8 чи 10-ох кусників і тревав 20 минут. Перші фільми? „Ловля золотих рибок“, „Буря на морі“ і „П. Люмієр грає в карти з ковалем і кльовном Тревеєм“ і т. п.

¹⁾ Людина, що крутить знімки.

³⁾ Емульсія-желатина, зложена з різних хемічних субстанцій, дуже вражлива на денне світло. Емульсією є потягнена плівка-негатив.

Лукова лампа, що знаходиться в скрині прожектора, концентрує стіжковий стовп світла на об'єктив. З горішнього барабана біжить плівка уриваним рухом в т. з. віконце. Тут перебиває плівку світляний стовп. Вібитка паде на шкла об'єктиву, які заломлюючи проміння дають сильне побільшення на екрані.

Так в кіно-камері як і прожекторі плівку пересувують зубаті вальці. Корбу прожектора обертає електричний мотор.²⁾

Плівка, когду сьогодні вживають, є зроблена з прозорої целюїди, матеріалу легкопального, що є причиною частих пожеж так в кіногеатрах як і фільмових робітнях.¹⁾

* * *

В міру розвою фільмового мистецтва наступили цілком природно змагання ряду техніків, в напрямі як найбільшого зближення екранової омані до дійсности. В тому напрямі йшли всі винаходи й удішення на полі кінотехніки.

Одним з кращих удішень цього рода є т. з. „мультиплікаційні“ знімки (історичні марева, п'яцькі візії танцюючих каменців і т. п.). Тільки тих знімок полягає на відбиванню кількох негативів на один позитив. Мультиплікаційні знімки є сьогодні необхідні майже в кожній фільмі.

Німецький інженір Lehman винайшов апарат до звільнення і прискорення знімок. Зі звільненими знімками стрічаємося переважно в спортових фільмах, з прискореними в американських комедіях. В першому випадку крутить оператор фільму з швидкістю 100 знімок (сек.) а висвітлюється з природною швидкістю

20 з. (сек.). Вислід: знімка 5 разів звільнена. В другому випадку фільма є накручена зі швидкістю 9 з. (сек.) а висвітлювана з природною швидкістю 20 з. (сек.) у висліді знімка два рази прискорена.

До новіших винаходів з ділянки кінотехніки належать також фільми в природних красках, стереоскопічні й голосові. До кручення фільми в природних красках, служить апарат з двома або й трома об'єктивами. Перед кожним об'єктивом є уміщена округла кольорова болонна (червона, зелена й синя). Підчас знімки рвнорядно з рухом плівки обертаються болони перед своїм об'єктивом. Проекція полягає на наложенню трьох позитивів на себе. Ріжниця в знімках, зарисовується завсідги виразно. Щоб запобігти цьому, французський інженір Гомонт збудував апарат з одним об'єктивом, перед котрим обертається болонна з трьома красками. Знімки виходять в трьох красках. Проекція однак мусить відбуватися три рази швидше. І саме тому, це удішення, хоч дає багату скалю красок, рідко є використовуване хиба при дуже повільних рухах.

Винахід фільми в природних красках є ділом Американців, дуже заслужених на полі оригінальности в фільмовій техніці й зближення фільми до справжнього життя. В останніх часах на шпальтах американської преси розігралася боротьба саме на тлі питання кольорової фільми. Перемогла думка, щоб продукувати як найбільше кольорових фільмів. Становище американських критиків є більш теоретичне чим життєве, бо не узглядає людської психології, а що слідує за тим, не видержить проби життя.

Фільми в природних красках є ідеальні для фантастичних історій, алегорій та для фільмів зі середньовічного життя, з граючими красками одягами.

Пересічна фільма зі сучасного життя (90% цілої фільмової продукції) дає багато більше вражіння в звичайних красках, бо краски переходять звичайно лінію, яка існує між реальним світом і фантазією й залишають мало місця для

²⁾ З проекційним апаратом, крученим рукою, можна ще стрітись в нас в т. з. мадрівних кіногеатрах, що обслуговують малі місточки й села.

¹⁾ Виробом фільмового сировця займається тільки невеличке число фабрик. В Німеччині працює „Agfa“ і „Goertz“ в Америці „Kodak“ в Франції „Pathé“. В Франції закон забороняє вживання пальної фільми. Там плівку роблять з непального, але за це й не тривкого целліту. Над виробом кіноапаратів працюють в Німеччині „Erneman“, „Isa“, „Hahn Goertz“, „A. E. G.“ і „Krupp“. В Франції „Pathé“, „Gaimont“, „Aubert“ в Італії „Cinematografica Milano“ в Америці „Bell і Bozell, Дуплекс, Сімплекс і Поуер.

уяви. Цілком зрозуміло, що коли ходять про віддання краси сходу сонця і сумерку в горах, таємничого, нічного настрою і срібного сяйву місяця, тоді примінення природних красок є необхідне. Цього рода образи побуджують глядачів до мрій, викликають подив і захоплення, кажуть забувати про дійсність.

Тісно з питанням кольорової фільми в'яжуться питання т. з. стерескопічної фільми, що полягає на зниманню одного предмету, двома, поруч себе поставленими апаратами: винахід цей ще будить багато застережень ізза своєї технічної примітивності.

Третою з черги іновацією, що стала одним з осередних питань фільмового мистецтва є т. з. голосова фільма. До недавна проби реалізації голосових фільмів обмежилися до віддання деяких тонів і звуків (стрілів, свисту вітру, шуму моря і т. п.) і були невдачними наслідкуванням доброї оркестри. Фільмові конструктори в погоні за новими методами в реалізації фільмів сягнули й до створення говорячої фільми. Первісним апаратом, здавна прсбованим в Америці, був прожектор получений з грамофоном. Доходило однак часто притім до гумористичних сцен, бо напр. на екрані співала молода віжна жінка, а з грамофону розлягався грубий баритон і т. п.

Сьогодні вже збудовано окремі апарати до кручення говорячої фільми т. з. „Vitaphone-и і Movietone-и“. Апарати ці рівнорядно зі зробленням знімок, записують мову зніманих осіб. Ця одночасовість або т. з. синхронізм полягає на тім, що звуки записуються на взір фонографічного запису з боку плівки. Окремий апарат получений з прожектором повторює записані слова з бажаною силою і передає до кінотеатральної салі.

Говоряча фільма, подібно як і звукова з огляду на свій характер є цілком хибним і ризиковним підприємтям. Ризиковним з причини чисто технічних труднощів. Від хвилини впровадження говорячих фільмів, кожна держава булаби здана на ласку своєї власної продукції. Великі витвірні, передовсім американські, що числять переважно на експорт, мусі-

либ продукувати фільми, для кожної держави зокрема. Тяжке завдання малиби й артисти, які володіють дуже часто тільки своєю матірною мовою. Вправді американці пропонують впровадження есперанта, як міжнародної фільмової мови, але поки це далобися перевести, наступилаби культурна ізоляція держав, а вслід за тим фільмове мистецтво сталобися причинсю упадку культури.

Говоряча фільма є поворотом до театру. З моментом впровадження мови до фільми, зійде на другий плян рух і міміка, що в сучасній фільмі відіграють головну роллю. Глядач в кінотеатрі здає собі справу, що перед ним мертві фотографії, кинені на екран і штучно побуджені до життя. Всежтаки він забуває про це, бо уява переносить його в світ казок і мрій. Коли однак артисти почнуть до нього промовляти з екрану, коли піне працювати ще й один змісл а саме слух, з тсю хвилиною глядач верне до дійсности, фільма перестане промовляти до людської уяви, а вслід за тим перестане бути фільмовим мистецтвом.

Заступлення написів в фільмі мовою, буде тільки половинною працею, бо написи без акції т. з. статичні, мусять й надалше позістати, як необхідні для пояснення, положення, зміни місця й часу. Це все впровадить до фільми хаос і замішання на місці дотеперішньої простоти.

В Европі прийато „talking“ подібно як і звукову фільму, дуже скептично, противно як в Америці, де публіка, в порівнанню з європейською, стоїть на цілком відміннім степені культури.

Негуючи значіння голосової фільми з чисто мистецької сторони, не можна однак не доцінювати зусиль цілого ряду людей науки на полі поступу фільмової техніки. В епосі неприродно швидкого розвою радіо-техніки не можна не доцінювати спроб передавання фільмів через радіо.

Ще недавно сензацією дня був апарат американця Франка Конрада, що передавав короткометрові фільми через радіо, а вже сьогодні американські часописи вносять похвальні пеани на честь голлівудського громадянина Ченстарка

що винайшов телевізійний апарат, до передавання через радіо, фільми в природних красках, з написами, говорячої і т. п.

Цікавою добичею на полі кіно-техніки є т. з. „рисунокві“ фільми. (dessins animés) де до знімок, місто людей і звірят позують рисунки. Знімками рисункових фільмів займаються фільмові фанатики, оператори зі замиловання, бо праця крім великих коштів, вимагає ангельської терпеливості. *)

Існують вже сьогодні окремі кінокамери до підморських знімок, (до глибини 2000 тисяч метрів) мікроскопічних і рентгенівських. До цілей наукових (перш за все в фізиці при дослідках над летом крісової кулі) вживається апарату, зі швидкістю 100 тисяч знімок на секунду.

Дуже цікавим в останніх часах є винахід інженіра Шіфтана, що уможли-

вляє артистам грати на тлі невеличких моделів (декорацій мальованих на шклі.) без нарушування пропорцій.

Здобуває поволи право горожанства й аматорська фільма. Ініціативу до реалізації аматорських фільмів, дали американські клуби студентів кіно-аматорів. Заходом одного з поважних ньюйорських щоденників відбувся минулого року в Нью-Йорку конкурс на найкращу аматорську фільму. Конкурс після заповідань американської фільмової преси стояв на дуже високому мистецькому поземі й виказав чимало фантазії й оригінальності у творців конкурсних фільмів.

В Європі рух аматорський ще дуже слабкий. Кілька клубів у Фрації й Німеччині, кілька журналів, це весь прибуток дотеперішнього європейського аматорства. *)

(Дальше буде)

ЗІ СВІТУ

Загадка Атлантиди

Це загально стверджений факт, що давні легенди й передання не є виключно творами буйної уяви. Часто находимо в них неясні натяки про події дуже давніх літ, і в неоднім народнім переданню можна найти зернята правди. Для дослідника це найбільша радість—слідити за тими окрушками правди й витягати їх як нові правди на денне світло.

Одним із найцікавіших проблемів історичної географії є безперечно питання казочного острова Атлантиди. По кликані й непокликані, вчені й поети, географи, геологи й лінгвісти займалися цим проблемом і подавали безліч, декуди справді дивовижних розгадок.

Першу історичну вістку про цей казочний край находимо у двох творах великого грецького філософа Плятона: в діяльогах „Тімон“ і „Критіас“.

В „Тімоні“ оповідає один єгипетський жрець грецькому мудрецу Сольнови таке про острів Атлантиду:

„Тоді саме можна було в цім місці перепливати море, бо перед устем, котре ви називаєте стовпами Геракля,¹⁾ лежав острів, що був більший як Мала Азія й Лібія разом; з цього острова можна було тоді переправитися на інші острови а звідти на цілий протилежний суходіл.. Так отже на цім острові Атлантис було подиву гідне королівство, під якого владою був не тільки цей острів, але також всі інші острови й частини суходолу. Крім цього та королівська влада сягала від Лібії аж до Єгипту й Європи—до Тиренського моря... Опісля одначе

*) Негатив—плівка, на котрій відбивається знімка з відверненою с. алею красок.

Позитив — відбитка з негативу — образ відповідає природним краскам.

Об'єктив — комбінація кількох соцівок для відбиття образу на матовому шклі.

¹⁾ Гібральтарський пролив.

*) 5 метрів рисунокової фільми, висвітлюваних протягом 15 секунд, вимагає 100 годин праці.

повстали величезні землетруси й повени й так одного поганого дня і злосасної ночі зник... острів Атлантис, ховаючися в морі. Дятого також море тепер у цім місці непроїздне, бо назбиралося там і перепиняє в дорозі велика кількість намулу“.

Ці коротенькі звістки „Тімона“ доповнив відтак Плятон у „Критіясі“. Він розписався там про внутрішні урядження королівства, про генеальогію пануючого дому й про історію атлантийського народу. А все те в пересадних картинах так, що остаточно приймився в науці погляд, що ціле передання про Атлантиду це витівка Плятона. Не було важко пізнати в ідеальнім устрою цієї островної держави відблеск політичних ідей геніяльного мислителя й державного мужа. Мітичний характер подробиць зі життя народу, генеальогія пануючих, котрі мали походити від бога моря Позейдона, а також різні історичні події — все це без сумніву вказує на грецьке походження. Тому й не дивниця, що вже Арістотель уважав ціле передання про Атлантиду казкою, та що цей погляд удержався до наших часів у науці.

Хоч як воно приманчиво й просто розв'язувати цей проблем в цей спосіб, щоб уважати його казочкою, то всеж таки не можна зовсім усунути ці численні історичні, археологічні й культурно-історичні сліди, які промовляють за існуванням Атлантиди. Дослідники праісторії людства находять цілий ряд слідів могутнього цивілізаційного осередка, який мусівходитися десь між континентами Європи, Африки й Америки, отже в місці, в котрім Плятон уміщає свою Атлантиду. Але, що такі загальні значення як, „поза стовпами Геракла“ створюють можливості для численних локалізацій, то хибаж не дивниця, що питання це давало доволі поля для найдикших наукових фантазій.

Розмірно найпростіше пояснення це те, що Америка була Атлантидою старовини. Зовсім добре вже у найбільш сирій давнині могли мешканці Старого Світа довідатись про далеку часть світа. Такої думки були м. и. славні учені Бе-

кон з Веруляму й Олександр Гумбольдт. Очевидно не можна на потвердження цієї гіпотези навести якогось певного доказу, але призначи треба, що ця догадка не є цілком безосновна. Коли по відкриттю Америки європейські вчені зайнялися дослідом нововідкритих країв і їх мешканцями, тоді на своє велике здивування нашли вони багато тих самих, а в кождім разі дуже подібних передань, звичаїв та будвель як і в Старім Світі. В Мексику найдено велетенські святині й піраміди дуже схожі на єгипетські. Найдено подібні орнаменти, колюмади й верота; однаковість у календарі, в деяких релігійних обрядах, у бальсамуванні мерців і т. п. Дуже цікаві були також передання старих мексиканців Азтеків про їх приход із краю Азтляна, що мав лежати далеко на сході, по тім боці великого моря. І пор внюочу фольклорію запрояжено для піддержки цієї догадки про Америку й приводжено етимологічні вказівки на звязок між осередно-американськими й європейськими пнями слів. Мимо численних аналогій, які мають існувати між культурними пам'ятниками, легендами й звичаями американських й європейських країв, всеж таки утотожнювання Атлантиди й Америки є й остане догадкою.

В останних часах теорія Америки багато скріпилася через науку Вегенера про пересування континентів. Ще підчас крижаної доби Північна Америка лежала значно ближе Старого Світа. Це могло зовсім добре мати місце, хоч деякі частини суходолу впали жертвою морських хвиль.

В XVII. століттю учений єзуїт Атаназій Кірхер висловив дуже правдоподібну догадку, яка ще й до наших часів находить своїх поклонників. Кірхер заступав погляд, що нинішні Азори, а може також і Канарійські острови, це останки Атлантиди. Цю теорію підтверджує та обставина, що Азори являються справді як верхи затопленої височини, котрої сліди можна ще пізнати у вигляді морського дна. За такою розв'язкою висказуються головна французькі дослідники.

Від цих, під кожним оглядом підпадаючих дискусії догадок до найбільш безсенсових толкувань провадять численні посередні „ідеї“. Славнозвісний дослідник Африки Лев Фробен ус бажав умістити Атлантиду в Тобо й Нігерії. На його гадку Атлантида це не був остров, тільки край між Нігром і Гвінеєю. інші дослідники шукали її у Швеції, Шпіцбергу, Атриці, Цейлоні й навіть у Південній Африці й на Кавказі.

Коли люде науки „пускаються“ на такі відважні спекуляції, то не дивниця, що поети й письменники звертаються до цієї дуже цікавої теми. В самій Франції появилася в останніх часах кілька книжок, які займаються проблемом Атлантиди.

Хиба ясно, що ці численні більше й менше фантастичні догадки лише затемнюють дійсно зерно правди. Треба шукати за такими моментами, які вможливили б розв'язку питання на науковій підставі.

В останніх часах появилася праця професора університету Адольфа Шультена, (Шультен студіює спеціально історію Іспанії й в праці своїй цікавиться долею старинного культурного міста Тартессос, біблійного Тарзу) яка кидає дещо світла на наш проблем. З дуже совісної праці Шультена довідуємося, що недалеко устя ріки Гвадальквір лежала в третім тисячлітті перед Христом цвітуча оселя незнаного народу. На місці цієї оселі повстало по багатьох століттях місто Тартессос як колонія якогось народу мореплавців, можливо що Кретинців, які були попередниками Фенікіян. Тартессос було дуже багатим і цвітучим містом і правдоподібно опановувало цілу торгівлю полуднево-західної Європи й країв над Атлантиком. Монополем Тартессу була торгівля металами, головном сріблом, цинною, міддю і бронзом. Срібло походило з рудокопів Сієрра Морени, найбагатшої в срібло околиці в старині, цину ввезено з Корнвалії, а бронз був здається таки місцевого походження, бо стверджено, що ще 2.500 п. Хр. витоплювано в Іспанії мідь. Ці так пожадані в давнину товари розходилися відтак за

посередництвом фенікійців по всіх краях Середземномор'я.

Одинокими посередниками в торгівлі з Тартессом були фенікійці майже до 7 століття перед Хр. Але коли приблизно в цім часі Тир, столиця фенікійців впала жертвою Асирійців, Греки безпосередно навязали торговельні зносини з Тартессом і привозили звідтам великі кількості металів до своєї батьківщини.

В цім часі Тартессос переживав добу розцвіту, а слава його багатств і його могутності поширилася на всі закутини грецького світа. Ця цвітуча доба нагло перервалася. Біля 530 року перед Хр. Картагінці завоювали Тартессос і цілу полудневу Іспанію й від цього часу по славнім місті остали тільки спомини. Гібральтарського проливу некартагінські кораблі не могли переїжджати. Для відстрашення моряків поширювано казочки, що по тім боці стовпів Геракла море стало непроїзним через намул і великанські глибини. Зі замкненням Гібральтарського проливу кінчився там для грецького моряка світ. Але спомин гарного й багатого міста по тім боці проливу ще дуже довго вдержався в краях Старого Світа. Вкоротці легенда оповила цей реальний спомин і вичаровала з нього казочну картину пропавшого світа.

У справозданнях про Тартессос добачує Шультен цілий ряд однозгідностей з плятонівською легендою про Атлантиду. Отже в першу чергу положення: Тартессос лежав на острові Ерітея недалеко устя ріки Гвадальквір, отже в околиці, де після Плятона находився остров Атлантида. Се місто змонополізувало в своїх руках усю торгівлю металами й дійсно „володіло“ як Плятонівська Атлантида над цілою величезною областю Середземномор'я. Сієрра Морена недалеко Тартессу була в давнину найбагатшим у метали краєм. Звідти й передання, про багаті зложі руди в доколичних горах Атлантиди. Раптовий зник острова через землетрус пояснюється картагінським завойованням і замкненням Гібральтарського проливу. Таким чином Тартессос пропав мов „камінь у воду“ з овиду грецького мореплавства.

З ПРИРОДИ Й ТЕХНІКИ

Черепахи

До нових і дуже важких орудників сучасної війни належать крім літаків і трійливих газів черепахи (танки).

Черепахи це властиво не нова ідея, бо ще старинні народи знали рід черепах — боєвих возів, яких опис находимо в Геродота. Ті вози вживано в грецько-перських війнах, відтак забуто про них зовсім Шайно в 1412 р., як довідуємось зі історії військовості. Італієць Вольсчирія вибудував рід боєвого воза з дубових досок. Ці вози брали участь в кількох війнах. І потім ще було багато спроб більше й менше вдатних.

На ідею боєвого воза впали підчас світової війни Англії й Французи й впровадили його в постаті черепахи в боротьбі проти Німців. Цікаво, що цю ідею зреалізували рівночасно й то незалежно від себе в Франції й Англії. Французький полковник (нині вже генерал) Естен подав свій проєкт начальному вождєви 1 грудня 1915, а перший французький наступ з участю черепах відбувся 16 цв тня 1917. В Англії проєкт банкира Штерна зреалізовано дещо скорше, бо вже в осени 1916 р. вжито їх на полі бою.

Перші наступи черепах були невдатні. Німецька артилерія тишилася, стріляючи до повільних возів. Але відтак появилися менші, рухливіші, швидші й ліпше опанцирені черепахи, які сильно пошкодили Німцям. Генерал Людендорф писав 9 жовтня 1918 р. до канцлера німецького: — До 5 серпня наше положення на фронті було добре. Однак масове вжиття цього дня черепах захитало протягом 2 - 3 годин 6 дивізій. Це був день жалоби Німецького Цісарства.

І дійсно, від цього дня Німцям почало не вести аж до кінця війни. Один з наочних свідків так описує серпневий наступ черепах:

Був мрячний ранок. В німецьких окопах совершений спокій. Видко Німці ще спали. Тільки сторожі почули перед окопами яексь сапання й гаркіт. Швидко всі побудилися й вибігли до ровів, але

нічого не можна було побачити, бо густа мряка вкривала надповзуючі потвори. Їх сапання чути було щораз ближче й виразніше. Німці побачили їх щойно тоді, коли черепахи станули перед стрілецькими ровами. Думали, що густі й широкі ряди кільчастих дротів охороняють їх, але вкоротці з острахом побачили, що дротимов слабонькі павутинні ниточки тріскали від напору черепах. На лінії ровів залопотли скоростріли, Німці без бою покинули становища..

По війні зацікавлення черепахами зросло. Провадяться досвіди й спроби. В Італії сконструовано недавно черепаху „Фіат 3000“ о вазі 5 тон і скорості 20 км. на годину, озброєну 2 важкими скорострілами, яка може перебрести через ріку до 1 м. 10 цм. глибоку. Французький підполк. Вельпрі ставить такі домагання до модерної черепахи: довгота 15 метрів, широкість 8, висота 3, тягар 600 тон, панцир 25 цм, скорість на годину 25 км., узброєння 4 армати й ско 4 ростріли й герметичне замкнення, щоб можна було занурюватися в воду й переходити крізь хвилі трійливих газів.

Сьогодні вже будується такі черепахи. Можна уявити собі як буде виглядати майбутня війна, коли кілька тисяч таких машин вирушать до бою.

Чуда олігодинаміки

В модерній науці про лічничі орудники є окрема ділянка, т. зв. олігодинаміка, котра займається головню лічничим діланням незвичайно малих кількостей. Таку діяльність виявляють передовсім трійки бактерій. Про неймовірну силу цих отруй довідуємось з дослідів віденських учених: фармакольога проф. Фреліха і проф. Г. Меєра, котрі ствердили, що токсина (=отрута) тетануса (що спричиняє хоробу стрижня) розпущена до одної десятитисячної міліграма, ще вбиває миш. Усвідомім собі це образово: отже один грам бактерії тетануса може вбити 160.000 кг. мишей, а один міліграм, відбирає життя 10 тисячам мишей. Надзвичайно сильний ефект викликають гормони

(продукт виділювання) внутрішніх заліз. Розчин гормону мозгового приростка у відношенню 1:150,000,000, отже такий, що навіть хемічною аналізою не можливо його ствердити, спричинює ще корчі матиці морської свинки. Відомий теж добродійний вплив дуже малесенької кількості йоду в розчині соли на хоробу воля.

Рекорд олігодинаміки побиває одначе безоглядно чудесний первень рад. Еманация радова розріджена у відношенню 1:20,000,000,000 (значить одна двадцятьмільярдова частинка) оживляє ще й приводить до биття серце савця. Чуда ділання незвичайно малих кількостей не кінчаються на тих прикладах. Пригадаймо собі популярні в останніх часах вітаміни, котрі ділають у мікроскопійних дозах, а після найновіших дослідів, нагромаджені в більшій скількості, шкодять організмови. Взагалі міліграм це улюблена міра в людськiм організмі. Напр. рівноваги змісту крови, коли ходить про склад соли й цукру, обертається в обсягу міліграма і найлегші захитання цієї рівновагу викликає поважну хоробу — цукрицю. Виходилоб отже з цього, що так опрокидувана лікарями гомеопатія, котра лічила надзвичайно великими розрідженнями, находить дуже поважне наукове узасаднення.

А тепер ще одна практична рада з обсягу олігодинаміки для цих читачів „Поступу“, що посідають кімнатні акварія. Відомо, що в шклянiм начинню, яке служить як акваріум і в якому є водні рослини, стіни дуже скоро вкриваються густою поволокою водоростів (альг) і стають непрозорі. Отже вистане вкинути до начиння мідяний гріш, а вневдовзі альги вигинуть і золотим рибкам це нічого не пошкодить. Учили нас в школі, що мідь не розпускається у воді, але олігодинаміка проявляє видко нахил до... парадоксів.

М...ий.

З пустині Гобі повернула наукова експедиція Чапмана. Ціллю експедиції було м. и. нийти сліди і кісляки первісних людей. Учений Андрю, котрий теж узяв участь у сій експедиції, був іменно тої думки, що пустиня Гобо се колиска люд-

ського роду. Ця догадка не найкла одначе підтвердження. Негативний вислід дослідів експедиції Чапмана був вирочим до предвидження. Бо хоч середноазійський континент, подібно як і Арабія та Сагара, в добі ледняковій мали куди більш пригожий клімат ніж сьогодні, то все ж таки погляд, що первісний чоловік якраз жив в пустині Гобі є дещо фантастичний. Не найдено ні кістяків людської раси, котраб стояла нище від прасдрійської, ні бажаного нітекантроса, людину-звірину. Невдача для дарвіністів дуже прикра. Найдено натомість скаменілі кітяки величезних ссавців і плазунів, Чашка якогось плазуна, що величиною далеко перенисшав колишнього дінозавра-важить сама одна поверх 200 кілограмів. Такі були успіхи експедиції. Вістки про якісь вимерлі міста і оселі первісних людей в пустині Гобі, що їх мала відкрити експедиція Чапмана, а про що недавно писали всі американські і європейські часописи — показуються неправдивими.

До реєстру світових рекордів

який такзапопадливо подає своїм читачам один львівський український дневник — додаємо для доповнення за німецькою „Schönege Zukunft“ ще такі „спортові осяги“ в 1928 році:

Оден мешканець Берліна спожив сам один протягом 10 (десяти) днів свиню, яка важила 150 кілограмів. — Другий Берлінчик зів знова протягом пів години 70 метрів ковбаси. — Оден англієць проковтнув підчас одного обіду 100 плум пуддінгів. — Оден Італієць „пожер“ на раз макарану на загальну довготу 35 кілометра. Рекорд одного Німця, що в 70 секундах випив 10-літрову „гальбу“ пива, побитий вже на голову через новий рекордовий час 23.5 секунди. — Якась польська джесбендова капеля грала безпереривно 33 години, а якийсь Саксонець лупив немилосерно через 38 годин на фортеп'яні. Знова якийсь Італієць дув безпереривно через 6 годин в трубу. — В Берліні протанцював оден молодець 5 днів з 3000 танцерками, а якась танцююча пара відбула танцем 70 кілометрів довгу дорогу з Бостону до Провіденсу.

ВСЯЧИНА

Король Зогу й його край.

Не було найменшого протесту н в парламенті ні в опінії широких верств громадянства, коли Ахмеда Бег Зогу проклямовано королем. Важко однак виробити собі погляд на дійсне відношення альбанського народу до теперішньої монархії. Вибори не можуть бути переконуючі, бо тільки 1.200 осіб голосувало безпосередно при виборі до конституанти. Тих 1200 вправді довірених народу — вибрано однак без жадної котролі. Монархія є у великім поважанню в Альбанії, хоч це ще на стільки первісний край, що форма влади має другорядне значіння. Альбанські верховинці бажать справедливої влади, котра запевнила б їм публичну безпеку, внутрішній мир і ринки збуту для краєвих продуктів. Маючи допомогу Італії, здібний король Зогу є вповні паном ситуації. Цікаве, що за провадження монархії популярне в соймі зустріло деякий опір у вищій палат, в сенаті. Тому король Зогу цостарався, що конституанта знесла інституцію сенату. Тепер вже нема в Альбанії жадних обовязків опозиції.

Заслуги нового короля безперечно великі. Він привернув краєві 4 роки вну-

трішнього мира, незаколоженого взаїмними боротьбами й пімстами поодиноких племен. Великий будівляний і промисловий рух прямо імнонує, а зростаючий добробут кожному кидається в очі. В мі точку Карча бачив автор цих рядків біля 100 самоходів. Мешканці цього місточки (400 душ усього) осушують власним коштом сусідне озеро, що дасть їм 5 км² урожайної землі. Економічна пенетрація Італії слідна на кождім кроці й то з великою користю для краю. Будуються гостинці, мости й залізници. Зростаючий добробут побільшив уже доходи держави о $\frac{1}{3}$.

Великі гроші видає новий король на армію. Військо, це його „слабість“, а найбільшою приємністю це військові паради. Ніколи не вибереться в дорогу без свого прибічного відділу (гвардії), що числить понад 1.000 жовнірів. В своїй столиці Тірані (3.000 мешканців) велів вибудувати прекрасні казарми для війська. Ціла амбіція короля Зогу заслужити собі на імя другого Скандербега. Ця амбіція говорить добре про нового короля, хочби навіть реалізація її була понад його сили.

Світогляд — значить спосіб думання. Я не збирався і не збираюсь бути ви-нахідником „доктрини“. Зрештою в політиці нема вже ніяких нових доктрин до ви-найдіння. Всі вони в тім числі і доктрина монархізму — старі як світ. Крім того знаю, що можна комусь накинати якусь доктрину, не змінивши одначе його світо-гляду. Хтось може напр. назватись монархістом і залишитись по способу думання республіканцем, який монархістам весь час в їх роботі буде своїм фальшуванням заважати. Завданням моїм було вплинути на зміну способу думання, світо-гляду, української провідної верстви. Замість способу думання пасивного „фаталістичного“ — мовляв, Україна сама зробиться — я хотів дати спосіб думаня активний, динамічний: що і як ми, Українці, повинні робити, щоб була, щоб здійснилась Україна.

В. Липинський: Вступ до „Листів“

Знайте, що не буде ніколи Великої України, доки українськими руками не буде переможена „Україна“ підда і мала.

В. Липинський: Вступ до „Листів“

БІБЛІОГРАФІЯ

Др. Ст. Шухевич: **Спомини**. Частина I. Від листопада 1918 до квітня 1919. Видавнича Кооператива „Червона Калина“, Львів 1929. №, VIII ст. 176.

Автор, отаман (майор) Української Галицької Армії. В кождім відношенні, скажемо по галицьки в кождім цілому — вояк, вояцька душа: різкі, короткі речення, думка, не обвивана ніколи в бавовну, правда висказувана просто з моста. Це не тільки прикмети стилю — ми поневолі набираємо теж повного довіря до автора й віримо, спомини свої писав він так, як дійсно підчас писання їх відчував.

„Спомини з української-галицької армії написав автор ще літом і осінню 1920 р., як тільки повернув з Великої України. 1920 р. це був час самозрозумілої загальноукраїнської депресії після великої невдачі і трагедії української державности. Автор очевидно теж не міг опертися цьому пригноблюючому почуванню тимбільше, що власними очима до кінця оглянув цю страшну філму розгрому й упадку Народу: тон і численні картини в споминах нав'язні й змальовені песимістично. І це зовсім зрозумілий об'яв.

Чорними красками змалював автор непорядність нашого уряду (стор. 21). Остро нап'ятував теж безідейність деяких наших інтелігентів та органів цивільної влади в заціллію.

„Діти, великих наших людей не вступили до армії, батьки навіть не уважали відповідним їх до цього змусити...“ (стор. 23).

„Жандарми розуміли свою задачу так, що самі обкрадали магазин й крадене добро, або відносили до дому в часі вільнім від служби, або передавали своїй рідні, що спеціально по те приїздила воями до Підволочиск.“ (стор. 28).

„Все це (добро) розкладали як круки так місцеве населення як і сама жандармерія, а ще більше залізнична прислуга. Всі вони уважали це загальним народним сбором з котрого може черпати кожний хто схоче й скільки захоче.“ (стор. 28 і 29)

Автор з великим признанням й одушевленням висказується про фронтових стрільців і старшин: Тоді пізнав я добре вартість нашого фронтового стрільця і старшини, та пізнав, яку велику кривду робили йому ті люди, що пересиджували серед вигод і безпеки в заціллі, або гарно й тепло прибрані проходжувалися по вулицях Станиславова нарікаючи на пасивність на фронті. Вони кидали на галицького стрільця каменем, а я бив перед ним чолом“. (стор. 118).

Негативно освітлює автор військову поміч в людях з Великої України. Крім добрих артилерійських частин (їх було небогато) надніпрянські війська не представляли найменшої боездатної вартости. З ними було лиш багато клопоту: вони в нічім не помагали, а навпаки тратили ще ті позиції, які з великими жертвами добували галицькі частини. Крім цього козаки напр. „Особової Козятинської Бригади“ ще деморалізували галицьких стрільців, агітуючи поміж ними, що би кидали зброю та йшли до дому.

Автор дуже сильно обвинувачує от. Омеляновича—Павленка. Через свій упір в провадженні переговорів з Поляками він не тільки сильно підорвав довіря до начального проводу нашої Армії, але теж і причинився до цього, що серед старших і стрільців сильно поширилася демагогічна агітація про зраду „своїх“.

В першій частині „Споминів“ отамана Шухевича находимо не одно таке, що для багатьох читачів буде совершенною новістю і не одну неясну історію з цих часів вияснить. Не з кождим одначе поглядом автора можна погодитися. Часто можемо замітити, що автор дивиться на дану річ або з перспективи часу або таки через окуляри, свого рода інтелігентсько галицького упередження. Але ті нечисленні недомагання, про які на цім місці навіть згадувати не хочемо, ні на волос не вменшують справді великої вартости споминів. Спомини др. Шухевича — це не тільки першорядної ваги документ часів визвольної боротьби україн-

ського народу, але й безсторонне свідомство правди наших національно-державницьких змагань. Отже не, „німецька інтрига“, ні не інтереси галицької „дрібнобуржуазії“.

Серед нашого громадянства дехто з обуренням висловлюється про „Спомини“. Мовляв, др. Шухевич, хоче нас скопромітувати перед чужинцями. Закиди очевидно зовсім безосновні й нема потреби боятися, щоби наші вороги могли спомини ці використати проти нас. Факти самі собою на спобили й положили на лопатки. А спомини, які розкриють правду і показують всі ті боляки й струпи що були в тих часах на нашій організмі — можуть бути тільки для нас з користю, можуть тільки перестерегти й навчити нас, що треба оминати. Тому, таких споминів, як отсі Др. Шухевича, треба нам якнайбільше.

На адресу видавництва: дуже прикро вражають численні друкарські похибки.

Іван Гладилевич

Др. Р. Білицький: Національна ідея і класова боротьба. Бібліотека „Ради“ ч. 7. Львів, 1928 мала 8°, стор. 41.

Така страшно вбога наша політична література, а до того ще такі страшні „бздури“ появляються, що їх дехто рекомендує як практичні підручники політичної вмілости. Тим більше прикро „робиться на серці“, коли зважиться, що такі шедеври виходять з під пера людей, що мають докторські патенти...

Автор на 40 сторіночках формату малої вісімки говорить про національну ідею „в розумінні“ Маркса й про боротьбу клас „в розумінні“ здекласованих інтелігентів з львівської радянської націоналістичної „Ради“ і наприкінці своїх міркувань знова говорить таке: „Нам вистало доказати, що твердження буцім національна ідея і боротьба клас не дадуться погодити, бо взаємно себе виключають до української нації не можуть (?) мати пристосування. А зате цілком навпаки класова боротьба пролетаріату на Україні тому, що є боротьбою суто україн-

ського елемента проти буржуазії, елемента подавляючо не українського, являється volens volens одною з відмін національних змагань“. (стор. 41)

Правда, що врзав. Можете собі уявити вже як то виглядає „доказування“ тої тези. Для ілюстрації подаю дещо з тих доказів:

„Національна ідея — це ніщо інше тільки свідомість(?), що нація збірна тіло має свої питомі інтереси, змагання...“ (стор. 4)

„... католицька церква, наскрізь інтернаціональна поява.. ніби універсальна католицька церква“... (стор. 5)

„Буржуазія (українська) ухитрилася свій класовий інтерес, щоби суспільно-економічні інтереси посідаючих, вивичити на педестал загально-національного інтереси“... (стор. 16).

„Щойно соціалізм стремить до знівелювання суспільних клас. до знищення класових різниць, до усунення класової боротьби. Доки одначе існує капіталістичний лад, доти всякі національно-патріотичні поклики до занехання класової боротьби остануться „гласом вопіючого в пустині“... (стор. 22)

А зараз понище читаємо якраз щось цілком противного: „треба бути або суспільно-політичним неуком, або агентом буржуазії, щоби домагатися виключення (?) класової боротьби з політичного життя нації (стор. 22)

„Класова боротьба, що стремить до покрадання суспільно-господарського становища низинних народніх мас...“ (стор. 24)

„Нація, це цейже не горстка буржуазії, тільки широкі людські маси, отже власне пролетаріят, що безсумнівно становить подавляючу більшість народу“ (стор. 25)

Таких зоказів, що собі противорчать і нічого не доказують, повно в книжечці. Українська мова і стиль — дійсно скандальні мається вражіння місцями. що читається якийсь дуже лихий переклад з...

Іван Гладилевич

Борис Гомзин: Тройзілля. В-тво „Самотужки“. Прага 1928. 8^о стр. 56.

Гомзин стоїть під переможним, сильним впливом П. Тичини, автора „Соняшних Клярнетів“. Де-не-будь ви розгорнете збілочку, зараже кидається вам в очі

В мені світи, в мені віки

В танку ритмічному вірки (стр. 42)

й т. и. себто ритми, мовні засоби, часто навіть постичні образи (напр. стр. 43. „Хтось плете мережку в небі золоту“ — в Тичини „хтось на заході жертву приніс“) є дуже схожі з колишнім, соняшним Тичиною. Та нема в Гомзина цієї очайдушної, розливної радості, що в Тичини. Гомзин зрілий мущина, що більше він навіть (прошу не думати в злому змислі, тільки що до настроєвості є кавар'янним філософом, філософом для котрого життя — велике кіно:

Сьогодні ти, а завтра я...

Мов на виставі образів
Іду цікавий, без печалі
По килимі барвистих днів... (стр. 35)

Без печалі? Спитаєте Ні, й в нього є печаль, але легка, настроєва, не глибока.

В загальному, Гомзин поет ніжний, делікатний. Відповідаючи на ріжні прояви життя, він завжди заховує глибоко свої особисті переживання і коло їх торкається то не зі запалом, з вервою. Динамізму в нього нема й хоч може й трапляються в його віршах цього рода ядерні означення як „крамарі“ (стр. 16) „для дурнів крам“ (стр. 22) то вони не кинені з вогненным запалом а просто (коли не з боєм то) з гіркістю індивідуаліста. Мова дуже гарна й хоч може часом автор надто „загальнопується“, мовляв:

Я вірую, що Ти (Бог) то — „Я“ (стр. 26.)
то в загальному він є сильним володарем слова, чого доказом може бути небуденний вірш в нашій сучасній творчості:

Шмагнув батіг і покотився без доріг
Золотогривих коней пр міністий біг
Через ліси, лани і гори.
Переливається в безміррю світа
Сміху веселого гонитва,
На тисячі ниток ровснута.
Бевмежний гін з шалі ритму!
Поема фарб у рух закута! (стр. 25.)

і т д.

Л. Нигрицький

ЛІТЕРАТУРНІ ЗАМІТКИ

В німецькому перекладі вийшла бульварна повість чеського письменника Я. Гашека про „Доброго вояка Швейка“. Між іншими ілюстраціями, роботи знаного рисівника Гросса, находився образ мученого Христа у військовому однострої з газовою маскою на лиці Видавця й автора покарано двомісячною в'язницею і двома тисячами марок н. гривни за богульство.

Пренделльо плягіатором? Мабуть зовсім ні, але трошки... — Його реформаторська „модерна“ песа „Шість постатей шукає автора“, що колись наробила великого шуму й перевороту не є зовсім оригінальна Перед 20 ти роками англієць Анслей видав рівнозначну зі змістом драми Піренделлього, новельку п. з „Чому я заперестав писати повісти?“ в котрій герої повісти шукають автора...

Французький видавець Грассе читає лише перші сторінки надісланих рукописів. На його думку „на початку повинно бути все“... Коли в перших 50. стрічках є сила і міць, Грессе читає рукопис до кінця; як початок є пересічний, дає його іншим читати, колиж у вступі немає нічого цікавого, кидає рукопис твору до коша.

Книжка 4 сантиметри... груба

Одна німецька накладня кримінальних романів „славного“ повістефабриканта Едгара Волеса; оголосила найновіший роман. В оголошенню подано заголовок і ціну й таку „товсту“ замітку: „Книжка 4 сантиметри груба“! Не якість — але скількість рішає про вартість цього рода літератури — як це впрочім сам видавець своєю реклямою ствержує.

ПРЕСА Й ПРАВДА

З „Бюлетеню Гетьманської Управи“ ч. 1. за січень д. р. передруковуємо слідуюче:

Від Гетьманської Управи. Час од часу ворожа нам преса розповсюджує вигадані звістки про наш рух з більш чи менш спритно укритою ціллю дискредитації його. Деякі передруковує з „інформаційного обов'язку“ й українська преса.

Орган Проводу Українських Націоналістів „Розбудова Нації“ в чч. 6 і 9 впеvняє своїх читачів, начеб то представники Гетьманської Організації мали брати участь в комітеті по вшануванню пам'яті ген. Врангеля.

Це чиста й навіть немудра вигадка.

Останніми часами облетіла російську і польську, а звідтам попала і в українську пресу сенсаційно спрепарована вигадка начеб то Ясновельможний Пан Гетьман брав участь в нарадах з московськими монархістами й визнав владу російського царя. З признанням підносимо тут добру волю до правдивої інформації Луцької „Української Громади“, яка негайно-ж, як тільки Гетьманська Управа їй надіслала спростовання умістила його в числі 47.

Чеський щоденник „Poledni Listy“ від деякого часу поміщає ревеляції про українські справи, при чому втягає в свої сенсаційні вістки особу Ясновельможного Пана Гетьмана. Спершу подав він таку нісенітницю, начеб Ясновельможний Пан Гетьман мав фінансувати „атентат“ на польського консуля в Празі — що, схаменившись, сам-же в числі 284 спростував. Але за браком інших сенсацій в ч. 292 від 7. XII. 1928 знов упевняє, що Гетьман Скоропадський веде, прикриваючись справою української державности, боротьбу проти Польщі і для того має свого начальника Генерального штабу Коновальця“, і далі в ч. 293 від 8. XII. що „помішником Гетьмана Скоропадською в його акції є бувший підстаршина царської армії Горбанюк“ який „дістає від Скоропадського 200 марок в місяць“. Крім того знаходимо в цих самих числах цієї часописі ще багато інших таких самих дурниць, розрахованих на наївність і непоінформованість чеського громадянства в українських справах.

Гетьманська Управа отсим стверджує, що п. п. Коновалець і Горбанюк не стоять ні в якому зв'язку з гетьманським рухом і, що до останнього з них, то розуміється він ніякої платні або яких будь грошей від Ясновельможного Пана Гетьмана не одержує.

В Літературно-Науковому Вістнику (жовтень 1928) під заголовком „З пресової фільми“ за підписом Р. О. читаємо слідуючу цитату зі статі Д-ра В. Залозецького в „Börsen Zeitung“ ч. 124. з дня 13. III. 1928 р.

Текст Літературно-Наукового Вістника:

„Як довідуємось (вперше) від фон Залозецького, в належанню до Росії і „була властива політична місія України, як се довела вже в 17 віці політика союзу України з Прусією і Швецією за великого українського гетьмана Богдана Хмельницького“.

Дійсний текст:

„В наслідок історичного обоснованого гетерогенного розвою супроти північно-російських земель буде культурно-політичне обличчя України звернене на захід. Властивою місією України буде, — як колись це уже виказала прусько-шведська коаліційна політика великого українського Гетьмана Богдана Хмельницького творення мосту межі Східною Європою а Заходом.“

В надії, що в редакції журналу знайдуться й такі люде, яким правда дорожче сенсацій і які подібне „опрацювання“ цитат зуміють самі відповідно скваліфікувати, Гетьманська Управа висилає це число Бюлетеня й на адресу Літературно-Наукового Вістника.

Реагувати на виступи „Табору“ і їм подібні Гетьманська Управа уважає нижче своєї гідности.

КРИВЕ ДЗЕРКАЛО

„Діло“, етимологія й вікна в консуляті ССРС.

В числі 37. (11. 378) з дня 20. лютого ц. р. пишеться на 5. стр. „Діла“:

„Обв. Чоловський признався до вини й боронився тим, що він як яркий націоналіст ненавидить більшовиків за їх насильства й тому хотів вибити вікна в консуляті СРСР у Львові (Як довідуємося, обв. Чоловський будучи в гімназії, кольпортував християнсько-католицькі журнали „Поступ“ і „Наш Приятель“).“

Як довідуємося „Діло“ писало колись етимологією і навіть „ять“ мало в наголовку а сьогодні, як довідуємося є воно органом УНДО-ння. А крім того, як довідуємося, редактори „Діла“ пп. Ф. Федорців і М. Рудницький вчилися в нормальних школах малого катехізму а тепер, як довідуємося, мають бути співробітниками журналу видаваного за гроші консуля ССРС п. Лапчинського, котрому, як довідуємося, обвинувачений кольпортер християнсько-католицьких журналів хотів вибити шиби. Стережіться, панове!

Договір між Ватиканом і італ. урядом смерти.

В „Новому Часі“ з дня 18. лютого 1929. р. читаємо:

„Ватиканський секретаріат стану повідомив усіх нунціїв, цебто закордонних представників папської столиці, що між папською столицею та італійським урядом дійшло до заключення договору. Офіційне проголошення та підписання договору наступить у найблизчу неділю в присутності членів італійського уряду з Мусоліні на чолі, папи та кардиналів. У вівторок папа виголосить з балькону катедри св. Петра святочну промову для італійського народу, в якій вкаже на далекосяжне значіння порозуміння між Ватиканом та Квіриналом. Цей договір закінчує довголітній, бо понад 59 літ триваючий, спір між папою та італ. урядом смерти. Представникам преси заявив, що він рішуче противиться карі смерти, в якій би це не було формі.“

Уявіть собі! Папа противиться карі смерти в якій би це не було формі, називаючи при тому італ. уряд урядом смерти й все це говорить представникам преси з балькону катедри. Гарна мені святочна промова! Файне порозуміння та його далекосяжне значіння між Ватиканом та Квіриналом! І прошу собі уявити: „Новий Час“ через 59. літ ждав, щоби про це в тій формі написати!

В „Громадським Голосі“ тюркочуть жаби

В додатку „українського селянського й робітничого письменка“ „Плуг і Гарт“ до ч. 6. за лютий 1929. „Громадського Голосу“ читаємо такий „вірш“:

Там, де сім джерел дзюркоче,
де струмок бере почин;
сім зелених жаб тюркоче
з невідомих ще причин.

Нам ті причини вже відомі і ми їх зрадимо також „віршом“, щоби допомогти читачам „Плуга й Гарту“ розкусити той „оріх“:

Як не мають тюркотати?
Та не здурієш, хлопе, й ти, —
Як пічнеш той вірш читати,
Заболить тебе кишки!

Робітничий письменник пише...

В цьому самому числі „Плуга й Гарту“ на стр. 20. читаємо інформаційну статтю робітничого письменника:

„Що до націоналістичних письменників, обєднаних при „Літературно-науковім Віснику“, які видають у Празі свій журнал „Національна Думка“, — то вони не мають ясної ідеології, що зумовлювалаб їхню тактику. Стоючи на ґрунті скрійно-ідеалістичного порозуміння історії, вони витрачають свою енергію на проповідвання абстрактних „Духів Нації“, забуваючи про дійсну основу нації — працюючі маси, які прагнуть здорової, нефальшованої Правди, а не націоналістичної метафізики...“

Чи зрозумів ти, о руський хлопе радикале?

Пожежа, що знищила світ..

В „Новому Часі“ ч. 17. з ц. р. читаємо таку прецікаву новинку:

Пожежа в Тернополі. В галянтерійному склепі Хаїма Рехля в Тернополі з невідомих причин повстала пожежа, яка цілковито знищила світ. Тому одначе, що склеп Рехля був забезпечений на 5000 дол., поліція розпочала слідство.

Справдішня новинка! Пожежа знищила цілковито світ а новинкар з поза-світу довідався, що склеп Рехля був забезпечений на 5000 дол. Зовсім ясно, що поліція розпочала слідство, тимбільше, що склеп був з галянтерією!

На жарт чи не на жарт.

В „Ділі“ ч. 42 (з 26. лютия ц. р. на стр. 2 читаємо:

„Москвофіли рухаються не на жарт — на що звертаємо увагу громадянства“.

Що москвофіли рухаються—то зрозуміле, бо студено. Що рухаються не на

жарт, то вже трохи дивно, бо преці могли би дуже добре рухатися і жарт, що менше коштує.

Що „Діло“ звертає увагу громадянства, то добре й похвально, воно так здавна звикло. Але чи воно звертає увагу на жарт, чи не на жарт? Ото заковика! Бо коли на жарт, то розумію, — але як не на жарт, — то хто звернув увагу „Діла“, що на це варто звертати увагу громадянства?... На це звертаємо увагу громадянства! (М.)

Автор має сміливість таке писати..

В „Ділі“ ч. 43. з 27. лютия ц. р. читаємо на стор. 5. („З театру“) такі сміливі думки:

... „Молода матір має сміливість зродити дитину... молодий священик має сміливість саме тоді прийняти самотну до себе на час недуги“..

Як сміло порушив автор таку не-смілу тему!

Від Редакції

Чергове число „Поступу“ вийде при кінці березня. Міститиме крім белетристики слідуєчі статті:

о. Др. Т. Галуциньський ЧСВВ.: Подія всесвітньої ваги (Договір між Ватиканом і Квіриналом).

Др. Я. Гордійський: До проблеми форми в ліриці

Др. Д. Оляничин: Поняття імперіялізму

Инж. Др. П. Ковалів: Господарська відбудова

Я. Боженський: Срібні тіни (продовження)

**Місячна хроніка, Зі світа, Всячина, Криве дзеркало
Літературні замітки, Бібліографія й т. д.**

Наших теперішніх співробітників і прихильників просимо не відмовити нам і надаліше своїй цінній помочи й поради та приєднувати нам нових дописувачів.

Рукописи просимо писати чітко на одній сторінці (по можності на машині) й надсилати на адресу редакції

ЛЬВІВ, ул. КЛЬОНОВИЧА Ч. 811, телефон 4-48.

Неприняті рукописи звертається за зворотом порта.

Начальний редактор приймає у вівторок і п'ятницю (крім українських свят) між 5–6 год. вечора.

Адміністрація нагадує П. Т. Передплатникам що вже минув перший квартал і що рішуче час внести передплату бодай за перший чвертьрік (3 зол.) Гроші посилати долученим чеком на конто П. Щ. в Кракові ч. 23.908—Константин Гладилевич Львів.

ЩЕ З 1921. РОКУ ВИХОДИТЬ ЖУРНАЛ

П—О—С—Т—У—П

ВІСТНИК ЛІТЕРАТУРИ Й ЖИТТЯ

ЯК ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК В ОБЕМІ 2—3 АРКУШІВ ДРУКУ

Містить: багатий відділ красного письменства оригінального й перекладного — статті з ділянки письменства, політики, релігії, соціології й и. наук — бібліографію, місячну хроніку, літературні замітки й анекдоти.

Стоїть на становищі державницької ідеології; редактований у християнським дусі.

Участь у „Поступі“ за 1928. р. брали: Андрусяк Микола, Аненко Іван, Бать Олекса, Гладилевич Іван Конст., Заїкин Вячеслав, Залозецький Др Володимир, Зубик Роман, Крип'якевич Др Іван, Липинський Вячеслав, Лімниченко Василь, Лоський Др Ігор, Лужницький Др Григорій, Меріам, Монкевич Борис, Монтрезор Адам, Мох Микола, Назарук Др Осип Нигрицький Л., Пасіка Микола, Петрійчук Орест, Саварин Денис, Фірак Михайло, Чесина Святополк, Шостаківський Петро та інші.

У 1929. році зайдуть у техніці видавання „Поступу“ деякі зміни. І так: замість виходити що два місяці подвійною книжкою на 4—6 аркушів друку, „Поступ“ виходитиме сього року що місяця (біля 15-го числа) в обемі 2—3 аркушів друку. Замість грубого паперу друкуватиметься на кращім (але тоньшим) ілюстраційнім. Хоч через тонкість паперу здаватиметься число тоньшим, то таким воно в дійсності щодо змістовности не буде; навпаки, через розширення колюмни складу кожне число дістане около 20,000 букв більше, тобто — рахуючи на обем у змісті — 5 сторінок більше вмістимости (або річно 50—64 сторінки більше). — Вже від 2-го числа „Поступ“ буде мати в тексті ілюстрації. До кожного числа буде долучена одна гарна світлина (в 1929. р. „з видів українського Львова“).

Передплата н: буде підвищена: річно коштуватиме „Поступ“ 10 зол., — піврічно 5 зол., натомість поодиноке число буде коштувати о 20 гр. більше, тобто 1 зол. 20 гр. Для закордону річно 1'50 доляра.

Для тих, що приєднають „Поступові“ до кінця лютого р. нових передплатників дає адміністрація премії (про це гляди: особна відозва, долучена до сього числа).

Гроші в краю просимо слати долученим блянкетом Почтової Каси Ощадности в Кракові на імя „Константин Гладилевич — Львів — ч. 408,908“, а не іншими чеками.

Замовлення адресувати:

Адміністрація „Поступу“ — Львів, ул. Кльоновича 8/II. — Телеф. 4—48.

Просимо пам'ятати: розвиток журналу — це скількість і точність його передплатників!

Це число розсилаємо як оказове; хто сього числа не зверне, того вважатимемо за передплатника.